

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 4 (239) ЛЮТИЙ

2012

2012 лютий № 4 (239)

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Частина II

Заснований у лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію: серія КВ № 14441-3412ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено
до переліку наукових фахових видань України
(педагогічні науки)
Постанова президії ВАК України від 14.10.09 №1-05/4

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 7 від 24 лютого 2012 року)

Виходить двічі на місяць

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор Курило В. С.

Заступники головного редактора –

доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.**,

доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**

Випускаючі редактори –

доктор історичних наук, професор **Бур'ян М. С.**,

доктор медичних наук, професор **Виноградов О. А.**,

доктор філологічних наук, професор **Галич О. А.**,

доктор педагогічних наук, професор **Горошкіна О. М.**,

доктор сільськогосподарських наук, професор **Конопля М. І.**,

доктор філологічних наук, професор **Синельникова Л. М.**

Редакційна колегія серії «Педагогічні науки»:

доктор педагогічних наук, професор **Ваховський Л. Ц.**,

доктор педагогічних наук, професор **Гавриш Н. В.**,

доктор педагогічних наук, професор **Докучасва В. В.**,

доктор педагогічних наук, професор **Максименко Г. М.**,

доктор педагогічних наук, професор **Ротерс Т. Т.**,

доктор педагогічних наук, професор **Хриков Є. М.**,

доктор педагогічних наук, професор **Чернуха Н. М.**,

доктор педагогічних наук, професор **Чиж О. Н.**

РЕДАКЦІЙНІ ВИМОГИ

до технічного оформлення статей

Редколегія “Вісника” приймає статті обсягом 4 – 5 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, правє й лівє) — 3,8 см; верхній колонтитул — 1,25 см, нижній — 3,2 см.

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (***) , 2009.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний). Ініціали і прізвище автора вказуються в лівому верхньому кутку (через рядок від УДК) з відступом 1,5 см (відступ першого рядка), шрифт жирний. Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати. Перша цифра — номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга — номер сторінки, наприклад: [1, с. 21] або [1, с. 21; 2, с. 13–14]. Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після слова „Література” або після слів „Література і примітки” (без двокрапки) у порядку цитування й оформляються відповідно до загальноприйнятих бібліографічних вимог. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Статтю закінчують 3 анотації обсягом 3 – 4 рядків українською, російською та англійською мовами із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3 – 5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора (прізвище, ім'я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу, кафедри; домашня адреса; номери телефонів (службовий, домашній, мобільний).

ЗМІСТ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

1. **Александрова С. А.** Проблема формування конфліктологічної культури студентів туристських спеціальностей..... 5
2. **Безрученков Ю. В.** Професійна культура фахівця: теоретичні аспекти..... 10
3. **Бузовська Т. В.** Поняття міжкультурної толерантності в сучасному педагогічному дискурсі..... 17
4. **Гончарова І. С.** Характеристика оновлених етапів становлення і розвитку компетентнісного підходу в освіті..... 22
5. **Кубанов Р. А.** Реалізація компетентнісного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх маркетологів туристичної індустрії..... 28
6. **Свентицька Н. В.** Міжкультурна комунікація як інтегративний компонент туристичної освіти..... 35
7. **Сорокіна Г. О.** Особливості професійної підготовки фахівців туристичної галузі..... 40
8. **Степикіна Т. В.** Про способи попередження комунікативних невдач у процесі формування міжкультурної компетенції..... 47
9. **Трегубенко О. М.** Особливості підготовки фахівців до організації та проведення краєзнавчої роботи в школах України..... 53
10. **Флоненко І. М.** Особливості та структура системи підготовки кадрів для туристичної сфери..... 59
11. **Черезова М. В.** Реалізація педагогічних умов комунікативно-професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу..... 64
12. **Чернява А. Л.** Основные элементы подготовки специалистов в области в организации сельского зеленого туризма в Украине..... 74
13. **Чорна Л. В.** Інформатизація процесу підготовки фахівців з туризму..... 81
14. **Шалаєв В. П., Шалаєва А. В.** Университеты перед вызовами глобальных проблем современности. Заметки о первом Всемирном Университетском Конгрессе: взгляд участника..... 86
15. **Шалаєва С. Л.** Префигуративная динамика межпоколенных отношений в глобализирующемся мире..... 96
16. **Шехавцова С. О.** Пізнавальна самостійність в системі суб'єктно-професійних якостей студента університету..... 105
17. **Щука Г. П.** Сучасна система підготовки професійних кадрів

спортивно-оздоровчого туризму в Російській Федерації 115

МЕТОДИКА. ПРАКТИКА. ДОСВІД

18. **Гуцол А. В.** Навчальна дисципліна «Інноваційні технології в туризмі» як важлива складова підготовки фахівців спеціальностей «Туризмознавство» і «Готельно-ресторанна справа»..... 124
19. **Дашевська І. М., Томкович О. І.** Інтерактивні методи навчання та їх застосування в екскурсійній діяльності..... 129
20. **Дітковська С. О.** Структура та зміст дистанційного курсу «Міжнародний туризм»..... 134
21. **Зігунов В. М.** Практична туристсько-спортивна підготовка майбутніх менеджерів з туризму у ВНЗ..... 142
22. **Кашинська О. Є.** Місце навчальної дисципліни «Організація готельного господарства» в процесі підготовки студентів спеціальності «Готельно-ресторанна справа»..... 147
23. **Кобзова С. М.** «Технологія продажів у туризмі» як навчальна дисципліна..... 152
24. **Мальцева Л. В.** «Організація екскурсійних послуг» як навчальна дисципліна..... 159
25. **Мардар Д. О.** Роль стратегічного маркетингу в підготовці фахівців зі спеціальності «Туризмознавство»..... 163
26. **Польова Л. В.** Особливості практичної підготовки фахівців з туризму..... 169

ПЕДАГОГІКА ЗА КОРДОНОМ

27. **Захарченко В. Ю.** Підготовка фахівців сфери туризму у вищих навчальних закладах Чехії..... 176
28. **Кнодель Л. В.** Система образования в сфере туризма в Испании..... 181
29. **Паламарчук О. В.** Світові тенденції у сфері туристської освіти..... 190
30. **Сандовенко І. В.** Освітні стандарти та програми підготовки фахівців сфери туризму рівня «бакалавр» національної та галузевої рамок кваліфікацій Канади..... 195

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

31. **Семенова І. І.** Передумови становлення системи професійної підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині..... 203
- Відомості про авторів**..... 211

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.147

С. А. Александрова

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ТУРИСТСЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Конфліктологічна культура є важливою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців підприємств туристської індустрії.

По-перше, сучасні соціально-економічні умови підвищують конфліктність сучасного суспільства, конфлікти пронизують усі сфери життя людини, тому необхідно бути готовим гідно попереджати й долати їх у повсякденному житті.

По-друге, працівники підприємств туристської індустрії у рамках виконання своїх функціональних обов'язків перебувають у процесі постійного опосередкованого або безпосереднього міжособистісного спілкування. При цьому нерідко виникають нестандартні, інколи конфліктні, ситуації, які потребують миттєвого вирішення.

Поряд із цим керівники підприємств туристської індустрії відмічають, що не завжди випускники вищої школи, опиняючись в реальному професійному середовищі, готові до здійснення конструктивної поведінки в конфлікті. Самі випускники також зазначають, що відчувають певний дефіцит конфліктологічних знань, умінь; інколи у конфліктних ситуаціях вони відчувають розгубленість й не знають як правильно себе в них поводити. Відсутність конфліктологічних знань та умінь персоналу підприємств туристської індустрії спричиняє незадоволення клієнтів, що негативно відзначається на діяльності підприємства в цілому.

Все це обумовлює особливу важливість конфліктологічної підготовки студентів туристських спеціальностей.

Теоретичним питанням конфліктологічної компетентності та культури присвячена значна кількість сучасних наукових досліджень (О. Денисова, В. Зазікіна, Г. Козирева, Л. Мітіної, Л. Петровскої, І. Почекаєвої, Н. Самсонової, О. Щербакової та інших), але в рамках підготовки фахівців підприємств туристської індустрії цій проблемі уваги приділяється недостатньо.

Метою статті є розкриття сутності конфліктологічної культури фахівців підприємств туристської індустрії, її складових; визначення основних напрямів її формування у студентів туристських спеціальностей у навчальному середовищі.

Досліджуючи праці вчених, які займаються проблемою підготовки особистості до взаємодії в конфліктних ситуаціях та

середовищі, слід зазначити застосування різної термінології – «конфліктологічна компетенція», «конфліктологічна компетентність», «конфліктологічна грамотність», «конфліктологічна готовність», «конфліктологічна культура особистості», «конфліктологічна культура фахівця» тощо.

Так, наприклад, О.Щербакова [4] розрізняє поняття «конфліктологічна культура особистості» і «конфліктологічна культура фахівця». Перше вона пов'язує з прагненням та умінням особистості попереджати та долати соціальні конфлікти, друге розглядається відносно поведінки особистості в конфліктогенному професійному середовищі. Вважаємо такий поділ особливо актуальним для фахівців сфери виробництва, адже для сфери послуг, а саме контактного персоналу підприємств туристської індустрії, ці поняття є практично нероздільними.

О.Щербакова [4], розглядаючи рівні конфліктологічної підготовки, відокремлює у якості базового, нижчого рівня останньої конфліктологічну грамотність, що характеризується знаннями й інтуїтивною, неусвідомленою поведінкою, яка базується на життєвому досвіді індивіду. Конфліктна грамотність особистості формується як результат її виховання у сім'ї, впливу оточення у якому вона розвивається, прикладів поведінки батьків тощо.

Другим рівнем дослідниця відокремлює конфліктологічну компетентність як систему наукових знань про конфлікти та умінь цілеспрямовано керувати ними. Досягнення другого рівня конфліктологічної підготовки можливе лише в результаті цілеспрямованого формування.

Найвищим рівнем є сформованість конфліктологічної культури особистості. Ця комплексна якість людини забезпечує конструктивне розв'язання проблем, які виникають в процесі взаємодії особистостей, і складається з багатьох компонентів:

- культури ціннісно-значеннєвої сфери особистості;
- культури мислення;
- культури почуттів;
- комунікативної культури;
- поведінкової культури.

Н.Самсонова [2] у структурі конфліктологічної культури відокремлює :

- конфліктологічну компетенцію як базові знання про конфлікти та його прояви, що слугує інформаційною базою для прийняття рішень щодо вибору тієї чи іншої поведінки в конкретній конфліктній ситуації;
- конфліктологічну готовність фахівця – усвідомлення важливості попередження та подолання конфлікту, уміння обирати оптимальну стратегію поведінки, здатність керувати власним емоційним станом, проявляючи толерантність, емоційну стійкість та стресостійкість;

- конфліктологічна компетентність як система конфліктологічних умінь щодо розв'язання конфліктологічних завдань.

Серед зазначених структурних компонентів комунікативної культури вважаємо найбільш емним конфліктологічну компетентність; адже певна компетентність може сформуватися лише у особистості, яка володіє компетенцією з відповідного питання. Додержуємося думки, що компетентність є інтегрованою якістю, складниками якої є сукупність певних знань, умінь, низка особистісних якостей і психологічних характеристик фахівця.

Розглядаючи конфліктологічну компетентність майбутнього фахівця як складну систему, Л. Ярослав відокремлює п'ять взаємопов'язаних компонентів:

- когнітивний (система наукових знань про різні аспекти конфлікту);

- мотиваційний (спрямованість особистості на конструктивне вирішення конфлікту);

- емоційно-вольовий (визначає здатність особистості до свідомого управління своїм емоційно-вольовим станом в конфліктних та передконфліктних ситуаціях);

- рефлексивний (здатність особистості до дослідження власного психологічного потенціалу й опонента);

- поведінковий (володіння стратегіями поведінки в конфлікті і адекватне їх використання) [5].

Конфліктологічна культура є найвищим рівнем підготовленості до поведінки у конфліктних ситуаціях, середовищі. Вона включає в себе не лише знання про конфлікти, стратегії їх попередження й подолання, уміння їх застосовувати відповідно до конфліктних ситуацій, передбачає наявність в індивіда сформованих особистісних якостей (толерантність, емоційна стійкість, стресостійкість, моральність тощо), але, на відміну від конфліктологічної компетентності, ще й передбачає формування певної ціннісно-значеннєвої сфери, внутрішнє прийняття норм поведінки у конфлікті.

Фахівці підприємств туристської індустрії, які мають найвищий рівень конфліктологічної підготовки, а саме - володіють відповідною культурою, зможуть забезпечити високу якість обслуговування споживачів, запобігати безпосереднім або опосередкованим збиткам, які несе підприємство у разі виникнення конфліктних ситуацій тощо.

У зв'язку з цим одним із завдань вищих навчальних закладів, які готують кадри для підприємств туристської індустрії, є така організація навчально-виховного процесу, у ході якого формується конфліктологічна культура студентів.

Розв'язання цього завдання має здійснюватись за допомогою мотиваційного, змістовного і особистісного компонентів.

Запорукою мотивованого й ефективного процесу навчання є ціннісне відношення до обраної професії, усвідомлення важливості конфліктологічної культури для майбутньої професійної діяльності.

Змістовний компонент передбачає формування конфліктологічних знань, умінь і навичок.

Формування конфліктологічної культури зумовлено використанням адекватних методів та технологій навчання. Остання є чітким науковим проектуванням і відтворенням гарантуючих успіх педагогічних дій [1].

Найбільш продуктивними у формуванні конфліктологічної культури є активні методи навчання, які дозволяють особистості «будувати» свої знання, активно і творчо користуватися ними у житті як своїм надбанням для формування особистості.

Успішність конфліктологічної підготовки, з одного боку, забезпечується відповідними знаннями, уміннями і навичками, з другого – психологічними особливостями індивіду, які залежать від внутрішніх і зовнішніх умов

До внутрішніх умов можна віднести певні властивості індивіду, фізичні якості, світогляд, розумовий розвиток, етичну, громадянську культуру, ставлення до суспільства, праці, оточуючих людей тощо.

Зовнішні умови включають у себе макросередовище (навколишній світ, культура тощо) та мікросередовище - те, що безпосередньо оточує студента: сім'я, група, формальні й неформальні об'єднання, педагогічний колектив.

Особливу цінність при конфліктологічній підготовці студентів туристських спеціальностей набуває досвід застосування знань на практиці. Чим більшим і різноманітним буде коло проблем спілкування, з якими студенти свідомо зіштовхнуться в процесі проходження практики, чим більш інтенсивною буде взаємодія зі споживачами турпродукту, фахівцями підприємств туристської індустрії, тим більшим «репертуаром сюжетних ліній» [3], алгоритмами розв'язання певних ситуацій взаємодії володітимуть студенти. Практична діяльність формує багатий досвід реального професійного спілкування, сприяє формуванню у студентів більш точних уявлень про себе, власний рівень конфліктологічної культури і реалії професійної діяльності.

Керівникам практики важливо протягом всього періоду проходження практики проводити консультації, на яких слід обговорювати позитивні й негативні ситуації професійного спілкування, проблеми, з якими їм прийшлося зіштовхнутися або стати свідками.

Таким чином, формування конфліктологічної культури є важливою й складною частиною професійної підготовки майбутнього персоналу підприємств туристської індустрії.

Подальших досліджень вимагає проблема розробки технології формування конфліктологічної культури майбутніх фахівців підприємств туристської індустрії.

Література

- 1. Лозова В. І.** Теоретичні основи виховання і навчання: навч. посібн. [Текст] / В.І. Лозова, Г.В. Троцько. – Харків: ОВС, 2002. – 276с.
- 2. Самсонова Н.В.** Конфликтологическая культура специалиста и технология ее формирования в системе вузовского образования: Монография [Текст] / Н.В. Самсонова. – Калининград: КГУ, 2002. 148с.
- 3. Чепелева Н. В.** Соціально-психологічні чинники розуміння та інтерпретації особистого досвіду [Текст] / Н.В. Чепелева // Педагогічна газета. – 2008. – №4. – С. 4-6.
- 4. Щербакова О. И.** Формирование и развитие понятия «конфликтологическая культура личности» в теории и практике современной конфликтологии [Текст] / О.И. Щербакова // Проблемы современного образования. – 2010. – № 2. – С. 23-26.
- 5. Ярослав Л.** Психологічний аналіз структури конфліктологічної компетентності майбутнього вчителя [Текст] / Л. Ярослав// ВІСНИК НТУУ “КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – №1. – С. 56-62.

Александрова С. А. Проблема формирования конфликтологической культуры студентов туристских специальностей

У статті обґрунтовано важливість конфліктологічної підготовки студентів туристських спеціальностей, визначено сутність конфліктологічної культури, її структурні елементи та основні напрямки конфліктологічної підготовки.

Ключові слова: конфліктологічна підготовка, конфліктологічна компетентність, конфліктологічна культура.

Александрова С. А. Проблема формирования конфликтологической культуры студентов туристских специальностей

В статье обоснована важность конфликтологической подготовки студентов туристских специальностей, определены сущность конфликтологической культуры, ее структурные элементы и основные направления конфликтологической подготовки.

Ключевые слова: конфликтологическая подготовка, конфликтологическая компетентность, конфликтологическая культура.

Alexandrova S. A. Problem of formation conflictological cultures of students of tourist specialities

In article importance conflictological preparations of students of tourist specialities is proved, its structural elements and the basic directions conflictological preparations are defined essence conflictological cultures.

Key words: conflictological preparation, conflictological competence, conflictological culture.

УДК 378.011.3-051

Ю. В. Безрученков

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА ФАХІВЦЯ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Сучасний науково-технічний та соціально-економічний розвиток суспільства, складні завдання, що повинні бути вирішені інтелектуальною елітою кожної держави, вимагають від системи вищої освіти певної перебудови змісту навчання з метою підготовки творчої, свідомої особистості фахівця, здатного до самореалізації. Ці нові орієнтири актуалізують для вищої школи проблеми формування професійної культури фахівця.

Безумовно, що ця проблема для педагогічної науки й практики не нова, про що свідчить значний доробок науковців у цьому напрямку. Дослідженню сутності, складу й різноманітних аспектів професійної культури, проблем її формування присвячено багато робіт соціально-філософського, суспільно-політичного та психолого-педагогічного характеру. Хоча поняття професійної культури остаточно увійшло у науковий обіг у 80-х роках ХХ століття у зв'язку з розробкою культурологічного підходу, проте дослідження проблем формування культури діяльності фахівця почались раніше. Вагомий внесок у дослідження природи професійної компетентності мають праці С. Арутюнова, Ю. Бромля, І. Зарецької, І. Ісаєва, Є. Клементьєва, Є. Климова, Л. Когана, В. Козлачкова, В. Комбарова, Г. Кочетова, Н. Крилової, І. Моделя, В. Подмаркова, В. Праворотова, Т. Салматової, В. Сластьоніна, Г. Соколової, Ф. Щербака та інших науковців. В цих дослідженнях професійна культура розглядається як проекція загальної культури, яка виявляється в системі професійних якостей й специфіці діяльності.

Проте на сучасному етапі не розв'язаними стосовно формування професійної культури фахівця залишається низка протиріч, пов'язаних з сучасними вимогами до професіоналу та реальним рівнем готовності випускників до професійної діяльності; необхідність враховувати в процесі формування професійної компетентності індивідуально-психологічні властивості студента та масовим характером професійної підготовки, застосування малоефективних методів навчання тощо. Означені суперечності потребують додаткових досліджень феномену професійної культури, розширення знань про його сутність.

Тому метою нашої статті є дослідження теоретичних аспектів професійної культури фахівця.

Якщо розглядати культуру як систему, то вона „є цілісним утворенням, що визначається взаємодією підсистем культури: матеріальної, духовної й організаційної, культури суспільства й культури

особистості, соціальної, економічної і технічної культури, моральної, естетичної, екологічної та біологічної, екзо (зовнішньої) – й ендо (внутрішньої) культур тощо” [1, с. 79]. Однією з підсистем культури, найбільш значущою для розкриття сутності повноцінного члена сучасного суспільства, є професійна культура.

На думку Д. Ліхачьова, професійна культура – це міра, якість діяльності людини у визначеній, чітко обмеженій сфері його професії, у тому виді діяльності, де вона відчуває себе досить комфортно, впевнено, вільно й розкуто [2, с. 7].

Г. Кочетов розглядає професійну культуру як елемент моделі фахівця з вищою освітою, в якого до високого ступеня розвинуте вміння використовувати наявні та здатність створювати нові стереотипи спілкування й маніпулювання з об'єктами [3, с. 3]. Наявність професійної компетентності науковець пов'язує зі знанням фахівцем властивостей продуктів й потребами споживачів, здатністю прогнозувати наслідки своїх дій та відповідальність за них.

Під професійною культурою деякі сучасні російські дослідники розуміють рівень соціально-професійного розвитку у тому чи іншому виді діяльності, міру й спосіб реалізації творчого потенціалу, який відбивається в результатах діяльності [4]. На підставі цього Г. Соколова надає наступне визначення: „Професійна культура робітника – це ступень оволодіння ним досягнень науково-технічного й соціального прогресу й повнота реалізації цього досвіду в трудовій діяльності” [5, с. 85].

Виникнення професійної культури С. Арутюнов та Ю. Бромлей з позицій етнографії пояснюють розділом людської діяльності на трудову й побутову. Професійна культура розуміється ними як сукупність спеціальних знань та досвіду їх реалізації у професійній діяльності [6; 7]. С. Арутюнов наголошує, що професійна культура у кожному конкретному випадку охоплює лише одну, строго визначену частину діяльності. Вона визначає формування професійного типу мислення, специфіку професійного спілкування. Тим самими вона обмежена й не може задовольнити різноманітні запити духовного життя» [6, с. 33]. Крім того, як зазначає Ю. Бромлей, особливістю професійної культури є існування певних норм поведінки фахівців [7, с. 137].

Українська дослідниця проблем формування професійної культури майбутніх інженерів С. Ісаєнко шляхом узагальнення підходів позицій науковців, які проводили аналіз професійної культури з позицій аксіологічного, діяльнісного та особистісного підходів, робить висновок, що „професійна культура – це цілісне особистісне утворення, сутністю якого є діалектичний зв'язок усіх елементів культури індивіда, яке динамічно та нелінійно розвивається, специфічно проявляючись у сфері професійної діяльності і спілкування” [8, с. 28]. Науковцем підкреслюється, що різноманітність визначень цього поняття пов'язане зі складністю і багатовимірністю самого феномена, а також із наявністю

різних наукових підходів до висвітлення його сутності.

Багато науковців приділяють увагу взаємозв'язку загальної та професійної культури, визначаючи останню невід'ємною частиною загальної культури. У цьому контексті цікавою є позиція Й. Ісаєва про базування професійної культури на підґрунті загальній культурі особистості. Саме це, на думку вченого, дає можливість проєциувати культуру в цілому у сферу професійної діяльності та особистості фахівця. У зв'язку з цим, під професійною культурою науковець розуміє систему загальнолюдських ідей, професійно-ціннісних орієнтацій й якостей особистості, універсальних способів пізнання й гуманістичних технологій професійної діяльності [9].

Завдяки професійній культурі відбувається входження особистості у соціальні відношення й практику діяльності. Разом з цим у людини відбувається й процес певних змін, обумовлених професією, що виявляється у самій діяльності людини, її відношення до своєї роботи, до оточення й самої себе. Важливим показником оволодіння професійною культурою є прояв трудової активності особистості, інтенсивність її діяльності, налаштування на взаємодію з колегами, взаємодопомогу у виконанні спільної праці тощо. Весь цей багатобічний процес, який носить назву „соціальне спілкування”, забезпечує взаєморозуміння між людьми, їх взаємозбагачення. Завдяки спілкуванню розповсюджується культура, що свідчить про взаємозв'язок між професійною та загальною культурою у суспільстві.

Хоча професійна культура взаємопов'язана із загальною культурою, але вона має свої визначальні риси. „Якщо загальна культура особистості – вказує М. Віленський – відображає широту оволодіння ціннісним змістом духовної і матеріальної культури, ступень залучення особистості до створення їхніх цінностей, готовність й здатність до їх продукування, то професійна культура особистості відображає прояв загальної культури у специфічних умовах професійної діяльності” [10, с. 28].

Ця специфіка професійної культури має два прояви – консервативний та творчий. Як зазначає М. Бердяєв, в будь-якій галузі культури діють два початки – консервативний, звернений до минулого й підтримуючий з ним наслідковий зв'язок, і творчий, звернений до майбутнього й утворюючий нові цінності [11]. Консервативні елементи, такі як норми, правила, традиції та інші стають інтеграційним механізмом професійної культури й дозволяють зберігати специфіку професії й організації.

Оскільки професійна культура містить різноманітні моделі поведінки її носіїв, у тому числі й творчі, то це забезпечує розвиток професійної культури, сприйняття її суб'єктами нових зовнішніх ідей, дає можливість їм здійснювати діалог й полілог як серед представників певної професійної культури, так і з представниками інших професійних культур. Саме це й сприяє формуванню особистості професіонала. У

зв'язку з цим О. Грибкова вважає, що поняття „професійна культура” може бути визначено, як тип життєдіяльності, властивий суб'єкту професійної практики, що має вигляд комплексу інноваційних ідей, забезпечує безперервний процес історичної спадковості, професійного розвитку особистості, а також збереження культурної спадщини під час постійного продукування творчих процесів, які значною мірою впливають на стійкість сфери його професійної життєдіяльності [12, с. 4].

Важливо відзначити, що професійна культура набуває максимального прояву тільки коли специфічні способи й технології діяльності поєднуються з морально-психологічними рисами й якостями фахівця. Взагалі професійна культура основана на загальноприйнятих духовно-моральних цінностях, нормах та правилах, а також способах взаємодії людини як одиниці тієї суспільної системи, якій вона належить. Моральні відносини органічно входять у повсякденну практику професійної діяльності й створюють той емоційний фон, на якому базується й загальна, й професійна культура, яка повинна підпорядковуватися та відповідати гуманістичним принципам моралі. Вищим критерієм в діяльності професіоналу є звернення до тих зразків, ідеалів, моделей, які за своєю сутністю й складають основу всього культурно-історичного процесу.

Як зазначає В. Вічев, моральна культура „виявляється у здатності особистості свідомо й добровільно реалізовувати вимоги моральних норм, здійснювати таку цілеспрямовану поведінку, яка характеризується гармонійним поєднанням відповідних особистих й суспільних інтересів” [13, с. 51]. Тобто особистість можна вважати професіоналом, тоді коли її діяльність наповнюється реальним естетичним змістом, зливаються воедино професійні та моральні принципи. Саме це надає професіоналізму загальнолюдський та загальнокультурний статус, робить його виразом загального рівня культури й показником її розвитку.

Досліджуючи професійну культуру з аксиологічних позицій, Г. Безодня вводить термін „професійна-моральна культура”, яку визначає як міру освоєння й практичного використання фахівцями у своїй повсякденній трудовій діяльності норм професійної етики [14]. Аналогічний термін використовує Ф. Щербак, намагаючись уже у самому понятті акцентувати увагу на єдності професійного та соціально-морального аспектів у прояві культури особистості. Науковець визначає три фактори, які зводять професійну культуру до майстерності, кваліфікації та спеціальних знань й умінь:

- наявність стійкої системи організації діяльності, яка забезпечує отримання якісних результатів діяльності;
- соціальна та особиста значущість результатів професійної діяльності, які не зводяться тільки до економічних показників;
- цілісний прояв особистості у праці [15].

Сучасна російська дослідниця Т. Гулієва у визначенні

професійної культури виходить з розгляду професії як певного соціокультурного явища. Відповідно до цього культурний зміст професії виявляється у предметах, засобах і результатах професійної діяльності, а професійна культура фахівця виявляється у його професійній картині світу (суб'єктивного образу об'єктивної професійної діяльності), концепції професійного життя (ціннісних орієнтацій та професійної спрямованості) та індивідуальному стилю духовності (цінності, які фахівець стверджує власною професійною діяльністю) [16, с. 7].

Таким чином, у характеристиці професійної культури саме наявність професійно-важливих якостей та властивостей особистості, ціннісних та духовно-моральних орієнтирів, властивих певній професії, забезпечують соціальну значущість, доцільність діяльності людини, можливість оптимального прояву та розвитку сукупності професійних знань, умінь та навичок.

Крім ціннісного аспекту професійної культури, окремі науковці вважають, що одним з головних її показників є культура спілкування як засіб забезпечення ефективної трудової діяльності, дотримання щирих людських зв'язків як на роботі, так і за її межами, взаєморозуміння, дотримання загального та службового етикету, норм та правил людського гуртожитку та поведінки. Відповідно до цього Ю. Чернова розуміє професійну культуру, як „міру та спосіб творчої самореалізації фахівця у різних видах професійної діяльності та професійного спілкування, спрямованих на засвоєння, передачу та створення професійних цінностей і нових технологій” [17, с. 30].

Саме спілкування професіоналів дає змогу ефективно здійснювати професійну діяльність, критично оцінити її наслідки і отримати фахівцеві життєвий та професійний досвід, досягти майстерності у обраній професії. Тобто, професійні відносини, що виникають під час професійного спілкування, у поєднанні з якістю діяльності, формують професійну культуру, яка буде проявлятися і як культура трудових взаємовідносин, і як відповідальність за своє діло, і як повага до колег з роботи.

Викладений матеріал дозволяє нам розуміти під ***професійної культурою різновид загальної культури суспільства та особистісне утворення, яке відображає ступінь оволодіння людиною спеціальних теоретичних знань та практичних умінь виконання визначеного виду діяльності, що здійснюється нею на основі сформованої системи певних ціннісних та духовно-моральних орієнтирів.***

Таким чином, проведений аналіз наукової літератури щодо теоретичних аспектів професійної культури особистості дає змогу зробити висновок, що виникнення професійної культури стає можливим на основі освоєння людиною загальної культури, залучення до її досягнень, оволодіння професійною майстерністю, творчою реалізацією професійних навичок, ефективним застосуванням засобів й методів досягнення професійних цілей, можливість передбачити результати та

наслідки своєї праці. Професійна культура служить критерієм моральності особистості, сформованості відповідної системи цінностей, які змушують людину відповідально відноситись до професійної діяльності, особистісному та громадянському самовираженню.

Розгляд теоретичних основ професійної культури не буде повним без дослідження властивостей та структури цього феномену, що вважаємо напрямком нашої подальшої роботи.

Література

- 1.** Суббето А. И. Системогенетика и квалиметрия культуры / А. И. Суббето / Квалиметрия человека и образования. Методология и практика : Сб. науч. тр. / Иссл. центр по проблемам управления качеством подготовки специалистов. – М.: МИСиС, 1992. – С. 79 – 83.
- 2.** Лихачев Д. С. Культура как целостная среда / Д. С. Лихачев // Новый мир. – 1994. – № 8. – С. 3 – 8.
- 3.** Кочетов Г. М. Механизм процесса профессионализации / Г. М. Кочетов. – Томск. 1975. – 235 с.
- 4.** Проектирование системы формирования профессиональной культуры инженера средствами физического воспитания: монография / Н. В. Молоткова, В. А. Гриднев, А. Н. Груздев. – Тамбов: Изд-во ГОУ ВПО ТГТУ, 2010. – 144 с.
- 5.** Соколова Г. Н. Труд и профессиональная культура / Г. Н. Соколова. – Минск, Изд-вл БГУ, 1980. – 142 с.
- 6.** Арутюнов С. А. Этнографическая наука и культурная динамика // Исследования по общей этнографии / С. А. Арутюнов. – Минск: Изд-во БГУ, 1983. – С. 31 – 34.
- 7.** Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса / Ю.В. Бромлей. – М.: Наука, 1983. – 148 с.
- 8.** Исаенко С. А. Формування професійної культури у студентів інженерно-технічних спеціальностей засобами іноземної мови: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ісаєнко Світлана Анатоліївна. – К., 2009. – 227 с.
- 9.** Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя [Текст] / И. Ф. Исаев. – 2-е изд., испр. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 208 с.
- 10.** Виленский М. Я. Физическая культура в гуманитарном образовательном пространстве вуза / М. Я. Виленский // Физическая культура : воспитание, образование, тренировка. – 1999. – № 4. – С. 27 – 32.
- 11.** Бердяев Н. А. Философия неравенства : Письма к недругам по социальной философии. Письмо 13-е. О культуре / Русское зарубежье: Из истории социальной и правовой мысли / Н. А. Бердяев. – Л., 1991. – 268 с.
- 12.** Грибкова О. В. Теория и практика формирования профессиональной культуры педагога-музыканта: Автореф. дис ... докт. пед. наук: 13.00.02 / Грибкова Ольга Васильевна. – М., 2010. – 40 с.
- 13.** Вичев В. Нравственная культура руководителя / В. Вичев. – М. : политиздат, 1988. – 245 с.
- 14.** Безродняя Г. В. Формирование профессионально-нравственной культуры будущего врача: Дис ... канд. пед. наук. / Безродняя Г. В. – М., 1990. – 204 с.
- 15.** Щербак Ф. Н. Профессионально-нравственная культура труда / Ф.Н. Щербак. – М.: Знание, 1985. – 128 с.
- 16.** Гулиева С. А. Педагогические формы и

технологии формирования профессионально-педагогической культуры студентов – будущих учителей начальных классов: Автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.01 / С. А. Гулиева – М., РГБ, 2002. – 17с.
17. Чернова Ю. К. Профессиональная культура и формирование её составляющих в процессе обучения : [монография] / Ю. К. Чернова; М - во образования Рос. Федерации [и др.]. – М.; Тольятти: Изд-во Тольят. политехн. ин-та, 2000. – 230 с.

Безрученков Ю. В. Професійна культура фахівця: теоретичні аспекти

В статті проведено аналіз підходів науковців до визначення сутності професійної культури. Встановлено взаємозв'язок професійної культури із загальною культурою та культурою спілкування, ціннісними та духовно-моральними орієнтирами особистості.

Ключові слова: професійна культура, загальна культура, професійна поведінка, професійне спілкування.

Безрученков Ю. В. Профессиональная культура специалиста: теоретические аспекты

В статье проанализированы подходы ученых к определению сущности профессиональной культуры. Установлена взаимосвязь профессиональной культурой с общей культурой и культурой общения, ценностными и духовно-моральными ориентирами личности.

Ключевые слова: профессиональная культура, общая культура, профессиональное поведение, профессиональное общение.

Besruchenkov Yu. V. Professional culture of the expert: theoretical aspects

In article approaches of scientists to definition of essence of professional culture are analysed. The interrelation by professional culture with the general culture and culture of dialogue, valuable and spiritually-moral reference points of the person is established.

Keywords: professional culture, the general culture, professional behavior, professional dialogue.

УДК 37.013:316.647.5

Т. В. Бузовська

ПОНЯТТЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ В СУЧАСНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки в контексті становлення міжкультурної толерантності у майбутніх учителів іноземної мови особливої актуальності набуває проблема використання новітніх технологій, що сприяють формуванню міжкультурної толерантності. Оскільки, основною метою педагогічної системи освіти України є підготовка високоосвічених, всебічно розвинених спеціалістів, то підготовка кваліфікованого фахівця філолога іноземних мов передбачає не лише володіння визначеним обсягом знань та вмінь з іноземної мови, а й надбання високоморальних якостей, зокрема міжкультурної толерантності.

Актуальність проблеми формування толерантності, зокрема міжкультурної толерантності, для українського суспільства пов'язана насамперед із необхідністю подолання політичної, соціальної та національної роз'єднаності.

Очевидно, ціннісні світоглядні орієнтації українських громадян зазнають суттєвих змін під впливом активних демократичних, політичних перетворень, міжнародних відносин, інтеграції української системи освіти в єдину європейську систему, що характерно для сучасної соціокультурної ситуації на Україні. Розвиток та добробут нашої країни, правильна сформованість світогляду наших громадян, у значній мірі, залежить від рівня сформованості міжкультурної толерантності, насамперед, у викладачів вищих навчальних закладів.

На сьогодні теоретичний аналіз науково-педагогічної, психологічної та методичної літератури свідчать про те, що актуальність проблеми формування міжкультурної толерантності не підлягає сумніву.

Дослідженню проблеми формування толерантності в майбутніх вчителів присвятили свої наукові роботи такі науковці як Т. Варенко, О. Зарівна, Г. Кожухарь, Д. Леонтьєв, О. Мірошник, Є. Столяренко, Н. Ткачова, С. Шехавцова та ін. Однак, не зважаючи на численні наукові праці, проблема формування міжкультурної толерантності у майбутніх учителів іноземної мови залишається актуальною на сьогодні.

Отім, метою нашої статті є уточнення та визначення поняття „міжкультурна толерантність” в сучасному педагогічному дискурсі.

На думку Н. Ткачова і Т. Варенко, важливим завданням школи на сьогодні є виховання соціально активних, високоморальних особистостей, які з повагою ставляться до інших членів суспільства незалежно від їх національності, соціальної належності, віросповідання

та особистих переконань, котрі можуть суттєво відрізнятись від їх власних життєвих принципів [1, с. 232].

Перш за все слід уточнити, що в сучасній науці розуміють під терміном «толерантність». Поняття толерантність походить від латинського дієслова (tolero), що означає переносити, витримувати, терпіти.

У сучасній науковій літературі термін толерантність трактується досить широко. Так філософський енциклопедичний словник дає наступне визначення толерантності: «Толерантність – від лат. Tolerantia – терпимість – термін, яким позначають доброзичливе або принаймні стримане ставлення до індивідуальних та групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних)» [2, с. 642].

В процесі аналізу наукової літератури нами було встановлено, що автори пропонують різні визначення поняття толерантність. Так, зокрема, дослідники наводять наступні розуміння цього терміну:

- 1) терпимість, поблажливість до когось чи чогось;
- 2) терпимість однієї людини іншій, незважаючи на розрізненість поглядів, смаків, вчинків, стилю поведінки, способу життя тощо; визнання особою права на існування в іншого суб'єкта власних переконань, точок зору, які відрізняються від їх власних об'єктів переваг; внутрішня усвідомлена терпимість особи, яка ґрунтується на моральній емпатії;
- 3) терпимість, витривалість, психічна сталість за наявності фрустраторів і стресорів; терпимість до різних поглядів, неупередженість щодо оцінювання людей і подій;
- 4) утримання від протесту чи будь-якої реакції засудження при збереженні себе як морального суб'єкта й небайдужого ставлення до світу [1, с. 233].

Значний внесок у дослідження проблеми формування толерантності зробила О. Столяренко. Науковець розглядає толерантність у трьох аспектах: по-перше, оволодіння певною філософією толерантності як цінністю; по-друге, як культуру толерантної свідомості; по-третє, як ставлення до відповідної дійсності, що втілюється в поведінці.

Багатовимірний підхід до розгляду толерантності ініційований складністю, багатокомпонентністю явища, що досліджується. Треба зазначити, що на підставі вивченої літератури і наявних підходів до розуміння сутності толерантності, науковець запропонувала таке: під толерантністю варто розуміти якість особистості, що є складовою гуманістичної спрямованості особистості і визначається її ціннісним ставленням до оточуючих, що є установкою на певний тип відносин. Це проявляється в особистісних діях людини. Толерантність ґрунтується на розуміючому співпереживанні, що веде до з'ясування цілей взаємодії протилежної сторони, мотивації і поглядів. Незгода з міркуваннями, поглядами, манерою поведінки партнера не призводить до конфлікту, а

передбачає існування його думки як даності, реальності, що об'єктивно існує, зберігаючи при цьому внутрішній спокій, самоповагу, волю. Толерантність не передбачає поблажливе ставлення, потурання, поступку, відмову від критики, а проявляється в активному пошуку спільних поглядів і можливості вибору [3, с. 19].

Під час проведення конференції ЮНЕСКО в листопаді 1995 році було затверджено «Декларацію принципів толерантності», де суттєво проаналізовано зміст категорії «толерантність». Подане визначення толерантності є досить повним та точним. Воно відображає всі аспекти розуміння толерантності як ключового принципу в світовій проблематиці. В першій статті цієї декларації зазначається:

1. Толерантність означає повагу, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Формуванню толерантності сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті та переконань. Толерантність – це єдність у різноманітності. Це не тільки моральний обов'язок, але й політична та правова потреба. Толерантність – це те, що уможлиблює досягнення миру, сприяє переходу від культури війни до культури миру.

2. Толерантність – це не поступка, поблажливість чи потурання. Толерантність – це, передусім, активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини. Толерантність у жодному разі не може бути виправданням посягання на ці основні цінності. Толерантність повинна виявляти кожна людина, групи людей та держави.

3. Толерантність – це обов'язок сприяти утвердженню прав людини, плюралізму (в тому числі культурного плюралізму), демократії та правопорядку. Толерантність – це поняття, що означає відмову від догматизму, і абсолютизму, утвердження норм, закріплених у міжнародно-правових актах в галузі прав людини [4].

В контексті визначення поняття «толерантність» в процесі формування соціокультурної компетентності у майбутніх учителів іноземної мови вітчизняний науковець С. Шехавцова пропонує поняття соціокультурної толерантності – «як моральної якості особистості, яка передбачає терпимість до інших точок зору та думок незалежно від національної та культурної належності, що сприяє взаємопорозумінню між представниками різних мов та культур; по-друге, формування соціокультурної толерантності відбувається у процесі міжкультурної комунікації із носіями іноземної мови; по-третє, отримання соціокультурного досвіду та толерантності майбутніх вчителів іноземних мов у процесі міжкультурної комунікації відбувається, в основному, в позанавчальній діяльності університету» [5, с.19].

У руслі дослідження проблеми толерантності вагомий внесок в педагогічному контексті зробила О. Мірошник. Автор акцентує увагу на тому, що «толерантність має стати нормою українського суспільства як в

цілому, так і нормою поведінки кожної окремої людини». Дослідник наголошує, що педагогічний аспект толерантності полягає в тому, аби виховувати особистість, яка здатна мати власну точку зору та сприймати іншу, як таку, що теж має право на існування. Отже, з позицій навчально-виховного процесу, науковець пропонує використовувати таке поняття «толерантність як здатність сприймати іншого як рівного собі. Причому, здатність не просто терпіти іншу точку зору, іншу віру, інший світогляд, іншу мову, а й поважати» [6, с. 10].

У цьому ж контексті Є. Столяренко стверджує, що під поняттям толерантність слід розуміти якість особистості, яка є складовою її гуманістичного світогляду та визначається ціннісним відношенням до людини [3, с. 22].

Ми цілком погоджуємося із думкою О. Зарівної, що сучасне суспільство стурбоване негативними проявами політичного й релігійного екстремізму, ксенофобії й етнічної нетерпимості, які можна розглядати як наслідок недостатності та відсутності толерантності в окремих людей і соціальних груп. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває завдання формування толерантного світогляду особистості [7, с. 22].

Сучасна людина живе одночасно в кількох перехресних культурних світах. Ці тенденції характерні для всіх сфер життя й освіта не є виключенням. Тож, її завданням, на нашу думку, є формування міжкультурної толерантності відносин у навчальному закладі та виховання толерантних якостей. Досягнення цієї мети потребує цілеспрямованої, поетапної та безперервної роботи з усіма суб'єктами навчально-виховного процесу.

Таким чином, проаналізувавши теоретичний досвід науковців та педагогів щодо визначення поняття «міжкультурна толерантність», ми вважаємо, що міжкультурна толерантність – це моральна якість, яка передбачає повагу, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Більш того, формуванню міжкультурної толерантності сприяють фонові та соціокультурні знання, відкритість, міжкультурне спілкування та свобода думки, совісті та переконань.

У якості подальшого вивчення проблеми міжкультурної толерантності вбачаємо у розробці та визначенні технології формування міжкультурної толерантності у майбутніх учителів іноземних мов.

Література

- 1. Ткачова Н. О.,** Варенко Т. К. Досвід виховання толерантності в майбутніх учителів на засадах аксіологічного підходу/ О. Н. Ткачева, Т. К. Варенко // Вісник ЛНУ. – 2011. – № 15 (226). – С. 232 – 237.
- 2. Філософський** енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук. – К. : Абрис. – 2002. – 742 с.
- 3. Столяренко Є. В.** Формування толерантності та гуманістичного світогляду сучасних школярів / Є. В. Столяренко // Педагогическое образование и наука. – 2010. – №2. – С. 19 – 24.

4. Декларация принципів терпимості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin>. **5. Шехавцова С. О.** Міжкультурна комунікація як соціально-педагогічна умова формування соціокультурної толерантності у майбутніх вчителів іноземних мов / С. О. Шехавцова // Вісн. Житомир. держ. ун-ту імені Івана Франка. – 2007. – №36. – С. 16 – 20. **6. Мірошник О. Л.** Поняття „толерантність” у сучасному науковому дискурсі / О. Л. Мірошник // Освіта Донбасу. – 2009. – №2. – С. 5 – 10. **7. Зарівна О.** Толерантність як елемент світогляду і культури / О. Зарівна // Рідна школа. – 2008. – №6. – С. 21–23.

Бузовська Т. В. Поняття міжкультурної толерантності в сучасному педагогічному дискурсі

У статті розглядається поняття „толерантність” в педагогічному, соціальному і філософському аспектах, визначено сутність поняття „міжкультурна толерантність” майбутніх учителів іноземної мови.

Ключові слова: толерантність, міжкультурна толерантність, навально-вихований процес.

Бузовская Т. В. Понятие межкультурной толерантности в современном педагогическом дискурсе

В статье рассматривается понятие „толерантность” в педагогическом, социальном и философском аспектах, определена сущность понятия „межкультурная толерантность” будущих учителей иностранного языка.

Ключевые слова: толерантность, межкультурная толерантность, учебно-воспитательный процесс.

Buzovska T. V. The Notion of Cross-Cultural Tolerance in the modern Pedagogical Discourse

The article focuses on the notion of tolerance from pedagogical, social and philosophic aspects; moreover, the substance of the notion of future foreign language teachers’ cross-cultural tolerance was determined.

Key words: tolerance, cross-cultural tolerance, educational process.

УДК 37.013

І. С. Гончарова

**ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ЕТАПІВ
СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ
В ОСВІТІ**

Протягом останнього десятиліття у наукових колах української педагогіки точиться жвава дискусія, пов'язана з розповсюдженням компетентнісного підходу в освіті та активним використанням у науці певної кількості нових понять.

Розповсюдження терміну «компетентність» у професійній педагогіці наприкінці 1980-х рр. пов'язане з виходом у 1989 р. досліджень Н.В. Кузьміної «Професіоналізм особистості викладача і майстра виробничого навчання» та Л.А. Петровської «Компетентність у спілкуванні».

Слід відмітити ґрунтовні дослідження американського вченого Е. Шорта, присвячені проблемі компетентності: «Переосмислення явища компетентності» («Competence Reexamined», 1984), «Компетентність: дослідження значення та використання в освіті» («Competence: Inquires into Its Meaning and Acquisition in Educational Settings», 1984), «Концепція компетентності: її правильне та неправильне використання в освіті» («The Concept of Competence : Its Use and Misuse in Education», 1985).

Якщо проаналізувати наукові роботи 1960-х – 1980-х рр., присвячені формуванню іншомовної компетентності за фахом, то можна помітити, що вони були орієнтовані на підготовку вузькопрофільного спеціаліста, котрий має справу з друкованими джерелами інформації. Так, праці фахівців в основному присвячені: навчанню лексичного і граматичного аспектів мови за спеціальністю (І. Берман, З. Булова, В. Бухбіндер та ін.); навчанню читання і перекладу літератури за фахом (А. Вейзе, Т. Дрідзе, З. Кличникова, О. Кузьменко, С. Фоломкіна та ін.).

Отже, зарубіжні і вітчизняні науковці намагаються дати теоретичний аналіз, чітко окреслити визначення понять «компетенція» і «компетентність», з'ясувати їх сутність і структуру. Однак до теперішнього часу у сучасній психолого-педагогічній науці немає однозначного тлумачення цих термінів. Деякі фахівці вживають ці терміни як синоніми, інші їх розрізняють, треті – аналізують з точки зору їхнього співвідношення або підпорядкованості один одному.

У процесі аналізу позицій вчених щодо осмислення сутності понять «компетенція» і «компетентність», С. Бондар пропонує умовно виділити *чотири* наукових підходи [1, с. 95].

Перший підхід у тлумаченні означених понять пов'язаний з їх роллю в забезпеченні зв'язку теоретичних і практичних складових освіти,

який дає змогу практично застосовувати набуті учнями знання (П. Борисов, І. Родигіна, О. Савченко, М. Чошанов, Т. Сорочан та ін.).

Компетенція актуалізує прагматичну спрямованість освітнього процесу, тоді як компетентність доповнюється особистими якостями індивіда (мотиваційними, вольовими, етичними, ціннісними орієнтаціями, звичками тощо). При цьому діалектика їх взаємодії полягає в тому, що компетентність є актуальним проявом компетенції.

Другий підхід до з'ясування змісту понять «компетенція» і «компетентність» характеризується тим, що вони визначаються через категорії «здатність», «готовність», «здібність» (О. Дахін, І. Єрмаков, В. Краєвський, В. Кальней, О. Овчарук, О. Пометун, М. Рібаков, С. Шишов, Дж. Равен, М. Сторбарт та ін.).

Вчені зазначають, що поняття «компетентність» не є простою компіляцією знань, вмінь і навичок. Компетентність можна розглядати як можливість встановлення *зв'язку* між знаннями і ситуацією, або, в ширшому розумінні, як здатність знайти, виявити процедуру (знання і дію), яка підходить для розв'язання конкретної проблеми. Компетентна особистість – це особистість із сформованими компетенціями.

Прихильники *третього підходу* розглядають компетентність як *оцінну категорію* (Н. Бібік, О. Овчарук, Б. Хасан, Б. Борисов). Компетенції сприймаються ними як похідні, вужчі від компетентності. Аналіз контексту вживання поняття «компетенція» дозволяє розуміти його як *соціально закріплений освітній результат*. Тобто компетенції можуть виступати у якості *реальних вимог* до засвоєння учнями сукупності знань, способів діяльності, досвіду ставлень з певної галузі знань, якостей особистості, яка діє в соціумі. У свою чергу, компетентність є ступенем, або рівнем здатності особистості ефективно діяти.

Четвертий підхід базується на тому, що поняття «компетентність» є багатограним системним утворенням (О. Дахін, В. Краєвський, А. Хуторської та ін.). За цією концепцією, компетентність – це сукупність особистісних якостей учня (ціннісно-смыслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), які зумовлені досвідом його діяльності в певній соціальній і особистісно значущій сфері. Тобто, компетенція виступає як наперед задана вимога (норма), а компетентність – як вже сформована особистісна якість (сукупність якостей) людини та мінімальний досвід діяльності у заданій сфері.

Мета нашої статті – дослідити розвиток основних точок зору на становлення понять «компетенція» і «компетентність» у психолого-педагогічній літературі та педагогічній практиці.

Фахівці виділяють *три основні етапи* становлення і розвитку понять, пов'язаних з впровадженням компетентнісного підходу в освіті [9; 13].

Перший етап (1960-1970 рр.) розпочався з введенням (точніше – з поверненням) у науковий обіг категорії «компетенція». Даний термін

зустрічався ще в роботах В. Гумбольдта та інших мовознавців. Спочатку термін «компетенція» (від лат. *competere* – бути здатним до чого-небудь) означав здатність, необхідну для виконання певної, переважно мовної діяльності, у рідній мові. Пізніше активно використовувати термін «компетенція» у понятійному апараті лінгвістики почав Н. Хомський.

У третьому номері журналу «Іноземні мови в школі» за 1964 р. була опублікована стаття Є. І. Пассова «Комунікативні вправи», яка привернула увагу вчителів до комунікативного методу навчання іноземних мов, котрий полягає в навчанні учнів мовленнєвої діяльності в умовах спілкування, спільного обговорення цікавих для них питань, тем, завдань. Є. І. Пассов наголошував, що «... мовленнєві вправи¹... за своєю структурою, характером повинні бути психологічно подібні процесу спілкування» [8, с. 7]. Ця публікація стала початком цілої низки психолого-педагогічних досліджень провідних науковців на дану тему.

Другий етап (1970-1990 рр.) характеризується активним використанням категорій «компетенція» і «компетентність» в теорії професіоналізму в управлінні; керівництві, менеджменті, у навчанні спілкуванню. У той час розробляється зміст поняття «соціальні компетенції/компетентності». Крім того, були створені передумови для розмежування понять «компетенція» і «компетентність».

Починаючи з 1970-х рр. широке розповсюдження одержала комунікативна (комунікативно-орієнтована) лінгвістика, основні положення якої зводяться до наступного:

1) у процесі комунікації як особливого роду людської діяльності, спрямованої на встановлення і підтримку зв'язку, та використовуваної для передачі інформації між людьми, взаємодіють дві сторони - лінгвістична та соціальна, оскільки будь-яке висловлення, зроблене в конкретній ситуації спілкування має певні попередні умови, що впливають на його організацію;

2) мова використовується з урахуванням ситуації спілкування та впливів на вербальну стратегію пишучого/мовця, слухаючого/читаючого, тобто з урахуванням прагматичного ефекту, що виключає можливість існування ізольованих висловлень, створених поза комунікативним контекстом;

3) одиницею комунікації (а відповідно і навчання) є певного роду дії або мовні акти: твердження, прохання, питання, вибачення, подяка тощо, тобто комунікативна значимість структурних елементів мовного акту (слів, словосполучень, речень) проявляється у зв'язному тексті (дискурсі), що детермінує їхні функції й відносини;

4) породженню мовного акту передують формування мовного наміру мовця, у якому враховуються попередні знання про партнера по спілкуванню, мета, предмет, місце і час висловлення;

5) найбільш природними є усні види спілкування – слухання й говоріння, що проявляються найчастіше в діалогічній формі;

б) при дослідженні мови варто йти від функцій і умов спілкування до системоутворюючих ознак, а не навпаки [3, с. 17-18].

Протягом другого етапу фахівці вирішували проблему удосконалення комунікативного методу, причиною якого була недостатня ефективність його впровадження. Спостерігалася тенденція до підміни комунікативного навчання видимістю мовленнєвої діяльності, «псевдокомунікативності» (термін В. С. Коростельова, 1991 р.), не підкріпленої створенням для цього особливих умов: зацікавленості, психічного суміщення учнів, їхньої готовності й бажання брати участь у спільному виконанні навчальних завдань, розв'язанні відповідних проблемних ситуацій [2, с. 93].

Отже, як у зарубіжній, так і у вітчизняній науковій практиці означені поняття здебільшого використовувалися: у професійній педагогіці («компетентність», «професійна компетентність»); у методиках навчання іноземних мов (лінгводидактичні компетенції) та інформатики (комунікативні компетенції), де вони мали назву компетенцій.

До закінчення другого етапу науковці і фахівці у світі, в Росії та в Україні розпочинають не тільки досліджувати компетенції й компетентності, але й моделювати навчання, розглядаючи їх формування як кінцевий результат освітнього процесу. Так, ще наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. було здійснено спробу визначення компетентності як певного освітнього результату.

Третій етап дослідження компетенції та компетентності в освіті починається з 1990-х рр. Він характеризується появою великої кількості публікацій, особливо після 1996 р., в яких в загальному контексті психології і педагогіки компетенція й компетентність стають предметом всебічного аналізу.

Починаючи з 1996 р., посилена увага до понять «компетенція» та «компетентність» зумовлена рекомендаціями Ради Європи, які стосувалися оновлення освіти. Рада Європи визначила компетентність як мету і результат освітнього процесу, що сприяє ефективним діям особистості у життєвих та професійних ситуаціях [4].

Експерти програми «DeSeCo» визначають компетентність як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність побудована на комбінації (поєднанні) взаємовідповідних пізнавальних ставлень та практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь, усього того, що можна мобілізувати для активної дії [7, с. 14].

Впровадження ключових компетентностей у зміст освіти та здійснення відповідного моніторингу якості освіти в європейських країнах відбувається поступово та супроводжується широким обговоренням і глибоким науковим обґрунтуванням. Оскільки поняття

ключових компетентностей досить багатогранне, його визначення і трактування є постійним предметом дискусій.

У колишньому СРСР у 1990-х рр. відбулося розповсюдження комунікативного методу на всі види іншомовної мовленнєвої діяльності. Розширення міжнародних професійних контактів у середині 1990-х рр. змінило акцент у викладанні іноземної мови у ВНЗ на проблему навчання майбутніх фахівців професійно орієнтованого іншомовного спілкування.

Частина зарубіжних і вітчизняних дослідників компетентнісного підходу до освіти ототожнюють ці поняття з огляду на семантичну специфіку мов. Обидва терміни походять з латини (*competentia* – обізнаність, відповідність; *competo* – відповідаю, добиваюсь). Як вважають деякі вчені (Н. Бібік, С. Бондар, І. Чемерис та ін.), однією з причин ототожнення понять є неточний переклад з іноземної мови. *Незважаючи на те, що означені терміни походять з латини та існували в українській мові до впровадження компетентнісного підходу, в освіту вони прийшли з англійської.* «Така невідповідність виникла, очевидно, після розгляду перекладу рекомендацій Ради Європи, інших міжнародних документів, коли англійське *competency* помилково перекладалося на співзвучний йому український відповідник *компетенція*. Справа в тому, що одному англійському слову *competency(e)* відповідають обидва українських відповідники – *компетентність* і *компетенція*» [12, с. 85]. *Ми згодні, що неточний переклад має місце. Тому, ймовірніше за все, в ототожненні понять велику роль відіграє плутанина в перекладі. На нашу думку, змішувати означені поняття неприпустимо. Кожне з них має власне наповнення, структуру і специфіку.*

Більшість вітчизняних вчених вважають, що поняття «компетентність» є інтегративним, та включає в себе такі аспекти:

- готовність до цілепокладання;
- готовність до дії;
- готовність до оцінки;
- готовність до рефлексії [5; 6; 9].

Серед українських вчених (С. Бондар, М. Головань, І. Гушлевська, С. Ніколаєва, О. Овчарук, О. Пометун, І. Родигіна, Н. Сура, та ін.) найбільшого поширення набуло визначення компетентності як сукупності знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію. [5; 6; 7].

Більшість дослідників розглядає компетентність і як характеристику особистості, і як сукупність комунікативних, конструктивних, організаторських умінь особистості, тобто розуміють під компетентністю здатність не тільки володіти знаннями, але й потенційно бути готовим їх застосовувати у нових ситуаціях.

Найбільш вдалим, на наш погляд, є визначення наведене авторами підручника «Педагогіка вищої школи»: *компетентність* – це

спеціальним шляхом структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, які набуваються у процесі навчання, що дають змогу людині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати незалежно від контексту (від ситуації) проблеми, характерні для певної сфери діяльності [9, с. 448-449].

Отже, проведений аналіз етапів розвитку понять «компетенція» та «компетентність» дає підстави для їх чіткого розрізнення. Термін «компетенція» використовується для характеристики освітнього результату, а компетентність, у свою чергу, визначає професійну сферу людини та певний досвід діяльності. Компетентність – це інтегрована якість особистості, результат набуття певних компетенцій. Компетентність проявляється в загальній здібності і готовності до діяльності, що базується на знаннях і досвіді, набутих у процесі навчання і зорієнтованих на самостійну та успішну участь у діяльності.

Література

- 1. Бондар С.** Термінологічний аналіз понять «компетенція» і «компетентність» у педагогіці : сутність та структура / С. Бондар // Освіта і управління. – 2007. – Т. 10. – Число 2. – С. 93-99.
- 2. Ветохов В. М.** Актуальні питання комунікативного навчання іноземних мов / В. М. Ветохов // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 1. – С. 91-98.
- 3. Гез Н. И.** Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований / Н. И. Гез // Иностранные языки в школе. – 1985. – № 2. – С. 17-24.
- 4. Загальноєвропейські** рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. укр. видання С. Ю. Ніколаєва]. – Страсбург-Київ : Ленвіт, 2003.
- 5. Компетентнісна** освіта : від теорії до практики / [Н. М. Бібік, І. Г. Єрмаков, О. В. Овчарук та ін.]. – К. : Плеяди, 2005. – 120 с.
- 6. Компетентнісний** підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : монографія / [за заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с. – (Б-ка з освітньої політики).
- 7. Компетентності** та компетенції : до визначення понять в українському педагогічному контексті // Відкритий урок. – 2004. – № 17-18. – С. 13-17.
- 8. Пассов Е. И.** Коммуникативные упражнения / Е. И. Пассов // Иностранные языки в школе. – 1964. – № 3. – С. 6-12.
- 9. Педагогіка** вищої школи : навч. посібник / [З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.] ; за ред. З. Н. Курлянд. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
- 10. Равен Дж.** Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие, реализация / Дж. Равен ; [пер. с англ.]. – М.: «Когито-Центр», 2002. – 396 с.
- 11. Стратегия** модернизации содержания общего образования : материалы для разработки документов по обновлению общего образования / [под ред. А. А. Пинского]. – М. : ООО «Мир книги», 2001.
- 12. Чемерис І.** Нові вимоги до спеціаліста : поняття компетентності і компетенції / І. Чемерис // Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 84-87.
- 13. Щукин А. Н.** Обучение

иностранним языкам : теория и практика : учеб. пособие / А. Н. Шукин. – М. : Филоматис, 2004. – 416 с. – (Б-ка преподавателя и студента).
14. Hutchinson T., Waters A. English For Special Purposes : A Learner Centered Approach. – Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1987. – P. 21-24.
15. Short E. The Concept of Competence : Its Use and Misuse in Education // Journal of Teacher Education. – 1985. – Vol. 36. – № 2. – P. 5.

Гончарова І. С. Характеристика основних етапів становлення і розвитку компетентнісного підходу в освіті

У публікації розглянуто основні етапи становлення і розвитку компетентнісного підходу в освіті, проаналізовано чотири наукових підходи щодо осмислення сутності понять “компетенція” і “компетентність”.

Ключові слова: компетентність, компетенція, освіта.

Гончарова И. С. Характеристика основных этапов становления и развития компетентностного подхода в образовании

В данной публикации рассмотрены основные этапы становления и развития компетентностного подхода в образовании, проанализированы четыре научных подхода, касающихся осмысления сущности понятий «компетентность» и «компетенция».

Ключевые слова: компетентность, компетенция, образование.

Goncharova I. S. Characteristic of the main stages of formation and development of competence approach in education

The article is devoted to the main stages of formation and development of competence approach in education, were analyzed four scientific approaches, concerning the comprehension of the conception essence “competence”.

Key words: competence, education.

УДК 378:339.138-051

Р. А. Кубанов

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАРКЕТОЛОГІВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

На сучасному етапі розвитку суспільства однією з пріоритетних галузей багатьох країн, зокрема України, є туристична індустрія. Із зростанням кількості туристів з'явився широкий спектр їхніх потреб, що зумовлює розширення туристичної галузі (поява нових видів туризму, збільшення кількості туристичних підприємств та ін.). У цих умовах

розвитку туристичного ринку гострою й актуальною є проблема професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму. У процесі подальшої демократизації нашого суспільства й поступових ринкових перетворень найважливішим є навчання основам і законам цивілізованої підприємницької діяльності, висвітлення переваг і недоліків вільного підприємництва у порівнянні з командно-адміністративним керуванням економікою. Науковці та практики пов'язують підприємництво з тим, як індивідуум або група людей (організація) створюють і втілюють нові ідеї та методи діяльності (роботи), реагують на умови, що виникають в процесі діяльності, і таким чином призводять до змін, що характеризуються певною мірою невизначеністю, непевністю та складністю. Загальним визначенням підприємництва можна вважати „діяльність з метою отримання прибутку” [9]. Але закони і правила здійснення такої діяльності в цивілізованому суспільстві чітко регламентуються, що й відрізняє цивілізоване підприємництво від нецивілізованого. Безумовно, що цей підхід є актуальним і для майбутніх фахівців з туризму.

Аналіз організації, системи і якості підготовки фахівців туристської діяльності показує, що суттєво змінюються погляди на роль туристських кадрів, які існували протягом багатьох років, зростають вимоги до їх підготовки, усвідомлюється необхідність професіоналізму менеджерів з туризму. Вивчення наукової літератури і періодики дозволяє дійти висновку про те, що проблема професійної туристської освіти, підготовки фахівців для сфери туризму отримала певне віддзеркалення в роботах із проблем розвитку туризму і в публікаціях, присвячених питанням професійної вищої і середньої освіти. Зокрема, проблеми теорії фундаментальної туристичної науки та професійної освіти в туристичній галузі в Україні досліджували М. М. Галицька [1], Д. В. Єрмилова [2], І. В. Зорін [3], І. А. Зязюн [4], Л. В. Кнодель [5], О. А. Севаст'янова [6], Л. Г. Лук'янова [10], Г. С. Цехмістрова [11]. Між тим, інтенсивний розвиток туризму в сучасному суспільстві вимагає поглибленого вивчення процесу підготовки багатoproфільних фахівців туризму. В умовах становлення в Україні туристської освіти, яка б задовольняла потреби суспільства та відповідала європейським стандартам підготовки відповідних фахівців, особливого значення набуває вивчення і реалізація прогресивних ідей компетентнісного підходу.

Мета статті – охарактеризувати особливості реалізації компетентнісного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх маркетингологів туристичної індустрії.

У процесі дослідження нами встановлено, що цілий ряд робіт, які написані останнім часом в нашій країні та закордоном, підходять до розкриття маркетингу, як науки про виробництво, збут, ціну, просування продукту на ринку, але не концентрують увагу на ролі і місці професійної компетенції фахівця, методах і формах її формування та

розвитку. Нажаль, у науковій літературі проблема професійної компетенції майбутніх маркетологів, зокрема туристичної сфери ще недостатньо досліджена.

Сучасний фахівець сфери послуг – це професіонал, який володіє потрібним рівнем компетентності щодо надання якісних послуг, а саме володіє знаннями: основ маркетингу, менеджменту, економіки; основ психології; сучасних технологій надання послуг; іноземних мов; умінням забезпечити якісне надання послуг відповідно до вітчизняних та міжнародних стандартів; користуватися сучасними інформаційними технологіями, застосовуючи сучасні технології обслуговування; здійснювати прогностичний аналіз кон'юнктури ринку послуг; встановлювати причини невідповідності якості послуг; попереджувати та усувати можливі конфліктні ситуації зі споживачами; розробляти рекомендації щодо забезпечення конкурентоспроможності послуг, ефективного розв'язання реальних завдань та проблем та ін. [7, с. 68-69]. На думку О. Севаст'янової, фахівець туристської діяльності повинен мати високий потенціал управлінської і виконавської діяльності, реалізований у різних напрямках туристської, рекреаційної і спортивної роботи, орієнтуватися в різноманітних соціально-економічних і організаційно-технічних проблемах. Йому повинні бути властиві економічне мислення і широта поглядів, господарська обачність і заповзятливість, навички аналітичної оцінки ситуації, ініціативність і соціальна активність, знання психології людей і основ конфліктології [6, с. 10]. Визначаючи напрями професійної підготовки фахівців сфери туризму, доцільно врахувати соціально-економічні процеси в Україні та загалом у світі. Професійна діяльність менеджерів туризму підпорядкована особливостям цієї сфери в інформаційному суспільстві та вимогам ринку праці, що вимагає особливого підходу до удосконалення знань із маркетингу в майбутніх фахівців.

Дослідження маркетингу у туристичній сфері ставить за мету формування знань і компетенцій фахівців, враховуючи наступні структурні сфери [8, с. 118]:

1. Аналітична: розробка і обґрунтування макро- і мікроекономічних показників, що характеризують розвиток туризму; функціонування світового, національного і регіонального ринку туристичних послуг; аналіз стану, кон'юнктури та тенденцій перспективного розвитку глобалізуючих світових та національних ринків туристичних послуг; розробка рекомендацій по здійсненню державної підтримки розвитку соціального туризму; проведення моніторингу соціально-економічної ефективності державної політики у туризмі; прогнозування структурних змін у національному і регіональному масштабах; розробка моделей функціонування окремих видів туризму; аналіз ресурсного забезпечення туристичних заходів.

2. Організаційно-управлінська: організація, функціонування, розробка напрямків розвитку, посилення конкурентних переваг та

ринкової стратегії туристичних організацій; управління туристичними організаціями й фірмами; організація роботи в держструктурах, професійних об'єднаннях для вирішення проблем розвитку туристичної галузі.

3. Економіко-правова: розробка стратегій і планів інтеграції туризму як пріоритетного напрямку національної економіки у світове економічне співтовариство; розробка проектів по удосконалення законодавства про туризм у відповідності з вимогами міжнародних стандартів; розробка стратегії участі держави у Всесвітній туристичній організації; розробка стратегій діяльності турфірм з урахуванням сучасних тенденцій інтеграції, глобалізації на світовому та національному ринках турпослуг.

4. Педагогічна: викладання спеціальних дисциплін у вищих навчальних закладах, участь у підготовці та перепідготовці кадрів; розробка навчальних планів та науково-методичного забезпечення викладання дисциплін по проблематиці туристичного маркетингу.

5. Науково-дослідна: складання планів, завдань для виконавців, програм для наукових досліджень з проблематики розвитку туризму; збір, обробка, систематизація, аналіз інформації з проблем розвитку туризму, вибору інструментів та методів дослідження; підготовка матеріалів для публікацій.

Ми погоджуємося з Г. С. Цехмістрової, що фахівцю туристичної сфери потрібні знання з підприємництва і маркетингу. Але, як підкреслює дослідниця: „... в основу підготовки таких спеціалістів мають бути покладені знання технології формування туристичного продукту, а також організаційні засади його доведення до споживача. Тому тут важливим аспектом є володіння правилами функціонування турперейтигового середовища, відповідної матеріальної бази, інфраструктури інформаційних мереж, правових норм, екологічних знань, архітектури та етнографічних особливостей культури регіонів” [11, с. 107].

Серед багатоаспектних взаємовідносин, які породжуються професійною діяльністю в туризмі, окрему групу складають психолого-педагогічні відносини, які будуються в системі «людина – людина». Готовність майбутнього маркетолога туристичної індустрії до взаємодії з людиною реалізується в процесі професійної підготовки, яка ґрунтується на гуманітарних дисциплінах, предметом наукового вивчення, яких є людина. Особливу роль відіграють дисципліни психолого-педагогічного циклу «Педагогіка та психологія», «Педагогіка туризму» та ін., саме вони сприяють формуванню в процесі навчання соціально-психологічних компетенцій та умінь конструктивної взаємодії з людьми в професійній діяльності.

Безумовно, що важливу складову в розвитку професійних компетенцій покладено на кредитно-модульно-рейтингову систему навчання і контролю знань студентів. Технологія організації навчального

процесу підготовки фахівців для сфери туризму містить систему модулів і рейтингових оцінок. Студенту у середньому для одержання диплома про вищу освіту необхідно 34 кредити (300 год.), 13 обов'язкових курсів і 21 предмет на вибір [10, с. 28]. Проте, на нашу думку, найскладнішими проблемами навчального процесу майбутніх маркетологів туристичної індустрії ми вважаємо, по-перше, ефективний відбір майбутніх фахівців; по-друге, виявлення, закріплення й розвиток у них вроджених лідерських і підприємницьких рис характеру і талантів. Для вирішення цих проблем необхідно:

- а) мати чіткі критерії, методи й методики щодо визначення й відбору маркетологів туристичної індустрії;
- б) вміти ефективно організувати відбір майбутніх фахівців;
- в) вміти ефективно виявляти лідерські риси характеру і здібності майбутніх маркетологів, а головне – знати, якими є найважливіші підприємницькі риси характеру особистості;
- г) вміти ефективно організувати навчання потенційних маркетологів туристичної індустрії, розвивати й закріплювати в них лідерські й підприємницькі риси характеру.

В організації процесу навчання у вищій школі нині недостатньо обмежуватись удосконаленням відтворювальної діяльності студентів. Розв'язувати поставлені суспільством перед вузом завдання цілеспрямованого розвитку творчих здібностей всіх студентів, їх пізнавальної самостійності можливо лише на основі включення їх у процес творчої діяльності. Для стимулювання пізнавальної активності студентів необхідно, поряд з традиційними методами, застосовувати інтенсивні педагогічні технології, що ґрунтуються на діяльнісних формах навчання.

Найчастіші помилки у викладанні профільних дисциплін, і в тому числі маркетингу, – це застосування лекційного монологу без „зворотного зв'язку”, наведення прикладів до теоретичних положень і опитування „за задалегідь сформульованими” запитаннями, на які є однозначні, беззаперечні відповіді або в конспекті лекції, або в рекомендованій літературі. Такий підхід зорієнтовано на складання сесії, а не набуття ґрунтовних знань. Нажаль, маркетологу туристичної індустрії реальне життя й практична діяльність не формує теоретичних проблем, не ставить конкретних завдань, усе це він має робити самостійно в процесі підприємницької діяльності. Тому головним завданням викладацького складу вищих навчальних закладів є допомога формуванню у студентів логічного, плюралістичного мислення та вміння правильно уявляти реальність, визначати професійні завдання, шляхи та способи конкретних дій як на практиці, так і в теорії.

Наприклад, участь студентів у виконанні реальних маркетингових проектів, спілкування з керівниками підприємств туристичної індустрії створює необхідне підґрунтя для проведення практичних занять з професійно-орієнтованих навчальних дисциплін та

для організації самостійної роботи на якісно нових засадах. Фактично заняття перетворюються на презентації студентами результатів самостійно виконаних професійних завдань, переважно за матеріалами туристичних підприємств. Отже, замість розгляду умовних навчальних прикладів студенти розробляють реальні документи (маркетинговий план, креатив-бриф, бюджет маркетингу тощо), виконують різноманітні види аналітичних робіт (ситуаційний аналіз, бенчмаркінг, портфельний аналіз тощо). У ході занять студенти відпрацьовують уміння публічної презентації і захисту власних проєктів. Усе це сприяє формуванню професійних компетенцій маркетологів туристичної індустрії протягом періоду навчання. Вважаємо за необхідне підкреслити, що проблема співвідношення теоретичної та практичної підготовки зараз гостро стоїть в Україні, адже через відсутню достатню матеріальну базу, багато дисциплін вивчаються з теоретичного боку, а застосувати свої знання на практиці молоді фахівці можуть лише влаштувавшись на роботу. В закордонних закладах освіти не менше ніж 50% загальної навчально-професійної підготовки відводиться на практичну підготовку студентів.

Таким чином, організація підготовки майбутніх маркетологів підприємств туристичної індустрії на засадах компетентнісного підходу може бути успішною за умови інтеграції наступних складових: глибокого опанування теорії маркетингу та інших професійно-орієнтованих навчальних дисциплін, знання проблематики практичної діяльності професійних маркетологів та специфіки умов туристичної індустрії. Закріплення отриманих знань найефективніше відбувається в ході виконання студентами реальних практичних проєктів та публічної презентації їх результатів, у процесі рольових ігор та професійних і психологічних тренінгів.

Перспективним етапом дослідження може стати визначення педагогічних умов формування професійної компетентності у майбутніх маркетологів туристичної індустрії у вищих навчальних закладах.

Література

- 1. Галицька М. М.** Формування у студентів вищих навчальних закладів сфери туризму готовності до іншомовного спілкування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / М. М. Галицька. – К., 2007. – 20 с.
- 2. Ермилова Д. В.** Профессиональная подготовка в туризме за рубежом и в России / Д. В. Ермилова. – М. : Советский спорт, 2005. – 145 с.
- 3. Зорин И. В.** Феномен туризма: Миссия и функции туризма. Этнологические начала путешествия. Профессиональное туристское образование. Образование и карьера в туризме / И. В. Зорин. – М. : Наука, 2005. – 552 с.
- 4. Зязюн І. А.** Філософія туризмології / І. А. Зязюн // Філософія туризму: навч. посіб. – К. : Альтерпрес, 2004. – С. 174–177.
- 5. Кнодель Л. В.** Система підготовки кадрів сфери туризму у Німеччині : монографія / Л. В. Кнодель. – К. : Вид-во Федерації профспілок України,

2007. – 183 с. **6. Севаст'янова О. А.** Педагогіка туризму : навч. посіб. для магістрантів ден. та заоч. форми навч. за спец. „Туризм” та „Готельно-ресторанна справа” / О. А. Севаст'янова ; ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2010. – 237 с. **7. Формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму : навч.-метод. посіб. / В. Т. Лозовецька, Л. Б. Лук'янова, Л. В. Козак та ін.** За заг. ред. Лозовецької В. Т. – К : Вид-во Інституту професійно-технічної освіти АПНУ. – 2010. – 382 с. **8. Зайчук Г. М.** Організаційно-педагогічні умови розвитку професійної компетентності майбутніх маркетологів туристичної сфери / Г. М. Зайчук // *Економика Крима*. – 2010. – № 1. – С. 62 – 65. **9. Романовський О. О.** **Теорія і практика підприємницької освіти в розвинутих зарубіжних країнах** : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / О. О. Романовський. – К., 2003. – 40 с. **10. Лук'янова Л. Г.** Освіта в туризмі / Л. Г. Лук'янова. – К. : Вища школа, 2008. – 325 с. **11. Цехмістрова Г. С.** Особливості підготовки фахівців туризму в умовах реалізації вимог Болонського процесу / Г. С. Цехмістрова // *Проблеми освіти : наук.-метод. зб.* – 2007. – Вип. 47. – С. 104-110.

Кубанов Р. А. Реалізація компетентнісного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх маркетологів туристичної індустрії

У статті розкрито особливості професійної підготовки маркетологів для туристичних підприємств на засадах компетентнісного підходу. Проаналізовано роль інноваційних методів навчання у формуванні професійних компетенцій майбутніх фахівців.

Ключові слова: професійна підготовка, студенти, маркетологи, компетентність, туристична індустрія.

Кубанов Р. А. Реализация компетентносного подхода в процессе профессиональной подготовки будущих маркетологов туристической индустрии

В статье раскрыты особенности профессиональной подготовки маркетологов для туристических предприятий на принципах компетентносного подхода. Проанализирована роль инновационных методов обучения в формировании профессиональных компетенций будущих специалистов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, студенты, маркетологи, компетентность, туристическая индустрия.

Kubanov R. A. Realization competence approach in the process of professional preparation of future marketing specialists of tourist industry

In the article the features of professional preparation of marketing specialists are exposed for tourist enterprises on principles of competence approach. The role of innovative methods of teaching in forming of professional competence of future specialists is analyzed.

Key words: professional preparation, students, marketing specialists, competence, tourist industry.

УДК 378.011.3:338.48

Н. В. Свентицька

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ІНТЕГРАТИВНИЙ КОМПОНЕНТ ТУРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ

Процеси глобалізації в світі, освітня євроінтеграція України зумовлюють розширення кордонів і зближення культур, що сприяє стрімкому розвитку туризму. В умовах «світу без кордонів» особливої актуальності набуває проблема міжкультурної комунікації, зокрема в туризмі. Завдяки інтенсифікації міжкультурної взаємодії відкриваються нові види і форми спілкування, головною умовою успішності яких є взаєморозуміння, терпимість і повага до різних культур. З огляду на це виникає потреба підготовки фахівців у сфері туризму, здатних до ефективної комунікації з представниками інших культур.

Міжкультурна комунікація тісно пов'язана з туризмом, адже туризм був і залишається важливою формою міжкультурних контактів. Міжкультурна комунікація в туризмі відображає не лише пошуки культурної єдності, а й тенденції до збереження культурної своєрідності, тому туризм можна розглядати як форму міжкультурних контактів, як засіб збагачення культур.

Вивченню проблеми міжкультурної комунікації присвячено велику кількість наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених. Так, соціально-філософський аспект проблеми висвітлено в роботах П. Донця, К. Мазик, І. Мязової, І. Наместнікової та інших. Лінгвістичні аспекти проблеми вивчають Е. Голл, С. Тер-Мінасова, М. Бергельсон, А. Вежбицька та інші. Дослідженню міжкультурної комунікації в туристичній освіті присвячено роботи Н. Козирєвої, О. Мошняги, М. Соколової та ін..

Проблему професійної туристичної освіти ретельно вивчають російські й українські вчені. Так, теоретичні та методологічні основи професійної туристичної освіти висвітлені в роботах В. Квартального, М. Віленського, В. Горського, В. Жолдака, І. Зоріна, В. Федорченка. Зарубіжний досвід підготовки кадрів для сфери туризму вивчала Л. Сакун. Менеджмент туризму досліджують В. Квартальний, О. Чудновський, М. Кабушкін, Т. Сокол та ін. Різні аспекти професійної

туристичної освіти вивчають О. Фастовець, А. Конох, О. Любіцева та інші.

Мета статті полягає у характеристиці особливостей туристичної освіти та міжкультурної підготовки спеціалістів як її важливого компонента.

Освіта відіграє визначну роль у формуванні й розвитку особистості. Головною метою освіти, на думку В. Федоченка, є формування освічених фахівців, які володіють глибокою загальною культурою, новітніми здобутками знань у галузі своєї майбутньої професії, є особистостями творчими, здатними до самостійної відповідальної діяльності [1, с. 198].

Згідно із сучасною методологією основу професійної туристичної освіти складають ідеї особистіно-орієнтованого навчання, гуманізації і гуманітаризації освіти, а також загально педагогічні принципи. Відповідно, важливим завданням навчання в туризмі є адаптація набутих знань до практичної діяльності, а також розвиток комунікативної і соціокультурної компетенцій майбутнього фахівця сфери туризму.

У сучасному суспільстві все більшого розвитку набуває така функція освіти як засвоєння досвіду діяльності, досвіду комунікацій людей різноманітних спільнот, що зумовлює розвиток культурних зв'язків людей різних країн. У такому розумінні вчені розглядають туризм як потужний засіб освіти і форму міжкультурних зв'язків, які сприяють інтенсифікації міжнародних контактів, розширенню кордонів, що має наслідком відкритість іншим країнам, взаємозбагачення культур. Основу системи туристичної освіти, на думку вчених, складають визнання туризму як розширеного освітнього простору, де відбувається розвиток особистості, її моральних орієнтацій, життєвих і соціальних визначень, її професійний вибір [2]. Професійна туристична освіта покликана створювати необхідні умови, що забезпечують можливість на основі кваліфікованої праці брати діяльну участь у створенні національного та власного добробуту.

Аналізуючи зміст професійної туристичної освіти учені виділяють певні завдання професійної підготовки в туризмі, зокрема серед пріоритетних виділяють наступні:

- підготовка вільного і освіченого спеціаліста;
- формування прагнення досягти професійної майстерності;
- вдосконалення професійної підготовки на основі сучасних новітніх освітніх та інформаційних технологій;
- розвиток ініціативи й творчої активності майбутніх спеціалістів на сонові партнерських стосунків;
- розвиток толерантності, культури спілкування і поведінки у міжкультурній взаємодії [2, с. 48].

Окреслені завдання туристичної освіти вимагають від професійної підготовки фахівця сфери туристичної галузі не лише

володіння спеціальними знаннями, вироблення навичок з технології туризму, а й формування культури особистості.

Менеджмент туризму сьогодні є сучасним напрямком підготовки фахівців, який належить до сфери управління людськими ресурсами, а менеджер туризму – це людина, яка правильно організовує процес надання послуг, управління, контроль й координацію цим процесом з метою досягнення найкращих результатів і поставлених цілей. Відповідно, роль фахівця як лідера дедалі зростає. Підготовка фахівця-менеджера – це не тільки підготовка керівника, а, насамперед, підготовка творчої, толерантної, комунікативної особистості.

Як зазначає В. Федорченко підготовку висококваліфікованого, конкутентноспроможного спеціаліста в сучасних умовах туристичного ринку необхідно здійснювати не лише на засадах теорії туризму, а й з урахуванням культуротворчості професійної туристичної діяльності [1, с. 188]. Культурологічну спрямованість професійної підготовки менеджера туризму забезпечують, насамперед, гуманітарні дисципліни, серед яких вагому роль відіграє міжкультурна комунікація. Міжкультурна комунікація посідає чільне місце у професійній діяльності менеджера туризму, оскільки він постійно здійснює спілкування з представниками інших країн і культур, налагоджує міжнародну співпрацю, а також ураховує культурні особливості тієї чи іншої країни під час розробки туристичних маршрутів.

Однією з важливих умов підготовки висококваліфікованих менеджерів туризму, здатних до ефективної міжкультурної взаємодії, на нашу думку, є формування у майбутніх спеціалістів готовності до міжкультурної комунікації, адже для них головним видом діяльності є саме комунікація, вирішення комунікативних завдань.

Готовність до міжкультурної комунікації формується під час навчання міжкультурній комунікації, що на думку О. Мошняги ґрунтується на системі лінгвістичних й екстралінгвістичних знань, а також умінь і навичок, які сприяють формуванню готовності успішно встановлювати, розвивати й удосконалювати взаємини з представниками іншої, відмінної від власної, культури. Під час навчання міжкультурній комунікації майбутні спеціалісти сфери туризму виробляють комунікативні техніки з'ясування потреб клієнта – представника іншої культури, впливу на його мотивації, техніку презентації туристичного продукту, розповсюдження туристичних послуг, а також комунікативну культуру й етику [3].

Професійна діяльність менеджера туризму передбачає постійну участь спеціаліста у міжкультурній взаємодії, що вимагає володіння ним прийомами вербальної й невербальної комунікації, комунікативними стратегіями і комунікативною компетенцією, яка містить у собі здатність використовувати іноземну мову для досягнення професійно значущих цілей. Сфера туризму взагалі є, насамперед, спілкуванням, що зумовлює значущість психологічної підготовки її працівників, опанування ними

комунікативної культури для налагодження якісного фахового спілкування. Володіння працівниками сфери туризму крім спеціальних знань ще й знаннями глибоких закономірностей комунікації, системою комунікативних якостей і умінь, необхідних для гармонійного вступу в контакт, підтримання спілкування і досягнення взаєморозуміння з його учасниками – головна запорука успіху спеціаліста сфери туризму.

Невід'ємними складовими комунікативної компетенції є лінгвістичні й соціокультурні знання і уміння майбутнього спеціаліста, оскільки діяльність менеджера туризму передбачає вирішення складних чи конфліктних ситуацій, зумовлених не тільки мовними труднощами, а й культурними особливостями партнера по комунікації. Наявність соціокультурних знань, відомостей про культурні традиції, звичаї та норми поведінки певної країни, дозволить майбутньому спеціалістові зрозуміти співрозмовника та правильно обрати лінію власної поведінки під час спілкування. Лінгвістичні знання і уміння дозволяють здійснювати спілкування іноземною мовою, що сприяє досягненню взаєморозуміння з партнером по комунікації.

Успіх міжкультурної взаємодії залежить від здатності менеджера туризму проявляти емпатію й толерантність під час спілкування. Емпатія, на думку І. Юсупова, є ядром комунікації, адже у спілкуванні здатність співпереживати й розуміти емоційний стан людини сприяє збалансованості міжособистісних стосунків, робить поведінку людини соціально зумовленою [4, с. 123-124]. Здатність до емпатії є професійно важливою якістю у туристичній діяльності, оскільки від рівня розвитку емпатійних здібностей залежить уміння емоційного сприйняття співрозмовниками один одного, контролювати власну поведінку та емоції, а також вибір способів вирішення конфліктних ситуацій.

Здатність проявляти толерантність є майже найголовнішою якістю фахівця сфери туризму, оскільки туризм у сучасному суспільстві стає засобом виховання поваги, сприйняття й розуміння різноманіття культур світу. Толерантність передбачає уміння комунікантів сприймати певні факти з іншої культури, особливо якщо вони відрізняються від норм і звичаїв власної культури, що призводить до прагнення зрозуміти і безконфліктно прийняти відмінну точку зору. Як зазначає М. Соколова однією з головних умов успішної міжкультурної комунікації є ставлення до партнера по комунікації не як до суперника, а прагнення до уникнення нав'язування ідей, до гармонізації діалогу, що є основою розвитку культур [5, с. 48].

Таким чином, міжкультурна комунікація є невід'ємною складовою професійної підготовки менеджерів туризму, що забезпечує професійну підготовку з урахуванням культуротворчості професійної туристичної діяльності й формування творчої, толерантної, комунікативної особистості фахівця. Метою формування готовності до міжкультурної комунікації має стати досягнення адекватності й ефективності спілкування, тобто досягнення комунікативних цілей.

Отже, освітня підготовка майбутніх менеджерів туризму має бути спрямована на розвиток таких рис особистості як: толерантність, емпатія, комунікативна культура, що сприятиме успішному спілкуванню з представниками будь-якої культури, вирішенню лінгвокультурних конфліктів у міжкультурній взаємодії.

Перспектива подальших досліджень полягає у розробці моделі формування готовності до міжкультурної комунікації у майбутніх менеджерів туризму та експериментальної перевірки її ефективності.

Література

- 1. Федорченко В. К.** Підготовка фахівців для сфери туризму. Теоретичний і методологічний аспекти : Монографія / Володимир Кирилович Федорченко. – К. : Вища школа, 2002. – 350 с.
- 2. Виленский М. Я.** Методология профессионального туристического образования : Монография / М. Я. Виленский, В. А. Горский, В. И. Жолдак, Н. И. Загузов, И. В. Зорин; научн. ред. В. А. Квартальнов / РМАТ. – М. : Советский спорт, 2001. – 199 с., **Зорин И. В.** Теоретические основы профессионального туристического образования / И. В. Зорин / РМАТ – туристский университет. – М. : Советский спорт, 2001. – 260 с.
- 3. Мошняга Е. В.** Международный культурный туризм как фактор межкультурной коммуникации [Электронный ресурс] / Е. В. Мошняга. – Режим доступа к статье : <http://www.mosgu.ru/nauchnaya/publications/SCIENTIFICARTICLES/2006/Moshnjaga/>
- 4. Юсупов И. М.** Психология взаимопонимания / И. М. Юсупов. – Казань: Татарское кн. Изд-во, 1991. – 192с.
- 5. Соколова М. В.** Роль туризма в кросскультурной коммуникации и факторы, его определяющие / М. В. Соколова // Современные проблемы сервиса и туризма – 2008. – № 4. – С. 42 – 48.

Свентицька Н. В. Міжкультурна комунікація як інтегративний компонент туристичної освіти

У статті схарактеризовано основні завдання і особливості туристичної освіти і міжкультурної комунікації як її інтегративного компоненту. Проаналізовано міжкультурну підготовку майбутніх менеджерів туризму.

Ключові слова: туристична освіта, міжкультурна комунікація, професійна діяльність.

Свентицкая Н. В. Межкультурная коммуникация как интегративный компонент туристического образования

В статье охарактеризованы основные задачи и особенности туристического образования и межкультурной коммуникации как его интегративного компонента. Проанализирована межкультурная подготовка будущих менеджеров туризма.

Ключевые слова: туристическое образование, межкультурная коммуникация, профессиональная деятельность.

Sventytska N. V. Intercultural Communication as Integrative Component of Tourism Education

The article reviews the main tasks and peculiarities of tourism education and intercultural communication as its integrative component. The intercultural training of further managers of tourism has been analyzed.

Key words: tourism education, intercultural communication, professional training.

УДК [378 : 338.48] – 057.1

Г. О. Сорокіна

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ**

На сучасному етапі розвитку професійної туристичної освіти існує чимало невирішених питань, що спонукає дослідників вивчати проблеми професійної підготовки фахівців туристичної галузі, розробляти концепції туристичної освіти, конструювати різноманітні підходи до організації навчально-виховного процесу, створювати актуальні для майбутніх фахівців методичні матеріали, визначати пріоритетні аспекти в професійній підготовці майбутніх працівників.

Уважаємо, що необхідною умовою сучасної туристичної освіти є підготовка фахівців, які професійно готові до здійснення екологічно безпечної діяльності та до екологічного виховання учнів у процесі туристичних подорожей. З метою формування такого виду готовності ми запропонували створити педагогічну систему формування професійної готовності фахівців галузі туризму до екологічного виховання учнів, яку розуміємо як виділену на основі суттєвих ознак упорядковану множину взаємопов'язаних компонентів (мети, змісту, педагогічних технологій, викладачів (суб'єктів), студентів (об'єктів), об'єднаних спільною метою, що вступають у взаємодію із середовищем як цілісна єдність і спрямовані на конкретний педагогічний результат [1].

У цій публікації розглянемо один із компонентів розробленої педагогічної системи – зміст, зокрема виділимо необхідні блоки знань, які повинен мати фахівець зі сформованою професійною готовністю до екологічного виховання учнів.

Аналіз останніх джерел та публікацій дозволяє констатувати, що інтерес до проблеми туристичної освіти на сьогодні значний.

Багато авторитетних науковців досліджують окремі аспекти професійної підготовки фахівців галузі туризму. Їх роботи присвячені:

використанню педагогічних технологій у професійній підготовці менеджерів туризму (О. Айгістова); розробці педагогічних умов реалізації регіонального компонента в професійній підготовці студентів туристичного ВНЗ (М. Ахмедова); конструюванню змісту й технологій підготовки фахівців для галузі туризму в системі вищої професійної освіти (В. Баранова); методичним основам професійної підготовки організаторів туристичної анімації (І. Булигіна); професійній підготовці студентів туристичного ВНЗ у процесі навчання дисциплінам економічного циклу (О. Земскова); методичним основам організації навчального процесу в освітніх закладах туристичного профілю (Л. Івлева); теорії та практиці підготовки фахівців галузі туризму в розвинутих країнах світу (Л. Кнодель); розробці педагогічних умов формування конкурентоспроможності менеджерів туризму (В. Кожеваткін); теоретичним і методичним засадам професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах (А. Конох); змісту й методики навчання студентів туристичного ВНЗ, розробці регіональних туристичних маршрутів (В. Лишик); екологічній освіті в туристичному ВНЗ (Н. Наумова); диверсифікації професійної туристичної освіти (О. Сеселкін); використанню методу конкретних ситуацій у викладанні спеціальних туристичних дисциплін (Л. Титова); вивченню педагогічних аспектів підготовки туристських кадрів в умовах регулювання ринкових процесів (І. Томілов); використанню туризму як чинника формування дозвіллевої культури молоді (Л. Устименко); екологічній підготовці майбутніх менеджерів з туризму в вищих навчальних закладах (О. Фастовець); теоретичним та методичним засадам підготовки фахівців для сфери туризму (В. Федорченко); розробці педагогічних умов організації навчальної практики майбутніх менеджерів туристичної галузі (Н. Хмілярчук).

Разом з тим, досліджень, присвячених формуванню професійної готовності фахівців туристичної галузі до екологічного виховання учнів, немає взагалі.

Метою пропонованої статті є аналіз професійної підготовки фахівців галузі туризму, обґрунтування необхідності формування в майбутніх фахівців екологічних, туристично-екологічних, еколого-туристично-краєзнавчих, педагогічних знань з метою формування їхньої професійної готовності до екологічного виховання юних туристів.

Отже, у процесі дослідження визначено, що зміст підготовки туристичних кадрів містить такі компоненти: 1) необхідні знання для здійснення зазначеного виду діяльності, об'єднані в блоки: екологічні знання, туристично-екологічні знання, екологічно-туристично-краєзнавчі знання, знання з методики екологічного виховання школярів, що забезпечують формування 2) комплекс сформованих екологічних умінь та вмій здійснювати екологічне виховання школярів у процесі туристської діяльності; 3) сформованість особистісних якостей

майбутніх туристських кадрів, які є професійно важливими для здійснення екологічного виховання школярів у процесі туристичних подорожей; 4) сформованість у майбутніх фахівців спрямованості на екологічно безпечну діяльність, на здійснення туристської роботи з дітьми шкільного віку, на їхнє екологічне виховання, а також потребу в самовдосконаленні туристської діяльності.

Розглянемо знанневий компонент змісту підготовки туристичних кадрів. Знання є результатом пізнавальної діяльності майбутніх фахівців і виражені в осмисленості майбутніх працівників туристичної галузі у вигляді термінів, суджень, теорій, понять і фактів.

Ураховуючи мету розробленої педагогічної системи, яка полягає у формуванні в студентів спрямованості на екологічно безпечну діяльність, здійснення туристської роботи з дітьми шкільного віку, їхнє екологічне виховання; створення умов для набуття екологічних, туристичних, психологічних і педагогічних знань, що забезпечують здійснення екологічного виховання; оволодіння майбутніми фахівцями з туризму вміннями в цій професійній діяльності; формування якостей особистості, необхідних для здійснення екологічного виховання учнів і спираючись на сучасні вимоги до змісту освіти, ці знання ми об'єднали в такі блоки:

1. Екологічні, які представлено такими напрямками:

- знання закономірностей розвитку й динаміки біогазулі, учення В. І. Вернадського про біосферу;
- знання основних екологічних понять про біосферу та її складники;
- характеристики основних джерел і забруднювачів біогазулі за її складниками, основних способів захисту природи від забруднень;
- знання історичного розвитку взаємин людини й природи;
- знання причин загострення глобальної екологічної ситуації;
- знання основних природних та антропогенних чинників, що впливають на біосферу; класифікації носіїв небезпеки; класифікацій і характеристик забруднень; основних видів забруднювачів туристичної галузі, у якій студентам доведеться працювати;
- знання екологічних проблем України й Луганщини та шляхів їх вирішення.

Перераховані складники екологічних знань сконцентровано в курсі „Основи екології” й у вигляді окремих тем і питань розкидано в інших дисциплінах.

Уважаємо, що екологічних знань, отримуваних у процесі вивчення названих дисциплін, недостатньо для формування професійної готовності фахівців галузі туризму до екологічного виховання школярів. З огляду на це пропонуємо ввести в навчальні плани спецкурс «Екологічна підготовка туристських кадрів» Його мета полягає у формуванні наукового світогляду, поглибленні екологічних знань у контексті туристичної проблематики, розвитку інтелекту студентів,

підготовці майбутніх фахівців до екологічно безпечної туристської діяльності й здійснення екологічного виховання дітей шкільного віку.

Після завершення його вивчення студенти повинні знати:

- екологічні поняття; - теоретичні основи екологічної теорії й практики; - глобальну й галузеву екологічну ситуацію; - особливості нормативно-правового регулювання туристської діяльності в Україні (екологічний аспект); - форми й методи екологічного виховання школярів у процесі туристської діяльності; - основні тенденції розвитку екологічної освіти в середніх і вищих школах України.

2. Туристично-екологічні, які представлено такими напрямками:

- знання історії становлення екологічного туризму;
- знання негативних наслідків розвитку масового туризму;
- знання основних характеристик екологічного туризму;
- знання світових екологічно-туристичних ресурсів;
- знання видів і форм екологічного туризму;
- знання перспективи розвитку екологічного туризму у світі й в Україні.

Перераховані складники туристично-екологічних знань студенти отримують у край дозвано в процесі вивчення курсів «Туристичні ресурси України», «Рекреаційна географія», «Рекреалогія», «Туристичне краєзнавство». Значні можливості для отримання туристично-екологічних знань має курс «Екологічний туризм».

Нами розроблено програму з дисципліни „Екологічний туризм”. Мета курсу – ознайомлення студентів з теоретико-методологічними підходами до визначення сутності екологічного туризму, з його історичними та гносеологічними основами; оволодіння теоретичними (базовими) знаннями щодо принципів, функцій, завдань, видів та об’єктів екотуризму; формування екологічного стилю мислення та екологічної культури студентів на основі краєзнавчого підходу; усвідомлення студентами необхідності екологічного виховання туристів у процесі туристичних подорожей з метою гармонізації та оптимізації взаємин людини та природи в процесі туристської діяльності; формування вмінь і навичок щодо технології розробки, організації та проведення екологічних маршрутів; виховання любові до рідного краю.

Після завершення вивчення цього курсу студенти повинні знати:

- історичні та гносеологічні основи екотуризму; - принципи, функції, завдання, види екологічного туризму; - об’єкти екологічного туризму, особливості їх розміщення; - світові регіони та центри екологічного туризму; - методика й технологію розробки екологічних турів; - технологію забезпечення безпеки екологічних маршрутів; - особливості розвитку екологічного туризму в Україні та в Луганській області; - методика й технологію забезпечення екологічного виховання туристів у процесі подорожей.

3. Екологічно-туристично-краєзнавчі, які представлено такими напрямками:

- знання комплексу географічних об'єктів і явищ громадського життя та їхніх взаємозв'язків на конкретній території;
- знання пам'яток рідного краю (природних, культурних), які є туристичними ресурсами;
- знання особливостей дослідження пам'яток, їх інвентаризації, опису, оцінки екологічного стану;
- знання методики організації та проведення основних заходів туристично-краєзнавчого напрямку.

Незначну частину перерахованих знань студенти здобувають у процесі вивчення курсів «Туристичні ресурси України», «Туристичне краєзнавство», більше можливостей для здобуття екологічно-краєзнавчих знань мають курси, які стосуються безпосередньо вивчення тієї території, де живуть і навчаються студенти й де, можливо, будуть працювати. Наприклад, у Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка майбутні туристські кадри вивчають курс «Історія та історично-краєзнавчі місця Луганська». На нашу думку, екологічно-краєзнавчі знання мають важливе значення для формування професійної готовності фахівців туристичної галузі до екологічного виховання школярів. У цьому зв'язку для туристичних спеціальностей необхідно ввести спецкурс, у процесі якого студенти отримали б повний обсяг знань про найбільш яскраві для конкретної місцевості туристичні ресурси. Луганщина в усьому світі відома своєю унікальною геологічною будовою. У цьому зв'язку значний інтерес становить спецкурс, у процесі вивчення якого студенти отримують знання про геологічні пам'ятки регіону. Ми пропонуємо дисципліну «Геосайталогія». Мета спецкурсу – ознайомити студентів з геологічними пам'ятками Луганщини, сформуванню вміння аналізувати їхній екологічний стан, моделювати екологічно безпечну діяльність, здійснювати екологічне виховання юних туристів у процесі геотурів, озброїти студентів практичними й творчими вміннями, необхідними для ефективної організації професійної діяльності в умовах сучасного інформаційного середовища; розвинути навички глобального й творчого мислення;

Після завершення вивчення курсу студенти повинні знати:

- поняття «геосайт», «геотур»; - геосайти як об'єкти туризму; - класифікацію геосайтів; - характеристику геосайтів Луганщини; - технологію проведення геотурів територією Луганської області.

Спецкурс «Геосайталогія» може бути розроблено для всіх областей України, оскільки наша країна має унікальну геологічну будову на всій території. Як приклад пропонуємо «Геосайталогію Луганщини». Цей спецкурс для інших регіонів може бути змінено, доповнено відповідно до особливостей тієї чи тієї місцевості.

4. Знання з методики екологічного виховання школярів у процесі туристичних подорожей, які представлено такими напрямками:

- знання ролі туризму у вихованні молоді;

- знання психологічних закономірностей спілкування в дитячому колективі учасників туристичних заходів;
- знання основних напрямів дитячого туризму й особливостей екологічного виховання в процесі проведення різноманітних видів туристичних подорожей;
- знання сутності екологічного виховання дітей шкільного віку, основних його цілей, завдань і принципів;
- знання теоретичних і методичних основ організації роботи з екологічного виховання учнів у процесі туристської діяльності;
- знання сутності й змісту екологічного виховання дітей молодшого шкільного віку;
- знання сутності й змісту екологічного виховання дітей середнього шкільного віку;
- знання сутності й змісту екологічного виховання дітей старшого шкільного віку;
- знання різноманітних методів, прийомів і форм екологічного виховання учнів у процесі туристської діяльності.

Перераховані напрями знань у сучасній туристичній освіті відображено слабо. Незначні можливості для цього мають курси «Спортивно-оздоровчий туризм» і «Дитячий туризм», однак у процесі вивчення першого майже не приділяють увагу методиці екологічного виховання учнів, оскільки в цієї дисципліни інші цілі й завдання (спортивний аспект). Дисципліну „Дитячий туризм” вивчають далеко не в усіх туристичних ВНЗ, оскільки вона належить до елективних. Ураховуючи сказане, пропонуємо ввести для туристичних спеціальностей спецкурс «Екологічне виховання школярів у процесі туристської діяльності». У процесі його вивчення студенти здобудуть усі перераховані вище знання й оволодіють системою гностичних, проектувальних, конструктивних, організаторських і комунікативних умінь виховної роботи з дітьми шкільного віку.

Отже, запропоновані блоки знань можуть бути основою, на якій можливий їх розгляд на рівні навчальної дисципліни (навчальна програма) і навчального матеріалу (підручники, навчальні посібники).

Усі перераховані напрями знань (екологічні, туристично-екологічні, екологічно-туристично-краєзнавчі, знання з методики екологічного виховання школярів у процесі туристичних подорожей) студенти закріплять у процесі проходження розробленої навчально-польової практики. Мета її полягає у формуванні в майбутніх фахівців професійних умінь і навичок екологічно безпечної туристської діяльності й екологічного виховання школярів у процесі подорожей, які базуються на теоретичних знаннях, отриманих у процесі навчання, умінні систематично оновлювати ці знання й творчо застосовувати їх у процесі практичної діяльності.

Література

1. Сорокіна Г. О. Формування професійної готовності фахівців галузі туризму до екологічного виховання школярів : моногр. / Г. О. Сорокіна. – Луганськ : Державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, 2010. – 348 с.

Сорокіна Г. О. Особливості професійної підготовки фахівців туристичної галузі

У статті охарактеризовано знаннєвий компонент змісту професійної підготовки фахівців туристичної галузі. Виділено основні блоки знань, якими мають володіти майбутні фахівці, обґрунтовано необхідність розробки спецкурсів для студентів спеціальності «Туризм»

Ключові слова: педагогічна система, професійна готовність фахівців туристичної галузі, екологічне виховання школярів.

Сорокина Г. А. Особенности профессиональной подготовки специалистов туристической отрасли

В статье охарактеризован знаниевый компонент содержания профессиональной подготовки специалистов туристической сферы. Выделены основные блоки знаний, которыми должны овладеть будущие специалисты, обоснована необходимость разработки спецкурсов для студентов специальности «Туризм».

Ключевые слова: педагогическая система, профессиональная готовность специалиста туристической отрасли, экологическое воспитание школьников.

Sorokina G. A. Peculiarities of the professional training of the specialists of the touristic field

This article deals with the characteristics of the knowledge component of the contents of the professional training of the specialists in the touristic field. The basic blocks of knowledge, which must be obtained by the future specialists, have been selected; the necessity of the development of the creation of the special courses for the students of the specialty “Tourism” has been established.

Key words: pedagogical system, professional preparedness of the specialists of the touristic field, ecological education of the pupils.

УДК 378.016 : 811.111

Т. В. Степикіна

**ПРО СПОСОБИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ
НЕВДАЧ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ**

У процесі вивчення іноземної мови вихідним пунктом зіставлення різних культур є їх рівнозначність, у той час як до навчальних цілей міжкультурного виховання відносимо терпимість і готовність піддавати сумніву власні культурні норми. Головним завданням педагога є підготовка учнів (або студентів) до сприйняття іншості, до переживання та співпереживання.

Подолання комунікативних бар'єрів (що, як відомо, відноситься до педагогічної підтримки) на уроках англійської мови як іноземної може мати місце лише у випадку досягнення міжкультурної компетенції, котра є продуктом «діалогу культур». Міжкультурна компетенція необхідна там, де в процесі міжкультурної комунікації виникають непорозуміння, упередження та, як наслідок, – нерозуміння. Міжкультурна компетенція – це здатність успішно спілкуватися з представниками інших культур. Ця здібність може виявитися з молодого віку або може бути розвинена.

Ми розглядаємо міжкультурну комунікацію як тип комунікації між мовцями, що належать до різних лінгвокультурних спільнот. На початку становлення як навчальної дисципліни міжкультурна комунікація мала чітко виражений прикладний аспект. Це не лише наука, але й набір навичок, котрими необхідно оволодіти. Насамперед, такі навички необхідні тим, чия професійна діяльність пов'язана із перебуванням чи взаємодією з іншою культурою, коли помилки та комунікативні невдачі призводять до інших провалів – у перемовинах, у неефективній роботі колективу, у соціальному напруженні. З лінгвістичної точки зору, проблему збоїв в акті комунікації займалися такі вчені, як С. Г. Тер-Минасова, Т. Г. Грушевицька, В. Д. Попков, О. П. Садохін, О. А. Земська, В. В. Богданов, Є. М. Верещагін, І. П. Сусов, О. Я. Гойхман, Л. Л. Славова. З точки зору теорії педагогічної майстерності, проблема міжкультурної компетенції розглядається у працях Н. Ф. Бориско, Р. О. Гришкової, Л. П. Голованчук, І. А. Боробйової, А. Ф. Зіновьева, Ю. В. Кузьменко.

Метою пропонованої статті є розглянути передумови успішної комунікації та виділити чинники, що впливають на виникнення комунікативних невдач. Визначивши ситуації порушення успішності акту комунікації, ми зможемо виділити можливі шляхи їх подолання. Ми спробуємо виділити ті «зони», у яких найімовірніше трапляються комунікативні невдачі, і відрізнити ті мовні й позамовні сигнали, які

завдяки повноті їх культурної семантики спричиняють найбільші труднощі сприйняття, з одного боку, та неадекватне використання яких провокує комунікативні невдачі і навіть конфлікти, з іншого боку.

Комунікативні невдачі найчастіше виникають не під час монокультурної, а під час міжкультурної комунікації. Вивчення таких невдач є однією з основних проблем лінгводидактики. Типологія комунікативних невдач величезна. Вони можуть бути класифіковані за різними принципами та критеріями. Запропонована класифікація комунікативних збоїв інтегруватиме комунікативні невдачі, що викликані як недостатнім знанням вербального, так і невербального коду.

Успішне спілкування неможливе без достатнього рівня володіння мовою. Та навіть знання мови не достатньо для адекватного спілкування. Необхідно також мати фонове знання. Особливості міжкультурної комунікації можуть бути виявлені, переважно, під час аналізу негативного матеріалу, а саме збоїв різних типів комунікативних актів між людьми різних мовнокультурних спільнот. Процес міжкультурної комунікації може відбуватися засобами мови-посередника або рідної мови одного з учасників мовного акту. Вивчення цих комунікативних невдач має як теоретичне, так і практичне значення.

Сутність мовленнєвого спілкування полягає в передачі адресантом та, відповідно, сприйнятті адресатом інформації, знань, досвіду. Ця передача здійснюється за допомогою вербальних і невербальних компонентів. Якщо комунікант володіє нормами невербальної поведінки, це подвоює ефект дії інформації, що передається [1, с.5].

Поняття знання й компетенція взаємопов'язані, але не тотожні [Там само]. Знання – це інформація та сукупність даних, за допомогою яких можливо виконувати ті чи інші мовленнєві операції. Термін компетенція визначається багатьма вченими як здатність оперувати цими знаннями.

Мовленнєвий компонент комунікативної компетенції відтворює мовну систему в дії й передбачає вміння використовувати мовні засоби, знання закономірностей їх функціонування для побудови висловлювань, які виражають найпростіші почуття і навіть передають нюанси інтелектуальної інформації.

Прагматичний компонент комунікативної компетенції проявляється в оволодінні комунікантами певним соціокультурним досвідом, законами спілкування, принципами та правилами комунікативної взаємодії, стратегій і тактик ведення розмови, гнучкою системою комунікативних актів [Там само, с.6].

Є три типи причин, які викликають комунікативної невдачі:

1. Невдачі, викликані поганим знанням семіотичної системи деяких мов.

2. Невдачі, викликані національними відмінностями мовців, тими когнітивними аспектами комунікантів, які передвизначені їх культурами.

3. Невдачі, викликані різними прагматичними чинниками, котрі можна назвати дискурсними невдачами.

Невдачі, які можна назвати поведінковими, відбуваються досить часто в процесі міжкультурної комунікації. Вони чинять сильний вплив на мовне спілкування і не можуть розглядатися окремо від семіотики невербальної комунікації. Російський учений-семіотик М. Бахтін писав: "акт комунікації – це потенційний текст, котрий можна зрозуміти (як людський вчинок, а не фізичну дію) тільки в діалогічному контексті своєї доби (як фраза, а не як семантична позиція, як система мотивів)". Отже, слід говорити не про мовний акт як складову комунікативного акту, а як про мовно-поведінковий акт, оскільки «мовний акт, адресований до іншої людини, постійно набуває статусу поведінкового акту, який є завжди семіотичний» [2, с.75].

Очевидно, що основним джерелом комунікативних невдач є неправильне розуміння мовлення поведінкового акту одним зі співрозмовників. У процесі міжкультурної взаємодії комунікативні невдачі викликаються низьким рівнем обізнаності із системою смислів іншої культури. Крім того, на цьому рівні немає сенсу розрізняти вербальні та невербальні невдачі.

У загальному вигляді «семіотична» класифікація комунікативних невдач має такий вигляд:

- один з комунікаторів не розуміє значення деяких символів взагалі. Найбільш частий приклад -- незнання деяких слів, фразеологізмів або жестів;

- носій однієї культури приписує певні семіотичної функції невідомим одиницям іншої культури і, навпаки, явище, яке має сенс, сприймається як безсмілене представником іншої культури;

- неправильне тлумачення певного знаку, що викликано міжкультурною інтерференцією. Такі речі трапляються в тих випадках, коли за подібними або аналогічними знаками у різних культурах закріплено різні значення. Невдачі такого типу є близькими до комунікативних невдач попереднього типу, іноді буває складно їх розрізнити, наприклад: «амбіційний» має різні комбінації і значення в українській та англійській мовах. В англійській мові ця лексема може бути відзначена знаком «+», вона має позитивну конотацію і близька до «претенційний», «наполегливий», «цілеспрямований». У той час як в українській мові навряд чи цю лексему можна віднести до позитивної оцінки, тому вона супроводжується знаком «-».

Комунікативні невдачі не завжди визнаються як невдачі самими учасниками комунікації. Таке сприйняття являє собою небезпеку в тому сенсі, що співрозмовники можуть припустити, що комунікативний акт, начебто, відбувся. Таким чином, неправильна інтерпретація

комунікативної мети мовної поведінки може часто призводити не лише до комунікативної невдачі, але навіть до серйозного міжкультурного конфлікту [3]. Наступний приклад ілюструє цю ідею. З точки зору європейського сприйняття, дивитися у вічі під час спілкування – ознака поваги й уважності до співрозмовника. Якщо людина дивиться не в вічі, а в бік, це означає, що вона нещира. Для японців, якщо молода особа дивиться прямо в очі старшої особи, цим вона висловлює нахабство, робить виклик. Один німецький підприємець почав бізнес в Японії, у якому були заангажовані японські працівники. Через деякий час він був змушений закрити своє підприємство, звинувачуючи японських співробітників у нещирості та хитрощах. У ході роз'яснень з'ясувалося, що роздратування німецького бізнесмена було викликано звичкою японців ховати очі під час розмови. Це призвело до етнічних стереотипів та регулярних комунікативних невдач. Кількість комунікативних невдач можна помножити, але досить і однієї, щоб проілюструвати тезу про те, що основна причина комунікативних невдач у міжкультурній комунікації – нерозуміння смислів та символіки культури, у якій має місце спілкування.

Тепер розглянемо невдачі вербальної комунікації. У цьому відношенні поняття комунікативної невдачі тісно пов'язане з поняттям про помилку, оскільки мовленнєві помилки є основним джерелом комунікативних невдач. Типологія мовленнєвих помилок може мати такий вигляд:

1. Технічні помилки, викликані неправильним вживанням фонетичних або орфографічних форм мови. Причиною таких помилок є слабе знання фонетики, графіки та орфографії іноземної мови.

2. Системні помилки, які викликані поганим володінням мовними способами вираження. До них відносяться:

- помилки інтонації;
- помилки лексики;
- граматичні помилки.

3. Дискурс-помилки, які викликані неправильним використанням системи мови. Це незнання культурних стандартів та цінностей тієї спільноти, у рамках якої відбувається спілкування. Це дуже широкий спектр помилок, який може бути представлений у наступній класифікації:

- етикетні помилки, які викликані недостатнім знанням мовного етикету, соціальних та рольових аспектів комунікації. Подібні помилки виникають як результат «зовнішнього» втручання, перенесення норм та правил етикету з рідної культури на чужу;

- стереотипні помилки, яку можуть бути двох видів: а) ті, що викликані незнанням соціальних та культурних стереотипів мовного спілкування, котрі призводять до неправильного використання стереотипних формул мови; б) викликані незнанням ментальних стереотипів когнітивної свідомості іншої культури.

У процесі міжкультурного спілкування можна знайти велику кількість стереотипів, що не збігаються. Наприклад, в українській культурній свідомості листоноші «приносять пошту», тоді як в американській – «доставляють пошту»; слово «лікар» у європейській та американській свідомості викликає образ фінансово забезпеченої людини, тоді як для українців – лікар має зовсім протилежне уособлення. Подібні стереотипні невідповідності не обов'язково означають, що співрозмовник зазнає комунікативної невдачі, але траплялася велика кількість випадків, коли комунікативні збої було спровоковано невиправданим переносом стереотипних образів з рідної культури на іноземну.

4. Енциклопедичні помилки, викликані недостатнім рівнем фонових знань: історії, рідної культури, іноземної культури. Цей тип помилок, що досліджується етнопсихолінгвістикою і називається «теорією лакун (прогалин)». Вони визначаються як різниця між мовно-культурними спільнотами, що проявляються або у завеликому, або у замалому культурному досвіді [4, с. 79].

5. Ідеологічні помилки, викликані відмінностями в світогляді комунікантів, є універсальними, характерними для монокультурних зв'язків, спровоковані відмінностями в національних ідеологіях.

Передача інформації може йти відразу кількома каналами: словесним, ситуативним, інтонаційним, міміко-жестуляційним. Паралінгвістичні елементи процесу спілкування беруть активну участь у творенні змісту інформації, що передається. До таких засобів відносять проксемику, кінетику, просодію, а також різноманітні невербальні дії комунікантів. Процес комунікації важко уявити без жестів і міміки, поглядів, зміни поз та інших аналогічних дій співрозмовників [1, с.11].

Підсумовуючи, ми повинні підкреслити, що пропонована класифікація комунікативних невдач досить умовна і вимагає подальшої розробки і точності. Хоча вона дозволяє виділити ті "зони", у яких збої і конфлікти найчастіше виникають у процесі міжкультурної взаємодії. Причини багатьох таких невдач – екстралінгвістичні.

Хоча комунікативні невдачі рідко призводять до повного непорозуміння й можуть зніматися подальшою інтерпретацією неадекватного висловлювання, але їх наявність ускладнює адекватний обмін інформацією в міжособистісному спілкуванні. Люди дійсно допускають комунікативні помилки й неточності, але їх майстерність як комунікантів залежить від уміння виправляти ситуацію, що склалася, чи використовувати проблеми спілкування в своїх цілях.

Зрозуміло, що процес комунікації буде проходити успішно, якщо комуніканти – це ідеальний мовець і ідеальний слухач. Але в реальному повсякденному спілкуванні таке буває рідко. Якщо ж мовець – ідеальний, то це не означає, що він буде ідеальним слухачем, і навпаки. Тому мовець і слухач повинні знати про можливі труднощі в процесі спілкування, бути підготовленими до їх подолання і, врешті-решт,

досягати поставленої комунікативної мети [Там само, с.6].

Література

1. Славова Л. Л. Типологія комунікативних відмову (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореферат дисертації на здобуття кандидатського ступеня кандидата філологічних наук : 10.02.04 / Л. Л. Славова. – Київ, 2000. – 15с. **2. Арутюнова Н. Д.** Проблемы коммуникации / Н.Д. Арутюнова // Язык и мир человека: монография. – М.: «Языки русской культуры», 1999. – 89бс. **3. Бацевич Ф. С.** Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К.: «Академія», 2004. – 344 с. **4. Городецкий Б. Ю.** К типологии коммуникативных неудач / Б. Ю. Городецкий, И. М. Кобозева, И. Г. Сабурова // Диалоговое взаимодействие и представление знаний. – Новосибирск, 1985. – С. 73-90.

Степикіна Т. В. Про способи попередження комунікативних невдач у процесі формування міжкультурної компетенції

Пропонована стаття розглядає проблему комунікативних невдач, попередження яких є важливим компонентом у формуванні міжкультурної компетенції. Автор робить спробу класифікувати словесні комунікативні невдачі з урахуванням невербальних сигналів, знання котрих допоможе попередити можливі збої у спілкуванні.

Ключові слова: міжкультурна компетенція, комунікативна невдача, міжкультурна комунікація, мовнокультурна спільнота.

Степыкина Т. В. О способах предупреждения коммуникативных неудач в процессе формирования межкультурной компетенции

Предлагаемая статья рассматривает проблему коммуникативных неудач, предупреждение которых является значимым компонентом в формировании межкультурной компетенции. Автор делает попытку классифицировать словесные коммуникативные неудачи с учетом невербальных сигналов, знание которых помогут предупредить возможные сбои в общении.

Ключевые слова: межкультурная компетенция, коммуникативная неудача, межкультурная коммуникация, лингвокультурная общность.

Stepykina T. V. On the means of communicative failures prevention in the process of shaping intercultural competence

The proposed article considers the problem of communicative failures that are an important counterpart in the process of shaping intercultural competence. The author attempts to classify verbal communicative failures taking into account non-verbal signals whose awareness might help to prevent possible disruption of communication.

Key words: intercultural competence, communicative failure, intercultural communication, lingua-cultural community.

УДК 378. 011. 3 : 908 – 051

О. М. Трегубенко

**ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДО
ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ В
ШКОЛАХ УКРАЇНИ**

На сучасному етапі розвитку освіти існує нагальна потреба здійснення системи заходів з підвищення професійної підготовки вчителів. Посилення теоретичної й практичної підготовки педагогічних працівників з фахових дисциплін та методики навчання предмету їх викладацької діяльності в школі сприятиме підвищенню якості й результативності навчально-виховного процесу в загальноосвітніх школах. Важливе значення в забезпеченні ефективного функціонування шкільної освіти має краєзнавча підготовка майбутніх фахівців – вчителів природничих наук у школі. Першочерговим напрямком вирішення цієї проблеми є гуманізація вузівської краєзнавчої освіти – створення сприятливих умов для розвитку здібностей майбутнього вчителя-краєзнавця, які забезпечать якість його роботи, закладуть основу навчально-виховної та науково-дослідницької краєзнавчої діяльності.

Окремим методичним аспектам організації й використання краєзнавства в системі вищої освіти присвячено сучасні педагогічні дослідження Т. Вайди, М. Криловець, Г. Лисичарової, В. Матіяш, Г. Міхєєвої, Т. Міщенко, В. Обозного, С. Совгіри, О. Тімець, у яких визначено сутність, внутрішню будову й тенденції розвитку краєзнавчої педагогічної освіти, досліджено організаційні й навчально-методичні аспекти професійної підготовки вчителів до краєзнавчої роботи у вітчизняних освітніх закладах.

Мета цієї статті – висвітлити методичні особливості підготовки фахівців до організації та проведення краєзнавчої роботи в школах, визначені з урахуванням позитивного досвіду розвитку природничого краєзнавства.

Готовність майбутніх фахівців – вчителів природничих наук до організації роботи школярів з вивчення природи рідного краю в школі визначається мірою сформованості когнітивного, конструктивного, технологічного й мотиваційно-ціннісного компонентів.

Когнітивний компонент представлений знанням майбутнього вчителя змісту краєзнавчої складової шкільних курсів природничих наук; методів, прийомів, форм, способів і засобів природничого краєзнавства; обізнаністю майбутнього фахівця в питаннях забезпечення реалізації

краєзнавчого підходу в процесі навчання: формування краєзнавчих уявлень, конкретизації основних теоретичних положень природничих наук на прикладах місцевої природи, розкриття важливих зв'язків в об'єктах і явищах природи рідного краю.

Конструктивний компонент відображає ступінь сформованості умінь виявляти дидактичні, виховні й розвиваючі можливості природничого краєзнавства; формувати систему цілей краєзнавчої діяльності; забезпечувати постановку, розширення й диференціацію пізнавальних завдань з вивчення місцевої природи; здійснювати оптимальний вибір форм, методів, прийомів, способів і засобів краєзнавчої діяльності; конструювати зміст і структуру форм організації природничого краєзнавства та їх методичне оснащення; передбачати можливі труднощі й помилки, які можуть виникнути в учнів у процесі вивчення природи рідного краю.

Технологічний компонент передбачає опанування майбутнім вчителем умінь визначати місткість краєзнавчої складової навчальних тем; акцентувати увагу учнів на вузлових аспектах навчального матеріалу, які грають важливу роль у формуванні цілісного образу природи рідного краю; забезпечувати поетапну організацію роботи з її дослідження; використовувати загальні підходи до формування загальних навчальних і спеціальних краєзнавчих умінь школярів, розширення поля дії творчої ініціативи й пізнавальної самодіяльності школярів, формування їх пізнавальних інтересів засобами природничого краєзнавства.

Мотиваційно-ціннісний компонент представлений чітко сформованими поглядами, переконаннями, громадянською позицією, ціннісними орієнтирами особистості щодо місцевої природи, мотивацією краєзнавчої діяльності, потребами в професійному самовизначенні в галузі дослідження та охорони природи рідного краю.

Урахування позитивного досвіду вітчизняної освіти в напрямку підготовки вчителів до краєзнавчої роботи в школах дозволяє визначити конкретні шляхи підтримки навчально-виховного процесу в плані формування зазначених компонентів, це:

– розширення змісту краєзнавчої освіти, розробка програм навчальних краєзнавчих курсів відповідно до можливостей вузів і потреб регіонів, підготовка належного науково-методичного забезпечення, відбитого в підручниках нового покоління, навчальних і методичних посібниках, дидактичних засобах;

– оптимальне використання фахівцями-викладачами сучасних методик та технологій (проблемної технології, технології проектів, технології диференційного навчання, технології організації самостійної діяльності, групової роботи, сучасних інформаційних технологій) навчання, спрямованих на набуття студентами професійних знань щодо організації вивчення природи рідного краю, формування відкритого навчального середовища де краєзнавчі знання стають підґрунтям для

вирішення реальних життєвих проблем, на становлення та виявлення компетентностей майбутніх вчителів-краєзнавців;

– залучення студентів природничих факультетів до активної краєзнавчої – дослідницької, екскурсійно-туристської, суспільно-корисної – діяльності з метою формування стійких мотивів до самореалізації в професійній діяльності та набуття досвіду практичної та експериментальної краєзнавчої роботи, навичок вирішення проблем збереження та перетворення природи рідного краю.

Одним з ефективних шляхів вирішення завдань оптимізації навчально-виховного процесу та посилення вимог до рівня краєзнавчої підготовки майбутніх фахівців – викладачів природничих наук, які можуть забезпечити високий рівень організації та функціонування природничого краєзнавства в школі, може стати впровадження спецкурсу „Розвиток шкільного природничого краєзнавства в Україні (20 – 80-ті роки ХХ століття)”. Основними завданнями курсу ми визначаємо:

– забезпечити усвідомлення студентами: суспільно-політичних та культурно-освітніх передумов генезису природничого краєзнавства як складової системи вітчизняної шкільної освіти в 20 – 80-ті роки ХХ століття; основних особливостей структури, змісту, форм, методів і засобів програмного та позапрограмного природничого краєзнавства на кожному з етапів його розвитку; можливостей використання позитивного досвіду природничого краєзнавства в сучасних умовах; перспектив подальшого розвитку природничого краєзнавства в системі вітчизняної шкільної освіти;

– навчити студентів самостійно здійснювати порівняльний аналіз етапів розвитку вітчизняної шкільної освіти з метою виявлення її теоретичних і практичних надбань;

– виробити в майбутніх учителів географії методологічні основи методичного мислення і практичної діяльності з організації програмної й позапрограмної краєзнавчої роботи в школі з урахуванням досвіду, накопленого шкільним краєзнавством у радянські часи.

Запропонована нами система науково-методичного забезпечення спецкурсу «Розвиток шкільного природничого краєзнавства в Україні (20 – 80-ті роки ХХ століття)», побудована з урахуванням принципів кредитно-модульної системи навчання з метою забезпечення індивідуально орієнтованого підходу до засвоєння студентами матеріалу курсу, розвитку їх творчого потенціалу й підвищення професійної компетенції майбутніх вчителів географії в питаннях організації краєзнавчої роботи учнів загальноосвітньої школи. У відповідності з цією концепцією й реалізацією модульного підходу структура курсу має таку логіку: перший модуль курсу, присвячений аналізу природничого краєзнавства як складової вітчизняної шкільної освіти, висвітленню його становлення й передісторії розвитку, характеристиці особливостей організації, змісту, методів і форм природничого краєзнавства в умовах реформування вітчизняної шкільної освіти в 1920 – 1957 роках ХХ

століття; другий модуль розкриває основні тенденції розвитку шкільного природничого краєзнавства та висвітлює особливості методичної системи програмної та позапрограмної роботи школярів з вивчення природи рідного краю в 1958 – середині 80-тих років, розкриває шляхи оптимізації та перспективи розвитку природничого краєзнавства в системі шкільної освіти в Україні.

Модулі складаються з міні-модулів (тем робочої програми), кожен з яких, містить теоретичний і практичний блок. Теоретичний блок представлений тезисним викладанням теоретичного матеріалу за темами програми. Практичний блок включає методичні вказівки, спрямовані на організацію практичних або семінарських занять та перелік завдань репродуктивного, конструктивного й творчого характеру для самостійного виконання за темою. Наведемо приклади завдань, запропоновані студентам для закріплення засвоєних знань за темою «Шляхи оптимізації шкільного природничого краєзнавства», які виконувалися ними під час практичної роботи та в процесі самостійної позааудиторної роботи [1, с. 136 – 138].

Практична робота. Тема: «Шляхи оптимізації шкільного природничого краєзнавства»

Питання і завдання для самостійної підготовки: 1. Розкрити можливості процесу пізнання природи рідного краю в формуванні емоційно-ціннісного відношення до навколишньої дійсності й досвіду творчої діяльності учнів. 2. Скласти структурну схему складових краєзнавчого комплексу загальноосвітніх закладів. 3. Запропонувати можливі напрями дослідницько-експериментальної краєзнавчої роботи учнів з дослідження природних компонентів своєї місцевості.

Завдання для аудиторного виконання: 1. Розкрити значення прийомів формування досвіду емоційно-ціннісного відношення до навколишньої дійсності в процесі вивчення природи своєї місцевості для оптимізації цього процесу. Навести приклади завдань, спрямованих на: розвиток сенсорної сприйнятливості й спостережливості учнів під час цілеспрямованих спостережень за природними компонентами своєї місцевості; включення учнів у рецептивно-естетичну діяльність; створення ситуацій емпатичного переживання при сприйнятті реальних об'єктів природи рідного краю; використання в процесі вивчення природи рідного краю здобутків усної народної творчості, вивчення культурних традицій українського народу. 2. Висвітлити значення прийомів формування в учнів досвіду творчої діяльності для підвищення ефективності шкільного природничого краєзнавства. Навести приклади завдань, спрямованих на: організацію реальних проблемних ситуацій; включення школярів у науково-дослідну, пошукову діяльність; включення учнів у мистецько-творчу діяльність; організацію розробки й виготовлення засобів наочності з використанням місцевого матеріалу.

Питання і завдання для самоконтролю: 1. Чим пояснити ознаки стагнації розвитку шкільного природничого краєзнавства на сучасному

етапі розвитку шкільної освіти в Україні? 2. Розкрити основні шляхи оптимізації шкільного природничого краєзнавства. 3. Висвітлити можливості включення учнів у різні види суспільно-корисної діяльності з метою підвищення практичної й прикладної спрямованості шкільного природничого краєзнавства. 4. Розкрити напрями вдосконалення процесу збору, обробки, систематизації та збереження природничого краєзнавчого матеріалу.

Перелік завдань для самостійного виконання за темою: «Шляхи оптимізації шкільного природничого краєзнавства»: 1. Заповнити таблицю «Приклади проблемних питань і завдань краєзнавчого характеру» з такими колонками: проблемні питання і завдання краєзнавчого характеру, місце їх постановки в навчальному процесі, діяльність учнів з їх вирішення. 2. Запропонувати дві можливі теми проєктів, спрямованих на дослідження природи рідного краю, для курсів «Загальна географія» 6 клас та «Фізична географія України» 8 клас (враховуючи вікові особливості учнів). Обґрунтувати свій вибір.

Професійний розвиток педагогічних працівників можливий і під час підготовки й перепідготовки викладачів природничих дисциплін, класних керівників, інструкторів краєзнавчо-туристичної роботи в закладах післядипломної педагогічної освіти. Він може відбуватися шляхом розширення бази компонентів змісту краєзнавчої освіти, ознайомлення з новітніми напрямками й методами дослідженнями природи рідного краю, висвітлення можливостей її охорони та використання. Враховуючи позитивний досвід вітчизняної освіти в напрямку підготовки викладачів, методистів, інструкторів з шкільної краєзнавчої роботи на центральному, регіональному та місцевому рівнях, в рамках післядипломної краєзнавчої освіти оптимальним буде: розробка теоретичної моделі й програми підготовки вчителя природничих наук, як краєзнавця-дослідника; проведення моніторингу рівня опанування фахівцями основних компонентів краєзнавчої освіти з метою модернізації змісту та структури краєзнавчої підготовки педагогічних працівників; відбір оптимальної сукупності форм і методів організації педагогічної діяльності, що позитивно впливає на краєзнавчу підготовку педагогічних працівників, розвиток системи їх професійної майстерності; розробка й впровадження в систему післядипломної краєзнавчої підготовки педагогічних працівників тематичних освітніх програм, тематичних і проблемних семінарів, індивідуальних програм краєзнавчої тематики; створення відповідної інформаційної системи забезпечення краєзнавчої роботи в загальноосвітніх навчальних закладах методичними, програмними та інструктивними матеріалами.

Підводячи підсумки, відзначимо, що підготовка фахівців до організації та проведення краєзнавчої роботи в школах повинна здійснюватися за умови урахування позитивного досвіду розвитку шкільного краєзнавства. Використання надбань вітчизняної освіти можливе за умови розширення системи краєзнавчої освіти та її

методичного супроводу за рахунок застосування, перевірених часом і незаслужено забутих, форм, методів і засобів програмного та позапрограмного краєзнавства; впровадження інтегрованих спецкурсів (як приклад, спецкурс «Розвиток шкільного природничого краєзнавства в Україні (20-80-ті роки ХХ століття)», які, на базі історико-педагогічного аналізу та узагальнення передового педагогічного досвіду, забезпечують вирішення завдань оптимізації краєзнавчої підготовки майбутніх фахівців; активного висвітлення досягнень у галузі краєзнавства в системі підготовки й перепідготовки освітян в закладах післядипломної педагогічної освіти, що забезпечить розширення професійних знань вчителів у області краєзнавчої роботи та сприятиме розвитку методичної складової їх педагогічної майстерності.

Перспективним напрямком дослідження буде розробка тематичних освітніх програм, які сприятимуть оновленню змісту краєзнавчої освіти в вищих навчальних закладах.

Література

1. Трегубенко О. М. Розвиток шкільного природничого краєзнавства в Україні (20 – 80-ті роки ХХ століття) : навч. посіб. / О. М. Трегубенко ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка“. – Луганськ : ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка“, 2011. – 197 с.

Трегубенко О. М. Особливості підготовки фахівців до організації та проведення краєзнавчої роботи в школах України

У статті висвітлюються особливості підготовки фахівців до організації та проведення краєзнавчої роботи в школах. Аналізується діяльність педагогів з розробки й здійснення заходів з формування в майбутніх учителів основ краєзнавчих знань, методики ведення краєзнавчої роботи з школярами.

Ключові слова: краєзнавство, шкільна освіта, підготовка вчителів.

Трегубенко Е. Н. Особенности подготовки специалистов к организации и проведению краеведческой работы в школах Украины

В статье освещаются особенности подготовки специалистов к организации и проведению краеведческой работы в школах Украины. Анализируется деятельность педагогов по разработке и осуществлению мероприятий, направленных на формирование у будущих учителей основ краеведческих знаний, методики ведения краеведческой работы со школьниками.

Ключевые слова: природное краеведение, школьное образование, подготовка учителей.

Tregubenko E. N. Features of training of specialists to organization and conducting of regional work in schools of Ukraine

In the article of carried out feature of training of specialists to organization and conducting of regional work in schools of Ukraine. Activity of teachers is analyzed on development and realization of measures on organization of work on forming for the teachers of bases of regional knowledge's.

Keywords: natural study of a particular region, school education, training of teachers.

УДК 075.8

I. М. Філоненко

**ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРУКТУРА СИСТЕМИ
ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ**

Туризм у сучасному світі є важливою складовою економіки багатьох країн та однією з найпопулярніших форм змістовного проведення дозвілля. Під час подорожей виникає ціла низка різноманітних потреб, які, в свою чергу, вимагають задоволення шляхом використання турпродукту, тобто, надання різних видів послуг та певної сукупності предметів споживання. Складовими якості туристичного продукту є якість послуг та якість обслуговування, які, великою мірою, визначаються якістю підготовки кадрів, їх умінням вирішувати виробничі питання та спілкуватися зі споживачами.

Важливість та сутність досліджень щодо особливостей підготовки кадрів для туристичної сфери за кордоном та в Україні довели В. К. Федорченко, Т. А. Дьорова, І. В. Зорін, І. М. Мініч та ін. Вони розглядали проблеми, що склалися в даному напрямку, довели важливість фундаментальної туристичної освіти в Україні; вивчали теоретичні засади кадрового забезпечення сфери туризму в Україні.

Метою роботи є розгляд деяких моделей підготовки кадрів для туристичної сфери, характеристика її етапів та історичних особливостей, визначення основних напрямків підготовки фахівців у галузі туризму.

На думку більшості фахівців, кваліфікація кадрів у туризмі повинна визначатися за двома критеріями: професійним та особистісним. Вимоги особистісного характеру можуть бути загальними (порядність, тактовність, витримка, почуття гумору тощо) та професійно значимими (комунікабельність, відповідальність, доброзичливість, культура поведінки та мовлення, знання поезії, літератури, драматургії, образотворчого мистецтва, фольклору, деяких питань економіки, політики). Відповідні риси характеру формують мотивацію у виборі

професії, тому вже на перших етапах професійної орієнтації потрібно виявляти людей, потенційно здатних до роботи в даній галузі.

Процес такого виявлення може відбуватися шляхом використання традиційних форм у вигляді проведення лекцій та бесід у різних навчальних закладах, в т.ч. школах; створення спеціалізованих класів та навчальних закладів, різних форм позашкільної орієнтації (гуртки за інтересами, курси тощо) та системи тестів. Комплекс таких тестів повинен бути багатоступеневим, охоплювати широке коло питань особистого характеру, щоб максимально визначити здатність конкретної людини працювати саме в даній галузі. Тести можуть бути для професійно орієнтованої та неорієнтованої молоді. У першому випадку вони проводяться через систему форм сучасної довузівської підготовки, а в другому – переважна більшість випускників загальноосвітніх шкіл.

Першим етапом може бути проведення тестів, призначених для роботи з абітурієнтами, що не мали попередньої фахової орієнтації. В цьому випадку розробники повинні включати питання на виявлення рис характеру, необхідних для роботи з людьми, можливостей одержання задоволення від спілкування, від наданої ними послуги. На другому етапі спрямованість тестів повинна виявляти мотивацію до вибору саме цієї професії. Вимоги професійного характеру формуються за час фахової освіти і включають питання загальної та спеціальної підготовки. Загальна підготовка передбачає знання з історії, географії, економіки, краєзнавства та народознавства, права, психології. До загальної слід віднести вміння використовувати офісну техніку, користуватися ЕОМ, Internet тощо). Важливе місце слід відводити мовній підготовці спеціалістів, адже на світовому ринку обов'язковою умовою роботи в туристичній галузі є вільне володіння кількома (двома-трьома) іноземними мовами.

Спеціалізована ланка з підготовки кадрів для туристичної сфери може бути поданою у вигляді трьох рівнів - виконавсько-технологічному, управлінсько-виконавському та управлінському. Так, виконавсько-технологічний рівень забезпечує середня спеціальна освіта, яка надає кваліфікацію молодшого спеціаліста, який може виконувати функції інспектора, екскурсовода та ін. Управлінсько-виконавський рівень забезпечує система вищої спеціальної освіти, яка готує бакалаврів та спеціалістів, котрі можуть виконувати функції консультантів, інструкторів-методистів, організаторів подорожей та екскурсій, керівників груп та підрозділів. Управлінський рівень забезпечують спеціалізовані кафедри вузів, які готують менеджерів туризму, керівників туристичних підприємств, консультантів з питань розвитку туризму тощо.

Завдяки такому спрямуванню підготовки кадрів формується блок спеціальної підготовки з менеджменту, маркетингу та реклами, технологій обслуговування, економіки, планування в туризмі. В залежності від базової освіти виділяються окремі напрямки спеціалізації:

управління персоналом туристичної фірми, менеджер-економіст, маркетолог, екскурсознавство та ін.

Модель підготовки спеціаліста у сфері туризму включає два основних етапи – довузівської та вузівської підготовки.

Довузівська підготовка передбачає проведення загальної орієнтації, фахової орієнтації, а також тестування та співбесід з абітурієнтами. Загальна орієнтація проводиться шляхом організації бесід та лекцій серед учнівської молоді з метою подачі загального уявлення про спеціальність, низку питань, що вирішуються в даній галузі, її місце та роль в економіці. Фахова орієнтація проводиться у вигляді роботи з учнівською молоддю завдяки використанню різних форм позашкільної роботи (гуртки, зльоти, походах, змагання, олімпіади тощо). Під час таких заходів одержуються первинні навички з туризму, молодь вчиться орієнтуватися на місцевості, бере участь у туристично-краєзнавчій роботі. Тестування та співбесіди з абітурієнтами проводяться з метою виявлення психологічної готовності майбутніх фахівців до такого роду діяльності. даються певні рекомендації абітурієнтам щодо вибору майбутньої професії. Ця ланка довузівської підготовки на даний час розвинена дуже слабо, майже відсутня, хоча має значний вплив на ефективність підготовки кадрів, зменшити втрати від неправильного вибору.

Вузівська підготовка включає дві складові – базову фахову та спеціальну фахову підготовки. В ході базової фахової підготовки надаються знання з базових фундаментальних дисциплін, поглиблюються – з загальноосвітньої та гуманітарної підготовки. Спеціальна фахова підготовка залежить від напряму спеціалізації, обраної певним навчальним закладом. Ступенева освіта у вузах сприяє задоволенню попиту на спеціалістів різних категорій для різних ланок.

Світова практика дає дві моделі підготовки кадрів управлінського рівня: у спеціалізованих вищих навчальних закладах та в університетах. Варіант підготовки у спеціалізованих вищих навчальних закладах переважає в країнах західної Європи; в університетах(окремі факультети) готують спеціалістів для туризму у США, постсоціалістичних країнах Європи та СНД. Університетська підготовка дає можливість поєднувати базові та спеціальні знання з організації та економіки туризму, маркетингу та менеджменту туризму, індустрії гостинності. Популярність та престижність фахової професійної підготовки впродовж останніх десятиріч можна пояснити великою роллю туризму у господарстві окремих країн та світовій економіці в цілому.

Слід також зазначити, що коливання попиту на послуги туризму впливає на характер зайнятості, адже під час "гарячого сезону" доводиться залучати значну кількість робочої сили різної кваліфікації, хоча, переважно, некваліфікованої. Останнє й приваблює до туристичної трудових мігрантів. Крім того, слід зазначити, що позиції туристичної діяльності взаємопов'язані з рівнем розвитку та структурою

господарства. Наприклад, у країнах, де туризм відіграє провідну роль в економіці, майже половина працездатного населення так чи інакше має відношення до туризму, а за структурою зайнятості можна робити висновки щодо рівня сформованості внутрішнього ринку туристичних послуг.

Як уже зазначалось, рівень обслуговування в туризмі дуже залежить від рівня підготовки працівників, що є особливістю галузі. Вхідження України у світовий туристичний процес потребує відповідного кадрового забезпечення.

Підготовкою кадрів для туристичної сфери в нашій країні займалися із 70-х рр. минулого століття, але ця підготовка обмежувалась кількістю спеціалістів та сферою прикладання праці і традиційно була пов'язана лише з підвищенням кваліфікації працівників, що за відсутності базової освіти не вирішувало кадрової проблеми. Спеціалізована середня фахова освіта надавалась Київським технікумом готельного господарства; методистів-організаторів туристсько-екскурсійної справи готували на географічному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка; перепідготовкою кадрів для різних сфер туристичної діяльності опікувалась система профспілок; екскурсководів та гідів-перекладачів готували різні курси.

Розбудова індустрії туризму потребувала кваліфікованих фахівців з усіх спеціальностей. Тому зараз функціонує система підготовки кадрів усіх управлінських рівнів. Спеціальна фахова освіта для туристичної галузі здійснюється майже в 70 навчальних закладах різного рівня акредитації, більшість з яких – вузи, що надають кваліфікацію бакалавра, спеціаліста та проводять набір магістрів на відповідні спеціальності. Усі вони об'єднані в Асоціацію працівників навчальних закладів України туристичного і готельного профілю, яка ввійшла до відповідної структури ВТО. Спеціалізовані навчальні заклади діють у Києві та Донецьку. У класичних університетах Львова, Києва, Харкова, Сімферополя, Чернівців функціонують кафедри туризму. Фахівців для туризму готують і інші навчальні заклади Києва, Черкас, Умані, Дніпропетровська, Миколаєва, Тернополя, Одеси, Запоріжжя, Білої Церкви, Івано-Франківська, Луганська, Кіровограда, Чернігова, Ніжина та інших міст.

З досвіду світової практики розвитку туристично-рекреаційної діяльності, дана сфера потребує підготовки фахівців за 5-ма основними напрямками:

- менеджери туризму та рекреації, які забезпечують розробку туристично-рекреаційного, оздоровчо-розважального обслуговування турів та організацію обслуговування на туристичних маршрутах;
- фінансові менеджери (економісти), які забезпечують бізнес-планування та організацію комерційної й підприємницької діяльності в туристичних установах та фірмах;

– аніматори (фахівці з організації та розробки програм спілкування та організації дозвілля, рекреаційно-оздоровчих та реабілітаційних заходів під час організації туристичної діяльності в окремих групах та установах;

– фахівці, які відповідають за розробку та реалізацію спеціальних циклів туристично-рекреаційних занять (інструктори-методисти, гіді-провідники, тренери тощо);

– фахівці з культурно-пізнавального туризму, екскурсійної та музейної справи.

В останні роки розробляються нові стандарти програм, які передбачають включення комплексу дисциплін, що вивчають технології туристично-краєзнавчої діяльності, спортивно-оздоровчого туризму, підготовки та проведення екскурсій, організації групової та індивідуальної оздоровчо-туристичної діяльності. Передбачається включення дисциплін медико-біологічного та психолого-естетичного спрямування з метою врахування етнопсихологічного, етносоціального аспектів організації туристично-рекреаційної діяльності. В комплексі усі ці заходи сприятимуть підготовці фахівців широкого профілю й кваліфікації.

Потреба у фахівцях з туризму в Україні є і, за прогнозами спеціалістів, за умови покращення якості життя населення, буде зростати. А якісне кадрове забезпечення, підкріплене хорошою рекламою рекреаційно-туристичного потенціалу нашої держави, сприятиме виходу України на світові ринки та підвищенню конкурентоспроможності українського туристичного продукту.

Література

1. Кадрове забезпечення туристичної індустрії як чинник розвитку туризму в Україні. Микола Шаргун // Сіверянський літопис. – С.68-71. **2. Квартальнов В. А.** Туризм// В.А.Квартальнов. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 320 с. **3. Лукашевич М. П.** Соціологія туризму: [курс лекцій]/ М.П.Лукашевич, Ф.Ф.Шандор. – Ужгород: Мистецька лінія, 2008. – 338 с. **4. Федорченко В. К.,** Дьорова Т. А. Історія туризму в Україні: [підручник]/ В.К. Федорченко, Т.А.Дьорова. – К.: Вища школа, 2002, 195 с.

Філоненко І. М. Особливості та структура системи підготовки кадрів для туристичної сфери

У статті розкрито особливості системи підготовки кадрів для туристичної сфери. Розглянуті рівні, моделі, деякі аспекти нових стандартів програм та основні напрямки підготовки спеціаліста у сфері туризму.

Ключові слова: туризм, фахівці, індустрія туризму, підготовка кадрів.

Филоненко И. Н. Особенности и структура системы подготовки специалистов туристической отрасли

В статье раскрываются особенности системы подготовки специалистов для туристической отрасли. Рассмотрены уровни, модели, некоторые аспекты новых стандартов программ и основные направления подготовки специалистов туристической отрасли.

Ключевые слова: туризм, специалисты, индустрия туризма, подготовка специалистов.

Filonenko I. Features and structure of training for the tourism industry

The article deals with the peculiarities of training for the tourism industry. Considered level model, some aspects of the new standards programs and major areas of training in tourism

Key words: tourism professionals, tourism industry, pidhotovkakatriv.

УДК [377:338.48-32]:174]

М. В. Черезова

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ
КОМУНІКАТИВНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ
ПРОЦЕСІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Туристична освіта сьогодні потребує значної уваги, наукового підходу та ретельного аналізу можливостей формування сталої системи професійних знань, умінь та навичок майбутнього фахівця сфери туризму. Ці вимоги продиктовані можливостями України для розвитку туристичної сфери європейського та світового рівня, оскільки могутній туристичний потенціал нашої країни обумовлює численні можливості такого розвитку для усіх видів туризму.

Зміст професійної туристичної освіти складають: система спеціальних знань, умінь, та навичок залежно від професійного угруповання, система загально-професійних знань, умінь та навичок, система особистісних якостей, рівень фізичного та психоемоційного розвитку. Важливим компонентом у системі особистісних якостей, необхідних для розв'язання професійних завдань у сфері туризму, є загальна культура особистості, а також професійна культура, яка включає у себе культуру професійного спілкування, оскільки праця у туристичній галузі передбачає постійну взаємодію та комунікацію у різних системах.

Проблема формування особистості фахівця з розвинутою культурою спілкування не є новою в психолого-педагогічній науці. Вплив спілкування

на різні сфери життя людини, зокрема й професійну, підкреслювали К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, О. Бодальов, О. Леонтєв, В. Кукушин та ін. На безпосередньому зв'язку процесу становлення особистості фахівця з розвитком культури професійного спілкування наголошували Л. Богданова, Н. Волкова, Л. Делінгевич, Л. Замкова, В. Кан-Калик, Г. Копил, І. Риданова, О. Шнурова та ін.

У нашому дослідженні було сконцентровано увагу на педагогічних умовах ефективності процесу формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців сфери туризму у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу.

Передумовами для цього стали:

Ø виявлені особливості навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі туристичного спрямування, які дали змогу спиратися на теоретичну основу та враховувати чинники, які впливають на процес формування культури професійного спілкування;

Ø визначений зміст професійної туристичної освіти, компонентом якої є формування професійної культури та культури професійного спілкування;

Ø дослідження структури професійного спілкування у туристичній сфері, визначені критерії, показники й рівні її сформованості;

Ø дані пілотажного експерименту, який показав, що рівень сформованості культури професійного спілкування у студентів випускних курсів вищих навчальних закладів туристичного спрямування є досить низьким, не дивлячись на вивчення спеціальних дисциплін.

Ø моделювання процесу формування культури професійного спілкування у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу, яке показало взаємодію суб'єктів цього процесу, означило етапи його протікання, форми його організації, результативність кожного етапу, довело, що це процес сам є системою у взаємозв'язку та взаємодії чинників та умов, які його визначають, дало можливість розглядати цей процес як комплекс дій, а не як набір окремих розрізнених заходів.

Ми припустили, що, створивши і запровадивши комплекс педагогічних дій, спрямованих на формування і вдосконалення культури професійного спілкування, можна підсилити майбутню професійну придатність та конкурентоспроможність випускників, сприяти їх самоактуалізації, соціалізації, згуртуванню студентського колективу, розвитку загальної культури та кругозору студентів, формуванню стійких професійних інтересів.

Стало важливим створити умови, що, з однієї сторони, визначали б наповнення процесу формування культури професійного спілкування педагогічним змістом, з іншої, впливали б на організацію цього процесу у часі і просторі.

Розробка та обґрунтування педагогічних умов формування культури спілкування майбутніх фахівців туристичної сфери в навчально-виховному

процесі потребували аналізу чинників, що впливають на досліджуваний процес. У результаті педагогічного обговорення серед викладачів дисциплін професійного циклу було виявлено і систематизовано чинники, які мають негативний вплив на процес формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців сфери туризму, та альтернативні їм чинники, які можуть позитивно впливати на цей процес, наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Чинники впливу на процес формування культури професійного спілкування у навчально-виховному процесі коледжу

Чинники негативного впливу	Альтернативні чинники
1. Фрагментарність, розрізненість	1. Системність
2. Невизначене цілепокладання	2. Діагностичне цілепокладання
3. Монологічний стиль спілкування у навчанні та вихованні	3. Діалогічність в усіх сферах спілкування студента
4. Домінування навчальної чи виховної мети	4. Інтеграція форм навчальних та виховної роботи
5. Відірваність від професійної перспективи	5. Професійне спрямування навчального-виховного процесу
6. Відсутність чи обмеженість рефлексії	6. Рефлексивність
7. Бідність емоційного фону	7. Емоційна насиченість, подієвість
8. Відсутність мотивації діяльності	8. Інтерес, умотивованість
9. Застосування традиційних методів навчання та виховання	9. Поєднання традиційних та інноваційних форм та методів
10. Домінуюча роль викладача в організації роботи	10. Фасилітативна та партнерська позиція викладача
11. Низький рівень самостійності	11. Організована СРС
12. Низька увага до особистісних та індивідуальних особливостей студентів	12. Індивідуальний та особистісний підхід
13. Ігнорування середовища як важливої умови ефективності навчально-виховного процесу	13. Середовищний підхід до навчання і виховання: спільність цілей, дій, результатів
14. Відсутня можливість апробації набутих знань та умінь	14. Можливість апробації комунікативної діяльності

Порівняння цих чинників дало змогу припустити, що створені педагогічні умови повинні носити постійний та системний характер, впроваджуватися протягом усього терміну навчання і призводити до

того, що 1) суб'єкти процесу формування культури професійного спілкування включені у спільну діяльність, яка охоплює різні форми організації навчальної та виховної роботи за професійним спрямуванням, має спільну для усіх мету – досягнення високого рівня сформованості культури професійного спілкування, передбачає рефлексію суб'єктів означеного процесу; 2) форми організації навчально-виховного процесу є не лише традиційними, а й інноваційними, професійно спрямованими, передбачають формування навичок поведінки у ситуаціях, пов'язаних із виконанням професійних обов'язків; 3) форми навчально-виховної роботи організуються таким чином, щоб вони могли викликати інтерес та позитивні емоції зі сторони студентів, 4) викладач стає партнером, помічником та порадиником для студента у процесі розвитку його культури професійного спілкування; 5) студенти включені не лише в аудиторну навчальну роботу, їм надаються широкі можливості для творчо спрямованої самостійної роботи; 6) враховуються індивідуальні та особистісні особливості студентів; 7) індивідуальна робота ведеться через колективну діяльність із врахуванням виховної ролі середовища, студентська група розглядається як суб'єкт професійно орієнтованої системи; 8) студенти мають можливість апробації результатів у реальних ситуаціях спілкування; 9) виховна робота у студентській групі має серед іншого професійне спрямування і поєднується у цьому сенсі із навчальною роботою.

Узагальнення результатів аналізу науково-методичної літератури з проблеми формування культури спілкування майбутніх фахівців сфери туризму, урахування структурно-функціональних компонентів розробленої базової моделі, даних пілотажного експерименту та виявлені чинники позитивного впливу на досліджуваний процес дозволили визначити такі *педагогічні умови формування культури професійного спілкування* майбутніх фахівців сфери туризму в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу: розробка та цілеспрямоване включення в зміст навчальних дисциплін квазіпрофесійних комунікативно-діяльнісних ситуацій; застосування в навчально-виховному процесі комунікативно-тренінгових занять, ділових ігор, імітаційно-рольового моделювання, розв'язання студентами творчих професійно спрямованих завдань у навчальній та позааудиторній роботі; організація проектної діяльності студентів у формі розробки індивідуальних, групових та колективних завдань; включення до плану виховної роботи ВНЗ заходів, спрямованих на створення освітньо-виховного простору з метою формування суб'єкт-суб'єктних відносин у студентській групі та оволодіння студентами культурою поведінки в міжособистісному й професійному спілкуванні.

Комплексне бачення педагогічного забезпечення процесу формування культури професійного спілкування дозволило створити єдину *програму формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців сфери туризму у навчально-виховному процесі*

вищого навчального закладу. Її впровадження стало експериментальною частиною дослідження.

На початку дослідної роботи проведення констатуючого експерименту з метою діагностики рівня сформованості культури професійного спілкування вважалось недоцільним, що пояснюється специфікою досліджуваного явища. Культура професійного спілкування є новоутворенням, яке формується під час навчання. Визначити рівень її сформованості можливо лише в кінці навчання за професією, тобто у студентів випускних груп.

Суперечність між станом формування культури професійного спілкування у навчально-виховному процесі ВНЗ та бажаними результатами було виявлено у пілотажному експерименті.

На діагностичному етапі було виявлено тип особистості, рівень комунікативних та організаторських здібностей, рівень згуртованості груп, стратегію поведінки у конфлікті. Протягом формуючого експерименту порівнювалась динаміка змін показників у експериментальних та контрольних групах.

Мета експерименту полягала у: а) впровадженні у навчально-виховний процес ВНЗ туристичного спрямування спеціально організованої програми формування культури професійного спілкування; б) управлінні її реалізацією; в) відстеженні результатів її упровадження; г) систематизації висновків із результатів цього упровадження.

На прогностичному етапі було сформульовано гіпотезу, цілі і завдання програми. Для цього ми скористалися виділеними у психології головними умовами конструктивного спілкування, якими є здатність людини аналізувати ситуації міжособистісної взаємодії, виділяти причини і сліdstва власних реакцій і реакцій партнера; здатність отримувати у таких ситуаціях досвід для подальшого успішного спілкування; здатність змінюватися в спілкуванні із використанням власного досвіду [1, с. 8] та урахували професійне спрямування навчання.

Цілями програми формування культури професійного спілкування є:

1. Застосування системного підходу до формування культури професійного спілкування у навчально-виховному процесі ВНЗ.

2. Формування та розвиток культури професійного спілкування студентів та культури міжособистісних стосунків у студентській групі. Набуття студентами попереднього досвіду професійного спілкування.

3. Збагачення особистого життєвого досвіду студентів для їх майбутньої соціальної, зокрема професійної взаємодії з оточенням.

У ході реалізації програми вирішувались такі завдання:

1. Ознайомити студентів з теоретичними основами психології спілкування.

2. Моделювати ситуації, наближені до професійної діяльності, для практичного застосування набутих знань.

3. Шляхом створення ситуацій спільної діяльності сприяти процесу згуртованості у групах та формувати культуру міжособистісних стосунків.

4. Застосовувати традиційні та інноваційні, активні, інтерактивні методи навчання і виховання шляхом їх змінюваності, наступності, інтегрованості.

5. Формувати навички аналізу досягнутих результатів, рефлексії.

Ці цілі та задачі відповідають

Ø загально дидактичній системі принципів особистісно зорієнтованої навчальної діяльності у вищій школі, систематизованій О. Сердюк, що включає в себе принцип індивідуалізації, науковості, наочності, систематичності, послідовності, проблемності, фахової зацікавленості, колективності навчання, свідомої навчально-пізнавальної активності учнів, зв'язку навчання з практичною діяльністю у професійному майбутті, відповідності соціально-психологічних та індивідуально-психологічних особливостей учасників занять до специфіки навчання [2, с. 9-25];

Ø принципам підготовки до професійного спілкування, виділені Л. Савенковою, що включають принципи системності, психолого-педагогічної діагностики, оптимальності, варіантності [3, с. 17];

Ø окремо виділеному Н. Вознюк принципу діяльнісного підходу, який ґрунтується на діяльності вихованців, їхній активності, моральній діяльності як обміні вчинками [4, с. 120].

Ø виділеним нами принципам створення педагогічних умов формування культури професійного спілкування у навчально-виховному процесі ВНЗ, які включають принципи: усвідомленості дій; цілеспрямованості; етапності та системності; емоційного комфорту, такту; активності; партнерства; дотримання міри; рефлексивності; цілеспрямованості.

Серед іншого враховано точку зору В. Ковальова. Ним виділено такі компоненти професійно-комунікативної підготовки фахівців сфери туризму: опанування мовленнєвими жанрами, поширеними у професійній діяльності, інформація про особливості комунікації в туристичній справі, програми тренування артикуляційних органів, опанування рідної, російської та англійської мови, значна перевага практичної підготовки над теоретичною [5].

Програма експерименту, яка відповідала часовій й результативній субмоделям процесу формування культури професійного спілкування у навчально-виховному процесі коледжу, передбачала реалізацію мотиваційно-змістовного, діяльнісно-практичного, пошуково-творчого етапів.

Мотиваційно-змістовний етап передбачає формування в студентів позитивної мотивації, інтересу та усвідомленого ставлення до процесу оволодіння культурою професійного спілкування як необхідної

умови ефективності майбутньої професійної діяльності, а також створення теоретико-практичної основи для формування культури професійного спілкування, згуртування студентської групи для подальших спільних дій та досягнення спільних результатів.

На *діяльнісно-практичному етапі* роботи було спрямовано на організацію індивідуальної, групової та колективної творчої діяльності студентів з оволодіння практичними вміннями та навичками культури професійного спілкування екскурсовода.

На *пошуково-творчому етапі* процес підготовки студентів набував рис науково-дослідницької діяльності й характеризувався зростанням обсягів самостійної роботи студентів.

Згідно з міжособистісною субмоделлю процесу формування культури професійного спілкування у навчально-виховному процесі ВНЗ, суб'єктами у реалізації програми були студент, студентська група, викладачі, куратор студентської групи, керівник практики, спеціально запрошені особи.

Згідно з інструментальною субмоделлю у програму було включено різні форми організації навчально-виховної роботи: навчальну, позанавчальну, виховну, самостійну, пошукову, творчу, індивідуальну, групову, колективну, які передбачали постійну комунікативну дію та взаємодію суб'єктів цього процесу.

Н. Волкова доводить, що активна творча комунікація дозволяє студенту усвідомити себе як комунікативну особистість, відкриває можливості для накопичення комунікативного досвіду через самореалізацію у різноманітних комунікаціях, які є специфічними процесами взаємообміну інформацією [6, с. 20].

Тому у процесі формування культури професійного спілкування доцільно включати студента у комунікативні процеси у різних системах, застосовуючи для цього різноманітні форми і методи.

Реалізація програми охоплює три навчальні роки. Ступінь складності зростає залежно від курсу навчання, програма має виражену етапність. Самостійна робота студентів поступово ускладнюється і є найактивнішою на четвертому курсі.

Програма ґрунтується на принципі переходу від загального до часткового (від засвоєння загальних психолого-педагогічних знань про спілкування до професійних) та від часткового до загального (поступове вдосконалення і збагачення навичок спілкування), поєднує теоретично і практично цінні знання, уміння та навички, орієнтована на майбутню професійну діяльність.

У розробці програми враховано педагогічне наукове надбання, власний професійний досвід, рекомендації викладачів спеціальних дисциплін, екскурсоводів, інших фахівців туристичної галузі (менеджерів готелів, туристичних агентів, операторів), побажання студентів. У програму включено традиційні та інноваційні методики

навчання й виховання, активні, інтерактивні методи, ігрові, тренінгові технології.

На практичному етапі дослідження велось постійне відстеження результатів кожного блоку програми, рефлексія студентів. Для відстеження поточних результатів приросту комунікативних знань та умінь, а також розвитку виховного простору застосовувались такі методи педагогічного дослідження як спостереження, самоспостереження, опитування (інтерв'ю, анкетування), тестування, аналіз змісту документації, рейтинг, ранжування, експертна оцінка. Метод самоспостереження ґрунтувався на рефлексії студентів (бесіди, відгуки, аналіз ситуацій).

З огляду на професійну значущість, головною функцією програми стала функція професіоналізації знань, умінь та навичок. Серед інших функцій програми виділено: навчальна, виховна, функція розвитку колективу, функція збагачення індивідуального комунікативного досвіду.

Головними характеристиками програми є: комплексність, системність, наступність, професійне спрямування, подієвість, емоційна насиченість, кооперація дій, свідомість, особистісне спрямування, суб'єкт-суб'єктний характер, психологічна підтримка, патріотичність.

Основною базою формуючого експерименту стали студентські групи спеціальності «Обслуговування у готелях та туристичних комплексах» Кримського коледжу економіки і управління. Реалізація програми у коледжі розпочалась з 2003-2004 навчального року.

Для порівняння рівня сформованості культури професійного спілкування у студентів коледжу та слухачів курсів із професійної підготовки екскурсоводів вимірювання цього рівня проводилось у двох групах слухачів курсів екскурсоводів Кримського екскурсійно-методичного центру.

Із 2007-2008 навчального року програму формування культури професійного спілкування було інтегровано у роботу предметного гуртка «Екскурсійна справа» Кримського факультету Національного університету культури та мистецтв для спеціальності «Менеджмент соціально-культурної сфери», спеціалізація «Готельне господарство і туризм».

У 2007-2008 навчальному році окремі блоки програми було впроваджено у навчально-виховний процес Сімферопольського вищого професійно-технічного училища сфери обслуговування і будівництва, що було пов'язано із підготовчою роботою до ліцензування за спеціальністю «Готельно-туристичний бізнес» із кваліфікацією «Агент з організації туризму». Планується повне впровадження програми надалі.

У 2007-2008 навчальному році впровадження програми розпочалось Сімферопольському коледжі Національного університету харчових технологій, де її було адаптовано з урахуванням специфіки

навчального закладу. Тут було створено предметний гурток „Культура спілкування”.

З 2009-2010 навчального року розпочато впровадження Програми у навчально-виховний процес Львівського вищого професійного училища ресторанного сервісу та туризму для групи спеціальності «Готельно-туристичний бізнес», кваліфікація «Агент з організації туризму. Екскурсовод».

Середній бал сформованості культури професійного спілкування у контрольних групах склав 2.7, що відповідає критичному рівню.

Середній бал сформованості культури професійного спілкування у експериментальних групах склав 3.9, що відповідає найвищій межі середнього рівня.

Порівняння оцінок окремих компонентів у структурі професійного спілкування показало, що найкраще сформованими є показники когнітивного та операційно-діяльнісного критерію. Найнижчу оцінку отримали показники особистісного критерію: поведінка у конфлікті, емоційна комфортність у спілкуванні.

Поточні вимірювання засвідчили розвиток комунікативних здібностей студентів, якісну зміну стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях та розвиток згуртованості студентських груп, у яких було реалізовано програму формування культури професійного спілкування.

У ході дослідження доведено, що ефективність процесу формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців сфери туризму буде забезпечуватися, якщо розглядати цей процес як цілісну ланку педагогічного процесу; наблизити його до реальних життєвих і професійних ситуацій; за технологічну основу прийняти різні форми організації навчально-виховного процесу; забезпечити стійкий інтерес до оволодіння культурою професійного спілкування; включити студентів до суб'єкт-суб'єктних стосунків у виховному просторі студентської групи.

Предметом подальших досліджень можуть стати питання створення оптимального психологічного мікроклімату у студентських групах та методичного забезпечення викладання дисциплін професійного циклу.

Література

1. Григорьева Т. Г. Основы конструктивного общения : метод. пособие для преподавателей / Т. Г. Григорьева, Л. В. Линская, Т. П. Усольцева. – Новосибирск : Изд-во Новосиб. ун-та ; М. : Совершенство, 1997. – 171 с. **2. Сердюк О. П.** Загально дидактична система принципів особистісно зорієнтованої навчальної діяльності у вищій школі / О. П. Сердюк // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / [гол. ред. В. О. Зайчук]. – К., 2002. – Вип. 33. – С. 3–25. **3. Савенкова Л. О.** Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх педагогів до професійного спілкування : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Л. О. Савенкова ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 1998. – 32 с. – Укр.

4. Вознюк Н. М. Етико-педагогічні основи формування особистості : навч. посіб. / Н. М. Вознюк. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 196 с. **5. Ковальов В. І.** Шляхи підвищення рівня комунікативної компетенції студентів у системі професійної підготовки спеціалістів у галузі туристичної індустрії / В. І. Ковальов // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. – Луганськ, 2009. – № 10. – С. 7–85. **6. Волкова Н. П.** Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Н. П. Волкова ; Луг. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2006. – 44 с. – Укр.

Черезова М. В. Реалізація педагогічних умов комунікативно-професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу

У статті розглянуто педагогічні умови комунікативно-професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу, а також проаналізовано можливості для їхньої практичної реалізації, описано етапи дослідження, висвітлено результати експериментальної діяльності упровадження цих педагогічних умов у навчально-виховний процес вищого навчального закладу туристичного спрямування.

Ключові слова: педагогічні умови, комунікативно-професійна підготовка, фахівці сфери туризму, реалізація, навчально-виховний процес.

Черезова М. В. Реализация педагогических условий коммуникативно-профессиональной подготовки будущих специалистов сферы туризма в учебно-воспитательном процессе высшего учебного заведения

В статье рассмотрены педагогические условия коммуникативно-профессиональной подготовки будущих специалистов сферы туризма в учебно-воспитательном процессе высшего учебного заведения, а также проанализированы возможности их практической реализации, описаны этапы исследования, освещены результаты экспериментальной деятельности внедрения этих педагогических условий в учебно-воспитательный процесс высшего учебного заведения туристического направления.

Ключевые слова: педагогические условия, коммуникативно-профессиональная подготовка, специалисты сферы туризма, реализация, учебно-воспитательный процесс.

Cherezova M. V. Realization of Educational Conditions for Communicative and Professional Training of Future Specialists in the

Sphere of Tourism in the Educational Process of Higher Educational Establishment

The educational conditions for communicative and professional training of future specialists in the sphere of tourism in the educational process of higher educational establishment are considered in the article. The possibilities of their practical realization are also analysed. The research stages are described and the results of experiments to introduce these educational conditions into the educational process of higher educational establishment in the sphere of tourism are highlighted.

Keywords: educational conditions, communicative and professional training, specialists in the sphere of tourism, realization, educational process.

УДК 338.48-44 (1-22):37.09(477)

А. Л. Чернява

ОСНОВНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ В ОБЛАСТИ ОРГАНИЗАЦИИ СЕЛЬСКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

Постановка проблемы в общем виде и ее связь с важными научными и практическими заданиями. Сельский зеленый туризм в Украине начал интенсивно развиваться в середине 90-х годов XX ст. за это время сельский туризм как туристический продукт еще не достаточно выделен, не обозначен его имидж. Большая часть населения Украины не знает про сельский туризм и возможности этого вида отдыха, либо имеет недостаточную и противоречивую информацию. Также в организации самого вида сельского зеленого туризма существует ряд проблем, таких как:

- правовое поле сельского туризма еще не достаточно выделено, так как в законодательстве не сформированы сами понятия «сельский зеленый туризм»;
- большинство усадеб работают «в тени»;
- полная статистика не проводится;
- сельский зеленый туризм развивается только в отдельных регионах, таких как в Крыму и Карпатах;
- развитие сельского зеленого туризма стимулируется в меньшей мере государством и особенно органами местной власти, в основном зависят от негосударственных организаций и помощи иностранных организаций и фондов (программы, гранты и т.д.);
- финансовые проблемы, недостаточный интерес со стороны профессиональных туроператоров;
- отсутствие организационных, психологических и других навыков сельского населения которые принимают туристов.

– проблемы социальных предпосылок – соответствующее образование сельских жителей, культура и манера поведения организации приема и проживания туристов.

В большей мере сельский зеленый туризм в Украине страдает от нехватки и недостаточно квалифицированных специалистов в этой области туризма. Особенно это затрагивает самих хозяев усадеб, которые только начинают заниматься этим видом бизнеса. Для селян достаточно сложно получить необходимую информацию или найти квалифицированного специалиста в этой области предпринимательства, особенно если они проживают в мало развитом туристическом сельском районе.

Анализ последних исследований и публикаций. Вопросы по подготовке специалистов и методические рекомендации для хозяев усадеб рассмотрены в трудах В. Васильева, П. Горишевского, Ю. Зинько [1, с. 70]. В трудах Б. Л. Финогеева и Н. Н. Гордецкой приводятся предложения по саморазвитию и самообразованию сельских жителей (хозяев сельских домов) в области сельского зеленого туризма [2, с. 92]. М. И. Рутинский и Ю. В. Зинько в своем пособии «Сельский туризм» рассматривают организацию сельского зеленого туризма, особенности планирования и методы анализа управления сельского зеленого туризма в Украине [3, с. 270].

Выделение нерешенных ранее частей общей проблемы, которым посвящена статья. В настоящее время, только в некоторых учебных заведениях уделяется внимание обучению специалистов (менеджеров туризма) в области сельского зеленого туризма. Однако наибольший эффект получит образование на локальном уровне – уровне конкретных районов и для конкретных хозяев усадеб, то есть организация предоставления консультационных и образовательных услуг в этой области туризма. Квалифицированных специалистов этого вида туризма очень мало и практически нет соответствующей методической литературы по организации этого вида туризма с полным перечислением мероприятий (планирование, контроль, ценообразование, маркетинг и менеджмент) которые должны использовать хозяева сельских усадеб. Роль и значение сельского зеленого туризма как структурообразующего элемента рыночной экономики недооценивается, поэтому необходимо изучение и применение опыта деятельности качественно новых формирований.

Формулировка целей статьи. Целью данной статьи является:

– разработка, основные элементы и предложения по подготовке специалистов по сельскому зеленому туризму (на примере разработанной программы (спецкурс), для школьников 10-11 классов и начинающих в этой сфере бизнеса хозяев сельских домов);

– перечисление основных факторов которые необходимы для организации бизнеса в сфере сельского зеленого туризма;

– разработка и предоставление методов распространения знаний и информации о сельском зеленом туризме;

– предоставление организационных мероприятий по улучшению и расширению информации о сельском зеленом туризме в Украине.

Изложение основного материала исследования с обоснованием полученных научных результатов. В настоящее время начала формироваться сеть формального образования в высших учебных заведениях с дисциплиной «сельский зеленый туризм» готовящая менеджеров сельского туризма, в обязанности которых входит организация и управление процессом развития сельского зеленого туризма в регионе. Однако в селах такого образования нет, и собственники усадеб сталкиваются с проблемами и вопросами развития этого вида бизнеса на практике. Как выход из такой ситуации можно предложить внедрение в школьное образование (так как школы в отличие от высших учебных заведений есть практически во всех селах) в виде спецкурса программу обучения по сельскому зеленому туризму. Этот спецкурс могут посещать также и сами хозяева усадеб. Курс изучения дисциплины включает в себя лекционные и практические занятия и самостоятельную работу. Это разнообразие учебных занятий необходимо для достижения поставленных задач.

На лекционных занятиях дается теоретический материал курса, демонстрирующий иллюстрационные материалы. На практических занятиях учащиеся приобретают навыки и умения по тематике курса, учатся креативно использовать приобретенные знания для проведения семейного бизнеса. Вся работа курса направлена на подготовку учащихся к самостоятельной деятельности после окончания школы. Тематический план изучения материалы курса включает в себя:

Тема 1: Введение в историю сельского туризма:

- история возникновения и развития сельского туризма в Европе;
- особенности развития сельского зеленого туризма в Украине;
- особенности развития сельского зеленого туризма в Крыму.

(Практическое занятие – разработка «карты-схемы развития сельского туризма в регионе», работа в группах).

Тема 2: Стандарты качества в сфере сельского зеленого туризма:

- терминология в сельском туризме;
- предпосылки для открытия бизнеса в сфере сельского туризма;
- стандарты оснащения жилья;
- оформление усадьбы и летних домиков;
- оформление усадьбы для разных целевых групп;
- правила содержания усадьбы и помещений.

(Практическое занятие – подготовка эскизов по оформлению своей усадьбы, индивидуальная работа).

Тема 3: Культура делового общения:

- культура делового общения;

(Практическое занятие – ролевая игра)

Тема 4: Экология и сельский туризм:

– экологическое жилье;

(Практическое занятие – разработка экологического паспорта сельской усадьбы, коллективное задание).

Тема 5: Организация досуга отдыхающих:

– возможности организации досуга в селе;

– активный отдых как вид организованного досуга;

– организация экскурсий для туристов;

– организация досуга отдыхающих в усадьбы;

– экскурсия по туристическим объектам региона.

В результате изучения курса обучаемые должны знать:

– специфику сельского туризма;

– стандарты качества слуг в сельском туризме;

– требования к санитарно-гигиеническим нормам содержания сельской усадьбы;

– нормы делового общения;

– правила общения с клиентом;

– культурные и досуговые объекты региона;

– экологические проблемы региона;

– экологические нормативы ведения бизнеса в сельском туризме;

– правила утилизации бытовых отходов.

Успех эффективной организации сельского зеленого туризма в селе определяют следующие факторы:

1. в семье занимающейся сельским зеленым туризмом:

– профессиональная квалификация и умение заинтересовать;

– сотрудничество в этом виде бизнеса всей семьи;

– хорошие отношения с соседями;

– личные качества хозяев (коммуникабельность, креативность).

2. в хозяйстве:

– локализация;

– здоровая еда;

– безопасность проживания туристов;

– места рекреации.

3. в регионе и селе:

– туристические аттракции;

– инфраструктура;

– услуги;

– формы проведения свободного времени.

Особенно актуален для собственников усадеб фактор ответственности, которую они берут на себя при организации отдыха в своих домах. Некачественное обслуживание и недоброжелательное отношение к отдыхающим способно навсегда отвернуть клиентов от желания отдыхать в селах.

Активная деятельность в индустрии сельского зеленого туризма как частного сектора, так и в общественных организаций имеет очень

большие трудности в информационно-консультационном обеспечении этой сферы бизнеса в регионах, поэтому эффективная деятельность в этой области играет значительную роль. Владельцы сельских усадеб планируют свою деятельность из расчета изменений рыночной конъюнктуры вследствие появления новых научных разработок, а научный консалтинг использует все эти изменения для того, чтобы получить прибыль с расчетом интересов всех участников процесса.

Для обеспечения непрерывного потока расширения информации и знаний необходимо применять механизм заказа на научно-технические разработки, результаты которых могут быть использованы в инновационной деятельности данного бизнеса.

Информация об данной сфере бизнеса и услуг существенно зависит от того, каким образом она интегрировалась в рыночной сфере. Существуют методы распространения знаний и информации о сельском зеленом туризме (рис. 1).

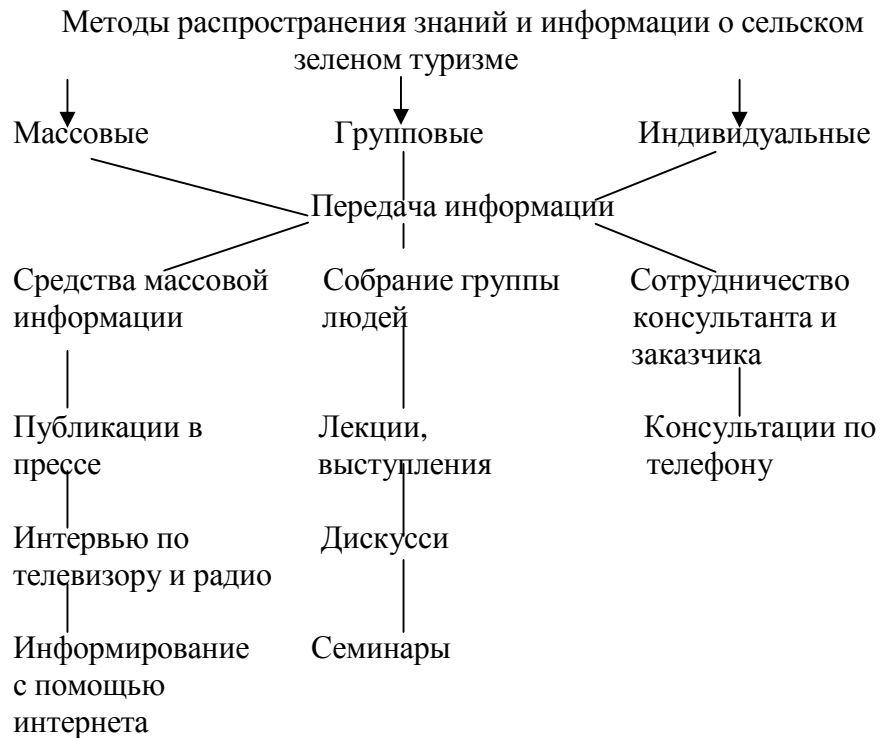

Рис.1. Методы распространения информации и знаний.

Массовые методы дают возможность оперативно предоставлять информацию, охватывая большое количество владельцев сельских усадеб. Главным преимуществом групповых методов над массовыми является возможность обратной связи между специалистом предоставляющим информацию и хозяевами усадеб. Для этого консультанты формируют целевые группы для обучения и консультирования, где хозяева имеют возможность брать участие в обсуждении проблем и решении вопросов,

обмениваться собственным опытом. Не менее важным для хозяев усадеб является получение информации с помощью индивидуальных методов обучения и консультаций. Консультирование в форме беседы стимулирует хозяев к осмыслению проблем которые существуют у них в усадьбах.

При выборе метода консультирования на хозяев усадеб в значительной мере влияет степень восприятия информации. Сельское население разделяют на категории в зависимости от восприятия информации:

- новаторы (2,5% населения) – люди, которые идут на свой риск при ведении своего бизнеса, однако они не являются лидерами, поскольку работают преимущественно на себя;
- ранние внедрители (13,5% населения) – люди с высоким уровнем образования; выделяются деловым подходом к принятию решений; отдают предпочтение научно обоснованным технологиям;
- раннее большинство (34% населения) – не работают в условиях риска и неопределенности. Внедряют инновации (информации) через экономическую необходимость;
- отстающие (16% населения) – неплатежеспособные, придерживаются традиционных технологий, имеют узкий кругозор [4, с.20-21].

Рыночная системы расширения знаний и информации представляет собой совокупность физических и юридических лиц которые объединяют в комплексе институты учебного, научного характера, деятельность которых направлена на эффективное расширение знаний и информации.

Система расширения знаний и информации о сельском зеленом туризме создает основу которая объединяет общества (собственников, предпринимателей, консультантов, инвесторов и т.д.) для осуществления мероприятий, которые влияют на развитие страны инновационным путем в целом и информационное обеспечение сельских жителей (владельцев сельских усадеб) и потенциальных клиентов.

Решение проблем с обеспечением владельцев сельских домов научными знаниями о сельском зеленом туризме и информацией с использованием высших учебных заведений следует внедрять через:

- подготовку кадров по целевому направлению в пределах государственного заказа;
- усиление мотивации предпринимателей обучению своих работников;
- расширение границ научных центров;
- повышение качества центров обучения с внедрением результатов исследований;
- улучшение форм и методов повышения квалификации педагогических и научно-педагогических работников в ваших учебных заведениях с проведением стажировки в сельских усадьбах.

Выводы поданному исследованию и перспективы дальнейших разработок в этом направлении. Таким образом, сельский зеленый туризм можно рассматривать как одну из сфер сохранения и развития экономики села в Украине и АР Крым. Помимо вклада в национальный доход страны, создание рабочих мест, этот вид туризма выполняет функцию выравнивания экономически отсталых регионов. Однако нехватка специалистов в этой области туризме и не использование информационных технологий заметно снижает темпы развития этого вида туризма. Для развития этого вида бизнеса в Украине необходимо формировать рыночную систему расширения знаний и информации о сельском зеленом туризме, включать этот предмет в учебные дисциплины некоторых учебных заведений готовящих специалистов в этой сфере, создавать консалтинговые и учебные центры

Литература

- 1. Васильев В.** Туризм сільський зелений/ В. Васильєв, Н. Васильєва –К.: ТОВ «АДЕФ –Україна», 2003. – 70с.
- 2. Финогеев Б. Л.** Сельский туризм: реали самозанятости полиэтничного населения Крыма/ Б. Л. Финогеев, Н. Н. Гордецкая. – С.: Таврия-Плюс, 2001. – 132 с.
- 3. Рутинський М. Й.** Сільський туризм: навч.підруч./ М.Й. Рутинський, Ю. В. Зінько. – К.: Знання, 2007. – 271с.
- 4. Методичні рекомендації для системи поширення знань та інформації в Україні/ Т. П. Кальна-Дубінюк, І. П. Кудінова, Л. Х. Рибан. К. – 2008. – С.20-21.**

Чернява Г. Л. Основні елементи підготовки фахівців в області організації сільського зеленого туризму в Україні

У статті проводиться розробка, основні елементи пропозиції по підготовці фахівців з сільського зеленого туризму, перераховані основні чинники які необхідні для організації бізнесу у сфері сільського зеленого туризму, розроблені і надані методи поширення знань і інформація про сільський зелений туризм, надані організаційні заходи щодо поліпшення і розширення інформації про сільський зелений туризм.

Ключові слова: інформація, освіта, сільський зелений туризм, ринок, підготовка спеціалістів.

Чернявая А. Л. Основные элементы подготовки специалистов в области организации сельского зеленого туризма в Украине

В статье проводится разработка, основные элементы предложения по подготовке специалистов по сельскому зеленому туризму, перечислены основные факторы которые необходимы для организации бизнеса в сфере сельского зеленого туризма, разработаны и предоставлены методы распространения знаний и информация о сельском зеленом туризме, предоставлены организационные

мероприяття по удлучшенію и расширенію информации о сельском зеленом туризме.

Ключевые слова: информация, образование, сельский зеленый туризм, рынок, подготовка специалистов.

Sherniavoya A. L. Basic elements of preparation of specialists in area of organization of rural green tourism in Ukraine

In the article development, basic elements of suggestion on preparation of specialists, is conducted on rural green tourism, basic factors are transferred which are needed for organization of business in the field of rural green tourism, developed and given methods of distribution of knowledges and information about rural green tourism, organizational measures are given on an improvement and expansion of information about rural green tourism.

Key words: information, education, rural green tourism, market, preparation of specialists.

УДК 378: 338.48

Л. В. Чорна

**ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
З ТУРИЗМУ**

Кроки на шляху інтеграції України у світову спільноту та суспільні трансформації, спричинені даним процесом, – це не повний перелік передумов, що зумовлюють модернізацію освіти країни. Особливого значення набувають такі напрями розвитку освітянської галузі, як інформаційне, науково-методичне та матеріально-технічне забезпечення її функціонування. Враховуючи те, що закономірності навчання – істотні, об'єктивні, стійкі зв'язки в навчальному процесі, які забезпечують його ефективність, передбачають урахування умов, в яких відбувається підготовка майбутніх фахівців, та рівень активності студентів у цьому процесі, то широкомасштабна інформатизація навчального процесу стає об'єктивною потребою сьогодення.

Сучасна молодь живе у високорозвинутому інформаційному середовищі, яке вирізняється розширенням спектра засобів комунікації та джерел інформації. Типовим явищем для абітурієнтів стало як пошук у мережі Інтернет відомостей про вищі навчальні заклади та вимог до вступу до них, так і даних про зарахування на перший курс. Однак поодинокі структурні підрозділи вищих навчальних закладів ефективно використовують можливості, які надають їм комп'ютерні технології, для інформування студентів про організацію навчального процесу, мова йде про розклад занять, перелік навчальних дисциплін, що вивчаються, та

робочі програми, які розкривають не тільки мету і завдання предмета, а й послідовність вивчення тем, зміст практичних занять і самостійної роботи. Недопрацювання в даному питанні значною мірою підсилюється проблемою електронних підручників. Відсутність останніх позначається на доступності навчального матеріалу для різних категорій студентів, які в силу вагомих причин не в змозі працювати у бібліотеці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує інтерес вітчизняних науковців до даної проблеми. Своє бачення застосування інформаційних технологій у навчанні доводять В. П. Андрущенко, В. Ю. Биков, С. С. Вітвицька, М. Г. Коляда, наголошуючи на ще не досліджених варіантах навчання, пов'язаних із унікальними можливостями сучасних комп'ютерів і телекомунікацій.

Актуальним є твердження Г. Козлакової щодо того, що значущим сьогодні є засвоєння основ інформаційного обміну, способів нагромадження, зберігання, поширення знань, засобів комунікації, набуття навичок відбору життєво важливої інформації та її цільового використання, оскільки це стає багатофакторним особливим аспектом соціального життя, що водночас є предметом, засобом і результатом соціальної активності особистості і впливає на характер і ефективність її практичної діяльності [1, с. 48].

Провідні вчені, які досліджували роль та значення інформаційних технологій для оптимізації процесу підготовки фахівців з туризму, акцентують увагу на їх ефективності в управлінні процесом навчання, організації самостійної роботи над вивченням нового матеріалу та розвитку пізнавальної діяльності студентів. Н. А. Фоменко вказує на ряд глобальних дидактичних завдань, які вирішують інформаційні технології: підвищення ефективності навчання, розвиток загальних позитивних здібностей студентів і автоматизований контроль знань засобами тестування. А це в свою чергу супроводжується значною економією часу [2].

Продовжуючи думку науковців, акцентуємо увагу на специфіці професійної діяльності в туристичній індустрії, яка на проектувальному, організаційному, управлінському чи технологічному рівнях не мислима без інформатизації кожної ланки виробництва послуг та високотехнологічного взаємозв'язку між структурними підрозділами.

У зв'язку з цим метою даної статті є аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду інформатизації навчального процесу підготовки майбутніх фахівців з туризму, оскільки чимало аспектів цієї проблеми ще залишаються не вирішеними на теренах нашої країни.

Вважаємо за необхідне спершу конкретизувати поняття інформатизації навчального процесу як комплексу педагогічних перетворень, пов'язаних із наповненням системи освіти в туризмі інформаційними засобами і технологіями.

У контексті забезпечення процесу підготовки фахівців з туризму комп'ютерними технологіями американський досвід є особливо

актуальним, оскільки тут не просто декларується залежність результатів підготовки від умов, у яких вона відбувається, а практика засвідчує високотехнологічне оснащення навчально-матеріальної бази закладів освіти. Нами проаналізовано інформаційну змістову сайтів ряду американських університетів і виявлено наявність широкого спектра відомостей про хід навчального процесу. При цьому встановлено, що інформатизація процесу організації навчання в університетах країни включає:

- комп'ютеризацію – удосконалення механізму пошуку інформації та її аналізу;
- медіатизацію – удосконалення механізму збору, збереження і поширення інформації;
- інтелектуалізацію – інтелектуальний розвиток у процесі сприйняття й аналізу інформації.

Спеціально створений вебсайт “Blackboard@ASU” в Університеті штату Арізона служить джерелом інформації для студентів, які вивчають курс “Планування рекреаційних комплексів” [3]. Вебсайт містить розклад занять, тематичний план курсу, конспекти лекцій, перелік завдань для самостійного опрацювання, систему оцінювання та іншу важливу інформацію. Даний сайт виступає засобом спілкування викладача та студентів. Останнім рекомендовано принаймі двічі на тиждень переглядати повідомлення щодо змін у розкладі чи тематиці занять. Задля спрощення процесу спілкування кожний студент повинен створити свою поштову скриньку в межах навчального закладу самостійно чи звернутися за допомогою до комп'ютерного центру університету. Система завдань, передбачених курсом, спрямована на закріплення вивченого матеріалу і виконується в режимі «online».

В Університеті штату Мічиган при вивченні дисциплін «Національні парки та рекреаційні зони» та «Вступ до рекреації, дозвілля, паркового відпочинку та туризму» в мультимедійних класах замість традиційних лекцій проводиться перегляд відеофільмів про рекреаційний потенціал регіонів світу з одночасним їх обговоренням, відеопрезентації туристичних маршрутів у національних парках та відеопорівняння деяких з них задля акцентування уваги майбутніх фахівців на їх специфіці, а також аналізу системи атракцій у рекреаційних зонах та масштабів їх використання [4]. Логічним продовженням методики проведення аудиторних занять виступають завдання на самостійну роботу, які передбачають підготовку студентами відеороликів про місцеві рекреаційні ресурси, відеоаналізу про використання парків чи рекреаційних дистинацій провідними туристичними фірмами як складових туру, відеопрезентації нових об'єктів, спектра послуг, системи цін у закладах рекреації.

В Університеті штату Колорадо робочі навчальні програми з усіх дисциплін представлені на сайтах університету, студент має можливість заздалегідь ознайомитися з темою аудиторного заняття та датою його

проведення, завданням на самостійне виконання, переліком рекомендованої літератури, яка доступна в електронному варіанті [5].

В Україні ситуація з використанням мережі Інтернет для інформування студентства про хід навчального процесу бажає кращого. Доступними є відомості про кількісний та якісний склад кафедр, які забезпечують підготовку майбутніх фахівців, їх наукові здобутки та напрями подальших досліджень, що безперечно є важливим, однак практично відсутні дані про семестровий перелік дисциплін, робочі програми навчальних предметів, які розкривають усі аспекти вивчення даного курсу. Актуальність такої інформації обґрунтована тим, що студенти, майбутні фахівці з туризму, вітчизняних ВНЗ стажуються на підприємствах туристичної індустрії як країн Європи, так і Америки й значний відсоток матеріалу опрацьовують самостійно.

Важливим напрямом діяльності українських вищих навчальних закладів по науково-методичному забезпеченню їх функціонування виступає розширення бібліотечного фонду не тільки в межах збільшення кількості паперових носіїв, а й електронних. Погоджуємося з тим, що з однієї сторони утримувати бібліотеку на належному рівні сьогодні коштує недешево [6, с. 8], а з іншої – що ринок підручників для підготовки фахівців з туризму на практиці став хаотичним, як наслідок, студенти, а часто й викладачі, повністю дезорієнтовані цим «розмаїттям» [7, с.136]. Разом з тим визнаємо, що одним із шляхів підвищення ефективності навчання у вищому навчальному закладі може стати модернізація бібліотечного фонду. Він не тільки повинен бути максимально адаптованим до реалій сьогодення, а й, звісно, випереджувати їх, при цьому налічувати навчальні електронні видання, які повністю відповідають програмам дисциплін, вирізняються повнотою інформації, якістю методичного інструментарію та технічного виконання, наочністю, логічністю і послідовністю викладу. Адже різноплановість й динаміка явищ соціуму та оточуючого світу привносять суттєві зміни не лише до структури підручника, його змістового наповнення, яке покликано комплексно реалізовувати розвивальну домінанту освіти XXI століття, виховувати прагнення до самоосвіти й саморозвитку, вчити критично мислити, використовувати отриманні знання й уміння для творчого розв'язання проблем, сприяти інтеграції отриманих знань, а й до форми видання підручника.

Безперечним позитивом є те, що за останні два-три роки в нашій країні спостерігається істотне збільшення кількості науково-практичних інтернет-конференцій, що дає можливість зацікавленим студентам ознайомитися з тематикою та результатами досліджень, представленими в електронному варіанті на сайтах закладів-організаторів даних наукових зібрань.

Вагомим кроком на шляху інформатизації процесу навчання та формування фонду електронних підручників для майбутніх фахівців з туризму стало запровадження дистанційного навчання в режимі он-лайн

у сфері туризму з ініціативи Європейського Союзу в межах проекту TEMPUS, до якого долучилися навчальні заклади, що здійснюють підготовку фахівців за напрямом «Туризм» на заході, півдні та в центрі України. Студенти навчаються без відриву від виробництва, електронні версії підручників стали основою для створення такої курсової підготовки. Для закріплення вивченого матеріалу розроблено систему контрольних робіт. Студенти виконують роботи і надсилають їх викладачеві електронною поштою.

Проведений аналіз інформатизації навчального процесу підготовки майбутніх фахівців з туризму на американському континенті засвідчує принципово нові підходи в підвищенні рівня інформатизації навчання через доступність донесення навчальної інформації, якісні зміни в навчальному просторі, які з одного боку стимулюють мотивацію діяльності студента й сприяють формуванню рефлексії їх роботи, а з іншого – спрощують процес навчання, контролю за його ходом і скорочують час. Система вітчизняної освіти в туризмі модернізує свою навчально-методичну базу надто повільними темпами, що позначається на якості теоретичної і практичної підготовки наших майбутніх фахівців.

Література

- 1. Козлакова Г. О.** Інформаційні технології. Інтелектуалізація навчання у вищій школі / Г.О. Козлакова // Вища освіта України. – 2002. – № 1. – С.48-52.
- 2. Фоменко Н. А.** Педагогіка вищої школи : методологія, стандартизація туристської освіти [навч. посіб. для студ. ВНЗ] / Н.А.Фоменко. – К. : ТОВ Видавничий дім “Слово”, 2005. – 216 с.
- 3. Arizona State University** [Електронний ресурс]. – Назва з титул. екрану. – Режим доступу : <http://www.asu.edu/>
- 4. Michigan State University** [Електронний ресурс]. – Назва з титул. екрану. – Режим доступу : <http://www.msu.edu/>.
- 5. Colorado State University** [Електронний ресурс]. – Назва з титул. екрану. – Режим доступу : <http://www.colostate.edu/>.
- 6. Прокопенко І.** Минуле, сучасне та майбутнє педагогічної освіти в Україні / Іван Прокопенко // Вища школа. – 2008. – № 6. – С.3-14.
- 7. Щука Г. П.** Навчально-методичне забезпечення процесу підготовки фахівців з туризму / Г.П. Щука // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – Луганськ, 2011. – Вип. 14 (225). – С. 131–137.

Чорна Л. В. Інформатизація процесу підготовки фахівців з туризму

У статті розкрито проблему інформатизації процесу підготовки майбутніх фахівців з туризму, у цьому контексті проаналізовано американський і вітчизняний досвід застосування комп'ютерних технологій при організації процесу навчання.

Ключові слова: інформатизація, майбутні фахівці з туризму, американський досвід.

Чорна Л. В. Информатизация процесса подготовки профессионалов в туризме

В статье раскрыто проблему информатизации процесса подготовки будущих профессионалов в туризме, в этом контексте проанализировано американский и отечественный опыт использования компьютерных технологий при организации процесса обучения.

Ключевые слова: информатизация, будущие профессионалы в туризме, американский опыт.

Chorna L. V. Tourism professionals' training process informatization

The problem of future tourism professionals' training process informatization is revealed in this article, American and Ukrainian experience of computer technologies usage while organizing the educational process is analyzed in this contest.

Key words: informatization, future tourism professionals, American experience.

УДК 378.662

В. П. Шалаев, А. В. Шалаева

УНИВЕРСИТЕТЫ ПЕРЕД ВЫЗОВАМИ ГЛОБАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ СОВРЕМЕННОСТИ. ЗАМЕТКИ О ПЕРВОМ ВСЕМИРНОМ УНИВЕРСИТЕТСКОМ КОНГРЕССЕ: ВЗГЛЯД УЧАСТНИКА

С 20 по 24 октября 2010 года в городе Чанаккале (Турция) прошел первый Всемирный Университетский Конгресс, организатором и принимающей стороной которого выступил Университет имени восемнадцатого марта г. Чанаккале. Интеллектуальное творческое влияние конгресса на понимание современных процессов развития университетов и общества трудно переоценить. Тема конгресса звучала так: «What should be the new purposes and responsibility of universities before calls of global problems?» («Каковы должны быть новые цели и ответственность университетов перед вызовами глобальных проблем?») (1). В ходе проведения конгресса был сделан шаг к учреждению изменений, которые следует предпринять политикам, бизнесменам, негосударственным организациям и университетам для того, чтобы должным образом действовать в рамках новой глобальной повестки дня. Состоявшиеся на конгрессе творческие дискуссии и принятые решения, несомненно, имеют далеко идущие последствия для всего университетского сообщества.

Приготовления к конгрессу длились три года и вовлекли более двух тысяч ректоров, ученых, политиков, представителей международных негосударственных организаций и других делегатов со всего мира, представивших двести пятьдесят университетов и пятьдесят стран. Четыре сотни статей было опубликовано в двухтомном сборнике трудов конгресса на, без малого, двух тысячах страниц. Около пятисот докладчиков внесли свой вклад в пятидневную работу конгресса, рабочим языком которого был английский. Здесь, на перечислении этих внушительных цифр хочется остановиться спросить: «Почему Всемирный Университетский Конгресс? Каким образом это событие вызвало высокий общественный резонанс?».

«Задачи и миссии университетов должны быть расширены», – такова формулировка из Заключительной декларации конгресса, прозвучавшая из уст ректора Университета имени восемнадцатого марта г. Чанаккале и одновременно председателя Всемирного Университетского Конгресса, профессора Али Акдемира. Получение университетского диплома, или степени важнейший фактор достижения современным человеком значимой позиции в бизнесе, социальной и политической жизни, или в негосударственных организациях. Однако университеты служат не только задачи подготовки специалистов, с последующей выдачей дипломов и степеней. Необходимо артикулировать расширение и переопределение ролей и задач университетов. Сегодня университеты не могут работать изолированно от социальных и гуманитарных проблем, кризисов и переломов. Напротив, в дополнение к трем общепринятым их функциям (обучение-образование, исследовательская работа, общественная работа) они должны включать в список своих задач разрешение и предотвращение глобального терроризма, глобального потепления, стихийных бедствий, кризисов, глобального голода, несправедливости в распределении доходов, неудовлетворительности систем здравоохранения и образования, региональных конфликтов, и бедствий, связанных с глобальной миграцией. Усиление, согласно статистике, проявления вышеперечисленных проблем требует участия университетов в их разрешении, как количественного, так и качественного.

«Университеты мира объединились для обсуждения глобальных проблем», – вторая посылка итоговой декларации конгресса, оглашенной на заключительном пленарном заседании конгресса. Большое количество докладчиков из университетов всего мира было приглашено на конгресс с главной целью – обдумать и обсудить вопрос, «что университеты мира могут сделать, чтобы предотвратить глобальные проблемы».

Главными темами, выдвинутыми конгрессом к обсуждению стали:

1. Переопределение понятия «университет» в новых условиях: понятие университета вчера, сегодня и в будущем;

2. Понимание и предотвращение глобального изменения климата;
3. Предотвращение глобального терроризма;
4. Искоренение глобальной нищеты;
5. Решение проблем глобальной миграции;
6. Искоренение неравенства в распределении доходов;
7. Искоренение несправедливости в системе здравоохранения;
8. Искоренение неравенства в возможности получения образования;
9. Предложения по предотвращению загрязнения окружающей среды;
10. Предотвращение существующих региональных конфликтов и появления новых;
11. Оберегание мира во всем мире;
12. Защита культурного наследия;
13. Разработка долговременных решений быстрого роста населения;
14. Расширение роли негосударственных организаций в местном и международном развитии [1].

В нескольких следующих абзацах будут изложены основные опорные точки и идеи итоговой декларации конгресса, составленной на основании имевших место в ходе проведения конгресса докладов, обсуждений, дискуссий и круглых столов, а также того вклада, который внес каждый участник в отдельности, и тех выводов, которые были достигнуты совместно.

На протяжении девятисот лет своей истории, как общественного института, университеты во многом определяли возможности и перспективы профессионального роста, достижений и карьеры во всем мире. Хотя без высшего образования и возможно расти профессионально в социальной, политической и коммерческой сферах, традиционно путь к успеху проще проложить, имея университетскую подготовку.

Высшее образование дает студентам представление о мировых проблемах, эрудицию, понимание других проблем, и такие способности, как восприимчивость к социальным и гуманитарным проблемам, которые в свою очередь связаны с исследованиями и высшим образованием. Более того, городское, региональное и национальное развитие и установление мира во всем мире – это не те задачи, которые можно разрешить без интеллектуальных «преимуществ», которые дает высшее образование.

Сегодня университеты не могут осуществлять своих функций, отгораживаясь от проблем общественной жизни и гуманитарных проблем. Вместо этого университеты должны принять на себя ответственность по разрешению, предотвращению и преодолению глобальных проблем.

В глобальном масштабе стоит обратить внимание на систему высшего образования, включающую в себя восемнадцать тысяч университетов мира и более чем сто пятьдесят миллионов студентов по всему миру. Для того чтобы быть конкурентоспособным в этом секторе, институты высшего образования должны применять все новые методы для привлечения студентов. Помимо кафедр и факультетов, организуемых для обеспечения специализации в образовании, университеты также должны создавать новые факультеты, колледжи и кафедры, которые могли бы участвовать в предотвращении глобальных проблем, а так же обеспечивать осведомленность негосударственных организаций.

В данном контексте университетам следует внести изменения в учебные планы, исследовательские области и возникающие исследовательские центры в соответствии с глобальными проблемами. Например, такая дисциплина, как «Глобальные Проблемы» должна присутствовать в учебной программе каждой кафедры. Курсы и исследовательские центры должны быть сформированы с учетом негосударственных организаций, изменения климата, миграции и неравноценного распределения доходов; профессионалы, лидеры, руководители и антрепренеры которые будут вносить свой вклад в решение данных проблем, должны получать образование и практику в университетах.

В мировом конгрессе приняли участие представители стран Европы, Австралии, Соединенных Штатов Америки, Африки и Азии, в том числе и России. В числе многочисленных секций конгресса Россию представлял особый круглый стол «Университеты в глобальном мире: взгляд из России», представивших точку зрения российских университетов Санкт-Петербурга, Нижнего Новгорода и Йошкар-Олы. В рамках круглого стола, представителями России были представлены семь докладов.

Генеральной линией проходящих обсуждений стала тема глобализации и ее влияния на проблемы, формы, содержание и перспективы университетского образования в мире и России (1). Руководитель круглого стола, декан Факультета социальных технологий, д.ф.н., проф. В. П. Шалаев (Йошкар-Ола, Марийский Государственный Технический Университет) представил аудитории доклад на тему «Национальная безопасность и университетское образование перед вызовами глобализации и западофикации». По мысли В. П. Шалаева, глобализация без сомнения имеет своего субъекта, и всякая глобализация есть борьба этого субъекта за природные и человеческие ресурсы. Всякая глобализация, как процесс общемирового развития локальных культур и цивилизаций, если она возможна, не может обойтись без объединяющей системы ценностей, инициатором которой выступают отдельные субъекты мировых процессов. Всякая глобализация есть, поэтому борьба этого субъекта за распространение своих ценностей, образа жизни за

пределы своего культурного и цивилизационного пространства, в целях лучшего устройства в мире.

Современная глобализация предстает перед нами как западная модель организации и развития мира, которая является по сути экономической глобализацией и капитализацией мира (в контексте идей К. Маркса). Такая модель глобализации выступает симбиозом индустриализации и либерализации, а для ее продвижения используются финансовые, индустриальные, политические, культурные и либеральные методы. Существенна роль мировоззрения в продвижении западных глобализационных идей и процессов в мире. Мировоззрение является самым коротким и самым действенным фактором влияния на общественные процессы в мире. Опираясь на манипулятивные изменения в индивидуальном и общественном сознании, западная цивилизация широко использует управление мировоззрением, в качестве важного фактора управления процессами общественного развития в мире.

Таким образом, современная модель глобализации предстает перед нами как западофикация или процесс сначала уподобления, а затем управления не западным миром. В данном контексте университеты, университетское образование выступают в качестве важного аттрактора глобальных общественных изменений в мире, находящихся под влиянием интересов западного капитала, экономики и политики. В условиях западной модели глобализации университетское образование и университеты сами по себе оказываются «фабриками» западной модели глобализации. В. П. Шалаев обосновал, что современное университетское образование выступает как фактор общественной унификации и стандартизации мира в интересах западной модели глобализации (общественного развития). Здесь автором доклада вводится понятие национальной безопасности, которая в контексте современного университетского образования в глобализирующемся мире проявляет себя как способность обществ к их самоорганизации перед вызовами унифицирующего и стандартизирующего воздействия запада на мир.

Стандартизированное и унифицированное университетское образование оказывается угрозой национальной безопасности и самоорганизации обществ и мира в целом, по причине разрушения творческого многообразия образовательных идей в мире, сведение их к определенному ангажированному стандарту. В интересах развития не только отдельных государств и народов, но и мира в целом, возникает острая необходимость творческого разнообразия (многообразия) национальных образовательных моделей, как важнейшего условия устойчивого развития не только такого социального института как образования, но и всей системы общества, особенно в связи с глобальными вызовами современности. Ибо унификация и стандартизация ослабляет самоорганизующие силы обществ.

Под влиянием западофикации, национальное университетское образование отделяется от экономических традиций страны и культурной почвы, и становится фактором, содействующим вненациональным формам культурной и экономической организации жизни людей, восполняя недостаток в интеллектуальной силе и природных ресурсах стран запада и их капитала. Ведь образованные по западным стандартам молодые люди массовым потоком выезжают на запад или встраиваются в наднациональные программы и проекты общественного развития, движимые западным капиталом и политикой. В итоге, по мысли В. П. Шалаева, «свободный обмен природным, серым веществом (интеллектом), активным трудовым ресурсом в мире, на самом деле служит интересам поддержки активности западного капитала и западных стран, за счет ресурсов не западного мира. В этом процессе природное и «серое вещество» (интеллект) должно становится постепенно центральным фактором влияния на фактическую национальную безопасность стран и народов мира, важным фактором экономической и политической самостоятельности, (самоорганизации, перспектив этих стран и народов в будущем.

Следующий доклад в рамках российского круглого стола на тему «Университеты в условиях сетевого общества» был сделан д.ф.н., проф. А. М. Бекаревым (Нижегородский Государственный Университет). В фокусе доклада находится проблема управления знанием в классических университетах мира. Автор делает ударение на том, что в настоящее время университеты существуют и развиваются в условиях сети (системы) сетевых организаций. В пространстве глобальной экономики первая и лидирующая роль принадлежит финансовым сетям (таким, как JP Morgan или City Group и т. д.). На втором месте торговые сети (например, Walt Mart или M&S). Глобальные многонациональные корпорации занимают третью позицию в мире глобальной экономики (например, Toyota, Motorola или Caterpillar). Все сетевые организации работают в глобальном пространстве информационных сетей (например, Интернет).

Помимо системы сетей, отмечает А. М. Бекарев, можно определить еще три особенности современного глобального общества: быстрое распространение глобальных и транснациональных компаний, которые предоставляют рабочие места; массовый номадизм (как в виртуальной, так в действительной реальностях); распространение миграции. Нации и экономические корпорации (финансовые, торговые, и промышленные сети компаний) имеют схожий круг фундаментальных ценностей современного общества, включающих капитал (собственность), власть и славу. Человеку для получения капитала и других ценностей необходимо обучение и образование. Конечно, можно получать фундаментальные знания и интереснейшую информацию о далеких звездах или исторических событиях. Однако управляющие и работники экономических компаний должны обладать совершенно

определенными навыками и профессионализмом. Такой профессионализм по мысли А. М. Бекарева – не единственно информация и знание. Взрослый человек может приобретать профессиональный навык в специализированном университете или школе бизнеса. Классический университет также может давать такие навыки, но зачастую он дает лишь фундаментальные знания и информацию. Этим определяется актуальность и внимание в сделанном докладе на вопросах управления знанием, приобретающих в современном обществе особое значение.

Основной вопрос в этом контексте – это качество образования в классическом университете. Здесь предметом и целью управления знанием выступают не продажи, но совместное производство. Такое совместное производство устанавливается как создателями возможностей, так и потребителями профессиональных навыков. Можно говорить об эффективности системы производства знания. Основной целью высшего университетского образования проф. А.М. Бекарев называет наделение такими способностями, которые давали бы возможность умножать знания и профессиональные навыки людей в условиях сетевого общества.

В рамках круглого стола «Университеты в глобальном мире: взгляд из России» также выступил д.ф.н., проф. В. И. Ильин (Санкт-Петербургский Государственный Университет). Тема его доклада звучала следующим образом: «Университеты в лице вызовов общества потребления». Автор определяет общество потребления как круг общественных отношений, общественных институтов, который нацелен на соответствие индивидуальным потребностям и фантазиям потребителей. Такой тип общества продвигает идеи индивидуализации, «власти потребителя», логику потребительски ориентированной экономики, это и есть современное нам общество. Университеты общества потребления оказываются институтами, ориентированными на рынок, что означает, следующее: университеты рассматривают потенциальных студентов и их семьи как потребителей и источник дохода. Консюмеризм изменяет восприятие образования как ценности. Есть две группы наиболее популярных профессий, по мнению В.И. Ильина. Образование в гуманитарной сфере популярно в качестве наиболее простого пути получения диплома. Парадокс здесь заключается в том, что немногие в действительности собираются работать в этой сфере. Юриспруденция, менеджмент и экономика особенно популярны, поскольку считается, что такие дипломы дают наибольшую гарантию привилегированного положения на рынке труда. Это выступает ярким примером приобретения иллюзий, поскольку наблюдается очевидное перепроизводство специалистов с такими дипломами. Однако, университеты следуют логике рынка: «Если вы готовы покупать иллюзии, мы готовы их продавать» (в 1990-е годы многие технические институты и новые частные школы открыли собственные кафедры

юриспруденції, в результаті к 2008 року ці кафедри випустили сьомсот п'ятьдесят тисяч студентів).

В закінчення проф. В. І. Ільїн відмітив, що суспільство споживання є складовою частиною глобалізації. Два ці феномени стимулюють друг друга. Можливо виділити декілька наступних напрямків в глобалізації російських університетів. Російські університети після десятиліть ізоляції стали відкриті для світового інтелектуального ринку. Багато іноземні книги перекладені на російський мову і ввезені в країну. Все більше російських викладачів і студентів включаються в систему міжнародних наукових обмінів. Багато російські студенти прагнуть продовжити навчання за кордоном. Частина російських вчених залучена в систему світового ринку праці. Російські університети в пошуках вигоди націлені на привертання іноземних студентів. Система вищої освіти в Росії вступила в Болонський процес. Таким чином, за думки В. І. Ільїна, з'явлення і розвиток суспільства споживання в Росії породжує абсолютно нову економічну, соціальну і культурну середовище існування університетів. В цих умовах університети розробляють суперечливу стратегію дій, ведучу і до позитивним, і до негативним наслідкам. Їх рівновага до сих пор неуверено і туманно.

Стоить звернути увагу і на доповідь к. ф. н., доц. С. Л. Шалаєвої (Марійський Державний Університет), озглавлений «Метаморфози міжпоколітніх відносин як глобальний світоглядний конфлікт і новий виклик університетському освітанню». В доповіді С. Л. Шалаєвої розглядаються відносини двох соціальних структур суспільства – Світа Дитинства і Світа Дорослих, які в сучасному світі починають характеризуватися зростанням конфліктності і в більшій ступені приймають перетворені (штучні) форми. Складність і суперечливість цих відносин пояснюються комплексом причин. В якості головних причин автор виділяє зміну чисельних диспропорцій між дорослими і молодими поколіннями в суспільстві, структурні і функціональні аспекти кризи традиційної сім'ї, різке падіння рейтингу сім'ї цінності і як соціального інституту.

За думкою С. Л. Шалаєвої, в атмосфері зростання впливу глобальної цивілізації споживання діти в більшій ступені стають плацдармом перемоги технічної культури і інструменталізму над гуманітарною культурою і духовністю. Дитинство піднімається сучасним суспільством на п'єдестал високої значимості і зразка для підрадянства дорослих. Все чіткіше видно зсув в передачі соціально-культурного досвіду від дітей до дорослим. Метаморфози в відносинах різних поколітніх стають все більш хаотичними і непередбачуваними.

Эти метаморфозы ставят под вопрос сохранение человеческой цивилизации в равновесной форме, резко обозначают задачу фиксации проблемы отношений между поколениями и практического освоения этой проблемы на основе принципа гармонизации в условиях университетского образования. А потому, представляется принципиально важным для дальнейшего, адекватного потребностям общества, развития современного социально-гуманитарного знания введение в его структуру особого междисциплинарного сектора исследования и решения проблем, связанных с Миром Детства и его отношениями с Миром Взрослых.

Например, чрезвычайно актуальным с точки зрения подготовленности профессионалов в таких сферах, как образование, воспитание, медицина, социальная работа, право, СМИ и т.д., является введение в систему их подготовки в университете специальных курсов, а также введение в базовые учебные курсы тем, связанных с изучением этой проблемы и технологий ее смягчения и преодоления в обществе. Такой, адекватный общественным изменениям, ответ университетского образования, как отметила С. Л. Шалаева, будет прямым подтверждением способности университетов решать глобальные задачи, встающие перед мировым обществом в целом и его отдельными регионами в частности.

Конгресс был насыщен богатым кулуарным профессиональным общением. Участники представляли как техническую, так и гуманитарную науку, как фундаментальную, так и прикладную. В конгрессе приняли участие ученые, исследователи, организаторы науки и образования, стоит отметить, что большинство участников являлись руководителями, исполнителями общественных функций в соответствующих университетах. Организатор форума – Университет имени восемнадцатого марта г. Чанаккале заключил более десяти партнерских соглашений о сотрудничестве с различными университетами мира. Всемирный университетский конгресс выступил универсальной платформой для налаживания связей и заключения партнерских соглашений и договоров между различными университетами стран участниц. Ответственные представители университетов имели возможность проводить переговоры, охватывавшие широкий спектр учебных и научных направлений развития и сотрудничества.

Таким образом, итоговая декларация конгресса, как и Всемирный университетский конгресс в целом, были заявлением всему миру тех позиций, которые занимают современные университеты по отношению к глобальному обществу и его проблемам, тех решений и выходов, которые возможно предпринять из сложившегося положения. По нашему мнению, общий вывод таков – ответственность университетов за развитие общества в современном мире неизменно повышается, так же как неизменно возрастает и ответственность

современных обществ за ту систему университетского образования, что они развивают. Вопрос диалектический.

Литература

1. World universities congress 2010 (20-24 October 2010): «Pozitif», Ankara, Turkey, 2010 (Proceedings 1,2).-922 Pp.

Шалаєв В. П., Шалаєва А. В. Університети перед викликами глобальних проблем сучасності. Нотатки про перший Всесвітній Університетський Конгрес: погляд учасника

В статті розповідається про перший Всесвітній Університетський Конгрес, який пройшов 20-24 жовтня 2010 р. в м. Чанаккале (Туреччина) і був присвячений проблемі визначення ролі університетів на сучасному етапі. Розглядаються основні питання, які обговорювалися на Конгресі, визначається позиція представників різних країн та аналізується підсумкова декларація Конгресу.

Ключові слова: перший всесвітній університетський конгрес, глобальні проблеми сучасності, нові цілі та завдання університетів в умовах глобальних проблем сучасності.

Шалаев В. П., Шалаева А. В. Университеты перед вызовами глобальных проблем современности. Заметки о первом Всемирном Университетском Конгрессе: взгляд участника

В статье рассказывается о первом Всемирном Университетскому Конгрессе, который проходил 20-24 октября 2010 года в городе Чанаккале (Турция) и был посвящен определению роли университетов на современном этапе. Рассматриваются основные вопросы, которые обсуждались на конгрессе, определяется позиция представителей разных стран и анализируется итоговая декларация Конгресса.

Ключевые слова: первый всемирный университетский конгресс, глобальные проблемы современности, новые цели и задачи университетов в условиях глобальных проблем современности.

Shalaev A. V., Shalaeva A. V. Universities before calls of global problems of the present. Notes about the first World University Congress: the point of view of the participant

From October, 20 till October, 24th, 2010 in the city of Chanakkale (Turkey) there has passed the first World University Congress, the organizer and as which receiving party the University of a name Eighteenth Martha Chanakkale has acted. The congress theme sounded so: «What should be the new purposes and responsibility of universities before calls of global problems?».

Keywords: the first world university congress, global problems of the present, the new purposes and problems of universities in the conditions of global problems of the present.

УДК 378.662

С. Л. Шалаева

ПРЕФИГУРАТИВНАЯ ДИНАМИКА МЕЖПОКОЛЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ В ГЛОБАЛИЗИРУЮЩЕМСЯ МИРЕ

Детство в обобщенном смысле – это период, продолжающийся от рождения до становления полной социальной зрелости, под которой общепризнанно понимается достижение молодым человеком возраста 18-ти лет. Внутри этого периода выделяются еще подпериоды, для обозначения которых в научном обиходе используются термины «раннее детство», «дошкольное детство», «среднее детство», «старшее детство» и даже «позднее детство», под которым понимается вхождение в подростковый и даже ранний юношеский возраст.

Возникновению термина «социальная экология детства» предшествовало появление в середине XX века социальной экологии, одной из первых научных школ которой была чикагская школа в лице Р. Парка и Э. Берджесса, изучавшая влияние социальной конкуренции на формирование пространственно-социальной среды американского города, а также экологическое направление в американской психологии развития, пытавшееся исследовать развитие ребенка непосредственно в стихии реальной жизни.

Термин «социальная экология детства» проник в отечественную науку в конце XX века, но содержательно начал наполняться и описываться только в начале XXI века. Мы же понимаем под социальной экологией детства междисциплинарное научное направление, ориентирующееся на изучение взаимоотношений детства с миром взрослых, взаимоотношений детства с окружающей средой в экологическом, социальном, культурном и других аспектах, создание разнообразных условий для сохранения физического и психического здоровья ребенка, сохранения в детях творческой природы человека, его естественной способности к развитию.

Детство – это период становления ребенка полноценным членом человеческого общества, это время интенсивного развития человека, которое невозможно без посреднической роли взрослого. Именно взрослый выступает посредником между ребенком и совокупностью социокультурных ценностей, установок, норм, которые определяют условия жизни данного общества и возможность нормально жить в нем. С этой точки зрения отношения взрослых и детей уместнее называть диадой, психологическим симбиозом, так как это – целостная система, форма организации совместной жизни и деятельности, которая и обеспечивает обеим сторонам процесс взаимной социализации.

Существование такого рода психологического симбиоза неоднократно подмечалось отечественными психологами. Так,

Л. С. Выготский [1] говорил целостной системе взаимодействия «ребенок – взрослый», Д. Б. Эльконин [2] – о системе «дети и общество» («дети в обществе»), В. Т. Кудрявцев [3] – об общности «ребенок-взрослый» как реально действующем «полисубъекте развития» или «субъекте культуры».

С социально-философской точки зрения всякое общество, при обобщенном взгляде на него, условно может быть описано в единстве двух диалектически взаимодополнительных социальных структур – Мира Взрослых и Мира Детства. Оба мира, равноположены человеческой истории в ее онтогенетическом и филогенетическом охвате и их отношения всегда отличались единством и борьбой. Эти два мира и взаимодополняют друг друга, не могут существовать друг без друга, помогая друг другу в социализации, обеспечивая своим присутствием и функционированием процесс наследования, передачи социально-исторической памяти, опираясь на которое общество и развивается как целостная структура. Но они, в то же самое время, и отрицают друг друга. Это отрицание заложено с самого начала их противопоставления, что произошло, по гипотезе Д. Б. Эльконина, в результате усложнения содержания и форм трудовой деятельности человека (прежде всего – орудий труда), когда дети не смогли сразу включаться в жизнь взрослых и детство становится особым периодом жизни, специально отведенным для общей ориентации в сложно организованном мире человеческой деятельности.

Современное измерение диалектики этих отношений, многие исследователи склонны во все большей степени видеть как нарастание конфликтности и кризисности. Проблема взаимоотношения поколений, проблема «отцов и детей» существовала всегда, но сегодня ее тяжесть нарастает и начинает принимать превращенные формы. Сложность и противоречивость этих взаимоотношений в современном обществе начинает осознаваться и обозначается как «уникальная социальная ситуация развития современного детства» [4], «технологизация мира Детства» [5]. Нарастающая кризисность отношений взрослых и детей во многом объясняются теми стремительно происходящими общественными изменениями, которые мы сегодня наблюдаем.

Современное общество стремительно меняется, в нем происходят мощные онтологические и аксиологические потрясения социокультурной среды, которые влияют на человека и на отношения людей друг с другом. В новых условиях общественного развития консервативные убеждения, представленные идеями сильного государства, централизованной власти, укрепления и поддержки семьи, нерушимости нравственных устоев, защиты и сбережения традиционных духовных ценностей стремительно сменяются либеральными ценностями и идеями, базирующимися на антропологической доктрине индивидуалистского типа.

Между тем человек во все эпохи стремился утвердить себя и как личность, и как социальное существо. Эти сферы утверждения личности неразрывно связаны между собой. Именно они, взаимодействуя, обеспечивают гармоничность развития и личности, и общества.

Сегодня эта модель исторического развития делает крен в сторону индивидуализма, выросшего на почве западной культуры. Эту метаморфозу фиксируют и сами западные исследователи. Так, современный французский философ Ален де Бенуа подчеркивает, что, начиная с XVIII века эта эмансипация индивида от его общественных связей стала интерпретироваться как достижение обществом «возраста взросления» в перспективе всеобщего прогресса. По его мнению, идеи либерализма, с другой стороны, проявили себя и как экономическая доктрина, стремящаяся сделать из саморегулирующегося рынка модель для всех социальных фактов. Сегодня социальная сфера также становится фактором производства и потребления, здесь все регулируется спросом и предложением, рыночной ценностью, а то, что не может быть исчислено и измерено, оставляется без внимания. Все общественные явления постепенно сводятся к «универсуму измеряемых вещей» [6]. Таким образом, можно говорить о технологизации социально-гуманитарного познания и практики как проявлении системной технологизации общества во всех его сферах.

Сегодня либеральный индивидуализм и использование в оценке эффективности функционирования социальной сферы рыночной стратегии успеха свободной личности приводят к существенным и негативным изменениям в функционировании общественных институтов (семья, мораль, образование, воспитание).

В рейтинге социальных институтов, на фоне кризиса семьи и распада детского сообщества, на I место выходят средства масс-медиа, которые активно вторгаются в интимный мир личности и пропагандируют гедонистическое отношение к жизни, закрепляют состояние бездумного потребительски-утилитарного отношения к искусству, потреблению любых проявлений мира в виде вещей для человека [7, 8]. Масс-медиа принадлежит особая роль в мистификации массового сознания, манипулировании им, порождении мифов и иллюзий, симулякров – всего того, что определяется как «ложное сознание». В этих условиях передача социокультурного опыта идет уже не от старших поколений к младшим, «из рук в руки», а опосредуется информационной средой прежде всего через экранную плоскость.

Дети отражают, повторяют и воспроизводят в себе общую атмосферу становящейся глобальной цивилизации потребления, устремленной к индивидуальному успеху, культу телесного над духовным, кристаллизуя в своем воспитании ценности потребительства, индивидуализма, прагматизма, эгоизма, знательности, доминирующих над способностью к суждению, альтруизмом, обществом как ценностью, творчеством, традиционной моралью в целом. Дети во все большей

степени становятся плацдармом победы технологизма и инструментализма над гуманитарностью и духовностью [5].

Человек не может стать личностью вне социальности. Приоритеты индивидуализма в базовых социальных институтах, меняют их структуру, характер социализации, закладывают дисбаланс в развивающейся личности.

Именно эти условия объясняют происходящее разрушение традиционных институтов социализации и замещение их новыми, неклассическими формами, лишаящими детство гармоничности социализации, основанной на диалектическом равновесии индивида и общества, индивидуального и общественного в личности, делающие эту личность в перспективе удобным объектом массовых манипуляций ее сознанием и поведением в глобальном обществе либерализма и потребления.

Глобальная цивилизация, преодолевая традиционное общество и культуру, перемалывает складывавшиеся столетиями и тысячелетиями формы общественной организации народов, которые выступали препятствием распространения ее усредненных масскультурных ценностей. Она может получить этот человеческий строительный материал только посредством разрушения и замещения в его сознании прежних национально и традиционно ориентированных ценностей на новые наднациональные и вненациональные ценности. Над- и вненациональный человек, узкоспециализированный и унифицированный – наилучший (так как более удобный) фактор строительства нового общества потребления.

Эти процессы решающим образом воздействуют на институт детства.

По нашему мнению, можно констатировать следующие реальные подтверждения нарастающей кризисности взаимоотношений мира Взрослых и мира детей:

1. В прошлом новое поколение было по численности всегда больше предыдущего. Сегодня наблюдается обратная тенденция - меняется возрастная структура общества. Уменьшается доля детей и молодежи, увеличивается доля пожилых людей. По сообщению министра образования РФ А. Фурсенко, если в 2000 году в России было около 21 миллиона школьников, то в 2006 году их уже всего 16 миллионов. Доля детей в возрасте до 15 лет в общем количестве россиян сократилось с 23 % в 1990 году до 15 % в 2005-м [9]. По прогнозам специалистов доля молодежи до 20-ти лет неуклонно снижается и к 2017 году составит 12-13 %. Старение населения, меньший динамизм более старших возрастных групп будет порождать существенные расхождения между поколениями в вопросах общественных и культурных нововведений и подталкивать молодое поколение к выбору более экстремальных форм убеждения становящегося все более консервативным мира Взрослых.

Проявление этого феномена мы уже наблюдаем в росте неонацизма в России и Европе, росте радикализма молодежи во Франции, бунтах «гарлемной» молодежи во Франции, Германии, Голландии и т.д. В ряду этих процессов - серия «цветных» революций на постсоветском пространстве в Украине, Молдове и Киргизии, а еще раньше – в Болгарии, Сербии и других странах Восточной Европы, главным инструментом, движущей силой, которых стали протестные настроения молодых поколений.

2. Системный кризис, охвативший общество, не может не затронуть и семью как важнейший социальный институт. Кризис традиционной формы семьи проявляется в структурном и функциональном аспектах:

- Растет число разводов (распадается более 50% браков).
- В российском обществе сегодня более 30% неполных семей.
- Увеличивается количество незарегистрированных браков. По статистике незарегистрированным в России является каждый второй-третий брак в возрасте до 20 лет, каждый пятый – в возрасте до 24-х. Среди тех, кто старше 25 лет – каждый десятый не намерен зарегистрировать свой брак. 80% таких браков распадается [10].

- Около половины российских женщин рожают своего первого ребенка не вовремя. А.П.Милованов (2006), доктор медицинских наук, член-корреспондент РАЕН, зав. лабораторией патологии женской репродуктивной системы ГУ НИИ АМН России подчеркивает: «Сейчас среди женщин репродуктивного возраста сложилась парадоксальная ситуация. Возникли своего рода два полюса: рожают либо до наступления необходимой зрелости, либо на границе репродуктивного возраста. В 20 лет женщина либо учится, либо ищет работу. Семью и более или менее устойчивое положение женщина обретает к 25-26 годам. К этому времени у большинства за спиной оказываются 2-3, а то и более аборт. Из 40 миллионов женщин репродуктивного возраста бесплодны более 6 миллионов, то есть каждая пятая женщина не способна стать матерью» [11,с.5].

- Растет бездетность семьи – по объективным причинам, в связи с ухудшением репродуктивного здоровья населения (сегодня в России 15% семейных пар, то есть 5 миллионов семей бесплодны) [12], а также субъективным, когда пара делает сознательный выбор в пользу бездетности и подводит под это глобальную теоретическую базу (течение childfree).

- Сокращается число детей в семьях. Половина семей в стране не имеет детей, 34% – имеют одного ребенка, 15% – двоих детей [13]. По мнению специалистов, появление ребенка в семье автоматически понижает ее материальный статус. В нашей стране каждая вторая семья с одним ребенком живет ниже прожиточного минимума, среди семей с двумя детьми таких уже 65%, с тремя – 85% [14]. Происходящий сегодня мировой финансовый кризис наверняка увеличит эти цифры.

– Резким изменениям подвергается процесс общения родителей и детей. И здесь тоже видны два полюса – с одной стороны недостаток внимания, равнодушие, приводящие к депривации, с другой – нарастающая волна насилия. По данным Генпрокуратуры в России ежегодно от рук родителей погибают до двух с половиной тысяч детей ежегодно [15]. Особые грани этой проблемы можно зафиксировать в современном западном обществе. Здесь особо обращает на себя внимание политика двойных стандартов, развитая в американском обществе, в отношении контроля и наказания преступлений родителей против приемных детей, например, детей из России и стран третьего мира. Усыновленный ребенок, все чаще рассматривается приемными родителями в качестве семейной игрушки, средства государственных субсидий и подъема своего статуса в обществе.

Даже психологическое насилие, когда ребенок жертвует своими насущными потребностями и чувствами в угоду ожиданиям или страхам родителей, известный психолог Дж. Боулби называет «патогенным родительским воспитанием» и подчеркивает, что мир для таких детей становится двусмысленным, неопределенным и всегда опасным, а ребенок, обойденный вниманием родителей, постоянно ищет острых ощущений. Не отсюда ли нарастающий вал интереса современной молодежи к экстремальным видам развлечений – дайвинг, рафтинг, парасайлинг, параглайдинг, геокэшинг (поиски кладов), уличные или ночные гонки, паркур и др.? Очевидно именно поэтому линейка туристических предложений включает в себя услугу «Активный, экстремальный отдых», пользующуюся сегодня немалой популярностью.

Случаи прямого насилия заставляют ребенка либо жить в ожидании очередного насилия, становясь жертвой и провоцируя на агрессивность по отношению к нему, либо в самом ребенке накапливается внутреннее напряжение, озлобленность, грубость и уже собственная агрессивность. И возникает то, что специалисты называют «кольцом насилия. Не здесь ли истоки роста моды на хеппи-слэппинг (видеосъемок избиения сверстников и размещения их в Интернете) и растущая преступность в детской среде? По данным министра внутренних дел Рашида Нургалиева, за 11 месяцев 2006 года в России совершили преступления 135 тысяч несовершеннолетних, тем самым подводя нас к выводу – каждый десятый преступник в России – подросток [16].

Выделенные нами причины объясняют изменяющиеся взаимоотношения Мира Взрослых и Мира Детей и указывают на наличие и отчасти причинную обусловленность взаимоотноуждения детей и родителей, четкого разделения пространства взрослых и детей.

Либерализация отношений взрослых и детей, а также идеи детоцентризма, широко распространившиеся в XX веке, ослабили контакты между поколениями, возвели Детство и его черты на пьедестал референтности. Психологи заговорили о синдроме Питера Пена у

взрослых людей, а в Мире Взрослых распространяется Эйджизм как социальная установка на высокую оценку молодости, моду «быть молодым» и дискриминацию пожилых людей.

В 1988 году, когда впервые была переведена на русский язык и издана работа «Культура и преемственность» Маргарет Мид, с трудом верилось в возможность прихода префигуративной культуры взаимоотношений взрослых и детей. Сейчас ее слова поражают гениальностью предвидения: «Сегодня же вдруг во всех частях мира, где все народы объединены электронной коммуникативной сетью, у молодых людей возникла общность опыта, того опыта, которого никогда не было и не будет у старших. И наоборот, старшее поколение никогда не увидит в жизни молодых людей повторения своего беспрецедентного опыта перемен, сменяющих друг друга. Этот разрыв между поколениями совершенно нов, он глобален и всеобщ.

Сегодняшние дети вырастают в мире, которого не знали старшие, но некоторые из взрослых предвидели, что так и будет. Те, кто предвидел, оказались предвестниками префигуративной культуры будущего, в которой предстоящее неизвестно» [17, с. 361].

Жутковатое предсказание сбывается? Феномен детства, определяющий будущее любого общества, становится ноуменом современной эпохи глобализации и постмодернизма. Социальный субъект детства в этой ситуации становится субъектом без социокультурной почвы, приобретая характер ризомы, явно неопределенной в своих внешних границах и совершенно непонятной по своей сущности.

К сожалению, конфликтность отношений двух социокультурных миров в одном обществе продолжает нарастать. Специфика этой конфликтности в том, что ситуация становится все более неконтролируемой и непредсказуемой по своим последствиям. В ней особое место и все усиливающую роль приобретают процессы хаотического и случайного характера. Их конкретное воплощение чрезвычайно трудно описать в общепринятых понятиях, на основе сложившихся научных парадигм описания социальной реальности и управления ею.

В этих условиях нарастает потребность в новой научной парадигме описания и управления все более сложной и нестабильной социальной реальностью. К числу наиболее перспективных методологий способных стать основой понимания происходящих процессов и определения теоретической и практической траекторий их дальнейшего развития и управления им, можно, по всей видимости, отнести теорию социальной самоорганизации (синергетику). Синергетика развивает язык описания и понимания систем сложной природы, находящихся в состоянии нестабильности и кризисного существования. Одним из наиболее значимых и востребуемых ее разделов связан с теорией синергетического управления сложностью и нестабильностью [7].

Тем самым, к числу наиболее существенных и фундаментальных вызовов человечеству в ближайшую глобальную эпоху можно отнести проблему гармонизации межпоколенных отношений. В противном случае порожденное человечеством в эпоху глобального общества высокого материального потребления глобализационная форма детства и связанные с ней социальные последствия (технологизация мира детства, индивидуализация поколений и индивидов, их нарастающий эгоизм и как следствие рост социокультурных дистанций, потребительство поколений, дозированное родительство и т.д.), могут стать фатальными для порождаемой глобализацией формы культуры и цивилизации.

Детство, рожденное цивилизованным человечеством на вершине его глобального развития, такое казалось бы прекрасное в своих проявлениях в глазах взрослого мира, принимая превращенные формы, способно, при определенных условиях, выступить решающим фактором завершения человеческой истории. Любая малая флуктуация в ситуации внутреннее неустойчивого, нестабильного общества может стать для продления человечества решающей. Данный вызов тождественен вопросу сохранения человеческой цивилизации в ее состоявшейся форме, а потому одной из центральных задач активно развивающегося конфликтологического знания становится фиксация проблемы межпоколенных отношений и ее практического освоения на основе принципа гармонизации.

Имея в виду все возрастающее значение этой проблемы для цивилизованного человечества, представляется принципиальным для дальнейшего, адекватного потребностям общества развития современного социально-гуманитарного знания, введение в его структуру особого междисциплинарного сектора исследования и решения проблем, связанных с миром детства и его отношениями с миром взрослых. Например, чрезвычайно актуальным с точки зрения подготовленности профессионалов в таких сферах, как образование, воспитание, медицина, социальная работа, право, СМИ и т.д., является введение в систему их подготовки специальных курсов, а также введение в базовые учебные курсы тем, связанных с изучением этой проблемы и технологий ее смягчения и преодоления в обществе. Аналогичный сектор, по нашему мнению, должен быть введен в сферу современного конфликтологического знания.

Литература

- 1. Выготский Л. С.** Младенческий возраст/ Л.С. Выготский // Собр. соч. – М.,1984. – Т.4. – С.244-268.
- 2. Эльконин Д. Б.** Психология игры/ Д.Б. Эльконин. – М.,1978. – 304 с.
- 3. Кудрявцев В. Т.** Исследования детского развития на рубеже столетий/ В.Т. Кудрявцев // Вопросы психологии. – 2001. – № 2. – С.3-21.
- 4. Абраменкова В. В.** Социальная психология детства: развитие отношений ребенка в детской субкультуре/ В.В. Абраменкова. – М., 2000. – 416 с.
- 5. Шалаева С. Л.**

Социально-онтологический статус детства в системе общества/ С.Л. Шалаева. – Йошкар-Ола, 2005. – 147 с. **6. Бенуа де А.** Против либерализма / А. де Бенуа // Русская идея. – 2009. – № 1. – С.68-87. **7. Шалаев В. П.** Синергетика в пространстве философских проблем современности/ В.П. Шалаев. – Йошкар-Ола, 2009. – 360 с. **8. Шалаева С. Л.** Феномен детства в контексте бифуркационной природы социальных революций (синергетический аспект) / В. П. Шалаев, С.Л. Шалаева // Детство в глобальном информационном пространстве : Материалы Международной конференции «Конфликт поколений в контексте информационной глобализации». – СПб., 2007. – С. 383-388 . **9. Селезнев В.** Детей в России стало меньше / В. Селезнев // Семья. – 2006. – № 10. – С.1. **10. Иванова Н.** Гражданский брак не сдает позиции/ Н. Иванова // Семья. – 2008. – № 20. – С.7. **11. Букин А.** Рожать надо вовремя / А. Букин // Семья. – 2006. – № 24. – С.4-5. **12. Бирючева О.** «Он снится мне каждую ночь...» / О. Бирючева // Марийская правда. – 2007. – 20 ноября. – С.9. **13. Азарина Н.** Подвиг, которого не заметили/ Н. Азарина // Семья. – 2008. – № 36. – С.11. **14. Шило О.** Катастрофа в «стране детства»/ О. Шило // Семья. – 2006. – № 22. – С.4-5. **15. Доклад Совета Федерации «О положении детей в Российской Федерации»** (в изложении) // Парламентская газета. – 2006. – 2 июня. – С.1-2. **16. Селезнев В.** Нищие дети/ В. Селезнев // Семья. – 2007. – № 6. – С.2. **17. Мид М.** Культура и мир детства. Избранные произведения/ М. Мид. – М.,1988. – 429 с.

Шалаева С. Л. Префігуративна динаміка стосунків між поколіннями в світі, що глобалізується

В статті досліджуються феномен стосунків між поколіннями в сучасному суспільстві, констатується їхня зростаюча кризовість та метаморфози стосунків, які викликані динамічними змінами, що відбуваються в суспільстві. Процеси глобалізації змінюють рейтинг таких соціальних інститутів як сім'ї та ЗМІ, що, в свою чергу, ускладнює взаємовідносини дорослих та дітей. Аналіз змін, що відбуваються, дозволяє говорити про реальну загрозу префігуративної культури стосунків між поколіннями та спонукає до необхідності серйозного осмислення її як важливого феномену стабільності та стійкого розвитку суспільства.

Ключові слова: сучасне суспільство, стосунки між поколіннями, соціальна екологія дитинства, глобалізація, кризовість, префігуративна культура.

Шалаева С. Л. Префигуративная динамика межпоколенных отношений в глобализирующемся мире

В статье исследуется феномен межпоколенных отношений в современном обществе, констатируется их нарастающая кризисность и метаморфозы отношений, которые вызваны происходящими в обществе

динамичними змінами. Процеси глобалізації змінюють рейтинг таких соціальних інститутів як сім'я і СМІ, що в свою чергу ускладнює взаємовідносини дорослих і дітей. Аналіз відбуваються змін дозволяє говорити про реальне настання префігуративної культури міжпоколісних відносин і підводить до необхідності серйозного осмислення її як найважливішого феномена стабільності і стійкого розвитку суспільства.

Ключевые слова: сучасне суспільство, міжпоколісні відносини, соціальна екологія дитинства, глобалізація, кризовість, префігуративна культура.

Shalaeva S. L. Prefigurativ dynamics in relations between generations in the globalized world

In article the phenomenon of the relation of generations in a modern society is investigated, increase of crises and metamorphoses of relations which are caused by dynamical changes occurring in a society is ascertained. Globalisation processes change a rating of such social institutes as a family and mass-media, that in turn complicates mutual relations of adults and children. The analysis of occurring changes allows to speak about real approach prefigurativ cultures of the relation of generations and brings to necessity of its serious judgement as major phenomenon of stability and society sustainable development.

Keywords: a modern society, the relation of generations, social ecology of the childhood, globalisation, crisis of the relation of generations, prefigurativ culture.

УДК 378.011.3-051

С. О. Шехавцова

ПІЗНАВАЛЬНА САМОСТІЙНІСТЬ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТНО-ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТА УНІВЕРСИТЕТУ

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки напрямок професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів безперечно залишається в стані пошуку новітніх технологій формування суб'єктності студентів в університеті. Актуальність проблеми якості вищої освіти зумовлена обставинами, що виникли останнім часом в українському суспільстві. До таких обставин ми маємо віднести прагнення сучасної молоді отримати якісну вищу освіту, яка б максимально сприяла формуванню суб'єктності, самореалізації та саморозвитку майбутніх педагогів, а також була би суттєвим поштовхом у професійній кар'єрі. Відомо, що якість будь-якої освіти залежить від якості підготовки вчителя, відповідно до цього постають питання щодо

формування суб'єктно-професійних якостей студентів університету, які безпосередньо впливають на якісну підготовку майбутнього вчителя.

Пізнавальна самостійність розглядається нами у якості основного компоненту формування суб'єктності студентів до професійно-педагогічної діяльності, оскільки вона передбачає становлення суб'єктної активності студентів до самомотивації, саморегуляції, самоорганізації, самодіагностики, самокорекції навчально-пізнавальної діяльності, що є основою формування суб'єктності студентів університету.

Різні аспекти становлення суб'єктності майбутніх педагогів в професійно-педагогічній діяльності досліджувалися в роботах В. Бардиніна, Т. Гущиної, А. Деркача, Е. Зеера, С. Кондратьєва, Ф. Мухаметзянової, В. Сластьоніна, Л. Пак, С. Савченка, Л. Скорич, Г. Сорокових, Л. Стахнева, Д. Тирсікова та ін.

Теоретичні питання вивчення поняття «пізнавальна самостійність» представлено у дослідженнях О. Большакової, І. Кібальченка, О. Купріної, О. Малихіна, С. Мампорії, В. Садової, Т. Ольхової, С. Пакуліної, Г. Щукіної та ін.

Професійно-педагогічна підготовка майбутніх педагогів завжди, поряд з іншими цілями, передбачала формування у студентів пізнавальної самостійності в системі суб'єктно-особистісних якостей студента. Саме в процесі самостійної діяльності студенти оволодівають головними прийомами пізнавальної діяльності в ході вирішення навчальних та науково-професійних завдань.

Мета статті полягає у визначенні взаємозв'язку між пізнавальною самостійністю як суб'єктно-особистісною якістю студента і самостійною навчальною діяльністю як процесом набуття суб'єктності студентом.

Наші міркування збігаються з позицією Т. Ольхової, яка пропонує пізнавальну самостійність як фактор становлення суб'єктності студента, тому що „пізнавальна самостійність і пізнавальні стратегії, що проектуються на її основі, інструментально формують індивідуальний досвід студента, який є принципово значущим для розвитку його суб'єктності” [1, с. 23].

Пізнавальна самостійність розглядається в двох взаємопов'язаних аспектах, по-перше, як характеристика діяльності студента в певній навчальній ситуації, і, по-друге, як риса характеру особистості студента. Отже, при формуванні суб'єктності студента, одним з детермінантів цього процесу є пізнавальна самостійність, яка передбачає двоплановість дослідження з боку характерної риси особистості студента бути активним до пізнавальної діяльності і самостійність як характеристика діяльності студента в певній навчальній ситуації, що передбачає досягнення мети діяльності без зовнішньої допомоги.

З психологічної точки зору поняття „пізнавальна самостійність” розуміється як, по-перше, потяг та вміння пізнавати нове в процесі цілеспрямованого пошуку. Треба зазначити, що самостійність – це характеристика діяльності студента в певній навчальній ситуації, що являє собою здатність досягати мету діяльності без сторонньої допомоги, а також якісне проявлення саморегуляції діяльності, спілкування, відносин, результат інтеграції емоційних, когнітивних и вольових процесів. По-друге, пізнавальна самостійність – це одна з характеристик суб’єкта діяльності та пізнання, і, по-третє, як суб’єктність в навчальній активності [2, с. 33 – 35].

Вітчизняний науковець О. Малихін розглядає пізнавальну самостійність „... як наявність інтелектуальної здатності студента і його умінь самостійно вичленувати суттєві й другорядні ознаки предметів, явищ і процесів діяльності, шляхом абстрагування й узагальнення, розкривати сутність нових понять” [3, с. 139-140]. Автор пропонує наступні показники наявності пізнавальної самостійності у студентів:

- уміння студентів самостійно отримувати нові знання використовуючи різні джерела та набувати нові вміння й навички як шляхом самостійного навчання, так і завдяки самостійним дослідженням та відкриттям;

- уміння використовувати набуті знання, уміння та навички для подальшого саморозвитку та самоосвіти;

- уміння застосовувати їх у практичній діяльності для розв’язання будь-яких педагогічних та навчальних завдань.

Досить вагоме зауваження зробив російський науковець С. Мампорія щодо пізнавальної самостійності в професійно-педагогічному плані, він зазначає, що наукові дослідження присвячені проблемам забезпечення розвитку певних якостей і умінь студентів в процесі самостійної роботи – пізнавальна самостійність, уміння навчатися, навички самоконтролю і самоуправління, але при цьому формування готовності до саморозвитку і самовдосконалення професійній і особистісній сферах не є плановим завданням в організації самостійних занять [4, с. 57].

Очевидно пізнавальна самостійність студента базується на потребі у самовизначенні особистості як потреби розуміння себе частиною смислової системи загальних уявлень про світ і визначення смислу свого власного існування в ньому. В цьому розумінні власний життєвий план перетворюється на розуміння майбутнього, а самовизначення необхідно складовою в формуванні суб’єктності студента.

В результаті самовизначення людина будує власний суб’єктний простір, який характеризується декількома характеристиками:

- по-перше, це цілісний і зрозумілий образ себе, більш того суб’єктному простору притаманна цілісність та узгодження всіх елементів;

- по-друге, суб'єктний простір – це ідентичність людини в її соціокультурному оточенні. Здатність бути самою собою відповідно до соціокультурного оточення, протистояти зовнішнім та внутрішнім небезпекам, можливість інтегрувати і використовувати всі соціальні можливості;

- по-третє, суб'єктний простір – завжди результат власної роботи людини над собою, результат постійного зусилля бути собою, зберігати свою позитивну ідентичність [5, с. 61].

Самостійність передбачає свідому вмотивованість дій та їх обґрунтованість, яка непідвласна впливу з боку інших людей. Істинну самостійність студент проявляє в тому випадку, якщо він не лише повторює на репродуктивному рівні вже існуючі приклад педагогічних дій в освітньому процесі, а застосовує свої елементи в педагогічній процес, створює свій власний спосіб мислення і діяльності в освітньому просторі. При цьому виникає залежність між діяльністю самостійністю студента і творчістю студента.

Очевидно, що домінуючими потребами студентів університету є пізнавальна потреба, що визначає їхнє ставлення до навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Педагоги запевняють про необхідність розвитку пізнавальної самостійності студентів, дослідницької поведінки і прагнення до творчого пізнання, тобто оволодіння вже існуючими знаннями. У зв'язку з вищезазначеним постає необхідність включати в процес професійно-педагогічної підготовки студентів творчі завдання, які потребують від студентів самостійного висунення гіпотез та самостійного вирішення. Але, справжня пізнавальна самостійність студента характеризується намаганням студента здійснити розв'язання пізнавальної проблеми та відповіді на запитання, що виникають відповідно до його інтересів, потреб та суб'єктного досвіду.

В контексті формування суб'єктності студента, ми дотримуємося думки, що суб'єктний досвід студента вміщує досвід творчої діяльності, який забезпечує «... готовність до пошуку вирішення нових педагогічних проблем, до творчого перетворення дійсності» [6, с. 227]. Його специфіка полягає в тому, що досвід творчої діяльності не залежить а ні від об'єму знань, що були набуті в процесі навчання в університеті, а ні від умінь, які були засвоєні за прикладом, не можуть забезпечити розвиток творчих можливостей студенту.

Очевидно, суб'єктний досвід творчої діяльності і основні риси такої діяльності проявляються в наступному:

- 1) самостійному перенесенні власних знань і умінь на нову ситуацію;
- 2) упізнанні нової проблеми в знайомій ситуації;
- 3) визначенні структури об'єкту та його нової функції;
- 4) самостійному комбінуванні вже знайомих способів діяльності в нову;

5) побудові принципово нового способу вирішення проблеми за допомогою комбінування вже існуючих.

Очевидно, творча діяльність проявляється не одночасно при вирішенні однієї проблеми, а в різних ситуаціях. Специфіка творчої діяльності полягає в тому, що неможливо напевно вказати систему узгоджених дій для досягнення чітких результатів, отже ця система створюється власно студентом.

В контексті сказаного стає зрозуміло, що мотиваційний компонент стає провідним в розвитку пізнавальної самостійності студента, тому що самостійність студента передбачає вмотивованість дій та їх обґрунтованість. Мотиваційний компонент розвитку пізнавальної самостійності передбачає певні педагогічні умови, які сприятимуть розвитку, удосконаленню та функціонуванню системи пізнавальної самостійності як суб'єктно-професійної якості студента. Педагогічні умов ми пропонуємо такі:

- цілеспрямованість формування пізнавальної самостійності студентів;

- удосконалення пізнавальної самостійності студента завдяки спеціально організованому навчальному процесу, який передбачає взаємозв'язок особистісного досвіду студента з навчальним процесом в університеті;

- адекватність способів та засобів формування пізнавальної самостійності підсумкової меті;

- сприяння активності самостійності студента;

- вибору технології навчання та визначення співвідношення самостійної та інших видів роботи студента в процесі навчання.

В основі формування пізнавальної самостійності полягають принципи, які пов'язані з розвитком особистісних якостей студента та викладача, тому нами були запропоновані принципи як базові установки формування пізнавальної самостійності в системі суб'єктно-особистісної підготовки студента.

Так, принцип індивідуальності сприяє творчому саморозвитку студента, безпосередньо, навчальній мотивації та інших видів діяльності, організації саморухомості в досягненні мети. Принцип індивідуалізації надає можливість студентові відчувати власний розвиток та самореалізацію. Саме принцип індивідуалізації передбачає особистісний розвиток, розвиток творчих можливостей студента, розробку власних стратегій, поступове самовдосконалення студентом самого себе.

Вітчизняний науковець Л. Скорич вважає, що індивідуалізація педагогічної взаємодії означає виявлення і культивування в кожному студентові індивідуально-специфічних елементів загальної і специфічної обдарованості, побудову такого змісту і методів навчання, які були б адекватні за рівнем розвитку студента та відповідали його індивідуальним особистісним особливостям і можливостям, здібностям та інтересам [7, с. 847].

По-друге, принцип прогнозування. Суттєвим для формування пізнавальної самостійності студента з позицій суб'єктності є формування навичок і вмінь прогнозування майбутніх результатів педагогічної діяльності, а також прогнозування їх наслідків. Принцип прогнозування сприяє розробці певного плану педагогічних дій.

З психологічної точки зору суб'єкт прогнозує свою діяльність для упорядкування і відповідно встановлює послідовність дій. Прогнозування дозволяє особистості, по-перше, з точки зору психологічних можливостей людини зв'язати послідовність завдань за характером активності, які потрібні на початку діяльності, в кульмінаційний момент і наприкінці. По-друге, прогнозування дозволяє визначити момент і форму максимального напруження активності і організувати діяльність відповідно до індивідуальних особливостей особистості [8, с. 159-160]. Так, залежно від досвіду суб'єкт має можливість в тій чи іншій мірі здатністю прогнозувати події. Зрозуміло, що в свою чергу такий прогноз перетворює його внутрішній стан, тобто почуття невпевненості в ситуації перед несподіваними подіями і замінюється станом впевненості і готовності до таких ситуацій.

Прогнозування і процес прийняття рішень співпадають, тому що в процесі прогнозування за основу рішення береться один з варіантів бажаного результату. З точки зору педагогічної діяльності вчитель в своїй діяльності спеціального прогнозування не робить, тому що воно направлено на формулювання прогнозу розвитку об'єкту на основі тенденцій і на отриманні попередньої інформації про педагогічний процес.

По-третє, принцип полісуб'єктності, який передбачає становлення суб'єкт-суб'єктної взаємодії на різних рівнях взаємодії в процесі освітньої діяльності. Будь-яка система характеризується взаємопов'язаними складовими, функціонуванням або розвитком якщо структура залишається стабільною, то розвиток характеризується певними змінами в цій структурі, тому будь-які перетворення в освітньому процесі, зокрема при формування суб'єктності студента, відбуваються на основі діалогічної взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу.

Принцип полісуб'єктності сприяє перетворенню суперпозиції педагога і субординаційної позиції студента в особистісно рівноправні позиції взаємодіючих людей. Цей принцип пов'язаний із зміною ролей та функцій учасників педагогічного процесу.

У зв'язку з чим, маємо відзначити, по-суті викладач не вчить та виховує студентів, а актуалізує та стимулює потяг студентів до саморозвитку, вивчає активність студента, створює умови для саморозвитку, само актуалізації студента. Очевидно, особливе значення мають професійно-ціннісні орієнтації викладача, що пов'язані з його відношенням до студентів, до педагогічної діяльності в цілому.

В контексті сказаного стає зрозуміло, що при використанні принципу полісуб'єктності повинна враховуватися певна послідовність, тобто від максимальної допомоги студентам у вирішенні педагогічних завдань до поступового нарощування студентами власної активності до повної саморегуляції навчання. Така форма співробітництва викладача і студента призводить до саморозвитку студента та нарощування студентом особистісної суб'єктності [6, с. 292-294].

З позицій суб'єктності сутність діалогу як двобічного інформаційного смислового зв'язку є важливою складовою процесу освіти.

Діалогічність передбачає проявлення особистісних цінностей викладача через зіставлення їх із цінностями студентів, з'ясування точок співпадіння в розумінні різних явищ, подій в суспільстві, в світі, створення простору спільному пошуку сутність життя. При цьому освіта передбачає формування суб'єктності, тобто активність суб'єкту в особистісним спілкуванні, взаємодії, в сумісному вирішенні завдань, які визначають значущість особистості і її діяльності для суспільства [5, с. 196].

Зрозуміло, що бути суб'єктом процесу навчання в університеті студент може, лише перебуваючи в суб'єктно-суб'єктній системі координат. Враховуючи багаточисленні результати, що були здобуті при вивченні проблеми суб'єкт-суб'єктних відносин у системі вищої освіти, треба зазначити, що у випадку переходу об'єкту педагогічної дії в суб'єкт освітнього процесу головним фактором є суб'єктний потенціал студента. Саме залучення суб'єктного потенціалу надає можливість студентові реалізуватися, що створює сприятливі умови для досягнення освітньої мети та формуванню суб'єктності у студентів.

Однак, залучення студентом свого суб'єктного потенціалу передбачає ряд суб'єктивних чинників, що впливають на цей процес:

по-перше, мотивація, яка повинна відповідати потребам та очікуванням суспільства, тобто адекватна соціальному замовленню;

по-друге, розвинуте критичне мислення, що забезпечує свідому суб'єктну активність студента та його об'єктивну самооцінку в процесі оволодіння професійно-педагогічною діяльністю;

по-третє, готовність і здатність до самопізнання та саморозвитку, що сприяє виникненню попереднім двом.

Суб'єкт-суб'єктну взаємодію ми розглядаємо як складний, багатоаспектний процес, в якому відбуваються взаємозумовлені та взаємопов'язані зміни взаємодіючих сторін та їх взаємозбагачення. Зрозуміло, що при взаємодії суб'єктів процесу освіти взаємний вплив відбувається друг на друга, більш того, відбувається взаємний обмін діяльністю, ціннісними орієнтаціями, інформацією, а також створюються установки на взаєморозуміння, співробітництво і співтворчість, а також виробиваються стратегії сумісної діяльності, партнерства та толерантності.

Розглянувши принцип полісуб'єктності, неможливо не погодитися із твердженням, що саморозвиток особистості студента залежить від його індивідуалізації. На думку Л. Пак формування суб'єктності, що сприяє забезпеченню соціального становлення студента передбачає формування базової основи для побудови ефективних взаємовідносин, накопичення досвіду групової взаємодії, соціальних суб'єктів на основі організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії, системи індивідуальних відносин при збереженні індивідуальності кожного суб'єкту взаємодії для взаємообміну соціальним досвідом, життєвими позиціями та установками.

Науковець пропонує досліджувати процес формування суєтності з позицій суб'єктно-розвиваючої соціалізації студента у трьох напрямках: соціальному, культурному та індивідуального існування студента:

- соціально-змістовному, що зумовлює варіативний характер освітнього процесу і актуалізуючи відповідальність системи освіти за наслідок, накопичення і залучення студентів до знань і досвіду людства, становлення особистості, яка здатна повноцінно соціалізуватися в суспільстві, яке постійно оновлюється;
- культурно-інтеракційному, що передбачає засвоєння студентами найбільш суттєвих елементів культурної спадщини людської цивілізації, що історично склалися; соціально-ролевих взаємозв'язків і відносин соціуму, що володіє певною специфікою в світі постійно оновлених комунікацій, зв'язків взаємовідносин в соціальній структурі суспільства;
- індивідуально-діяльнісному, що забезпечує новоутворювання, створення студентом самого себе діяльнісного, який само відтворює в оптимальному відношенні індивідуальних і загально соціальних цінностей в свідомості і поведінці як базове здійснення життя особистості в системі громадських відносин, що необхідні для досягнення творчої індивідуальності і особистісної автономії [9, с. 58-60].

Очевидність тісного взаємозв'язку всіх педагогічних принципів організації гуманістичної педагогічної взаємодії приє сприяє актуалізації творчого потенціалу студентів, стимулює їх особистісне та професійно-педагогічне зростання та формування суб'єктності студентів університету.

В структурному плані пізнавальна діяльність вміщує компоненти, що сприяють становленню пізнавальної самостійності: мотиваційний, орієнтаційний, операційно-змістовний, емоційно-вольовий та оціночний [1, с. 24].

Мотиваційний компонент передбачає позитивне відношення до навчання, внутрішню потребу в отриманні знань та умінь, інтерес та потребу в самостійній роботі. Цей компонент забезпечує направленість

особистості на самостійне засвоєння знань, розвиток вмінь та наступну реалізацію своїх здібностей та вмінь в освітній діяльності.

Організаційний компонент характеризує процес прийняття студентами мети формування пізнавальної активності та самостійності, системи знань про умови її здійснення, планування та прогнозування.

Операційно-змістовний компонент вміщує два блоки, а саме: систему знань та способів діяльності. Цей компонент забезпечує реалізацію потреби особистості до навчально-інтелектуальної діяльності та вміщує інтелектуально-евристичні способи роботи.

Емоційно-вольовий компонент передбачає особистісні вольові якості студента такі як рішучість, цілеспрямованість, самостійність, вміння спрямовувати та вміння контролювати свої дії, тобто самоконтролювати свою самостійну пізнавальну діяльність.

Оціночний компонент передбачає адекватне оцінювання своїх пізнавальних здібностей та досягнень.

Таким чином, результат пізнавальної самостійності в навчально-виховному процесі університету зумовлено унікальністю пізнавального досвіду суб'єкту в житті та навчальній діяльності, яка повинна стати для студента не тільки пізнавальною, але і процесом, який сприятиме отриманню досвіду практичної реалізації засвоєних знань та умінь. Треба зазначити, що студенти засвоюють тільки ті знання, які пов'язані з їхнім особистісним досвідом пізнання та діяльності, а вже потім вони перетворюються в суб'єктний досвід студента, який накопичується як досвід навчально-пізнавальної діяльності в процесі соціальної взаємодії між суб'єктами освітнього процесу.

Література:

- 1. Ольховая Т. А.** Познательная самостоятельность как фактор становления субъектности студентов университета / Татьяна Александровна Ольховая, Валентина Александровна Садова // Высшее образование сегодня. – 2011. – № 1. – С. 22-24.
- 2. Кибальченко И. А.** Взаимосвязь субъектного, ментального и познавательного опыта у лиц с разной успешностью деятельности / И. А. Кибальченко // Психологический журнал. – 2010. – Т. 31. – №3. – С. 33-45.
- 3. Малихін О. В.** Самостійна пізнавальна діяльність студентів вищих педагогічних навчальних закладів в контексті організації їх самостійної навчальної діяльності / Олександр Володимирович Малихін // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2007. – Серія 16. Випуск 7(17). – С. 133-140.
- 4. Мампорія С. В.** Информационно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов вузов / С. В. Мампорія // Высшее образование сегодня. – 2010. – №11. – С. 57-59.
- 5. Ольховая Т. А.** Становление субъектности студента университета: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. – Оренбург, 2007. – 437 с.
- 6. Сластенин В. А.** Педагогика : учебник для студ. высш. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; под. ред. В. А. Сластенина. – 9-е изд. стер. – М. :

Издательский центр «Академия», 2008. – 576 с. **7. Скорич Л. П.** Суб'єктність в освітньому процесі / Л. П. Скорич // Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка. – 2011. – Випуск 11. – С. 836-850. **8. Абульханова-Славская К. А.** Стратегия жизни : монография / Ксения Александровна Абульханова-Славская. – М.: «Мысль», 1991. – 299 с. **9. Пак Л. Г.** Смысловые ориентиры субъектно-развивающей социализации студента вуза / Л. Г. Пак // Педагогический журнал Башкортостана. – 2010. – №5 (30). – С. 58 – 63.

Шехавцова С. О. Пізнавальна самостійність в системі суб'єктно-професійних якостей студента університету

В статті розглядається суб'єктність студента до професійно-педагогічної діяльності в середовищі університету на основі аналізу наукових джерел як складової професійної підготовки майбутнього вчителя.

Ключові слова: суб'єктність студента, середовище університету, професійна підготовка, педагогічна діяльність, саморозвиток студента.

Шехавцова С. А. Становление субъектности студента к профессионально-педагогической деятельности

В статье рассматривается субъектность студента к профессионально-педагогической деятельности в университете на основе анализа научной литературы как составляющей профессиональной подготовки будущего учителя.

Ключевые слова: субъектность студента, среда университета, профессиональная подготовка, педагогическая деятельность, саморазвитие студента.

Shekhavtsova S. O. Performing student's subjectivity to the professional and pedagogical activity

This article deals with the student's subjectivity to the professional and pedagogical activity as the aspect of their professional preparation of future teachers in the University environment on the basis of scientific sources.

Key-words: student's subjectivity, the University environment, professional preparation, pedagogical activity, student's self-development.

УДК [378.011.3:338.48](470+571)

Г. П. Щука

**СУЧАСНА СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ПРОФЕСІЙНИХ
КАДРІВ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В
РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ**

Для реалізації програми оздоровлення населення країни необхідно підготувати достатню кількість висококваліфікованих фахівців в області фізичної культури та спорту, які повинні сприяти залученню громадян України до здорового способу життя, систематичних занять фізичною культурою, саморозвитку та самовдосконалення.

На даний час кадровий склад, який працює в системі спортивно-оздоровчого туризму, представлений двома категоріями: по-перше, це професійні кадри туризму, фізичної культури, які мають відповідну професійну освіту, та для яких робота в спортивно-оздоровчих центрах виступає основною (професійною) діяльністю; по-друге, це громадські кадри: інструктори, супровідники, організатори та керівники туристських походів, судді туристських змагань та інші працівники, які отримали звання та категорії в системі підготовки кадрів Федерації спортивного туризму, і для яких робота в спортивно-оздоровчих центрах не є основною. Незважаючи на це, проблема кадрового забезпечення в спортивному, а ще більше в спортивно-оздоровчому, туризмі до цього часу в нашій країні не вирішена.

Програми підготовки громадських кадрів Федерацією спортивного туризму орієнтовані в основному на спортивну підготовку та недостатньо адаптовані до професійної діяльності спеціалістів спортивно-оздоровчого туризму. Крім того, вони не мають Державного освітнього статуту; питання ліцензування, сертифікації їхньої діяльності взагалі не розглядаються.

Підготовка професійних кадрів спортивного та спортивно-оздоровчого туризму здійснюється лише на рівні спеціалізації в межах інших напрямів підготовки: «Туризм», «Географія», «Фізичне виховання», «Історія», «Менеджмент організацій» та ін.. Позитивний досвід накопичено в ряді ВНЗ: Запорізькому національному університеті, Переяслав-Хмельницькому ДПУ імені Григорія Сковороди, Сумському ДПУ ім. А. С. Макаренка, Львівському державному університеті фізичної культури та ін., і обґрунтовано в наукових доробках вітчизняних дослідників: В. Абрамова, Т. Блистів, В. Зігунова, І. Зігунової, В. Козака, А. Коноха, Б. Пангелова, С. Фокіна та ін. Проте аналіз представленого досвіду підготовки вказує на значні розбіжності програм та методик навчання і спонукає шукати інші шляхи вирішення питання кадрового забезпечення спортивно-оздоровчого туризму.

В зв'язку з цим досить цікавим видається досвід Російської Федерації, де існує окремий напрям підготовки – «Рекреація та спортивно-оздоровчий туризм». Система туристської освіти Росії частково характеризується в наукових дослідженнях В. Федорченка та Л. Кнодель, проте вони характеризували процес підготовки фахівців туристської індустрії в цілому, не зупиняючись на питаннях підготовки кадрів спортивно-оздоровчого туризму.

Відсутність відомих нам досліджень цієї проблематики спонукало до проведення власного аналізу і визначило мету даної статті: проаналізувавши генезис спеціальності «Рекреація та спортивно-оздоровчий туризм», Федеральні державні освітні стандарти вищої професійної освіти (ФДОС ВПО) цього напрямку підготовки, дати загальну характеристику системи професійної підготовки кадрів спортивно-оздоровчого туризму в Росії, та визначити доцільність запровадження цього досвіду в Україні.

Виклад основного матеріалу. Напрямок підготовки 032103 «Рекреація та спортивно-оздоровчий туризм» був затверджений наказом Міносвітнауки Росії у 2005 р. [1], до цього часу існував як спеціальність і входив до напрямку 032100 «Фізична культура» галузі 030000 Гуманітарні науки [2, с. 3]. В кінці 2005 р. було прийнято ДОС ВПО цієї спеціальності [3], відповідно до якого випускник отримував кваліфікацію – спеціаліст з рекреації та спортивно-оздоровчого туризму. В зв'язку з переходом на двоступеневу вищу освіту, спеціальність була реорганізована у напрям підготовки 034600 «Рекреація та спортивно-оздоровчий туризм» [4].

У вітчизняній туристології питання кадрового забезпечення спортивно-оздоровчого туризму відноситься до проблематики організації спортивного туризму, тому, щоб зрозуміти, чому в Росії напрям підготовки об'єднав дві області діяльності: рекреацію та спортивно-оздоровчий туризм, зупинимось на визначенні цих понять.

У енциклопедичному словнику-довіднику з туризму даються наступні визначення *рекреації*: 1. Розширене відтворення сил людини (фізичних, інтелектуальних і емоційних). 2. Будь-яка гра, розвага та ін., що використовується для відновлення фізичних і розумових сил. 3. Сегмент індустрії дозвілля, який найшвидше розвивається і пов'язаний з участю населення в активному відпочинку на відкритому повітрі, що припадає переважно на уїк-енд. 4. Перебудова організму і людських популяцій, що забезпечує можливість активної діяльності за різних умов, характеру і змін навколишнього середовища [5, с. 273].

Отже, професійна діяльність спеціаліста з рекреації – діяльність, спрямована на відновлення життєвих сил людини, а «туризм є найінтенсивнішим видом рекреаційних занять» [там само, с. 110]. Проте, це твердження варто уточнити: з усіх видів туризму, на наш погляд, найбільші потенційні можливості щодо відновлення життєвих сил людини має саме спортивно-оздоровчий туризм.

Враховуючи те, що до цього часу існує певна неузгодженість у трактуванні термінів спортивного чи спортивно-оздоровчого туризму, і ці поняття в енциклопедичному словнику-довіднику з туризму відсутні, ми дозволимо собі скористатися визначенням С. П. Фокіна: «Спортивний туризм – це специфічний вид туристсько-спортивної діяльності, головною формою якої є похід (подорож), або змагання з видів туризму; ці види діяльності спрямовані на випробовування фізичних, психічних, духовних сил людини, удосконалення туристської майстерності туриста та виконання нормативів спортивних розрядів. Головними відмінностями спортивно-оздоровчого і спортивного туризму є різниця в туристському досвіді та кваліфікації учасників і кінцевій меті діяльності...» [6, с. 89].

Таким чином, спортивно-оздоровчий туризм – це специфічний вид діяльності, спрямований на відновлення фізичних, психічних, духовних сил людини шляхом проведення туристських заходів: походів вихідного дня та не категорійних походів. Отже, об'єднання спортивно-оздоровчого туризму з рекреацією при підготовці фахівця даного профілю видається нам цілком логічним.

Розглянемо більш детально державні вимоги до організації та результатів процесу підготовки фахівців з рекреації та спортивно-оздоровчого туризму.

Враховуючи, що спортивно-оздоровчий туризм розглядався як складова спортивного туризму, від спеціаліста вимагалось мати певний рівень фізичної підготовки. Тому при наборі абітурієнтів стандартом 2005 р. передбачалося проведення додаткових вступних іспитів: із загальної фізичної підготовки та спеціалізованої підготовки з вибраного виду туристської чи фізкультурно-спортивної діяльності.

ФДОС ВПО 2011 р. ці вимоги не встановлював, проте більшість ВНЗ при оголошенні набору на цей напрям підготовки інформували абітурієнтів про проведення додаткових вступних іспитів з фізичної культури.

Областю професійної діяльності майбутнього фахівця визначалися: спортивно-оздоровчий туризм; фізична (фізкультурно-спортивна) рекреація та реабілітація; діяльність з оздоровлення населення засобами фізичної культури, спорту та туризму; індустрія туризму, дозвілля та рекреації; туристсько-рекреаційні заклади та системи; санаторно-курортні комплекси й установи та інші послуги в сфері фізичної культури, рекреації та туризму.

Об'єктами професійної діяльності виступали психічні, фізичні, функціональні можливості людини; рекреаційно-оздоровчі цикли обслуговування туристів, туристський продукт; спеціальні рухові режими, орієнтовані на профілактику та усунення психічних та фізичних перевантажень; соціально-культурне, екологічне, краєзнавче та фізичне виховання особистості; організаційно-методична, управлінська діяльність у сфері туризму, краєзнавства і рекреації та санаторно-курортного комплексу; здоровий образ життя, який формується засобами

рекреації, туризму та краєзнавства; процес формування особистості, її залучення до загальнолюдських та культурних цінностей, до рекреаційно-оздоровчих форм занять, туристсько-краєзнавчих заходів та туризму.

Як ми бачимо, основний акцент при визначенні області та об'єктів професійної діяльності зроблено на рекреацію, спортивно-оздоровчий туризм виступає лише одним із засобів досягнення бажаних результатів. Це досить добре простежувалося в ДОС ВПО 2005 р., де окремо виділялася також підготовка до рекреаційної та реабілітаційної діяльності (крім педагогічної, організаційно-управлінської, науково-дослідної). В наступному стандарті завдання цієї діяльності були перенесені до педагогічної діяльності. Туристська діяльність, як можливий вид професійної діяльності, при підготовці фахівців цього напрямку підготовки не виділялася. Щоправда, серед завдань організаційно-управлінської діяльності та професійних компетенцій декларувалася необхідність підготовки майбутнього працівника до реалізації технологій тур агентської та тур операторської діяльності (ПК 20), проте подальшого втілення цієї ідеї не виявилось.

В ДОС ВПО 2011 р. у вимогах до результатів засвоєння основних освітніх програм (ООП) бакалавріату вперше були сформовані загальнокультурні (10 шт.) та професійні (34 шт.) компетенції випускника. Професійні компетенції поділялися на три групи:

1. педагогічна діяльність – 15 шт.;
2. організаційно-управлінська – 14 шт.;
3. науково-дослідна – 5 шт.

Цікаво, що визначені компетенції лише наполовину повторювали завдання професійної діяльності (при цьому інші 50% завдань були опущені), проте включали абсолютно нові положення.

Представлені професійні компетенції умовно можна класифікувати наступним чином:

- компетенції, що стосуються особистості майбутнього фахівця, його здатності до професійного та особистісного зростання;
- компетенції, що стосуються організації рекреаційної діяльності в цілому;
- компетенції, що стосуються мотивації та розвитку особистості того, хто займається.

Компетенції науково-дослідної діяльності випускника бакалавріату нам здаються взагалі дещо надуманими: проводити наукові дослідження актуальних проблем сфери рекреації, туризму та краєзнавства з урахуванням національно-регіональних та соціально-демографічних факторів, формуючи логіку та методологію цього дослідження, ми вважаємо завданням, яке не відповідає даному рівню підготовки.

Основна освітня програма підготовки бакалавра з рекреації та спортивно-оздоровчого туризму передбачає вивчення наступних

навчальних циклів: гуманітарний, соціальний та економічний (19-21 % від обсягу загального навчального навантаження); математичний та природничий (12-14%); професійний (66-68%). Кожен цикл має базову (обов'язкову – 47-53%) та варіативну (профільну, встановлену ВНЗ – 47-53%) частини.

Порівняно з першим стандартом, у другому відбувся перерозподіл навчального навантаження між циклами дисциплін. Об'єм дисциплін першого циклу було скорочено на чверть, натомість час на вивчення математичних та природничих дисциплін збільшено. Дисципліни спеціальності та спеціалізації склали блок професійних дисциплін, який за кількістю годин скоротився. ВНЗ отримали можливість майже наполовину наповнювати навчальні плани, тоді як раніше федеральний компонент складав 71%. В нових стандартах було значно скорочено перелік обов'язкових для вивчення дисциплін (див. табл. 1) та термін вивчення фізичної культури: з 408 годин до 2 кредитів (72 год.), проте збільшена з 18 до 24 тижнів тривалість практик. ФДОС ВПО 2011 р. висував більші вимоги до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного забезпечення навчального процесу.

Таблиця 1

Порівняння обов'язкового мінімуму змісту основної освітньої програми

Дисципліни, які зникли	Реорганізовані дисциплін	Дисциплін, які залишилися	Нові дисципліни
Загальні гуманітарні та соціально-економічні дисципліни			
-Економіка -Культурологія -Російська мова та культура мовлення -Соціологія -Правознавство -Політологія	-Вітчизняна історія - Історія -Психологія та педагогіка – Психологія, Педагогіка	-Іноземна мова -Фізична культура -Філософія	
Загальні математичні та природничо-наукові дисципліни			
		-Математика -Інформатика -Географія рекреаційних систем та туризму -Загальна екологія	-Науково-методична діяльність
Загально професійні дисципліни			
-Соціальна психологія -Ергономічна біомеханіка -Правові основи	-Безпека в сфері рекреації та туризму – Безпека життєдіяльності	-Рекреалогія -Курортологія -Фізіологія людини -Анатомія та	

рекреації та туризму -Будови в рекреації та туризмі -Турінформатика з основами реклами -Відео-фото справа -Масаж		морфологія людини -Моніторинг фізичного стану людини -Теорія та методика фізичної культури -Економіка рекреації та туризму -Базові види фізкультурної рекреації	
Дисципліни спеціальності			
-Теорія та методика фізичної рекреації -Краєзнавство -Теорія та методика культурно-дозвілєвої діяльності -Іноземна мова (профільна) -Професійна майстерність (в залежності від спеціалізації)		-Основи спортивно-оздоровчого туризму -Основи менеджменту рекреації та туризму -Фізична реабілітація -Маркетинг рекреації та туризму	

Компетенції було розподілено між блоками підготовки, проте цей розподіл був зроблений, на наш погляд, не зовсім логічно. Так, готовність використовувати основні методи захисту виробничого персоналу та населення від можливих наслідків аварій; готовність використовувати комп'ютерну техніку, комп'ютерні програми та мультимедійні технології варто формувати при вивченні дисциплін другого та третього блоку, а не першого, як пропонують розробники стандартів. Натомість вміння здійснювати свою професійну діяльність, керуючись законодавством країни та спілкуватися з клієнтами, вести переговори, ділову переписку доцільно формувати при вивченні дисциплін першого циклу, а не другого і таке інше.

В напрямі підготовки 034600 «Рекреація та спортивно-оздоровчий туризм» виділено три профілі підготовки:

- Рекреаційно-оздоровча діяльність, менеджмент рекреації та туризму;

- Санаторно-курортна рекреація, менеджмент санаторно-курортної рекреації;

- Спортивно-оздоровчий туризм.

Аналіз порівняння навчальних планів показав, що вони мають абсолютно ідентичне наповнення варіативних частин перших двох циклів. Крім того, визначені чотири обов'язкові дисципліни варіативної частини професійного циклу, які вивчаються на всіх профілях підготовки:

1. Екскурсознавство (включає участь у якості стажера у виїзному заході);

2. Іноземна мова (профільна);

3. Туристські формальності;

4. Менеджмент туроператорської діяльності.

Треба відзначити, що базова частина професійного циклу сформована переважно з дисциплін, які більше пов'язані з реабілітацією, за винятком курсу «Основи спортивно-оздоровчого туризму». Тому виникали сумніви щодо ефективності підготовки в цьому напрямі фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму. Проте наповнення варіативної частини свідчить про можливість забезпечити високий рівень підготовки бакалавра зі спортивно-оздоровчого туризму. Так, до переліку обов'язкових дисциплін варіативної частини увійшли:

1. Теорія та методика туризму (4 види туризму за вибором ВНЗ, включає НТП);

2. Топографія та орієнтування на місцевості;

3. Пошуково-спасальні роботи в умовах природного середовища;

4. Безпека в туризмі;

5. Відео-фото справа;

6. Спортивно-оздоровчий туризм для осіб з відхиленнями в стані здоров'я;

7. Технологія масових туристських заходів;

8. Організація та технологія проведення навчальних заходів у туризмі (включає участь у навчальному заході в якості стажера);

9. Краєзнавство;

10. Теорія та методика культурно-дозвілдової діяльності;

11. Етикет та гостинність;

12. Правові основи туризму.

Таким чином, всі заявлені дисципліни мають пряме відношення до діяльності фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму. Крім того, серед дисциплін за вибором були:

- Технологія відновлення працездатності в туризмі;

- Технології реабілітації порушених функцій після екстремальних ситуацій;

- Специфіка травматизму в туризмі;

- Педагогіка екстремальної діяльності;

- Технологія організації харчування в туризмі;
- Тренажерні технології в туризмі;
- Соціально-психологічні особливості взаємодії в туристській групі;
- Анімація в рекреації та туристській діяльності та ін.

Крім того, студентам надається можливість опанувати скітур, альпінізм, скі-альпінізм, скелелазіння, рафтинг, гребний та парусний спорт, гірськолижний туризм, підводний спорт, дайвінг, стрільбу з луку тощо.

Отже, проведене дослідження дає змогу зробити висновок про доцільність відкриття напряму підготовки «Рекреація та спортивно-оздоровчий туризм». Зважаючи на той факт, що базова частина професійного блоку підготовки представлена переважно дисциплінами рекреаційного спрямування, підготовка фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму реалізується лише при підготовці за профілем «Спортивно-оздоровчий туризм».

Варто відзначити, що майже всі дисципліни перших двох блоків спрямовані на формування загальних компетенцій, хоча складають до третини об'єму навчального навантаження. Скорочення часу на їх вивчення дозволило б скоротити термін та витрати на професійне навчання майбутнього фахівця.

Цілком очевидно, що спеціалізація «Спортивно-оздоровчий туризм» на інших напрямках підготовки може забезпечувати лише знання основ організації та технології проведення туристських масових заходів і включає опанування одним з видів туризму. Відсутність знань фізіології людини, моніторингу визначення її фізичного стану і т.д. не дозволяє на достатньому рівні забезпечувати організацію та проведення спортивно-оздоровчих заходів.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні досвіду підготовки спеціалістів зі спортивно-оздоровчого туризму в Республіці Білорусь.

Література

- 1. Об утверждении** перечня направлений подготовки (специальностей) высшего профессионального образования. Приказ Минобрнауки России №4 от 12 января 2005 г. [Электронный ресурс] // Российское образование. Федеральный образовательный портал: нормативные документы. – Режим доступа: <http://www.edu.ru>.
- 2. Общероссийский** классификатор специальностей по образованию ОК 009-2003. Правовые ресурсы [Электронный ресурс] // КонсультантПлюс. – Режим доступа: <http://www.consultant.ru>.
- 3. ГОС ВПО** специальность 032103 «Рекреация и спортивно-оздоровительный туризм» [Электронный ресурс] // Российское образование. Федеральный портал. – Режим доступа: <http://www.edu.ru>.
- 4. ФГОС ВПО** по направлению подготовки 034600 Рекреация и спортивно-оздоровительный туризм (квалификация

(степень) «бакалавр» [Електронний ресурс] // Российское образование. Федеральный портал. – Режим доступа: <http://www.edu.ru>.

5. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / Автори-укладачі: В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – 372 с. **6. Фокін С. П.** Спортивний і спортивно-оздоровчий туризм: питання термінологічного апарату / С. П. Фокін // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наук. монографія / за ред. С.С.Єрмакова. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2006. – № 8. – С. 88-90.

Щука Г. П. Сучасна система підготовки професійних кадрів спортивно-оздоровчого туризму в Російській Федерації

В статті аналізується досвід підготовки фахівців спортивно-оздоровчого туризму в Російській Федерації. На основі детального аналізу стандартів підготовки спеціалістів (2005 р.) та бакалаврів (2011 р.) напряму підготовки «Рекреація та спортивно-оздоровчий туризм» розглядається доцільність запровадження даного напряму підготовки в Україні.

Ключові слова: спортивно-оздоровчий туризм, рекреація, підготовка кадрів

Щука Г. П. Современная система подготовки профессиональных кадров спортивно-оздоровительного туризма в Российской Федерации

В статье анализируется опыт подготовки специалистов спортивно-оздоровительного туризма в Российской Федерации. На основе подробного анализа стандартов подготовки специалистов (2005 г.) и бакалавров (2011 г.) направления подготовки «Рекреация и спортивно-оздоровительный туризм» рассматривается целесообразность открытия данного направления подготовки в Украине.

Ключевые слова: спортивно-оздоровительный туризм, рекреация, подготовка кадров.

Shchuka G. P. The Modern System of Professional Training in Sports and Health Tourism in the Russian Federation

The article reviews the experience of specialists' training in sports and health tourism in the Russian Federation. Based on a detailed analysis of the standards of training of specialists (2005) and Bachelors (2011) of specialty "Recreation and Sports and Health Tourism," the expediency of such training specialty opening in Ukraine is considered.

Key words: sports and health tourism, recreation, professional training.

МЕТОДИКА. ПРАКТИКА. ДОСВІД

УДК 338.48.011.3-057.175-048.35

А. В. Гуцол

**НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «ІННОВАЦІЙНІ
ТЕХНОЛОГІЇ В ТУРИЗМІ» ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
«ТУРИЗМОЗНАВСТВО» І «ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА»**

На сучасному етапі розвитку суспільства, індустрія туризму є однією з галузей світового господарства, яка найбільш динамічно розвивається. Для цілого ряду країн і регіонів туризм служить джерелом значних валютних надходжень, сприяє створенню додаткових робочих місць, забезпечує зайнятість населення та розширення міжнародних контактів.

Не виключенням є і українська держава, яка з року в рік намагається створити найбільш сприятливі умови для розвитку туристичної галузі. В таких умовах особливого значення набуваються інноваційні технології, які використовуються в туристичній сфері, адже вони допомагають прискорити процес впровадження досягнень науки та техніки в практику роботи підприємств туристичної та готельно-ресторанної індустрії, що є надзвичайно важливим. Актуальність вказаного процесу викликана тим, що в ринковій економіці інновації являють собою метод конкуренції, оскільки інновація веде до зниження собівартості, цін і зростання прибутку, до створення нових потреб, до притоку грошей, до підвищення іміджу (рейтингу) виробника нових продуктів, до відкриття і захоплення нових ринків, у тому числі і зовнішніх.

Інновація як процес або як продукт може стати однією з головних статей доходу підприємства, здійснюючи істотний вплив на збільшення прибутку того чи іншого туристичного підприємства.

Таким чином, курс «Інноваційні технології в туризмі» є надзвичайно доцільним та актуальним, адже допоможе майбутнім фахівцям з туризму та готельно-ресторанної справи ознайомитися із інноваціями в своїй галузі та навчитися застосовувати їх для збільшення продуктивності роботи підприємства.

Проблемами вивчення інновацій у сфері туризму та готельно-ресторанного бізнесу займалися ряд вчених. Так, М. Ізотова та Ю. Матюхіна в своїй книзі «Інновації в соціально-культурному сервісі та туризмі» детально зупиняються на сутності поняття «інновації в туристичній галузі», розглядають театралізацію та рольові ігри як новий напрямок роботи в культурному туризмі, досліджують сучасні екстремальні види туризму, а також вивчають питання модернізації та

удосконалення старих туристичних маршрутів та розробку на їх основі нових.

Робота В. С. Новікова «Інновації в туризмі» є надзвичайно інформативною. У ній проаналізовано теоретичні аспекти вивчення інноваційних технологій, надано класифікацію інновацій, розглянуто їх функції, а також управління інноваційною діяльністю в туризмі та сфері послуг. У книзі також розкриті принципи стійкого розвитку туризму, впровадження допоміжного рахунку туризму як методу оцінки його економічної ефективності, а також вплив науково-технічного прогресу та інновацій у суміжних з туризмом галузях на нововведення в туристській сфері.

А. М. Клейменов та Б. І. Сергеев займалися дослідженням регіонального впровадження інновацій в туризмі на прикладі Криму. М. А. Міхно розглядає інновації як необхідний пункт у програмі розвитку та реалізації туристичного продукту на ринку. Н. Є. Козлітіна та Н. А. Велітіна у статті «Інноваційні технології в індустрії туризму» акцентують увагу на тому, що одним із найважливіших аспектів інновацій є новітні інформаційні технології.

Незважаючи на значну кількість праць, що стосуються застосування інноваційних технологій у сфері туризму, питання доцільності вивчення цих технологій майбутніми фахівцями туристичної сфери залишаються недослідженими, що обумовлює актуальність опрацювання теми.

Метою статті є характеристика дисципліни «Інноваційні технології в туризмі» як важливої складової підготовки фахівців спеціальностей «Туризмознавство» і «Готельно-ресторанна справа».

Курс «Інноваційні технології в туризмі» займає важливе місце у системі підготовки спеціалістів зі спеціальності «Туризмознавство» та магістрів зі спеціальності «Готельно-ресторанна справа», «Туризмознавство» і відноситься до циклу дисциплін професійної підготовки.

Основною метою курсу є надання майбутнім фахівцям знань з теоретичних основ інноваційного менеджменту в туризмі, розроблення та запровадження інноваційного туристичного продукту, використання інноваційних технологій в його формуванні, обслуговуванні туристів; формування навичок застосування нових інформаційних технологій комплектування, просування та продажу турів, формування знань щодо новітніх механізмів та методів управління міжнародними та вітчизняними підприємствами сфери туризму.

Одними із найважливіших завдань, що ставить перед собою вивчення дисципліни є формування у студентів розуміння перспективності впровадження інноваційних технологій в роботу підприємств сфери туризму, а також засвоєння студентами теоретичних знань та практичних умінь із розробки та впровадження інновацій в роботу готелів, ресторанів, туристичних агентств тощо.

В процесі вивчення курсу «Інноваційні технології в туризмі» студенти та магістранти знайомляться із широким колом питань, зокрема, з основними поняттями, що стосуються інновацій, інноваційних технологій та інноваційних процесів, законодавством щодо регулювання інноваційного розвитку в Україні та світі, стратегією та плануванням інноваційної діяльності на туристичному підприємстві, а також із значною кількістю інноваційних технологій, які застосовуються на сьогоденній момент в процесах туристичного обслуговування.

З метою успішного опанування дисципліни розроблено структуру курсу, що передбачає формування певного тематичного плану, який поділяє курс на два змістовні модулі (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

Модуль 1. Інновація як процес

Розділи:

- 1.1. Сутність понять інновація, інноваційні процеси.
- 1.2. Теорії інноваційного розвитку.
- 1.3. Інноваційні процеси в туризмі.

Практичні заняття

Практичне заняття 1

Практичне заняття 2

Практичне заняття 3

Практичне заняття 4

Модульний контроль 1.

Модуль 2. Нормативно-правові та організаційні аспекти інноваційної діяльності

Розділи:

- 2.1. Державне регулювання інноваційного розвитку в Україні та світі.
- 2.2. Правові аспекти інноваційної діяльності.
- 2.3. Стратегія та планування інноваційної діяльності.
- 2.4. Управління інноваційною діяльністю в компанії.

Самостійна робота

Практичні заняття

Практичне заняття 5

Практичне заняття 6

Практичне заняття 7

Практичне заняття 8

Модульний контроль 2.

Курс «Інноваційні технології в туризмі» складається із лекційного матеріалу, практичних занять та самостійної роботи.

У ході прослуховування лекцій студенти та магістранти мають змогу ознайомитися із теоретичними засадами інноваційної діяльності.

Виконання практичних занять передбачає з одного боку закріплення матеріалу, засвоєного у ході лекцій, із іншого ж - самостійний пошук інформації, яка стосується практичних аспектів впровадження інновацій в роботу підприємств туристичної галузі. З метою полегшення роботи студентів до кожного практичного заняття подано основний та додатковий списки літератури, які дають змогу підготуватися за певними темами у відповідності до поставлених вимог.

Самостійна робота студентів передбачає удосконалення вмінь та навичок роботи з матеріалами мережі Internet, які відіграють важливу роль у процесі підготовки фахівців туристичної сфери та у їх подальшій професійній діяльності. Завданнями самостійної роботи студентів та магістрантів є визначення переваг та негативних моментів впровадження інноваційних технологій в роботу готельно-ресторанних підприємств, туристичних компаній; порівняльна характеристика віртуальних турів по Кракову, Пенсильванії, Гавайям, Беверлі Хіллз; надання професійної оцінки віртуальним турам по готелям та ресторонам української держави.

Великою кількістю провідних педагогів доведено, що тільки ті знання, які студент здобув самостійно, завдяки власному досвіду, думці і дії, будуть насправді міцні. В процесі викладання навчального матеріалу засвоюється 15 відсотків інформації, що сприймається на слух, 65 відсотків – слух і зір. Якщо навчальний матеріал опрацьовується власноручно, самостійно (індивідуально) виконується завдання від його постановки до аналізу отриманих результатів, то засвоюється не менше 90 відсотків інформації.

Отже, використання в ході вивчення дисципліни «Інноваційні технології в туризмі» самостійної роботи, яка організована за проблемно-пошуковим методом, є доцільним, актуальним та ефективним в процесі надання знань зі вказаного курсу.

Таким чином, ступінь засвоєння курсу «Інноваційні технології в туризмі» оцінюється за допомогою написання двох модульних робіт, перевірки практичної та самостійної роботи студентів та магістрантів. Як підсумок – отримання певної кількості балів на екзамені, яка відповідає рівню набутих знань.

Підбиваючи підсумок, слід зазначити, що на сучасному етапі функціонування підприємств туристичного бізнесу виникають об'єктивні фактори, що ускладнюють процеси прийняття управлінських рішень в умовах прискореного темпу суспільно-політичного життя. Збільшується обсяг «фахової» інформації, яку слід опановувати та використовувати, бурхливо розвивається наука і техніка, що спонукає до впровадження більш продуктивних і якісно нових зразків обладнання, новітніх виробничих технологій та надання широкого спектру послуг. Структура колективів сучасних підприємств туристичної та готельно-ресторанної сфери значно ускладнилась, що зумовлено появою нових професій, суттєвими змістовними змінами праці фахівців традиційних спеціальностей, підвищенням рівня освіти та духовної культури

працівників та інше. В таких умовах інноваційний розвиток стає актуальним питанням сучасного готельного-ресторанного бізнесу.

Необхідність використання в практичній діяльності інноваційного менеджменту, новітніх технологій в туризмі, курортній справі, а також готельному і ресторанному сервісі, зумовлює потребу належної підготовки фахівців з питань інноваційних технологій. Вивчення дисципліни «Інноваційні технології в туризмі» дозволяє ознайомитися із принципами запровадження інновацій в сучасних умовах, особливостями моделей інноваційного розвитку туристичних підприємств, міжнародним та вітчизняним досвідом впровадження інновацій в роботу туристичних підприємств.

З огляду на необхідність набуття відповідних знань, вмінь та навичок дисципліна «Інноваційні технології в туризмі» є актуальною складовою підготовки фахівців туристичної галузі на сьогоднішній день.

Перспективи подальших досліджень буде становити вивчення питання доцільності переведення дисципліни «Інноваційні технології в туризмі» на дистанційну форму навчання.

Література

1. Малахова Н. Н., Ушаков Д. С. Инновации в туризме и сервисе / Н. Н. Малахова. – М.: ИКЦ «МарТ», Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2008. – 224с. **2. Новиков В. С.** Инновации в туризме: учеб.: пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. С. Новиков. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 208 с. **3. Михно М. А.** Роль инновации в туризме: учебник. / М. А. Михно. – М. 2004. – 210 с. **4. Морозов М. А.,** Морозова Н. С. Информационные технологии в социально-культурном сервисе и туризме. Оргтехника : учебник. / М. А. Морозов. – М : Изд-во «Академия», 2002. – 240 с.

Гуцол А. В. Навчальна дисципліна «Інноваційні технології в туризмі» як важлива складова підготовки фахівців спеціальностей «Туризмознавство» і «Готельно-ресторанна справа»

У статті проаналізовано роль та місце курсу «Інноваційні технології в туризмі» у процесі професійної підготовки фахівців з туризму. Розкрито зміст курсу, а також особливості організації аудиторної та позааудиторної роботи зі студентами.

Ключові слова: інновація, форми роботи, фахівець.

Гуцол А. В. Учебная дисциплина «Инновационные технологии в туризме» как важная составляющая подготовки специалистов специальностей «Туризмозведение» и «Гостинично-ресторанное дело»

В статье проанализирована роль и место курса «Инновационные технологии в туризме» в процессе профессиональной подготовки

специалистов по туризму. Раскрыто содержание курса, а также особенности организации аудиторной и внеаудиторной работы.

Ключевые слова: инновация, формы работы, специалист.

Gutsol A.V. Discipline "Innovative technologies in tourism" as an important component of training specialties "Tourism" and "Hotel and Restaurant Business"

The role and place of the course "Innovative Technologies in Tourism" in the process of professional training in tourism is analyzed in this article. The contents of the course and organization of classroom and extracurricular work are disclosed.

Key words: innovation, forms of work, specialist.

УДК 379.85: 378.147

І. М. Дашевська, О. І. Томкович

**ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ЇХ
ЗАСТОСУВАННЯ В ЕКСКУРСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Екскурсійна діяльність – невід’ємна складова туристичної сфери, без якої сучасний туризм не може повноцінно існувати. Однак, сьогодні цей важливий напрямок туристичної індустрії потребує оновлення, осучаснення, перетворення на гнучку до потреб туристів форму обслуговування. Одним із шляхів вирішення цих завдань є оновлення змісту, форм екскурсійної діяльності, пошук засобів надання екскурсії як базовій туристичній послугі пізнавального внутрішнього та в’їзного видів туризму, більшої ефективності, привабливості, динамізму. Обумовленість тісним зв’язком екскурсійної діяльності з навчанням, вихованням, освітою визначає актуальність дослідження сучасних форм навчання, в першу чергу, інтерактивних, та їх впровадження в екскурсійний процес. Народжена у лоні педагогіки як активний метод навчання і пізнання, екскурсія сьогодні сама потребує запозичення і пристосування до її потреб як туристичної послуги освітніх інноваційних методик. Отже, важливо науково обґрунтувати застосування інтерактивних методів навчання та їх практичне використання в екскурсійній діяльності.

В педагогічній науці досить широко висвітлені різні теоретико-методологічні та прикладні аспекти інтерактивних методів навчання та виховання. Загальні питання дослідження і впровадження у навчально-виховний процес інтерактивних методів як складової сучасних методик викладання висвітлено в працях таких провідних педагогів, науковців як Ш. Амонашвілі, В. Давидов, Д. Ельконін, В. Краєвський, І. Лернер, М. Скаткін, А. Хуторський.

В. Лозова, А. Мартинець, Л. Пироженко, О. Пометун, Г. Селевко, А. Скоренок, Г. Шевченко розглядають у своїх роботах питання сутності, особливостей інтерактивних методів, їх класифікацію, основні види та сфери їх застосування. Значення інтерактивних засобів для розвитку творчого потенціалу учнів, формування навчальних умінь, культури спілкування розглядається такими дослідниками як Л. Голодюк, Г. Коберник, Н. Кобірченко, С. Крамаренко, О. Пехота, О. Саган, Н. Суворова. Питанням застосування інтерактивних методів навчання у вищій школі присвячують свої роботи Г. П'ятакова, Н. Заячківська та інші.

Актуальні питання інтерактивності в екскурсійній діяльності зазначено в працях переважної більшості екскурсологів. Б. Ємельянов, М. Покоłodна, І. Чагайда, С. Грибанова, В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська та інші відзначають важливу роль і значення інтерактивності в екскурсійному процесі. Досліджуючи історію екскурсійної справи, В. Федорченко, О. Костюкова, Т. Дьорова, М. Олексійко розглядають інтерактивність як історично притаманну властивість екскурсії.

Отже, не дивлячись на достатньо велику кількість праць з питань інтерактивних методів навчання, пізнання, виховання як в сфері освіти, так і в екскурсійній діяльності, спеціальних досліджень щодо застосування їх в екскурсійному процесі нами не було знайдено.

Тому ціллю статті є визначення ролі і значення інтерактивних методів навчання в екскурсії як пізнавальному процесі та дослідження їх застосування в екскурсійній практиці. Для цього важливо вирішити такі завдання: визначити особливості інтерактивних методів навчання та рівень їх застосування в екскурсійній діяльності, обґрунтувати необхідність більш широкого застосування інтерактивних методів навчання в екскурсійній методиці і практиці.

Інтерактивність розуміють як процес взаємодії, своєрідного обміну знаннями, думками, емоціями, переходу їх від одного до іншого. Визначальними характеристиками цього поняття є не просто активна взаємодія (інтер-активно), це взаємодія, що здійснюється спільно-енергійно, рухливо, жваво, дієво, вкупі [1, с. 7-8].

Саме в такому розумінні принцип інтерактивності покладено в основу інтерактивних методик навчання та виховання в освітніх закладах різного типу. Навчальний процес відбувається за умови постійного діалогу як співнавчання, взаємонавчання, де всі його учасники є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, взаємодіють один з одним, обмінюються інформацією, спільно вирішують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють дії колег і свою власну поведінку [1, с. 8].

Інтерактивні методи навчання сприяють вирішенню багатьох навчальних і виховних завдань: розвивають комунікативні вміння та навички, допомагають встановленню емоційних контактів між учасниками навчального процесу, забезпечують виконання виховних

завдань формування свідомості і почуття особистості, компетентного й відповідального ставлення особистості до себе та оточуючого світу, впливають на формування громадянських поглядів, почуттів та переконань тощо.

Завдяки застосуванню інтерактивних методів навчально-виховний процес набуває організованого характеру, орієнтованого на певний результат, на формулювання конкретних висновків, на залучення всіх його учасників до індивідуального внеску, обміну знаннями, ідеями, способами діяльності. Використання інтерактиву дає можливість змінювати форми навчальної діяльності, переключати увагу і, таким чином, перетворювати напружений процес навчання на задоволення. Інтерактивні методи сприяють успішній соціалізації особистості, усвідомленню себе як частини колективу, а також власної ролі в ньому і рівню свого потенціалу. Вони дають змогу активізувати не тільки свідомість, але й почуття, емоції, вольові якості особистості.

Кожна із зазначених рис інтерактивного навчання окремо та всі вони разом можуть екстраполюватися на екскурсійний процес, для якого також характерний колективний, пізнавальний, освітньо-виховний характер, якому важливо надати діалогічності, емоційності, рухливості, жвавості, енергійності, задоволеності процесом взаємодії, активної особистої “включеності” в колективний процес екскурсійного пізнання.

Безперечно, екскурсійна практика виробила свою методичну основу, яка представляє собою комплекс методичних прийомів показу та методичних прийомів розповіді. Однак, інтерактивна природа екскурсії як пізнавального засобу проявлена в них недостатньо чітко. З більш ніж десяти прийомів показу, запропонованих сучасними фахівцями екскурсійної справи В. Бабарицькою, А. Коротковою, О. Малиновською [3, с. 76], інтерактивними можна визнати прийом зорової реконструкції, прийом зорового монтажу, прийом локалізації подій, прийом зорового порівняння, прийом зорової аналогії, прийом переключення уваги. Характерно, що прийомів розповіді (словесних) значно більше – понад двадцять [3, с. 84], і лише половина з них інтерактивного характеру: прийом питань-відповідей, прийом завдань, прийом співучасті, прийом дискусійної ситуації, прийом зіштовхування суперечливих версій, прийом персоніфікації, прийом проблемної ситуації. Окремо екскурсологами виділяється прийом руху. Рух є суттю екскурсії, однією з її визначальних рис [4]. Рух, переміщення екскурсанта до екскурсійного об'єкта з метою його пізнання задає інтерактивний характер екскурсії.

Проявляючись в методичних прийомах показу і розповіді, інтерактивна природа екскурсії, потребує більшої їх інтеграції та більш ефективного застосування комплексних інтерактивних методів, подібних до навчальних. Спорідненість екскурсії з навчанням дає їй широке поле використання всього комплексу навчально-виховних методів.

Величезний інтерактивний потенціал несуть в собі, в першу чергу, традиційні методи навчання, особливо їх поєднання. Наприклад,

якщо словесні (розповідь, пояснення, лекція, інструктаж) в поєднанні з наочними (ілюстрація, демонстрація, спостереження) та практичними (лабораторна робота, практична робота), створюють умови для інтерактивної взаємодії. Подібний алгоритм отримання знань характерний і для екскурсійного процесу.

Розширення перспектив для застосування інтерактивних методів в екскурсійній діяльності дають такі традиційні навчальні методи як проблемно-інформаційний, частково-пошуковий, дослідницький. Їх використання ґрунтується на послідовній і цілеспрямованій постановці перед учнями проблемних завдань, розв'язуючи які, вони під керівництвом викладача активно засвоюють нові знання.

Із зростанням значення інтерактивних методик збільшується кількість, зростає різноманіття безпосередніх інтерактивних методів навчання. Методи кооперативного навчання: діалогові методи, робота в малих групах, робота в парах, «Акваріум», «Синтез думок», «Коло ідей», «Карусель», ротаційні трійки спрямовані на розвиток навичок спілкування в групі, уміння критично мислити, висловлюватись, вести дискусію, переконувати, сприяють аналізу та обговоренню нового матеріалу [2, с. 46].

Такі методи колективно-групового навчання як «Мозковий штурм», «Мозаїка», «Аналіз ситуації», «Броунівський рух», «Дерево рішень», «Мікрофон» допомагають вільніше висловлюватися, долати стереотипи, відпрацьовувати уміння говорити по суті й переконливо. Інтерактивні методи опрацювання дискусійних питань дають можливість визначити власну позицію, формують уміння відстоювати свої думки, навички дискутування та публічного виступу, сприяють розвитку критичного мислення. Найпопулярнішими різновидами таких методів є методи «Займи позицію», «Зміни позицію», «Нескінчений ланцюжок», «Дебати» [2, с. 39].

Методи ситуативного моделювання – інсценізація, драматизація, рольова гра, проведення конференції, спонукають до розв'язання проблемної ситуації, формують навички співробітництва, забезпечують максимальну свободу інтелектуальної діяльності [5, с. 28].

Аналіз застосування інтерактивних методів навчання в екскурсійній діяльності показав, що методи останньої групи найбільш успішно застосовуються в екскурсійній діяльності музеїв. Цьому сприяють музейні експозиції як спеціально створені середовища культурної комунікації. Прикладом екскурсій-інсценізації є екскурсія по Львівському музею релігії «Гість з неба» до дня Святого Миколая, в ході якої гостей зустрічає і веде екскурсію «сам Святий Миколай». Досить популярними в Україні стають нічні музейні екскурсії, які проводяться як театралізації або рольові ігри. «Музейними» інтрактивними методами є методи на дію, на створення чогось власними руками, наприклад, ліплення горщика з глини в ході екскурсій по Національному музею-заповіднику українського гончарства в с. Опішному Полтавської області.

Найкраще пристосованими для оглядових і тематичних екскурсій на поширену історико-краєзнавчу тематику є інтерактивні методи колективно-групового навчання, зокрема різні варіанти «Мозкового штурму», «Аналіз ситуації», дискусійні методи «Займи позицію», «Зміни позицію», діалогові методи – робота в малих групах, «Синтез думок» та інші.

З розширенням екскурсійної тематики, урізноманітненням форм екскурсійного обслуговування туристів з'являється необхідність більш широкого застосування інтерактивних методів навчання в проведенні екскурсій. Як освітньо-виховний засіб з потужним пізнавальним потенціалом екскурсія потребує залучення інноваційних методичних засобів, в першу чергу, інтерактивного характеру. Виходячи з інтерактивної природи екскурсії, спорідненості її з навчанням, вихованням перспективним є як подальше вивчення можливостей застосування освітянського досвіду інтерактивного навчання в екскурсійній методиці та туристсько-екскурсійній практиці, так і пошук суто екскурсійних інтерактивних моделей.

Література

- 1. Пометун О. І.** Інтерактивні технології навчання : теорія і практика / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К. : Либідь, 2002. – 136 с.
- 2. Ігри дорослих.** Інтерактивні методи навчання / [упоряд. Л. Галіцина]. – К. : Редакція загальнопедагогічних газет, 2005. – 128 с.
- 3. Бабарицька В.** Екскурсознавство і музеєзнавство : [навч. посіб.] / В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. – К. : Альтерпрес, 2007. – 464 с.
- 4. Емельянов Б. В.** Экскурсоведение : учебник / Б.В. Емельянов. – 5-е изд., – М. : Советский спорт, 2004. – 216 с.
- 5. П'ятакова Г. П.** Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі : навч.-метод. посіб. для студентів та магістрантів вищої школи / Г. П. П'ятакова, Н. М. Заячківська. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 55 с.

Дашевська І. М., Томкович О. І. Інтерактивні методи навчання та їх застосування в екскурсійній діяльності

В статті розглянуто роль, значення, види інтерактивних методів навчання та особливості їх застосування в екскурсії як пізнавальному процесі. Виходячи з інтерактивної природи екскурсії, обґрунтовано необхідність більш широкого застосування в екскурсійній методиці та туристсько-екскурсійній практиці інтерактивних методів навчання.

Ключові слова: інтерактивність, інтерактивні методи навчання, екскурсійна діяльність, екскурсія.

Дашевская И. Н., Томкович А. И. Интерактивные методы обучения и их применение в экскурсионной деятельности

В статье рассмотрены роль, значение, виды интерактивных методов обучения и особенности их применения в экскурсии как познавательном процессе. Исходя из интерактивной природы экскурсии, обоснована необходимость более широкого применения в экскурсионной методике и туристско-экскурсионной практике интерактивных методов обучения.

Ключевые слова: интерактивность, интерактивные методы обучения, экскурсионная деятельность, экскурсия.

Dashevska I. M., Tomkovich O. I. The interactive methods of teaching and their application in excursion activity

The role, value and kinds of the interactive methods of teaching and features of their application in excursion cognitive process are considered in this article. It is grounded the necessity of more wide application of the interactive methods of teaching in excursion practice.

Key words: interaction, interactive methods of teaching, excursion activity, excursion.

УДК 37.016:379.85

С. О. Дітковська

**СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ДИСТАНЦІЙНОГО КУРСУ
«МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ»**

Постановка проблеми. Перехід сучасного суспільства від індустріального до інформаційного генерує потребу населення в отриманні нових знань, умінь та навичок у тій чи тій сфері діяльності. Проте частина потенційних студентів, які бажають одержати освіту, не може поєднувати навчання з роботою або проживає у віддаленій від обласних центрів місцевості. Значно розширити коло потенційних студентів дозволяє система дистанційної освіти (ДО), яка підходить майже всім, тому що дає можливість гармонійно поєднувати навчання та повсякденне життя, завдяки свободі вибору місця, часу та темпу навчання.

На сьогодні в Україні близько 30 % вищих навчальних закладів мають або планують організувати навчання в режимі ДО. Проте дуже часто за цим стоїть звичайна заочна форма навчання або серед викладачів переважає примітивний підхід до створення курсів дистанційного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що багато вітчизняних та російських науковців обрали предметом вивчення дистанційне навчання. Серед них – роботи О. Андреева, В. Олійник, В. Зінченко, В. Овсянникова, А. Хуторського та ін. Разом з тим,

теоретичні та методичні особливості навчальних матеріалів для дистанційних курсів на напрямах підготовки „Туризм” та „Готельно-ресторанна справа” недостатньо розроблені у зв’язку з відносно недавньою появою вищевказаних напрямів.

Метою статті є розкриття структури та змісту дистанційного курсу «Міжнародний туризм», розробленого для студентів п’ятого курсу та слухачів магістратури спеціальностей 7.14010301, 8.14010301 – «Туризмознавство» та 7.14010301, 8.14010101 – «Готельна і ресторанна справа».

Виклад основного матеріалу. Програму дистанційного курсу „Міжнародний туризм” укладено з урахуванням сучасних вимог до навчально-методичних документів і професійних компетенцій освітньо-кваліфікаційної характеристики магістрів та спеціалістів з туризму та готельно-ресторанної справи.

Метою дистанційного курсу «Міжнародний туризм» є поглиблення й розширення теоретичних знань, умінь та практичних навичок студентів у питаннях методології здійснення досліджень світових туристичних потоків, тенденцій їх формування та організації інституційного регулювання розвитку міжнародного туризму.

Завданням вивчення дистанційного курсу «Міжнародний туризм» є теоретична та практична підготовка студентів напрямів підготовки «Туризм» та «Готельно-ресторанна справа» з питань:

✓ формування та уніфікації термінології у сфері міжнародного туризму;

✓ організації статистичного обліку та спеціальних спостережень;

✓ діяльності міжнародних туристичних організацій;

✓ досвіду зарубіжних країн у побудові організаційних структур управління туристичною сферою;

✓ підходів до класифікації та сегментування туристичних ринків світу;

✓ специфічних особливостей та умов виходу України на міжнародний ринок туризму.

Після опанування курсу студент повинен:

◆ **знати:**

✓ характеристику впливу різних груп чинників на особливості функціонування та розвитку світової готельної та туристичної галузей;

✓ методологію статистичного обліку світових туристичних потоків;

✓ різновиди національних туристичних адміністрацій та умови їх діяльності в країнах світу;

✓ класифікаційні ознаки світових ринків готельних і туристичних послуг;

✓ принципову схему взаємодії суб’єктів світового туристичного ринку.

◆ **уміти:**

✓ знаходити причинно-наслідкові зв'язки між явищами та процесами на світовому туристичному ринку;

✓ користуватися статистичними базами даних, що відображають динаміку світових туристичних потоків;

✓ здійснювати дослідження глобального та регіональних ринків туристичних послуг [2].

Курс «Міжнародний туризм» входить до циклу професійної та практичної підготовки й разом з такими навчальними дисциплінами, як «Організація туризму», «Організація готельного господарства», сприяє розширенню професійних знань майбутніх фахівців у галузі туризму.

Курс побудований за модульним принципом та складається з двох модулів.

Тематичний план курсу

Модуль 1. Міжнародний туризм та його роль у світовому економічному розвитку.

Розділи:

Лекція. Вступна. Особливості роботи з дистанційним курсом

1.1. Міжнародний туризм як економічний та соціокультурний феномен.

1.2. Становлення сучасних форм розвитку та державного регулювання міжнародного туризму і країнах світу.

1.3. Міжнародні туристичні організації.

1.4. Статистика міжнародного туризму.

Практичне заняття. 1. Сучасні показники міжнародної туристичної статистики.

Модуль 1. Тест 1.

Модуль 2. Характеристика світового ринку туристичних послуг. Організаційно-економічні умови діяльності підприємств на ринку міжнародного туризму.

Розділи:

2.1. Сутність та класифікаційні ознаки міжнародного туристичного ринку.

2.2. Місце України на ринку міжнародного туризму.

Практичне заняття. 2. Сучасні показники туристичної статистики України.

2.3. Особливості формування туристичної пропозиції в умовах транснаціоналізації світової індустрії туризму.

2.4. Сучасний стан та перспективи розвитку найважливіших секторів міжнародної індустрії туризму.

Модуль 2. Тест 2.

Ключові поняття курсу:

Альтернативна система бронювання, Всесвітня туристська організація (ВТО), глобальна дистриб'юторська система, готель, готельний консорціум, готельний ланцюг, диверсифікація, життєвий

цикл продукту, засіб розміщення, інтеграція, інформаційні технології, кількість прибуттів (відбуттів), комплексний туристський продукт, конгломерація, концентрація виробництва, макрорегіон, міжнародний туризм, міжнародний турист, міжнародний відвідувач, мультиплікатор туризму, ночівля, підрегіон, попит, пропозиція, сегмент, сегментація, субрегіон, таймшер, транснаціональні компанії (ТНК), тривалість перебування туристів, турист, туристичний агент, туристичний оператор, туристські витрати, туристський платіжний баланс, туристичне районування, туристський ринок, туристичне сальдо, фактори виробництва туристичного продукту, франчайзинг, франшиза.

Структура кожного розділу складається із лекційного матеріалу, методичних рекомендацій та завдань до навчальних матеріалів. Розглянемо її на прикладі розділу 1.1.

Зразок структури лекційного матеріалу:

Розділ 1.1. Тема: „Міжнародний туризм як економічний та соціокультурний феномен”

Зміст

1. Термінологічний апарат міжнародного туризму:
 - 1.1. Міжнародний туризм, його сутність та форми.
 - 1.2. Становлення міжнародної туристичної термінології.
2. Економічна функція туризму:
 - 2.1. Показники оцінки прямого та непрямого впливу міжнародного туризму на економіку окремих країн.
 - 2.2. Доходна, зовнішньоекономічна, вирівнювальна функції та функція створення нових робочих місць.
 - 2.3. Види туристичного мультиплікатора.

Ключові слова: міжнародний туризм, в'їзний туризм, виїзний туризм, міжнародний відвідувач, економічна функція туризму, ВВП, туристський платіжний баланс, сальдо туристського платіжного балансу, ефект мультиплікатора.

Цілі та завдання розділу:

✓ актуалізувати знання щодо становлення системи міжнародної туристичної термінології;

✓ ознайомитися із сучасною схемою класифікації міжнародних подорожніх;

✓ дізнатися про показники прямого та непрямого впливу міжнародного туризму на економіку окремих країн;

✓ розширити знання щодо екологічних, соціокультурних та психологічних функцій туризму [1].

Зразок методичних рекомендацій:

Методичні рекомендації з вивчення Розділу 1.

✓ опрацьовуючи підрозділ 1.1., ви розглянете вплив туризму на економічне та соціокультурне життя сучасного суспільства;

✓ вивчаючи пункт 1, зверніть увагу на зв'язок між зростанням економічних показників у провідних державах світу та бурхливими темпами розвитку міжнародного туризму у 2-ій половині XX століття;

✓ вивчаючи пункт 2, виділіть три основні характеристики міжнародного туризму;

✓ опановуючи пункт 3, особливу увагу зверніть на класифікації країн світу за такими критеріями: частка доходів від туризму в ВВП країни, сальдо туристського платіжного балансу країни, частка зайнятих у туристській індустрії від економічно активного населення [1].

Навчальний матеріал, розбитий на маленькі частини, повинен мати вказівки для студента, наприклад:

✓ Прочитайте та виділіть основні риси...

✓ Прочитайте та законспекуйте...

✓ Запишіть...

✓ Прочитайте та порівняйте різні погляди...

Зразок завдань до навчальних матеріалів:

Завдання до навчальних матеріалів:

1. Прочитати матеріали до розділу.
2. Скласти тезисний план.
3. Законспектувати основні теоретичні положення.
4. Скласти блок-схему взаємозв'язку ключових понять розділу [1].

Кожний розділ повинен завершуватися питаннями для самоконтролю та висновками (стисле резюме).

Для підвищення мотивації під час роботи з текстом дистанційного курсу автор пропонує:

- ✓ створення системи питань та питань-відповідей;
- ✓ обговорення найбільш складних тем;
- ✓ структурування тексту;
- ✓ нотатки на полях;
- ✓ альтернативи та аналогії;
- ✓ занурення в інформаційний простір тексту, ключові слова;
- ✓ посилання;
- ✓ історичні довідки та матеріали;
- ✓ цитати та афоризми;
- ✓ примітки, коментарі, словник;
- ✓ резюме.

Кожний модуль містить завдання для **самостійної роботи** (завдання для навчальних матеріалів розділу, завдання для розширеного вивчення тем, завдання для практичних занять) **та тестування**, що проводиться під час модульної контрольної роботи. Увагу студентів звернено на те, що

✓ завдання для навчальних матеріалів розділу подано на початку кожного розділу;

✓ завдання для розширеного вивчення тем вміщено наприкінці розділів 1.1., 1.2, 1.4, 3.1, 3.2;

✓ завдання для практичних занять подано наприкінці розділів 1.4. та 2.2.

Усі види самостійних робіт студенти повинні:

✓ виконати у зошитах в клітинку від руки (не допускається комп'ютерний набір тексту з метою запобігання «сліпого» скачування з Інтернету);

✓ здати на другій модульній роботі та захистити на контролі самостійних робіт.

Консультації до курсу надаються відповідно до графіка, зазначеного у потижневому плануванні робочої програми. Обговорення проблемних питань проводяться наприкінці вивчення кожного розділу (час зустрічей за графіком відповідно до потижневого плану).

Підсумкова атестація проводиться шляхом:

1) захисту самостійних робіт (завдань до навчальних матеріалів розділу, розширеного вивчення тем та практичних робіт) на контрольному занятті (КСР). Усі види самостійної роботи оцінюються у формі «зараховано» чи «не зараховано».

2) тестування (двох модульних робіт, кожна оцінюється у 50 балів, мінімальна кількість балів, необхідних для отримання оцінки, – 51, максимальна кількість балів – 100).

Оцінювання якості досягнень студентів проводиться відповідно до шкали ECTS та національної шкали.

Для здійснення контролю знань у системі дистанційного навчання використовують **п'ять типів тестів**, а саме:

✓ істина/хибність (вага – 0,5 б., 20 питань);

✓ множинний вибір – єдина відповідь (вага – 1 б., 10 питань);

✓ відповідність (вага – 1 б., 10 питань);

✓ множинний вибір – множинна відповідь (вага – 1 б., 10 питань);

✓ відкрита відповідь (вага – 1 б., 10 питань).

Усього питань – 60. Максимальна кількість балів – 50.

Наведемо зразки оформлення різних типів тестів.

1. Тип: Істина/Хибність

Опис (назва теми): Міжнародний туризм як економічний та соціокультурний феномен.

Висловлення: Прямий вплив туризму на економіку країни відомий під назвою ефекту мультиплікації, який набуває чинності з циркуляцією туристських витрат у країні (регіоні).

Правильна відповідь: хибність.

Кількість балів: 0,5.

2. Тип: Множинний вибір – єдина відповідь.

Опис (назва теми): Міжнародний туризм як економічний та соціокультурний феномен.

Висловлення: Вплив міжнародного туризму на економіку країни виявляється через:

Варіанти відповідей:

а) долю у ВВП країни; туристичне сальдо; зайнятість населення у туризмі; стимулювання розвитку віддалених, малонаселених і індустріально слаборозвинених регіонів;

б) невідчутність туристичних послуг, вплив на туристичний попит сезонних коливань і нерівномірність туристичного потоку, прояв на туристичному ринку зовнішніх ефектів (екстерналій);

в) реалізацію вартості і споживчої вартості турпродукту, організацію процесу доведення туристичного продукту до споживача, економічне забезпечення матеріальних стимулів до праці;

г) поліпшення якості життя приймаючого населення, забезпечення високого рівня вражень у туристів, підтримка якості довкілля.

Правильна відповідь: а.

Кількість балів: 1.

3. Тип: Відповідність.

Опис (назва теми): Статистика міжнародного туризму.

Питання (завдання): Оберіть відповідність туристичного макрорегіону та частки його ринку в міжнародних туристичних прибуттях у 2010 р.:

Питання:

1. Європейський
2. Американський
3. АТР
4. Африканський
5. Близькосхідний

Варіанти відповіді:

- А. 5.3%
- Б. 15.9%
- В. 6.4%
- Г. 21.7%
- Д. 50.7%

Коди відповідей: 1-Д, 2-Б, 3-Г, 4-А, 5-В.

Кількість балів: 1.

4. Тип: Множинний вибір – множинна відповідь.

Опис (назва теми): Статистика міжнародного туризму.

Питання (завдання): Оберіть правильні варіанти:

Варіанти відповідей:

а) Європа – позитивне туристичне сальдо – Туреччина, Іспанія, Італія, Франція;

б) Європа – позитивне туристичне сальдо – Нідерланди, Великобританія, Данія, Німеччина;

в) Америка – позитивне туристичне сальдо – Канада, Бразилія, Аргентина, Колумбія;

г) Америка – позитивне туристичне сальдо – Мексика, США, Домініканська Республіка, Багамські острови;

д) АТР – позитивне туристичне сальдо – Китай, Австралія, Таїланд, Малайзія;

е) АТР – позитивне туристичне сальдо – Японія, Республіка Корея, Соломонові острови, Лаос.

Правильна відповідь: а, г, д.

Кількість балів: 1.

5. Тип: відкрита відповідь.

Опис (назва теми): Сутність та класифікаційні ознаки міжнародного туристичного ринку.

Питання (завдання): ... – виявлення широких груп споживачів зі схожими ознаками (сегментів), що характеризуються відносно однорідним попитом.

Правильна відповідь: сегментація.

Кількість балів: 1 [1].

Матеріалу курсу загалом достатньо для виконання всіх навчальних завдань, але студентам рекомендовано використовувати додаткову літературу, список якої подано наприкінці курсу.

Таким чином, можна стверджувати, що дистанційний курс «Міжнародний туризм» – це спроба відтворення традиційного навчального процесу засобами інформаційних комп'ютерних технологій. Його впровадження в навчальний процес сприятиме активізації спілкування, співтворчості, співробітництва між викладачем та студентами, формуванню навичок самостійної роботи.

Перспективи подальших досліджень автора будуть пов'язані з удосконаленням тестового контролю знань в процесі вивчення дисципліни «Міжнародний туризм».

Література

1. Дітковська С. О. Дистанційний курс «Міжнародний туризм». – Режим доступу до вид.: <http://www.do.luguniv.edu.ua>. **2. Програми** нормативних навчальних дисциплін підготовки спеціаліста за спеціальністю 7.14010301 «Туризмознавство» (за видами) напряму підготовки 7.40103 «Туризм» галузі знань 1401 «Сфера обслуговування»: навчально-методичне видання / [А. А. Мазаракі, М. І. Пересічний, Т. І. Ткаченко, Г. І. Михайліченко та ін.]. – К. : КНТУ, 2010. – 58 с.

Дітковська С. О. Структура та зміст дистанційного курсу «Міжнародний туризм»

У статті розкрито структуру та зміст дистанційного курсу «Міжнародний туризм», розробленого для студентів п'ятого курсу та слухачів магістратури спеціальностей 7.14010301, 8.14010301 «Туризмознавство» та 7.14010301, 8.14010101 «Готельна і ресторанна справа».

Ключові слова: дистанційний курс, міжнародний туризм, тематичний план курсу, методичні рекомендації, структура лекційного матеріалу, завдання до навчальних матеріалів, підсумкова атестація, тести.

Дитковская С. О. Структура и содержание дистанционного курса «Международный туризм»

В статье раскрывается структура и содержание дистанционного курса «Международный туризм», разработанного для студентов пятого курса и слушателей магистратуры специальностей 7.14010301, 8.14010301 «Туризм» и 7.14010301, 8.14010101 «Гостиничное и ресторанное дело».

Ключевые слова: дистанционный курс, международный туризм, тематический план курса, методические рекомендации, структура лекционного материала, задания к учебным материалам, итоговая аттестация, тесты.

Ditkovska S. The structure and content of the distance learning course "International tourism"

The article describes the structure and content of the distance learning course "International tourism", developed for the students of the fifth course and listeners of a magistracy specialties 7.14010301, 8.14010301 and "Tourism" and 7.14010301, 8.14010101 "Hotel and restaurant business".

Key words: distance learning course, international tourism, the thematic plan of the course, the methodical recommendations, structure of the lecture material, tasks to the educational materials, final attestation, tests.

УДК 796.5-057.212:378.147

В. М. Зігунов

**ПРАКТИЧНА ТУРИСТСЬКО-СПОРТИВНА ПІДГОТОВКА
МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ З ТУРИЗМУ У ВНЗ**

Постановка проблеми. Туристсько-спортивна діяльність реалізує себе через організацію та реалізацію спортивних, пригодницьких, рекреаційно-спортивних, спеціальних пізнавально-спортивних заходів.

Розвиваючись на основі взаємодії туризму, спорту і фізичної культури, туристсько-спортивна діяльність вимагає від менеджерів з туризму професійної практичної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Динамічний розвиток активного дозвілля в Україні потребує виділення у сучасній професійній туристській освіті в окремий напрям освітянської діяльності туристсько-спортивну освіту.

За твердженням російського вченого А. В. Квартальнова розвиток сучасного туристсько-спортивного руху потребує професійної підготовки кадрів туризму, здатних формувати та реалізовувати різні

види туристсько-спортивних послуг на високому соціально-культурному рівні та зі значним економічним ефектом [2, с. 4].

Вітчизняний науковець А. П. Конох пропонує будувати туристсько-спортивну підготовку фахівців з активного туризму на основі професійної підготовки фахівців фізичної культури до організації спортивно-оздоровчої роботи [4, с. 5].

Дослідник М. Ю. Коллегаєв вважає необхідним побудову професійної туристсько-спортивної підготовки фахівців активного туризму на основі індивідуального похідного досвіду [3, с. 34-36].

Мета дослідження. Дослідити зміст практичної туристсько-спортивної підготовки майбутніх менеджерів з туризму в Сумському державному педагогічному університеті ім. А. С. Макаренка.

Виклад основного матеріалу. В Інституті фізичної культури Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка практична туристсько-спортивна підготовка майбутніх менеджерів з туризму представляє собою багаторічний навчально-тренувальний процес, який зумовлений наступними організаційними факторами:

1. Термінами початку та завершення навчально-педагогічного процесу у ВНЗ.
2. Наявністю навчальних дисциплін з туристсько-спортивної діяльності у навчальному плані ВНЗ.
3. Традиційно прийнятими напрямками розвитку спортивного туризму в регіоні.
4. Наявністю спортивних рекреаційно-туристських ресурсів у Сумському регіоні.
5. Наявністю професорсько-викладацького та тренерського складу.
6. Станом наукової, навчально-методичної та матеріально-технічної бази.

Важливою основою практичної туристсько-спортивної підготовки майбутніх менеджерів з туризму є наявність у регіоні, де знаходиться навчальний заклад спортивних рекреаційно-туристських ресурсів та розвиток видів спортивного туризму. На Сумщині традиційними напрямками розвитку спортивного туризму є маршрутний, змагальний та комбіновані види спортивного туризму, які ґрунтуються на базових видах: пішохідний, лижний, водний, велосипедний, гірський.

На цій основі окреслені завдання практичної туристсько-спортивної підготовки майбутніх менеджерів з туризму у навчальному закладі:

1. У маршрутному туризмі – створення умов для адаптації організму студента – майбутнього менеджера з туризму до фізичних та психологічних навантажень у категорійних походах.
2. У змагальному туризмі – створення умов для адаптації організму студента – майбутнього менеджера з туризму до високих фізичних, психологічних навантажень та високої тактико-технічної

підготовки під час участі в змаганнях з базових видів спортивного туризму.

2. У комбінованому туризмі – створення універсальних умов (поєднання практичних частин змагального та маршрутного туризму) для студентів – майбутніх менеджерів з туризму по оволодінню високою інтегральною підготовкою.

Виходячи із завдань практичної туристсько-спортивної підготовки, розроблено та впроваджено у навчальний процес професійної підготовки майбутніх менеджерів з туризму багаторічну технологію туристсько-спортивної підготовки, яка складається з початкового етапу (1-2 курс), базового (3-4 курс), спеціального (5 курс) [1, с. 67].

Практична туристсько-спортивна підготовка майбутніх менеджерів з туризму побудована на основі багаторічного практичного навчально-тренувального процесу. Основою практичної туристсько-спортивної підготовки є наступні навчальні дисципліни: на початковому і базовому етапах – «Підвищення туристсько-спортивної майстерності», «Туристський практикум»; на спеціалізованому етапі – «Туристсько-спортивна підготовка».

У багаторічній туристсько-спортивній підготовці майбутнього менеджера з туризму в Інституті фізичної культури СумДПУ ім. А. С. Макаренка основним навчально-тренувальним циклом прийнято вважати однорічний цикл, тобто підготовка до головного в сезоні туристсько-спортивного заходу: категорійного походу чи ключових змагань з базових видів спортивного туризму.

На першому етапі навчання студенти оволодівають базовими знаннями з туристсько-спортивної діяльності. У майбутніх менеджерів з туризму формуються практичні навички під час участі їх в туристських походах вихідного дня, походах першої категорії складності та під час участі й організації змагань з різних видів спортивного туризму. Під час підготовки та проведення туристсько-спортивних заходів у студентів формуються практичні навички і вміння організувати обслуговування самих себе та інших.

Протягом всіх етапів підготовки, вивчення матеріалу проводиться у формі лекцій, практичних та навчально-тренувальних занять. На лекціях першого етапу навчання вивчаються теоретичні аспекти: фінансування, підготовка та проведення різноманітних туристсько-спортивних заходів. На практичних заняттях студенти вчать скласти плани підготовки туристсько-спортивних заходів, розробляють маршрути походів вихідного дня та багатоденних категорійних походів з різних видів спортивного туризму. Відсутність туристсько-спортивного досвіду в студентів викликає деякі труднощі у підготовці та проведенні даних заходів. Навчально-тренувальні заняття відбуваються як на навчальних полігонах у природному середовищі, так і в спеціалізованих спортивних залах, під час яких формується початкова туристсько-спортивна майстерність майбутніх фахівців з туризму. Під

час навчально-тренувальних занять, походів, участі в різноманітних туристсько-спортивних змаганнях студенти підвищують свою теоретичну, фізичну, спеціальну та інтегральну підготовки. Протягом реалізації туристсько-спортивних заходів під керівництвом викладача-тренера та самостійно студенти оволодівають навичками та вміннями роботи з туристським спорядженням та основами організації безпеки.

В кінці першого етапу навчання студентів відбувається закріплення знань, вмінь та навичок з організації туристсько-спортивної діяльності. На цьому рівні проходить закріплення знань про основні форми організації туристсько-спортивної діяльності, їх матеріально-технічне та фінансове забезпечення та вдосконалення практичних вмінь, навичок з організації рекреаційно-туристсько-спортивних заходів. Формуються міжособистісні відносини серед студентів та виховується відповідальність за себе і за інших учасників туристсько-спортивного заходу. На даному етапі основними формами навчання є категорійні походи та змагання з видів спортивного туризму і орієнтування. Особливий вплив на вирішення навчальних та виховних завдань має аналіз проведення туристсько-спортивних заходів. Аналіз туристсько-спортивних заходів проходить у формі фото - і відеофільмів-звітів та їх обговорення.

Після першого етапу навчання студенти – майбутні менеджери з туризму оволодівають необхідним об'ємом теоретичних знань з організації туристсько-спортивних заходів, а також формуються практичні вміння і навички в якості учасників туристських спортивних заходів (походи вихідного дня, категорійні походи та змагання з видів спортивного туризму та орієнтування, скелелазіння, пригодницького туризму). Данні чинники свідчать про виконання завдань першого етапу.

На другому етапі навчання майбутніх менеджерів з туризму відбувається спеціалізація за туристсько-спортивним напрямом. Студенти вивчають специфіку спортивного туризму, спортивного орієнтування, скелелазіння, альпінізму як видів спорту. Більш детально вивчаються базові види спортивного туризму (пішохідний, лижний, водний, велосипедний, гірський та комбінований). У рамках даного етапу навчання для студентів організуються теоретичні, практичні та навчально-тренувальні заняття, на яких вивчаються і закріплюються теоретичні та практичні аспекти організації туристсько-спортивної діяльності. Навчально-туристські заняття та туристсько-спортивні заходи направлені на виховання у студентів необхідних організаторських здібностей: цілеспрямованості, витримки, волі, толерантності, сміливості, стійкості тощо.

Після другого етапу навчання студенти оволодівають необхідними знаннями, вміннями та навичками в організації туристсько-спортивних заходів зі спортивного туризму, орієнтування, альпінізму, скелелазіння, гірськолижного спорту та пригодницького туризму. Відбувається стажування в якості організаторів та суддів змагань з різних

видів спортивного туризму, орієнтування, пригодницького туризму та керівників походів вихідного дня і категорійних походів. Формування організаторських здібностей відбувається на основі практичної участі в підготовці, організації, обслуговуванні та керівництві туристсько-спортивними заходами.

На третьому та четвертому етапах навчання майбутні менеджери з туризму активно беруть участь в організації туристсько-спортивних заходів з базових видів спортивного туризму, орієнтування, стендового скелелазіння та пригодницького туризму. Головна роль на цих етапах відводиться вихованню на практиці організаторських здібностей та відповідальності за проведення туристсько-спортивних заходів. Формування даних здібностей відбувається на основі особистої практичної підготовки (керівництво категорійними походами, участь в якості спортсменів, суддів, обслуговуючого персоналу в змаганнях з базових видів спортивного туризму, спортивного орієнтування, скелелазіння, пригодницького туризму).

На п'ятому етапі практичної туристсько-спортивної підготовки майбутніх менеджерів з туризму головна роль відводиться їх особистісно-орієнтованій практичній підготовці по закріпленню організаторських здібностей у розробці та реалізації туристсько-спортивних заходів (категорійних походів, змагань з базових видів спортивного туризму).

Висновки. Багаторічна практична туристсько-спортивна підготовка фахівців з туризму у ВНЗ побудована на основі терміну навчання студентів, наявністю навчальних дисциплін з туристсько-спортивної діяльності, напрямками розвитку спортивного туризму в області, наявністю спортивних рекреаційно-туристських ресурсів в регіоні, наявністю професорсько-викладацького і тренерського складу, станом наукової, навчально-методичної та матеріально-технічної бази навчального закладу.

Література

1. Зігунов В. М. Рекреаційно-туристська підготовка майбутніх менеджерів з туризму // В. М. Зігунов. Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. – 2010. – № 16. – С.64-71. **2. Квартальнов А. В.** Дидактические основы профессиональной подготовки менеджеров туристско-спортивного опырейтинга : дис. на соиск. уч. степени канд. ... пед. наук: 13.00.08. / А.В. Квартальнов - М., 1999. С 4 **3. Коллегаєв М. Ю.** Структура досвіду професійній діяльності в активних видах туризму// М.Ю. Коллегаєв. Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. – 2010. – № 16. – С.32-37. **4. Конох А. П.** Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. степеня д-ра пед. наук: 13.00.04. «Теорія та методика професійної освіти» / А. П. Конох – К., 2007. С 5 .

Зігунов В. М. Практична туристсько-спортивна підготовка майбутніх менеджерів з туризму у ВНЗ

В статті розглядаються організаційно-педагогічні умови практичної туристсько-спортивної підготовки майбутніх менеджерів з туризму у ВНЗ.

Ключові слова: туристська освіта, практична туристсько-спортивна підготовка, менеджер з туризму.

Зигунов В. Н. Практическая туристско-спортивная подготовка будущих менеджеров туризма в высшем учебном заведении

В статье раскрываются организационно-педагогические условия практической туристско-спортивной подготовки будущих менеджеров туризма в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: туристическое образование, практическая туристско-спортивная подготовка, менеджер туризма.

Zigunov V. Practical tourist-sporting preparation of future managers of tourism is in higher educational establishment

In the article the organizationally-pedagogical terms of practical tourist-sporting preparation of future managers open up to tourism in higher educational establishment.

Keywords: tourist education, practical tourist-sporting preparation, manager on tourism.

УДК 338.488.2

О. Є. Кашинська

МІСЦЕ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОРГАНІЗАЦІЯ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА» В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА»

На сучасному етапі розвитку сфери обслуговування значно зріс інтерес до готельного господарства, оскільки воно перебуває в стані підйому, та до якісної підготовки фахівців цієї сфери, від яких, в певній мірі, й залежить репутація готельного підприємства. Це, в свою чергу, вимагає від вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку спеціалістів цієї сфери, якісної та ефективної підготовки студентів. Враховуючи це, потрібно починати формування основних знань, вмінь вже на перших курсах, а надалі їх доповнювати та вдосконалювати на практиці. Тому введення в навчальний процес на другому курсі спеціальності «Готельно-ресторанна справа» дисципліни «Організація

готельного господарства» є надзвичайно актуальним та важливим в системі підготовки фахівців сфери готельно-ресторанного бізнесу.

Вивчення та засвоєння дисципліни «Організація готельного господарства» підкріплено наявністю значної кількості літератури, в якій належним чином висвітлюються теоретичні положення та практичні аспекти готельного господарства (Н. Ю. Арбузова, С. І. Байлік, І. Ю. Ляпіна, Х. Й. Роглев та ін.). Проте, ці видання були опубліковані достатньо давно та містять данні, які вже втратили свою актуальність з плином часу, адже, готельне господарство – це сфера обслуговування, яка швидко змінюється, модернізується та не стоїть на місці. А для якісної підготовки затребуваних фахівців готельно-ресторанної справи потрібна нова та повна інформація.

Метою статті є висвітлення ролі та місця навчальної дисципліни «Організація готельного господарства» у процесі професійної підготовки студентів спеціальності «Готельно-ресторанна справа».

Програму вивчення нормативної дисципліни «Організація готельного господарства» складено відповідно до місця, значення дисципліни та за структурно-логічною схемою, передбаченою освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра напряму 1401 «Сфера послуг» професійного спрямування 6.140101 «Готельно-ресторанна справа» [1, с. 25–34]. Програма охоплює всі змістовні модулі, визначені в анотації дисципліни, та розрахована на 360 навчальних годин, що передбачає проведення 84 годин лекцій, 76 години практичних (семінарських) занять та 200 годин самостійної роботи студентів з основних сучасних проблем організації гостинності в засобах розміщення України.

Вивчення дисципліни завершують складанням заліку (5-й семестр) та іспиту (4, 6-й семестр).

Нормативна фахова дисципліна «Організація готельного господарства» з циклу професійної та практичної підготовки займає важливе місце в системі підготовки майбутнього фахівця сфери гостинності. Основні положення дисципліни визначаються сучасними вимогами до формування теоретичних і практичних знань, що висуваються до організації готельного господарства, зміст і якість якого впливає на подальший розвиток туристської індустрії взагалі. Адже готельне господарство є не просто складовою цієї сфери, а безпосередньо лежить в основі діяльності туристичної галузі.

«Фундаментом» вивчення курсу є принцип бачення за умовами організації конкретної готельної послуги рівня розвитку всієї інфраструктури готельного господарства.

Дисципліна «Організація готельного господарства» відповідає сучасній вимозі вищої освіти – професійній компетентності та є базовою для подальшого вивчення «управлінських» і економічних дисциплін: «Бізнес-планування в готельному та ресторанному господарстві», «Експертиза якості надання послуг готельного і ресторанного

господарства», «Менеджмент готельного та ресторанного господарства», «Моніторинг світового ринку готельних і ресторанних послуг» та ін., які будуються на знаннях, отриманих під час опрацювання цієї дисципліни.

Згідно навчального плану дисципліна відноситься до основних (фундаментальних) дисциплін нормативної частини підготовки, утворюючи суміжні зв'язки з дисциплінами свого розділу та іншими циклами підготовки (циклом соціально-гуманітарної підготовки, циклом природничо-наукової та загальноекономічної підготовки).

У процесі вивчення дисципліни в студентів сформується професійно-орієнтовані знання, практичні вміння та навички стосовно професійної діяльності.

Методика викладання предмета «Організація готельного господарства» визначається системою модульного навчання, що, в свою чергу, започатковує концепцію формування професійного мислення фахівця та має відповідати вимозі «якості сфери послуг», що визначає взаємовідносини виробника та споживача готельних послуг. Детермінантом концепції має стати повторне звернення клієнта. Дисципліна закладає логіку професійного мислення, визначаючи взаємозв'язок між функціональними складовими готельного господарства (бронювання, розміщення, харчування, додаткові послуги та ін.).

Метою вивчення курсу «Організація готельного господарства» є формування системи знань та вмінь з організації діяльності готельного підприємства, технологічного процесу обслуговування туристів у готелях, організації готельного сервісу. Головна мета вивчення курсу «Організація готельного господарства» полягає не лише в засвоєнні студентами теоретичних основ організації функціонування підприємства готельного господарства на ринку, а й сприйнятті ними готельного господарства як невід'ємної частини сфери туризму України, яка набуває все більшого значення в економічному житті країни. Практичне застосування набутих теоретичних знань допоможе студентам оволодіти навиками роботи в підприємствах готельного господарства, та відрегулювати його успішну діяльність на ринку готельних послуг.

Завданням вивчення курсу «Організація готельного господарства» є теоретична і практична підготовка студентів спеціальності «Готельно-ресторанна справа» з таких питань:

- особливості організації готельного господарства в Україні та за кордоном;
- основні фактори, що впливають на розподіл підприємств готельного господарства на типи та категорії;
- організація приміщень на підприємствах готельного господарства;
- організація процесу обслуговування на підприємствах готельного господарства;

- основи організації підприємств ресторанного господарства при засобах розміщення;
- організація обслуговування клієнтів в підприємствах готельного господарства різних типів та категорій;
- організація допоміжних служб, цехів і обслуговуючих господарств;
- організація праці в готельному господарстві;
- організація виробничого процесу в підрозділах підприємства готельного господарства, та його контроль.

Вивчення курсу «Організація готельного господарства» базується на загальних знаннях основ підприємництва, основ менеджменту, основ маркетингу.

Внутрішні взаємозв'язки навчальної дисципліни «Організація готельного господарства» визначаються структурною побудовою: понятійний апарат, організаційний зміст і нормативна документація. Основними питаннями є класифікація засобів розміщення та надання якісних послуг, що дає змогу вирішувати проблеми, які стосуються галузі в цілому (функціональної організації приміщень у закладах розміщення, особливостей організації праці й таке інше, що безпосередньо залежить від типу, категорії засобів розміщення, номенклатури та кількості послуг, що надаються).

Дисципліна передбачає ознайомлення студентів із широким колом питань, які стосуються організації готельного господарства: історії розвитку світового готельного господарства та України, основних тенденцій галузі, стану та перспектив подальшого розвитку готельного господарства України, організації роботи служб і підрозділів, сучасних принципів оформлення інтер'єру та екстер'єру готелів (їх дизайну), організації надання додаткових послуг у засобах розміщення, організації праці в готельному господарстві, організації виробничого процесу в підрозділах підприємства готельного господарства, та його контролю й іншого.

Згідно з освітньо-кваліфікаційними вимогами до вивчення дисципліни «Організація готельного господарства» студенти повинні бути готовими до діяльності в соціальній та виробничій сфері, при цьому виконувати ряд функцій – проектувальну, організаційну та контрольну, які вони професійно виконують після вивчення даної дисципліни [1, с.25-34].

Проектувальна функція включає в себе збір, обробку, аналіз та систематизацію інформації щодо послуг гостинності, узагальнення вітчизняного та світового досвіду з питань виробництва послуг гостинності, використовуючи сучасні методи наукових досліджень. Ця функція важлива для формування наступної функції – організаційної, яка займає значну частину в підготовці майбутніх фахівців та полягає в умінні застосовувати сучасні комп'ютерні технології як інструментарій підготовки й руху документів, володінні методами збирання інформації,

підтримці етики управлінської діяльності, забезпеченні культури процесів управління та умов праці; сприянні піднесенню кваліфікаційного рівня працівників, оволодінні прогресивними засобами обслуговування клієнтів; сприянні розвитку творчого потенціалу працівників, заохоченні за новаторські ідеї; створенні умови для підвищення культури підлеглих, для їх безперервного навчання та інше.

Контрольна функція підводить підсумки попередніх етапів роботи та робить певні висновки.

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час проведення аудиторних занять: лекційних, практичних (семінарських). Особливе значення в процесі вивчення та закріплення знань відіграє самостійна робота студентів. Зазначені види занять розробляються згідно з положеннями Болонської декларації [2, с. 25-31].

Таким чином, дисципліна «Організація готельного господарства» є обов'язковою, професійно спрямованою дисципліною в навчальному процесі підготовки фахівців сфери обслуговування, охоплює великий об'єм матеріалу та вивчається протягом двох років навчання бакалаврів. Її вивчення направлено на формування у студентів системи знань та вмінь з організації діяльності готельного підприємства, технологічного процесу обслуговування туристів у готелі, організації готельного сервісу та інше.

Навальна дисципліна «Організація готельного господарства» допомагає студентам краще ознайомитися зі своєю майбутньою спеціальністю, прискорює процес адаптації до специфічних умов професійної діяльності в сфері гостинності, розширює знання про роль, значення та організацію обслуговування клієнтів у засобах розміщення.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленні інформаційної складової курсу та посиленні навчально-методичного комплексу викладання даної дисципліни.

Література

1. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за напрямом 6.140101 "Готельно-ресторанна справа" / кол. авт. під заг. кер. А. А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2007. – 46 с. **2. Вища освіта України і Болонський процес** : Навч. посіб. / [М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубіянко, І. І. Бабин]; за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.

Кашинська О. Є. Місце навчальної дисципліни «Організація готельного господарства» в процесі підготовки студентів спеціальності «Готельно-ресторанна справа»

В статті визначається зміст навчальної дисципліни «Організація готельного господарства» як теоретичного фундаменту професійної

підготовки фахівців спеціальності «Готельно-ресторанна справа». Визначені мета та завдання вивчення курсу.

Ключові слова: дисципліна "Організація готельного господарства".

Кашинская Е. Е. Место учебной дисциплины «Организация гостиничного хозяйства» в процессе подготовки студентов специальности «Гостинично-ресторанное дело»

В статье рассмотрена структура дисциплины «Организация гостиничного хозяйства» как теоретического фундамента профессиональной подготовки специалистов специальности «Гостинично-ресторанное дело». Определены цель и задание изучения курса.

Ключевые слова: дисциплина «Организация гостиничного хозяйства».

Kashynska O. E. The educational discipline «Organization of the hotel industry» in the process of the professional preparation for the students of the speciality «Hotel and restaurant business»

In the article structure of the discipline of «Organization of the hotel industry» is being defined, the discipline being the theoretical basis for the industry training. Course objective, root object and subject-matter are defined.

Key words: the discipline "Organization of the hotel industry".

УДК 338.488.2

С. М. Кобзова

**«ТЕХНОЛОГІЯ ПРОДАЖІВ У ТУРИЗМІ»
ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА**

Серед проблем, що на сьогоднішній день постали перед індустрією туризму, найбільш ваговою є проблема якісного обслуговування клієнтів. В умовах жорсткої конкурентної боротьби для туристичних агентств головним завданням стає не максимізація прибутку від конкретної угоди, а встановлення довгострокової взаємодії з покупцем турпродукту, створення бази постійних клієнтів, стабілізація доходів фірми. За цих обставин особливого значення набувають технології продажів продуктів туристичної індустрії, що визначають варіації взаємодії туроператорів та турагентів зі своїми покупцями.

Помітний вплив на процес продажів туристичного продукту мають бурхливий розвиток інформаційних технологій, використання мережі Інтернет та систем on-line бронювання, підвищення інформованості клієнтів, зміна їх смаків та уподобань. Технології

продажів змінюються та ускладнюються, а отже змінюється та розширюється зміст діяльності та функції менеджерів з туризму. Виходячи з цього положення, наукова та методична розробка курсу «Технологія продажів у туризмі» як навчальної дисципліни є досить актуальною.

На сьогоднішній день чимало робіт вітчизняних та закордонних вчених присвячено проблемі техніки, методів та практики продажів (Д. Аткинсон, А. Дружинін, А. Замулін, С. Іванова, Д. Норка, Д. Рамендик, Г. Розов, О. Солонкіна, Б. Трейсі, Т. Хопкінс, Д. Шевчук та ін.). Однак їх автори розглядали технологію продажів загалом, орієнтуючись найчастіше на «активні продажі», що набули розповсюдження завдяки multilevel маркетингу. Питання продажів туристичного продукту ґрунтовно розкрито лише у працях Т. Віноградової, Н. Загоріна, Р. Тубеліс. Поряд із тим за сучасних принципів змін у клієнтській мотивації, форм та методів ведення бізнесу, тенденцій розвитку індустрії туризму важливим стає питання підготовки кваліфікованих менеджерів здатних до роботи в умовах реалій ринку.

Метою цієї статті є аналіз „Технології продажів у туризмі” як навчальної дисципліни. Відповідно до мети були визначені наступні завдання: розглянути зміст та структуру курсу, визначити оптимальні форми організації занять з навчальної дисципліни.

Знання технології продажів туристичних послуг – це основа праці успішного турменеджера. Менеджер з туризму, для того щоб кваліфіковано продавати туристичний продукт, повинен також знати географію країн світу, правила бронювання послуг, роботу консульсько-візових служб, правила страхування клієнтів, теорію та методику маркетингу послуг, правила оформлення туристичної документації, програмне забезпечення, конфліктологію, теорію міжособистісного спілкування, методи продажів; він повинен вміти виявляти мотиви клієнтів до покупки, розуміти їх потреби. Не завадить йому вміти презентувати турпродукт, слухати, переконувати, вести переговори, аргументовано відповідати на питання, завершувати продаж тоді, коли це потрібно.

З урахуванням актуальності дослідження, ми розробили курс «Технологія продажів у туризмі» з поглибленим вивченням матеріалу, який враховує не лише передачу інформації про технологію продажів у туризмі, а й формує на його основі світоглядні позиції майбутніх менеджерів з туризму, сприяє їх творчому розвитку.

Мета курсу полягає у формуванні системи базових знань з основ організації продажів послуг індустрії туризму. Навчальна дисципліна базується на знаннях студентів, отриманих у процесі вивчення таких курсів як «Технологія туристичної діяльності», «Географія туризму».

Курс направлений на ознайомлення з принципами організації продажів туристичних продуктів. Також при викладанні дисципліни

розглядаються: специфіка туристичних послуг, поняття цінності послуг для клієнтів, класифікація потреб туристів, процес прийняття клієнтом рішення про покупку, техніки продажів туристичних послуг, організація особистісних продажів та продажів через GDS-системи, CRO, веб-сайти та інтернет-агенства тощо.

Після вивчення цього предмета студенти повинні *знати*:

- теоретичні та практичні основи технології продажів туристичних послуг;

- класифікацію потреб туристів;
- типологію продавців та клієнтів;
- методичку особистісних продажів в галузі.

Студенти повинні *вміти*:

- ефективно презентувати туристичний продукт;
- встановлювати контакт та взаємодіяти з клієнтами, управлятися із запереченнями покупців;

- застосовувати методики продажів турпослуг;
- вирішувати конфліктні ситуації.

Навчальна дисципліна включає в себе теоретичну та практичну підготовку. Загальна кількість годин, що відводиться на вивчення курсу, дорівнює 126 (3,5 кредити ECTS): 12 годин лекцій, 24 години практичних занять, 90 годин на самостійну роботу студентів).

Програма курсу «Технологія продажів у туризмі»

Лекція № 1. Специфіка туристичних послуг як товару (2 години)

1. Еволюція поняття „товар”
2. Характеристики послуг
3. Відмінність послуги від матеріально-речового товару

Лекція № 2. Модель цінності послуги (2 години)

1. Визначення цінності послуги
2. Модель цінності послуги

Лекція № 3. Поведінка споживача. Процес прийняття клієнтом рішення про покупку (2 години)

1. Визначення споживчого середовища у сфері послуг
2. Клієнти та їх потреби
3. Фактори, що впливають на купівельну поведінку
4. Процес прийняття рішення споживачем

Лекція № 4. Основи продажів туристичного продукту (2 години)

1. Технологія продажів
2. Дослідження проблеми технології продажів у туризмі

Лекція № 5. Технологія особистісних продажів у туристській індустрії (4 години)

1. Особистий продаж в маркетингу туристського підприємства
2. Процес особистого продажу

Практичне заняття № 1 (2 години). Специфіка туристичних послуг як товару

1. Туристична послуга. Зміст поняття, класифікація турпослуг
2. Основні характеристики туристичних послуг
3. Структурна модель туристичного продукту
4. Специфіка маркетингу туристичних та готельних послуг
5. Клієнтоорієнтований підхід у туристичній індустрії
6. Поняття сервісу в туризмі, його складові. Сервісна діяльність
7. Напрями вдосконалення сервісу та сервісної діяльності в туризмі
8. Туристичний сервіс в Україні та за кордоном
9. Принципи концепції залучення клієнтів

Практичне заняття № 2 (2 години). Модель цінності послуги

1. Визначення «цінності послуги», «чистої цінності послуги»
2. Основні складові моделі цінності послуги
3. Фактори, що впливають на загальну цінність послуги
4. Способи підвищення цінності туристичних послуг
5. Норми сподівань клієнтів
6. Якість туристичних послуг як соціально-економічна проблема розвитку підприємства туристичної індустрії
7. Значення підвищення якості послуг в туристичній індустрії
8. Складові компоненти якості туристичних послуг: функціональна, технічна, етична якість
9. Управління якістю на всіх стадіях життєвого циклу послуги
10. Рівні системи продажів послуг

Практичне заняття № 3 (4 години). Поведінка споживача.

Процес прийняття клієнтом рішення про покупку

1. Визначення споживчого середовища у сфері послуг
2. Клієнти та їх потреби. Класифікація потреб туристів
3. Фактори, що впливають на купівельну поведінку в сфері туризму. Туристична мотивація
4. Мода, як один з важливих чинників покупки окремих туристичних послуг
5. Основні етапи прийняття клієнтом рішення про покупку
6. Специфічні аспекти покупки послуг

Практичне заняття № 4 (4 години). Основи продажів туристичного продукту

1. Визначення та вибір цільових сегментів ринку туристичних послуг
2. Просування, продаж та сбут у сфері туризму
3. Особливості туристичного продукту та їх вплив на технологію продажів
4. Стратегії продажів в туризмі. Принципи продажів
5. Цикл продажу туристичного продукту

6. Техніка ефективної презентації туристичного продукту.
Структура і типи презентацій

7. Рекламні матеріали та відгуки туристів, їх використання в презентації

8. Особливості продажів різних типів турів: пляжного відпочинку, гірськолижних турів, екскурсій, круїзів тощо

9. Техніки комунікації з клієнтом, групою клієнтів.
Інструменти менеджера – питання, аргументи, метафори. Відпрацювання навичок

10. Дії турменеджера після переконання клієнта. етод завершення продажів послуг індустрії туризму

11. Телефонна комунікація у туризмі. Культура спілкування з клієнтом

12. Техніка СПІН продажів та доцільність її застосування під час продажу турпослуг

Практичне заняття № 5 (6 годин). Технологія особистісних продажів у туристській індустрії

1. Етапи процесу особистісного продажу

2. Встановлення контакту з клієнтом

3. Методи взаємодії з клієнтами

4. Комунікаційні особливості особистісного продажу

5. Невербальні засоби спілкування, що використовуються менеджерами з туризму

6. Типологія продавців (за Р. Блейком та Дж. Мутонем)

7. Стили особистісного продажу

8. Забезпечення комфортного внутрішнього та зовнішнього середовища при продажі послуг

9. Типові характеристики клієнтів

10. Виявлення потреб клієнта. Класифікація потреб клієнтів туристичних фірм. Способи концентрації на задоволенні потреб клієнтів

11. Типи поведінки клієнтів у процесі покупки турпродукту

Практичне заняття № 6 (2 години). Електронна дистрибуція у туристичному та готельному бізнесі

1. Поняття „електронна дистрибуція”

2. Веб-сайт готелю чи туристичної кампанії як один з компонентів реклами

2.1. Маркетинг бренду туристичної кампанії чи готелю через пошукові системи

2.2. Он-лайн реклама в Інтернеті

2.3. Співпраця з сайтами-філіалами

3. Організація продажів через call-центри (CRO)

4. Організація продажів через GDS-системи

4.1. Amadeus

4.2. Galileo/Apollo

4.3. Sabre

- 4.4. Worldspan
5. Організація продажів через інтернет-агенства
6. Російські та українські системи продажів туристичних послуг

Практичне заняття № 7 (2 години). Робота із запереченнями і сумнівами клієнта компанії індустрії туризму

1. Управління запереченнями клієнта туристичної фірми.
Загальні правила роботи з запереченнями

2. Діагностика помилкових заперечень клієнта
3. Опір як джерело заперечень
4. Типові заперечення про конкурентів і ціну
5. Загальний алгоритм обробки заперечень
6. Засоби та методи обробки заперечень клієнтів
7. Інструменти переконання клієнта
8. Техніка підвищення значимості конкурентних переваг
9. Техніка зміни пріоритетів клієнта
10. Робота з важкими клієнтами

Практичне заняття № 8 (2 години). Післяпродажне обслуговування. Робота зі скаргами клієнтів

1. Післяпродажне обслуговування та формування лояльності покупця

2. Післяпродажне обслуговування у залежності від ступеня задоволення туриста

3. Класифікації скарг в туризмі
4. Робота зі скаргами та претензіями клієнтів
5. Типологія конфліктів у туроперейтингу
6. Фази конфлікту та їх характеристика
7. Методики попередження конфліктів
8. Вирішення конфліктних ситуацій

Самостійна робота студентів у процесі вивчення курсу складається з:

1) розгляду студентами додаткового матеріалу за наступною тематикою: туристичні мотивації та їх вплив на технологію продажів, концепції маркетингу та їх застосування у туристичній індустрії тощо.

2) написання конспектів та складання тез за темами: основні форми продажів продукту туристичної індустрії, презентація туристичного продукту, виставкова діяльність туристичного підприємства у технології продажів тощо.

3) виконання практикуму на тему „Психологічні процеси, що мають вплив на технології продажів”.

Що стосується методичного інструментарію, на нашу думку, доцільним є використання таких методів як: тренінг, тематична дискусія з відео-модулями, вільна дискусія, метод кейсів, аналіз конкретних ситуацій, ділова гра, Балінтовська сесія тощо. Також під час проведення занять з даного курсу студенти постійно виконували різні практикуми, як

наприклад практикум «Мене не надто цікавить висока якість ваших послуг».

Приклад практикуму «Мене не надто цікавить висока якість ваших послуг»

Ви працюєте менеджером туристичної фірми усього пару тижнів. Вам подобається туристичний продукт, що ви продаєте, і ви повні гордощів за нього. Ви твердите потенційному клієнтові про те, що ваші послуги можливо порівняти лише із «кадилаком» у автомобілебудуванні, вони найкращі з тих, що представлені на сьогоднішній день на ринку, і на багато світових років випереджають пропозиції конкурентів. Під час презентації ви приділяєте велику увагу та левову частку часу розповіді про його відмінну якість. Потенційний клієнт відповідає: «Мене не надто цікавить висока якість ваших послуг».

Чому клієнт відреагував на ваші слова негативно? Що насправді цікавило потенційного клієнта? Відповідь аргументуйте, використовуючи для цього літературні джерела (наведіть цитати) та власний досвід. Результати вашої роботи представте письмово.

Також під час викладання дисципліни „Технології продажів у туризмі” використовувалися відео-тренінги з продажів, наприклад розроблені автором системи навчання «Продавай.ру» А. Сізовим (http://www.vnj.ru/video_sales/).

Досвід використання таких методів підготовки показав, що у студентів підвищується рівень засвоєння нових знань, формуються навички та вміння практичної діяльності, з'являється досвід продажів, формується професійно спрямована мотивація.

Таким чином, в основу розробленого курсу «Технологія продажів у туризмі» були покладені теоретико-методологічні засади туроперейтингу. Запропонований курс базується на особистісно-орієнтованому, діяльнісному та практико-орієнтованому підходах. Уважаємо, що вивчення зазначеної дисципліни допоможе студентам розібратися з механізмом процесу продажів, поглибити знання щодо методик продажів туристичного продукту, сформувати вміння взаємодіяти з клієнтами та відповідати на їх заперечення, презентувати турпродукт та навчитися продавати туристичні послуги. Рекомендуємо у процесі підготовки студентів головну увагу приділити їх самостійній роботі. Таким чином, уведення курсу «Технологія продажів у туризмі» до навчального плану навантаження є своєчасним та обґрунтованим, а також відповідає сучасним потребам ринку у кваліфікованих менеджерах з туризму. Перспективи подальших розробок убачаємо в написанні методичного посібника та розробці практикуму за проблемою дослідження.

Література

1. Виноградова Т. В. Технология продаж услуг туристской индустрии : учебник для студ. высш. учеб. заведений / Т. В. Виноградова,

Н. Д. Загорин, Р. Ю. Тубелис. – М. : Издательский центр «Академия», 2010. – 240 с. 2. Дурович А. П. Маркетинг в туризме : Учеб. пос / А. П. Дурович. – Мн. : Новое знание, 2001. – 496 с.

Кобзова С. М. «Технологія продажів у туризмі» як навчальна дисципліна

Стаття містить авторську програму курсу «Технологія продажів у туризмі», який передбачає ознайомлення з методикою особистісних продажів, класифікацією потреб туристів, типологією продавців та клієнтів, поглиблення знань студентів з методик продажів туристичного продукту, формування вмінь продавати туристичні послуги.

Ключові слова: технологія продажів у туризмі, структура курсу.

Кобзова С. Н. «Технология продаж в туризме» как учебная дисциплина

Статья содержит авторскую программу курса «Технология продаж в туризме», который предусматривает ознакомление с методикой личностных продаж, классификацией потребностей туристов, типологией продавцов и клиентов, углубление знаний студентов по методикам продаж туристического продукта, формирование умений продавать туруслуги.

Ключевые слова: технология продаж в туризме, структура курса.

Kobzova S. N. «Technology Sales in tourism» as an educational discipline

This article contains the author's program course „Technology Sales in tourism”, which means familiarizing with the methodology of personal sales, classification of tourists needs, typology of vendors and customers, improving students knowledge about sales techniques of the tourist products, building the skills to sell tourists product.

Keywords: technology sales in tourism, the structure of the course.

УДК 338.488.2

Л. В. Мальцева

**«ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНИХ ПОСЛУГ» ЯК
НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА**

Екскурсійна діяльність має понад столітню історію свого розвитку, але підвалини екскурсійної теорії та практики, як і туризму, мають глибоке історичне коріння. Сучасні форми екскурсійної діяльності закладалися давніми мандрівниками, які поширювали відомості про навколишній світ, пробуджували цікавість у широкого загалу до

культури та історичної спадщини різних народів. І сьогодні екскурсійна діяльність, як специфічний вид діяльності людини з надання екскурсійних послуг, дозволяє реалізувати пізнавальну функцію туризму. Разом з цим, екскурсійна діяльність – окрема форма просвітницько-дозвілдової діяльності серед населення. Вона поступово інтегрується у сферу соціально-культурної діяльності, а відтак, знання сутності та функцій, видів та особливостей, методичних прийомів проведення та організації екскурсії набувають ще більшого значення у підготовці фахівців туристичної галузі.

Щодо теоретичних та методичних основ екскурсознавства, то ці питання висвітлені у багатьох наукових та науково-методичних працях вітчизняних (В. Бабарицька, А. Короткова, І. Чагайда, Л. Нечипорчук та ін.) і зарубіжних (В. Герд, Р. Дьякова, Б. Ємельянов, Н. Гецевич, Н. Савіна та ін.) вчених. Опосередковано ці питання розглядали М. Мальська, В. Худо, Г. Науменко, В. Федорченко та ін. Екскурсійна діяльність – це складна і проблемна сфера туристичної галузі. Особливої актуальності цей напрямок у наукових та практичних дослідженнях отримав у зв'язку із зростанням попиту на екскурсійні послуги та їх обсягу на ринку організованого туризму. Тому, сьогодні потребує більш ґрунтовних досліджень щодо методики підготовки екскурсій для різних верств населення та надання екскурсійних послуг. Виходячи з цього, наукова та методична розробка навчальної дисципліни «Організація екскурсійних послуг» є досить актуальною.

Мета статті полягає у аналізі навчальної дисципліни «Організація екскурсійних послуг», яка відноситься до професійно орієнтованих та вивчається студентами спеціальності 8.050401 «Туризм». Відповідно до мети нами були визначені завдання: розглянути структуру курсу; визначити концептуальні підходи щодо викладу навчального матеріалу.

Основне завдання дисципліни «Організація екскурсійних послуг» полягає у формуванні системи базових знань в основі яких лежить три складові – генетична, теоретична та практична. Генетична складова розкриває історію екскурсійної діяльності та особливості її розвитку в Україні, сучасний стан та перспективи розвитку. Теоретична складова включає знання теорії (сутність екскурсії, її ознаки та функції, підходи до класифікації за різними критеріями, застосування елементів педагогіки, психології та логіки в екскурсії, структура екскурсії) та екскурсійної методики (методичні прийоми показу, розповіді, використання наочних матеріалів «портфеля екскурсовода» тощо). Практична складова висвітлює особливості організації та надання екскурсійних послуг, специфіку застосування методичних прийомів в екскурсіях різних за змістом, складом учасників, місцем проведення, способом пресування та формою проведення, а також технології розробки та проведення екскурсій.

Підручники з теорії та практики екскурсійної діяльності, якими сьогодні забезпечені студенти, висвітлюють генетичну складову [3], теоретичну [2, 5, 4] або практичну [1, 4] складові. Нажаль, нема підручника, який би ґрунтовно та логічно висвітлював усі аспекти екскурсійної діяльності. Це унеможливує якісну підготовку фахівців, які будуть працювати в туристичній галузі. У такому разі, вагома роль у формуванні знань з цієї дисципліни належить викладачеві та правильно організованому навчальному процесу.

Навчальним планом передбачається вивчення дисципліни «Організація екскурсійних послуг» на другому курсі упродовж року. Вона відноситься до циклу професійної та практичної підготовки фахівців спеціальності «Туризм» галузі знань «Сфера обслуговування». Головною метою дисципліни є формування у студентів теоретичних, професійних знань та практичних навичок з організації та планування екскурсійної діяльності, розробки та проведення екскурсій, а також з особливостей надання екскурсійних послуг різним категоріям туристів.

Навчальний матеріал з даної дисципліни вивчається під час аудиторних занять (лекції, практичні заняття та семінари) та виконання

блоку самостійної роботи. Робоча програма включає 162 години, з яких 26 годин – лекції, 36 годин – практичні заняття. У першому семестрі вивчається матеріал щодо ретроспекції екскурсійної справи, сутності екскурсії та її ознак, структури екскурсії та методичних прийомів в екскурсії, у другому – особливості різновидів екскурсій, методика розробки та проведення оглядових й тематичних екскурсій.

Практичні заняття передбачають знайомство з критеріями відбору та заповнення карток екскурсійних об'єктів, особливостями побудови схем екскурсійного маршруту, розробкою контрольного й індивідуального тексту, у тому числі й з урахуванням категорії туристів та складанням технологічної карти екскурсії. Саме під час практичних занять студенти набувають практичні навички щодо методики розробки та проведення екскурсій. Певна частина завдань до аудиторної роботи носить творчий характер. Зміст завдань відповідає алгоритму розробки екскурсії за певною темою. Від заняття до заняття накопичується матеріал, який стане у нагоді під час виконання творчого завдання, яке передбачає розробку нової теми екскурсії (оглядової або тематичної). Студентам пропонується розробити екскурсію (індивідуальний текст) за обраною темою, наприклад:

- Оглядова екскурсія містом «Звідкіля є, пішла земля Луганська» (варіанти: з використанням транспорту; для дорослих, гостей міста; кількість – 15 осіб);
- Мій Донбас «...Я не в гості прийшов до тебе, а помножить твою красу...» (варіанти: з використанням транспорту; для гостей міста; кількість – 10 осіб);
- Оглядова екскурсія ЛНУ імені Тараса Шевченка «Шляхами знань» (варіанти: для шкільної молоді; кількість – 20 осіб);

- Заповідними стежками Луганщини «...Та чую я серцем поезію в них, степах цих широких, пустинях сумних!» (варіанти: з використанням транспорту; для дорослих, гостей міста; кількість – 15 осіб)

- Луганщина літературна (М. Грінченко, В. Даль, М. Чернявський, М. Матусовський, В. Титов, Л. Костенко, Т. Снежина) та ін.

Обов'язковою є презентація змодельованої екскурсії з використанням мультимедійних технологій. Такий підхід у викладанні дисципліни, на наш погляд, є більш результативним: підвищується теоретичний та практичний рівні підготовки студентів.

Використання у навчальному процесі екскурсій-презентацій – це шлях до підвищення якості професійної та практичної підготовки фахівців сфери обслуговування. Перспективи подальших розробок автор бачить у введенні до навчального плану підготовки бакалаврів спеціальності «Туризм» факультативного курсу «Екскурсознавець».

Література

- 1. Довженко Г. П.** Екскурсионное дело: учебное пособие / Г.П. Долженко. – Ростов н/Д: Феникс; М.: ИКЦ «МарТ», 2009. – 272 с.
- 2. Емельянов Б.В.** Экскурсоведение: учебник / Б.В. Емельянов. – М.: Советский спорт, 2008. – 216 с.
- 3. Історія екскурсійної діяльності в Україні:** Навч. посібник. / [В.К. Федорченко, О.М. Костюкова, Т.А. Дьорова та ін.] – К., Кондор. – 2004. – 166 с.
- 4. Савина Н.В.** Экскурсоведение: учебное пособие / Н.В. Савина. – Минск: БГЭУ, 2009. – 256 с.
- 5. Чагайда І.М., Грибанова С.В.** Екскурсознавство: Навчальний посібник / І.М. Чагайда, С.В. Грибанова. – К.: Альтерпрес, 2004. – 240 с.

Мальцева Л. В. «Організація екскурсійних послуг» як навчальна дисципліна

У статті аналізується «Організація екскурсійних послуг» як навчальна дисципліна професійного спрямування. Розглянута структура курсу та висвітлені концептуальні підходи щодо викладу навчального матеріалу.

Ключові слова: організація екскурсійних послуг, структура курсу, форми організації занять.

Мальцева Л.В. «Организация экскурсионных услуг» как учебная дисциплина

В статье анализируется «Организация экскурсионных услуг» как учебная дисциплина профессиональной направленности. Рассмотрена структура курса и освещены концептуальные подходы к изложению учебного материала.

Ключевые слова: организация экскурсионных услуг, структура курса, формы организации занятий.

Maltseva L. V. «Organization of excursion services» as a academic discipline

In the article analyses the “Organization of excursion services” as professionally oriented academic discipline. Was consider the structure of the course and were covered the conceptual approaches to the presentation of educational material.

Key words: organization of excursion services, structure of course, forms of organization of employments.

УДК 378.016

Д. О. Мардар

**РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ В ПІДГОТОВЦІ
ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМОЗНАВСТВО»**

На сьогоднішній день туризм виступає одним з перспективних напрямків розвитку міст, регіонів, країни. Своїми функціями він впливає на цінності людини, її орієнтації, процеси самопізнання і самовдосконалення. Виступаючи одним зі світових лідерів у міжнародному туризмі, туризм в Україні може стати сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення держаного та місцевих бюджетів, засобом повноцінного відпочинку та оздоровлення, також ознайомлення з історико-культурним середовищем нашого народу та держави. Однією з основних проблем туризму є відсутність чіткої стратегії розвитку індустрії туризму та просування туристичного продукту. Тому пріоритетним завданням у процесі підготовки кадрів для розвитку цієї сфери є формування навичок стратегічного мислення та управління стратегічною маркетинговою діяльністю туристичних підприємств.

Теоретичні та практичні засади з питань стратегічного маркетингу на туристичних підприємствах розглядалися в роботах зарубіжних та вітчизняних вчених В. Азара, Д. Боуена, Н. Гараніна, А. Дуровича, Ф. Котлера, Г. Карпової, Д. Мейкенза, Г. Папіряна, Г. Рогова, Т. Розанової, А. Рігера, Дж. Соундерса та ін. Підготовці фахівців з туризму присвячені публікації та розробки таких провідних вчених, як: О. Бейдик, В. Глазичев, І. Зорін, В. Квартальнов, Д. Ніколаєнко та ін. Однак деякі питання стосовно особливостей стратегічного маркетингу у сфері туризму потребують подальшого вдосконалення.

Мета статті полягає у висвітленні ролі стратегічного маркетингу в підготовці фахівців з туризму в сучасних умовах розвитку економіки країни.

Підготовка кадрів у туризмі традиційно була пов'язана лише з підвищенням кваліфікації працівників, що за відсутності базової освіти не вирішувало кадрової проблеми. Однак розвиток туризму в Україні, як чинник, що формує економіку держави, зумовив необхідність створення галузевої системи підготовки туристських кадрів. На сучасному етапі кваліфіковані кадри повинні мати високий рівень професіоналізму, постійно самовдосконалюватися, здійснювати аналіз ринкових параметрів та структури потреб, мати змогу в умовах конкуренції працювати індивідуально і продуктивно. Цього також потребує надзвичайно високий рівень конкуренції серед підприємств галузі, які діють в умовах зростання та постійних змін туристичного ринку.

В свою чергу, вивчення туризму, як складової розвитку економіки, має велику кількість методичних прийомів. Найбільш всеосяжними є дослідження американського професора Р. Макінтоша [1, с. 108], який виділяє наступні підходи:

1. Інституціональний підхід до вивчення туризму має на увазі вивчення різних туристських інститутів і посередників, таких, як готелі, ресторани, туроператори та ін. Цей метод вимагає дослідження організаційного процесу, операційних методів, економічного середовища бізнесу і так далі.

2. Підхід, заснований на вивченні продукту, досліджує різні туристські продукти у взаємозв'язку з їх виробництвом, просуванням на ринку і реалізацією. Проте цей підхід вимагає багато часу для вивчення і не дозволяє дослідникам швидко визначити основи туризму.

3. Історичний підхід включає аналіз діяльності туристських інститутів в історичному ракурсі і впливу інновацій на їх розвиток. Такий еволюційний підхід не отримав широкого розвитку, оскільки туризм набув масового характеру порівняно недавно.

4. Управлінський підхід, є найважливішим і перспективнішим, оскільки орієнтований на окремі туристські фірми, тобто має мікроекономічний характер. Цей підхід сфокусований на такі види управлінської діяльності, які необхідні для функціонування туристської організації, як контроль, планування, ціноутворення, реклама і інші. Важливість і перспективність цього підходу обумовлені тим, що інституційні зміни, зміни продукту або навіть суспільства мають на увазі, що саме управлінські цілі і процедури повинні запустити механізм змін на зустріч змінам, що відбуваються в туристській сфері.

5. Економічний підхід із-за важливості туризму як для внутрішньої, так і для світової економіки, активно вивчається економістами з точки зору формування попиту і пропозиції, його вплив на платіжний баланс і обмінний курс. За допомогою цього підходу можна розробити схему аналізу туризму і його економічної дії на

економіку країни. Проте він не приділяє належної уваги екологічній, соціально-культурній, психологічній і антропологічній дії.

6. Географічний підхід спеціалізується на вивченні місцевості туристської зони, ландшафту. Особливу важливість тут придбаває курс рекреаційної географії, оскільки туризм і рекреації тісно взаємозв'язані.

7. Міждисциплінарний підхід обумовлений передусім тим, що туризм охоплює усі аспекти життя суспільства. Оскільки мандрівники мають самі різні цілі, необхідно використовувати психологічний підхід при виконанні маркетингу і просуванні туристського продукту.

8. Соціологічний підхід обумовлений тим, що туризм є соціальною діяльністю, тому увага соціологів спрямована на вивчення індивідуальної і групової поведінки туристів, а також впливу туризму на суспільство.

9. Системний підхід вивчення туризму об'єднує інші підходи в єдиний комплексний підхід, за допомогою якого на мікрорівні можна досліджувати діяльність туристських фірм в конкурентному середовищі, їх ринки, зв'язки з іншими інститутами і споживачами, а на макрорівні - цілісну туристську систему країни або регіону, а також її взаємини з іншими системами, такими, як політична, правова, економічна і соціальна.

Дослідження показало, що в сучасних умовах важливе місце займає процес управління у зв'язку з економічним підходом, що дасть змогу туристичному підприємству максимізувати конкурентні переваги.

В умовах посилення конкуренції компанії змушені зосереджувати увагу на стратегічному управлінні, важливе місце в якому приділяється маркетинговій стратегії, що тісно пов'язана із задоволенням потреб споживачів товарів та послуг. Компанії, які ігнорують вищевказані аспекти не мають майбутнього. Саме тому індустрія туризму потребує у зростаючому числі професіоналів зі знанням стратегічного маркетингу, які розуміють її глобальні проблеми і здатні реагувати на зростаючі потреби споживачів виробленням творчих стратегій.

Стратегічний маркетинг є складовою маркетингового менеджменту та стратегічного менеджменту фірми. Його основна мета полягає в розробленні маркетингової стратегії для досягнення маркетингових цілей фірми з урахуванням ринкових вимог та її можливостей.

Як вважає Ж. Ламбер [2, с.15] стратегічний маркетинг по суті є постійним і систематичним аналізом потреб ринку, що виводить на розробку ефективних товарів та послуг, призначених для конкретних груп покупців, які мають особливі властивості, а також відрізняє їх від товарів-конкурентів і таким чином створюють виробнику стійку конкурентну перевагу.

Існує багато підходів до розуміння місця стратегічного маркетингу у загальній діяльності фірми, наприклад Н. Куденко визначає

місце стратегічного маркетингу у процесі управління фірмою наступним чином (рис. 1) [3, с. 4].

Стратегічний маркетинг спирається на глибокий аналіз ринку, вивчення купівельної поведінки, оцінки конкурентів і прогностичні розрахунки. У стратегічному маркетингу використовуються методи просторового моделювання. Стратегічний маркетинг спрямований на досягнення міцної конкурентної переваги фірми, що досягається, як правило, методами бенч-маркетингу і вдосконаленням сервісу. Вивчення основ стратегічного маркетингу допоможе майбутнім фахівцям, підприємцям і менеджерам розробляти інноваційну політику, спрямовану на задоволення потреб клієнтів.

Основною метою дисципліни “Стратегічний маркетинг” є вивчення основ стратегічного маркетингу з метою засвоєння теоретичних знань щодо розробки маркетингових стратегій та інноваційної маркетингової політики, спрямованої на задоволення потреб клієнтів, а також набуття практичних навичок управління стратегічною маркетинговою діяльністю туристичного підприємства.

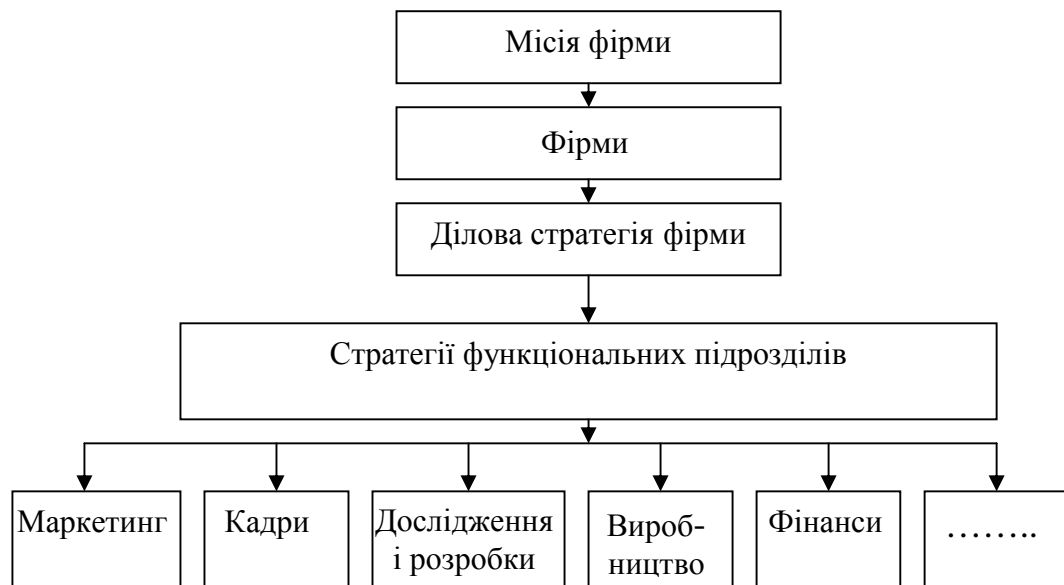

Рис. 1. Місце стратегічного маркетингу у процесі стратегічного управління фірмою

Завданням курсу є ознайомлення студентів з особливостями втілення методів маркетингової методології на ринку туристичних послуг при плануванні діяльності компанії.

В процесі вивчення дисципліни студенти повинні:

- знати сутність стратегічного маркетингу, його особливості, методи та принципи;

- вміти проводити аналіз ринкових параметрів, розробляти стратегії маркетингу, втілювати знання на практиці у сфері управління туристичними підприємствами;

- мати уяву про елементи системи планів маркетингу, стратегічних цілях та маркетингових стратегіях компанії;

- володіти навичками збору та обробки інформації.

Оскільки завданням курсу є ознайомлення з методами маркетингової методології, необхідно розглянути в першу чергу місце стратегічного маркетингу в управлінні туристичним підприємством та визначити його основні категорії. Важливим є розуміння взаємозв'язку управління стратегічним маркетингом з регулюванням позицій туристичних підприємств на ринку в умовах конкуренції, це дає змогу правильно використовувати інструменти стратегічного маркетингу, що сприятиме ефективному втіленню його основних функцій.

Кожне підприємство знаходиться в постійній взаємодії з оточуючим середовищем, яке корегує його діяльність на основі багатьох факторів. Для зменшення негативного впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на стратегії підприємства, необхідно визначити основні чинники макро- та мікросередовища. Для цього майбутній фахівець має знати інфраструктуру туристичних ринків, визначати основні елементи макро- та мікросередовища підприємства, вміти структурувати фактори зовнішнього середовища залежно від різних чинників. З цією метою визначаються основні цільові підсистеми, які реагують на зміни що впливають ззовні. Також необхідно аналізувати, оцінювати та прогнозувати зовнішнє середовище, визначати його загрози та можливості. Для зниження ризику впливу зовнішніх факторів студент має знати методiku визначення позитивних моментів та загроз для підприємства, систему побудови матриці можливостей та загроз, вміти аналізувати та оцінювати результати досліджень для оптимізації діяльності туристичних підприємств.

Наступна тема вивчення дисципліни «Стратегічний маркетинг» розглядає стратегічні ресурси підприємств. Стратегічні ресурси мають велике значення при оцінці можливостей та перспектив компанії, з цією метою розглядається ресурсна концепція туристичного сектору, кількісна та якісна характеристики ресурсів, що дає змогу визначити стратегічні ресурси та ключові фактори успіху.

Для втілення основних цілей компанії в рамках її місії, необхідно знати основні маркетингові стратегії, які сприяють зміцненню конкурентних позицій компанії за допомогою утримання або розширення долі ринку, залежно від економічного підприємства та ситуації на ринку. Для цього розглядаються сутність та класифікація маркетингових стратегій, їх види, а також методи вибору базових стратегій та їх прогнозування.

Закріпленню теоретичних знань сприяють практичні заняття, які складаються з ситуаційних завдань практичного характеру, що дають

змогу використати: методи діагностики продуктового портфелю, матрицю БКГ, багатокритеріальні матриці продуктового портфелю, матрицю General Electric, матрицю життєвого циклу та ін..

Отже, навчальний курс «Стратегічний маркетинг» сприяє формуванню теоретичних знань та навичок стратегічного мислення у студентів, які відповідають сучасним вимогам кваліфікаційного рівня фахівця у сфері туризму.

Перспективи подальших розробок в області підготовки фахівців сфери туризму полягають у посиленні навчально-методичного комплексу викладання даної дисципліни.

Література

- 1. Котлер Ф.** Маркетинг гостеприимство, туризм. / Котлер Ф., Боуэн Дж., Мейкенз Дж. – М.: «Юнити-Дана», 2005. – 1063 с.
- 2. Ламбен Жан-Жак.** Стратегічний маркетинг. Європейська перспектива. Пер. з французького. / Жан-Жак Ламбен – СПб.: Наука, 1996. – 589 с.
- 3. Куденко Н. В.** Стратегічний маркетинг: навч. посібник. / Н. В. Куденко – Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ 2006. – 152 с.

Мардар Д. О. Роль стратегічного маркетингу в підготовці фахівців зі спеціальності «Туризмознавство»

У статті визначається актуальність дисципліни «Стратегічний маркетинг» для майбутніх фахівців спеціальності «Туризмознавство». Визначені мета, завдання курсу; проаналізовано короткий зміст тем.

Ключові слова: стратегічний маркетинг, конкуренція, стратегія, туристичний ринок, туристичне підприємство.

Мардар Д. А. Роль стратегического маркетинга в подготовке специалистов по специальности «Туризмозведение»

В статье определяется актуальность дисциплины «Стратегический маркетинг» для будущих специалистов специальности «Туризмознавство». Определены цель, задание курса; проанализировано короткое содержание тем.

Ключевые слова: стратегический маркетинг, конкуренция, стратегия, туристический рынок, туристическое предприятие.

Мардар Д. А. The strategic marketing location in the «Tourism studies» specialty students training process

In the article actuality of discipline is determined the «Strategic marketing» for the future specialists of speciality of «Tourism studies». A purpose, task of course, is certain; short maintenance is analysed that.

Keywords: strategic marketing, competition, strategy, tourist market, tourist enterprise.

УДК 640.5

Л. В. Польова

ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ

Постановка проблеми: В умовах сучасного розвитку України, орієнтація її на входження до європейського освітнього простору, вища школа зазнала значних змін, пов'язаних із трансформуванням організації педагогічного процесу. Не вдаючись до аналізу ефективності кроків по запровадженню кредитно-модульної системи оцінювання знань в освітній процес вищої школи України, оскільки це питання не є предметом даного дослідження, спробуємо проаналізувати ті проблеми та можливі шляхи їх подолання, які виникають в нових умовах при визначенні практичної підготовки майбутніх фахівців, зокрема, у галузі туристичної освіти. Адже фахівець туризму – це швидше практична діяльність, ніж наука чи професія, хоч він охоплює як одне, так і інше.

Аналіз останніх публікацій і досліджень: Проблема впровадження різних форм навчання, неперервної освіти, пошуку раціональних схем побудови освітнянського процесу присвячені науково-методичні роботи вітчизняних та зарубіжних учених. Розвитку інноваційних процесів у вищих закладах освіти присвячені наукові розробки М.Г. Чобітко. У роботах Н.М. Бібік, Н.В. Кічук, О.М. Пехоти, О.Я. Савченко стверджується, що серед усіх форм навчальної роботи у ВНЗ системоутворюючу роль відіграє практика. Вона виконує адаптивну, навчальну, виховну, розвиваючу, комунікативну, діагностичну та дослідницькі функції. Визначальними завданнями практики є розвиток індивідуальних, професійних, творчих здібностей майбутніх фахівців.

Цілі статті. Аналіз наукових досліджень з організації навчального процесу у вищих навчальних закладах показує наявність не вивчених до кінця технологій, педагогічних прийомів практичного навчання. Тому є необхідність у висвітленні організації проведення навчальних практик студентів туристичних спеціальностей для формування та розвитку в них професійного вміння приймати самостійні рішення, оволодіння сучасними методами і формами організації праці, а також виховання потреби систематичного поповнення своїх знань і творчого їх застосування в процесі практичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи дослідження вчених можна зробити висновок, що даній проблемі приділяється багато уваги, бо майбутній фахівець туризму – це професія майбутнього, перед якою стоїть багато завдань в результаті яких вона має удосконалитись.

Підготовку майбутніх фахівців туризму слід провадити таким чином, щоб навчальні заклади не лише готували фахівців для сьогоденної практики, але й певним чином сприяли створенню нових

робочих місць. Головною проблемою навчальних закладів є формування конкурентоздатних фахівців, які мають підприємницькі навички, здатні працювати ініціативною. Готуються не просто кваліфіковані кадри, але й виховуються особистості, які своєю працею сприятимуть розбудові України.

Європейський досвід свідчить про пошук таких моделей освітнього процесу, які б були збалансованими і гармонійними у співвідношенні викладання теоретичних курсів і проведенні практичних занять, і формували конкурентоздатних фахівців. Так, наприклад, навчальний план спеціальності «туризм» у Польщі передбачає 39 навчальних дисциплін впродовж трьох років навчання. За цей же термін студенти мають пройти практичну підготовку впродовж 15 навчальних тижнів [8, с.69].

Натомість, навчальний план спеціальності «туризм», який здійснюється у Інституті туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника протягом чотирьох років навчання, передбачає 63 навчальні дисципліни і 18 навчальних тижнів навчальної практики. Таким чином, порівняльна характеристика двох підходів до організації навчального процесу лише за критерієм співвідношення часу, відведеного на теоретичну і практичну підготовку, дає підстави стверджувати про більш збалансований підхід у цьому відношенні в європейських вищих навчальних закладах.

Практична підготовка фахівців туризму, зокрема у Польщі, мають свої особливості:

- студенти можуть висловити свої побажання та окреслити перспективи проходження практики відповідно до свого індивідуального плану підготовки. Таким чином, практика стає об'єктом укладання педагогічного контракту між студентом, базою практики та навчальним закладом. При оцінюванні результатів практики враховується різниця між завданнями, поставленими перед практикантом і включеними в програму практики та рівнем реалізації цієї програми;

- при організації практичної підготовки допускаються відступи від

основної програми практики, передбачені регламентом навчального закладу й зумовлені особливостями індивідуального плану проходження практики студентом, специфікою діяльності бази практики,

- за умови відповідної згоди навчального закладу можливе введення інноваційних форм проходження практики: стажування за кордоном, практика при частковому працевлаштуванні студента при частковому працевлаштуванні студента, що дає можливість практиканту безпосередньо включитись у професійну діяльність;

- студенти мають можливість у повній мірі скористатись перевагами навчання, побудованого за принципом по черговості в умовах професійного середовища [8, с. 167].

Загострення уваги на специфіці і відмінностях між навчальними планами вищих навчальних закладів європейських країн, зокрема Польщі, і відповідних освітніх установ України, які здійснюють підготовку фахівців туризму, зумовлене, насамперед тим, що збалансований підхід між теоретичними і практичними курсами дозволить, на нашу думку, вивільнити більше часу:

- для ефективнішого здійснення самого навчального процесу;
- для вдосконалення практичної підготовки майбутніх фахівців;
- для акцентування на самостійній роботі самого студента та його індивідуальній співпраці безпосередньо з викладачем;
- для самовдосконалення останнього як в освітній, так і в науковій галузі.

Також в Единбурзі кожний студент на спеціальності «туризм» може пройти шести місячну практику в туристичній фірмі. Перед її проходженням складається план практики, назначається зі сторони навчального закладу опікун, який є відповідальний за реалізацію даної програми. Є також опікун зі сторони туристичної фірми, який відповідає за навчання практиканта. Дана практика ділиться на два періоди. За перші два місяці студент є учасником усієї діяльності на фірмі. Наступний період, студент під керівництвом опікуна займає посаду у фірмі і трактується як працівник фірми, отримуючи за це винагороду. Після шести тижнів кожний студент має здати екзамен, який передбачений в програмі практики. Очевидно, що відбувається все це, завдяки співпраці навчального закладу і туристичних фірм [2, с.167].

В Польщі опікуну практики належить тільки загальний нагляд над реалізацією навчання. Не вимагається від них, щоб вони перевіряли вміння набуті під час практичного навчання вимогам майбутньої професійної діяльності. Зв'язок навчання з виробничою практикою, навчання на робочому місці, взаємозв'язок теоретичних курсів із практичними предметами, тривале стажування на робочих місцях під час навчання у вузі – ось те, що формує основу висококваліфікованих фахівців туризму в Польщі. Але нажалі в Україні в туристичній індустрії дотепер характерним є працівник, який багато знає, але мало що вміє. Цей «образ» є досить відомий у світі своєю високою вимогливістю до туристів, оскільки такий «спеціаліст» замість надання гостю практичної послуги, перетворюється в його «вихователя».

Щоб досягнути ефекту, які можуть бути помітні у покращенню рівня послуг туристичного промислу, може призвести тільки чітко окреслена система навчання, опираючись на досвідченість викладачів і практиків туристичної сфери. Дана співпраця повинна розпочинатись на етапі створення програми навчання.

Експерти вважають, що навчання фахівців туризму не є відірваним від практики. Перевірка теоретичних знань у практичній

діяльності та підкріплення їх досвідом набутим у практичних діях, робить можливим поєднання занять теоретичного та практичного характеру. Організована під час навчання практика робить можливим безпосереднє поєднання здобутих знань з реаліями практичного управління. Практика дає змогу зміцнити і поглибити практичні вміння студентів. Необхідно відходити від виключно академічного характеру знань. Здобуті знання допомагають у подальшому розвитку вмінь, що забезпечать успіх у майбутній праці. Оскільки сьогодні слід швидко приймати рішення, легко налагоджувати міжособистісні контакти, бути активним та оперативним, система навчання повинна бути спрямована у бік творчої освіти, завданням якої є підготовка фахівців туризму до роботи в сучасних умовах, фахівця з широким світоглядом, високими професійними та гуманітарними знаннями, всебічно розвинену особистість [5, с. 295].

Важливим елементом підготовки фахівців туризму повинен бути принцип зв'язку між теорією і практикою, що носить обов'язковий характер у всіх формах організації навчального процесу. Сучасні умови соціально-економічного розвитку пред'являють нові вимоги до фахівців туризму. Вони повинні мати не лише чисто професійні знання, а й навички.

Поєднання теорії з практикою сприяє:

1. Організація професійних практик, які до недавно вважали «Ахіллесовою п'ятою» системи навчання фахівців туризму;
2. Пристосування програм навчання до очевидних потреб ринку праці в туризмі;
3. Зміна метод навчання, які використовують в даний період, більше використовувати проблемні і практичні методи;
4. Орієнтація дипломних праць на розв'язання конкретних проблем, які виникають на практиці.

Для сучасної системи професійної підготовки фахівців туризму характерною має бути тісна взаємодія навчальних закладів, де здійснюється теоретична підготовка та базами практичної підготовки, оскільки основоположним принципом підготовки фахівців туризму є принцип почергового навчання, коли теоретичне навчання чергується з періодами практики. Принцип почергового навчання – це не просто введення періоду практики в процес навчання. Навчання, побудоване за принципом по черговості – це така логіка навчального процесу, при якій студент, перебуваючи почергово в умовах теоретичного навчання та реальних професійних ситуацій, має можливість мобілізувати свої знання, формувати вміння та навички, застосовуючи їх у конкретних практичних ситуаціях.

Якісна співпраця в системі «навчальний заклад-туристична фірма-студент» вплине на такі фактори:

- пристосування профілю навчання фахівців туризму до потреб туристичного ринку, створюючи туристичний продукт,

- підвищення якості послуг,
- забезпечення менеджерів туризму туристичних шкіл навчання на високому рівні,

- створення програм навчання, які б доповнювались.

Важливим є те, щоб представники туристичної сфери бачили у своїх практикантах майбутніх потенційних продовжувачів, передаючи їм знання і вміння.

Наше завдання, окрім того, щоб дати спеціальні знання, – треба навчити студента дивитись на все, що відбувається очима клієнта. І тільки тоді можна досягти успіху. Поставивши себе на місце клієнта, можна знайти вихід із найнестандартніших ситуацій.

Практична підготовка необхідна для того, щоб студент міг простежити свої реакції в тій чи іншій складній ситуації, визначити особисті риси, які домінують чи навпаки, відсутні в його поведінці в умовах практичної діяльності, поміркувати над власною участю та особистим відношенням до конкретної ситуації. У процесі підготовки, коли вона проходить без попереднього й поглибленого контакту з базою практики, у студента не формуються практичні навички поведінки в реальних проблемних ситуаціях, що в майбутньому знижує ефективність його роботи в умовах професійної підготовки.

Досвід здобутий студентом у ході дипломної практики може спростити пошук майбутньої роботи за фахом. Професійна практика дозволяє познайомитися з реаліями функціонування туристичної діяльності, також дає можливість порівняти здобуті під час навчання теоретичні знання з реальністю.

Практична підготовка повинна становити безперервний характер на одному і тому ж самому підприємстві для одного і того ж студента. Студент, пройшовши на одному і тому ж самому підприємстві всі «ступені росту» не тільки відчує специфіку кожного ступеня даної структури, але і атмосферу фірми, її внутрішній клімат, знаючи всі особливості фірми, які по закінченню навчання і отримання диплома зможуть вирішити проблему про влаштування даного студента у свій штат.

Таким чином, процес формування практичних умінь майбутніх фахівців туризму в умовах реформування системи вищої освіти України на даному етапі дає підстави зробити ряд висновків:

По-перше, входження України до європейського освітнього простору в рамках Болонської системи відкриває нові можливості для майбутніх фахівців.

По-друге, формування галузевих стандартів освіти за напрямками і спеціальностями в системі вищої школи України повинно відбуватись з обов'язковим врахуванням досвіду, принципів і підходів, притаманних для вищих навчальних закладів європейських країн, зокрема Польщі.

По-третє, підготовка майбутніх фахівців вищої категорії в Україні в галузі туризму повинна здійснюватись на принципах збалансованого підходу у співвідношенні кількості дисциплін теоретичного характеру і практичної підготовки.

Література

- 1. Агафонова Л.Г.** Туризм, готельний і ресторанний бізнес: ціноутворення, конкуренція, державне регулювання : монографія / Л.Г. Агафонова. – К.: Знання України, 2002. – 360 с.
- 2. Байлик С.И.** Гостиничное хозяйство. Проблемы, перспективы, управление, сертификация / С.И. Байлик. – К.:Альтерпресс, 2001. – 207 с.
- 3. Друкер Т.І., Яворська А.О.** Зарубіжний досвід малих готелів / Т.І.Друкер, А.О.Яворська. – М.: УГТ РБ, 2005. – 78 с.
- 4. Нормативні компоненти галузевого стандарту вищої освіти України з напрямку підготовки 0504 «туризм».** Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра фахового спрямування 6.050400 «туризм». Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра фахового спрямування 6.050400 «туризм». Видання офіційне. – К.: Видавництво «КУТЕП», 2004. – 59 с.
- 5. Мальська М.П.** Основи туристичного бізнесу: Навчальний посібник / М.П. Мальська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.
- 6. Нікітчина С.** Теоретичні аспекти розроблення сучасної концепції підготовки менеджерів освіти у вищій школі / С.Нікітчина // Освіта і управління. – 2004.- Т.7.4.1. – С.148–160.
- 7. Шматько Л.П.** Туризм і готельне господарство / Л.П. Шматько. – М.: Березень, 2005. – 346 с.
- 8. Banach Cz.** Reforma systemu edukacji w Polsce – wyzwania, szansę i zagrożenia / Strategie reform oświatowych w Polsce na tle porównawczym / Pod. Red. Wojnar I., Bogaj A., Kubina I. - W. : Komitet Prognoz “ Polska 2000 Prus ”, Elipsa, 1999. – S.39–66.

Польова Л. В. Особливості практичної підготовки фахівців з туризму

В статті розкрито формування фахівця високого рівня в туристичній галузі, набуття ним необхідних та практичних умінь для виконання своїх професійних обов'язків. Адже фахівець туризму – це швидше практична діяльність, ніж наука чи професія, хоч він охоплює як одне, так і інше. Визначальними завданнями практики є розвиток індивідуальних, професійних, творчих здібностей майбутніх фахівців.

Ключові слова: фахівець туризму, практична підготовка, уміння, теоретичні знання, професійні обов'язки.

Полевая Л. В. Особенности практической подготовки специалистов туризма

В статье раскрыты формирования специалиста высокого уровня в туристической отрасли, приобретения им необходимых и практических умений для выполнения своих профессиональных обязанностей. Ведь

специалист туризма – это скорее практическая деятельность, чем наука или профессия, хотя он охватывает как одно, так и другое. Определяющими задачами практики является развитие индивидуальных, профессиональных, творческих способностей будущих специалистов.

Ключевые слова: специалист туризма, практическая подготовка, умение, теоретические знания, профессиональные обязанности.

Polyova L. V. Features practical training tourism

The article reveals the formation of high-level professionals in the tourism industry, finding it necessary and practical skills to perform their professional duties. For specialist tourism – is more practical work than science or profession, though it covers both one and other. Determining objectives is to promote the practice of individual, professional, creative abilities of future specialists.

Key words: specialist tourism, practical training, skills, theoretical knowledge and professional responsibilities.

ПЕДАГОГІКА ЗА КОРДОНОМ

УДК 378.001.3:338.48 – 051

В. Ю. Захарченко

**ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ У ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЧЕХІЇ
(на прикладі Празького економічного університету)**

У даний час в Україні триває активне реформування освіти, в тому числі і програми підготовки фахівців сфери туризму. Його кінцевою метою є суттєве підвищення якості спеціалістів. У спільній заяві міністерств освіти європейських країн, яку підписали у Болоньї 19.06.1999 р., пропонується створити систему вищої освіти й наукових досліджень, що буде безупинно адаптуватися до запитів суспільства, його потреб, які змінюються, й необхідності розвитку наукових знань [1].

Актуальність статті полягає в тому, що завдяки аналізу міжнародних стандартів у підготовці фахівців сфери туризму та розгляду позитивного зарубіжного досвіду в цій сфері, стає можливим впровадження якісних змін до системи підготовки фахівців з туризму в Україні.

З огляду на схожість у географічному, економічному, політичному та демографічному аспектах між Чехією та Україною, враховуючи факт визначення дипломів майже у всьому світі та співпраці зі світовими туристичними асоціаціями, ми вважаємо доцільним, розглянути досвід організації підготовки фахівців сфери туризму у вищих навчальних закладах Чехії.

Успіх підготовки фахівців сфери туризму найтісніше взаємопов'язаний із сучасними тенденціями розвитку світової економіки. З'ясовано, що туризм – це особливе багатодисциплінарне й багатопрофільне явище, яке уособлює поєднання багатьох наук, предметів, галузей [2, с. 325]. Вивченню зарубіжного досвіду професійної підготовки кадрів для сфери туризму присвячено роботи науковців Л. Кнодель, В. Федорченка, І. Петрової. В науковій роботі В. Федорченка здійснено аналіз світових тенденцій розвитку туризму та особливостей підготовки фахівців для туристської галузі у Великій Британії, Швейцарії, Франції, США, Австралії та Російській Федерації та в інших країнах. Окремі наукові роботи Л. Кнодель були присвячені вивченню системи підготовки кадрів для сфери туризму в Німеччині та ґрунтовному дослідженню теоретичних та практичних засад професійної підготовки фахівців туристської галузі у країнах Всесвітньої туристської організації. Питанням підготовки кадрів для сфери дозвілля у зарубіжних країнах присвячено роботу І. Петрової.

Аналіз спеціальної літератури з проблем підготовки кадрів сфери туризму та їх рішення на основі впровадження прогресивних ідей зарубіжних країн свідчить про актуальність даної теми. Але слід зазначити, що професійна підготовка фахівців сфери туризму у Чехії досі не була предметом спеціальних наукових досліджень.

Метою даної статті виступає підготовка кадрів сфери туризму у вищих навчальних закладах Чехії (на прикладі Празького економічного університету).

В даний час на території Чехії діють 28 державних і понад 40 приватних вищих навчальних закладів (не враховуючи одного поліцейського і декількох військових вузів).

За законом «Про вищу освіту», що діє з 1 січня 1999 р. й останніми змінами до закону від 01.01.2012 р. «Про внесення змін до «Закону про освіту» навчання в державних ВНЗ Чехії» є безкоштовним для всіх студентів, включаючи іноземців (за умови викладання на чеській). Оплачуються тільки додаткові послуги ВНЗ з навчання, але величина цих платежів невелика (в середньому близько 100 доларів за рік на одного студента) [3]. У приватних університетах середня вартість навчання складає 35 000 крон на рік, тобто біля 1200 євро на рік, що становить також середню вартість однорічної підготовки спеціаліста сфери туризму на території України. Різниця полягає у організації навчального процесу, більшій диференційованості професійних напрямків та «цінності» диплому у світі. Згідно акту «Про взаємне визнання документів про освіту і закону № 111/1998 «Про вищу школу», диплом чеського спеціаліста норсифікується майже у всьому світі (Європа, США, Канада, Австралія).

Більше десяти вищих навчальних закладів Чехії пропонують акредитовані програми навчання (бакалавр, спеціаліст, магістр), співпраця з відомими чеськими туристичними компаніями та Асоціацією туризму забезпечує студентам проходження обов'язкової професійної практики.

Празький Економічний університет (ПЕУ) – безперечний лідер серед економічних вузів Чехії. Цей заклад був заснований 1 вересня року 1953 року. В даний час на шести факультетах університету навчається понад 16000 осіб, 7% з них – іноземці.

ПЕУ є членом престижної Спільноти європейських шкіл менеджменту (CEMS), в якій приймається тільки по одному ведучому вузу з країни. Серед членів CEMS можна виділити такі відомі школи менеджменту, як Лондонська школа економіки, Університет St. Gallen, Universität zu Köln, Erasmus Universiteit Rotterdam, Копенгагенської школи бізнесу, Wirtschaftsuniversität, Стокгольмська школа економіки, ESADE Барселоні та інші. З 2005/2006 академічного року в університеті була введена балова система ECTS, яка використовується в більшості європейських і американських вузів.

На даний момент Празький економічний університет успішно співпрацює з низкою великих чеських і міжнародних організацій і підприємств. В минулому році генеральним партнером університету став один з найбільших чеських банків: Чеський Ощадбанк. Серед спонсорів і головних партнерів є три фірми з Великої четвірки аудиторів (Pricewaterhouse Coopers, Deloitte, KPMG), банки (Комерційний банк і банк HVB), найбільше чеське медіа-агентство OMD Чехії, великі фірми, серед яких: Skoda Auto, Конрада Аденауера, Прага Instaplast, Linde Gas, L'OREAL Чехії [4].

В якості спонсорів діяльності університету виступають такі всесвітньо відомі організації, як Світовий банк, Програми «TEMPUS» і «PHARE/ACE» Європейського Союзу, Фонд Сороса, IBM, Сіменс, Корпорація Боїнг, Дженерал Електрик, Філіп Морріс, Сітібанк, Кока-Кола; Манхеттен Банк та Американська наукова асоціація.

Річні витрати університету на основну діяльність становлять близько 43 мільйонів доларів.

Навчання в Празькому Економічному університеті проводиться на чеській мові. В викладацький склад входять близько 690 кваліфікованих академічних працівників і ряд позаштатних співробітників, як правило, менеджерів великих фірм, які проводять орієнтовані на практику семінари. Високий рівень викладацького складу університету характеризує той факт, що деякі його професори читають лекції в престижних американських і європейських університетах, наприклад – в Сорбонні.

У бібліотеці університету налічується більше 460 тисяч книг і 550000 найменувань періодики. В корпусах Університету студенти можуть користуватися комп'ютерами в декількох навчальних кімнатах, а також в бібліотеці. Крім цього, у всіх будівлях можна приєднатися до бездротової мережі через Wi-Fi.

У 2001 р. підписано та успішно виконується договір про співпрацю університету з всесвітньо відомою фірмою IBM з навчання студентів в галузі електронної комерції. Суттю проекту є спільне створення курсів е-бізнесу для студентів університету. Для проведення цих курсів IBM безкоштовно надало вузу своє програмне забезпечення.

Основний напрям працевлаштування випускників університету – середні і верхні керівні пости в приватному і державному секторі. В уряді Чехії значна частина міністрів закінчувала саме цей вуз. Випускником Празького Економічного університету є і глава Чеського центрального банку. А нинішній президент Чехії Вацлав Клаус, до відходу в політику, був професором цього університету.

Загальна структура університету складає шість факультетів. П'ять факультетів в Празі:

- Факультет фінансів та бухобліку;
- Факультет міжнародних відносин;
- Факультет менеджменту і економіки підприємств;

- Факультет інформатики та статистики;
 - Факультет економіки народного господарства;
- шостий – у Йінджіхові Градці, розташованому на півдні Чехії.

До складу факультету Міжнародних відносин, входить відділ досліджень – економіка та зовнішня торгівля – який займається подвійною галуззю – міжнародною торгівлею та туризмом. В даний час на факультеті працюють 170 педагогів, а в бакалавраті і магістратурі навчається близько 3500 студентів.

Основною спеціальністю відділення туризму є підготовка за напрямком «Туризм і регіональний розвиток» бакалаврської програми (3 роки), що дає змогу студентам отримати:

- теоретичні знання відповідно до необхідного набору знань у туризмі;
- практичні знання в області туристської діяльності та управління туристичною організацією на регіональному рівні;
- аналіз регіонів з точки зору існування культурних, історичних та економічних передумов розвитку туризму та територій;
- комунікативні, соціальні та культурні знання для пристосовування та просування на підприємстві;
- формування мовних навичок спілкування, за допомогою вивчення кількох іноземних мов (2-3 мови);
- виховання адекватного психологічного сприйняття обов'язків керівництва підприємствами туризму та регіонального управління.

Професійна спеціалізація студентів відбувається шляхом вивчення предметів, об'єднаних у блоки: туризм, керівництво туристичними фірмами і готелями, регіональний розвиток.

Продовжити навчання можна на магістерській програмі «Туризм» (2 роки) [5].

Факультетом здійснюється активна та багаторічна співпраця з багатьма зарубіжними ВНЗ в рамках міжнародної кооперації.

В даний час університет налічує майже 100 партнерів у різних країнах світу, серед них: Кембриджський університет, Гарвардський університет, Принстонський університет, Паризький університет (Сорбонна), Стенфордський університет, каліфорнійські університети Берклі і Сан-Дієго, Нью-Йоркський університет, Бостонський університет; Мічиганський університет, Університет Пітсбурга та Університет Ессекса.

Таким чином, Празький Економічний університет має висококваліфіковану навчальну програму, яка готує спеціалістів сфери туризму і сприяє їх подальшому працевлаштуванню.

У перспективі подальших досліджень до завдань автора входять: розгляд історичних аспектів становлення туристичної сфери у Чехії, проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку туристичної галузі

Чехії, розкрити зміст, форми та методи теоретичної підготовки фахівців з туризму у вищих навчальних закладах Чехії.

Література

1. Болонський процес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/bologna/stanov/index.htm> **2. Л.Г.Лук'янова** Освіта в туризмі / Л.Г. Лук'янова. - К.: Вища школа, 2008. – 325 с. **3. Zákon č. 472/2011 Sb., kterým se mění školský zákon** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.msmt.cz/dokumenty/zakon-c-472-2011-sb-kterym-se-meni-skolsky-zakon>. **4. Пражский** экономический университет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://student-cz.ru/1_3_1.html **5. The Faculty of International Relations of the University of Economics** [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://fir.vse.cz/about-the-faculty/foreword-from-the-dean/>

Захарченко В. Ю. Підготовка фахівців сфери туризму у вищих навчальних закладах Чехії

В статті проведено аналіз підготовки кадрів сфери туризму у вищих навчальних закладах Чехії (на прикладі Празького Економічного університету); навчальної програми ПЕУ, яка сприяє подальшому працевлаштуванню на підприємствах сфери послуг країн Європи, США, Канади, Австралії.

Ключові слова: туризм, програма підготовки, зарубіжний досвід.

Захарченко В. Ю. Подготовка специалистов сферы туризма в высших учебных заведениях Чехии

В статье проведен анализ подготовки кадров сферы туризма в высших учебных заведениях Чехии (на примере Пражского Экономического университета); учебной программы ПЭУ, которая содействует последующему трудоустройству на предприятиях сферы услуг стран Европы, США, Канады, Австралии.

Ключевые слова: туризм, программа подготовки, зарубежный опыт.

Zakharchaenko V. U. Professional personnel training of the tourism at the higher educational establishments of Czech Republic

This article deals analysis of professional personnel training of tourism at the higher educational establishments of Czech Republic (Prague Economical University; educational program PEU which assists to subsequent employment on the enterprises of service in countries of Europe, USA, Canada, Australia business.

Key words: tourism, educational program, international experience.

УДК 371.134:379.85(44)

Л. В. Кнодель

СИСТЕМА ОБРАЗОВАНИЯ В СФЕРЕ ТУРИЗМА В ИСПАНИИ

О туризме в Испании знают практически все, ведь апельсиновое Королевство известно во всем мире как один из лучших европейских курортов. Поэтому неудивительно, что профессионалов туристической отрасли готовят именно здесь. Именно туризм является основной статьёй дохода Испании. Невероятная природа, большое количество солнечных дней в году, ласковое море, благоустроенные курортные зоны, отели на любой вкус и кошелек, масса достопримечательностей и развлечений – старожилы испанского туризма с радостью поделятся своим богатым опытом.

В Италии 28 учебных заведений, готовящих персонал для сферы туризма. Италия занимает второе место в мире по данному показателю [2]. Система туристского образования в Испании отличается большим разнообразием специализаций, которые в свою очередь имеют обширную программу и объем учебных курсов. Для построения системы туристского образования на Украине целесообразно взять отсюда стратегические цели и новые направления в дипломировании.

Анализ литературы показал, что организация образования будущих специалистов в сфере туризма на территории Испании не являлась предметом специального исследования отечественных ученых. Исключение составляет докторская диссертация автора данной статьи, в которой проблема исследуется в контексте изучения теории и практики подготовки специалистов сферы туризма в странах-членах ВТО. Исходя из вышесказанного, целью данной статьи является изучение системы образования в сфере туризма в Испании.

Университеты в Испании являются основным типом высших учебных заведений, доля которых составляет 95% от общего числа вузов. Все они отличаются между собой не только по профилю изучаемых дисциплин, но и по числу ступеней, которые можно освоить – что называется по уровню квалификации. Всего же в Испании насчитывается около 50 государственных и более 10 частных высших учебных заведений [1].

Высшее образование в Испании можно получить в любом университете Испании, государственном или частном, которые административно делятся на четыре учебных подразделения:

- Университетские факультеты (Facultades Universitarias) – где преподаются гуманитарные и естественнонаучные теоретические дисциплины. Здесь можно пройти все три цикла испанского высшего

образования и получить степени, соответствующие степеням бакалавра, магистра и доктора наук.

- Высшие технические училища (Escuelas Técnicas Superiores) – где студенты получают высшее техническое образование. Здесь тоже можно пройти все три цикла испанского высшего образования.

- Университетские школы (Escuelas Universitarias) – где студенты получают профессиональную подготовку на начальном уровне (первый цикл испанского высшего образования, получаемую степень можно приравнять к степени бакалавра).

- Университетские колледжи (Colegios Universitarios) – не дают профессиональной ориентации, здесь студенты проходят лишь общий начальный курс лекций, готовясь перейти в высшую техническую школу или на факультет. (Первый цикл испанского высшего образования).

В структуру университетов обычно входят также профессиональные школы различной специализации (дизайн, гостиничный бизнес, искусство, бизнес-школы и т.д.).

Университетское образование является многоуровневым, обычно выделяют такие циклы: первый цикл, объединенные первый и второй циклы, индивидуальный второй цикл, третий цикл (докторантура) [3].

В Испании степени бакалавра равны трем основным степеням, которые получают студенты университетов по завершении первого цикла (ступени) обучения: «Arquitecto Técnico» – степень, присуждаемая студентам, обучающимся только в области архитектуры; «Ingeniero Técnico» – степень, присуждаемая студентам технических специальностей; «Diplomado» – степень, присуждаемая студентам, обучающимся по всем другим направлениям.

Степень магистра соответствует квалификация, которая присваивается по завершении второго цикла обучения. В зависимости от направления обучения это может быть: архитектор («Arquitecto»); инженер («Ingeniero Superior»); лицензиат («Licenciado»).

После завершения третьего цикла обучения студенту присваивается степень магистра-исследователя, которая определяется университетом, организовавшим данный курс. В Испании обычно ей соответствует определенная квалификация – «Master», «Diplomado», «Experto» и т. п.

Степень доктора («Doctor») можно получить, поднявшись на третью ступень высшего образования. После двух лет обучения необходимо представить подготовленную диссертацию на рассмотрение ученого совета.

По испанскому закону о системе образования от 3 мая 2006 года иностранные студенты могут получать высшее образования в Испании [6].

По окончании обучения в испанском университете студенты получают звание "специалиста" – licenciado – в определенной сфере деятельности. Если вы решили углубить свои знания, повысить

квалификацию или заниматься научной деятельностью, вам следует продолжить обучение в Магистратуре. Обучение длится год или два и по окончании вам присваивается степень Магистра или Master. В Испании очень большой выбор программ Master и MBA на испанском или английском языках [4].

Обучение в Испании будет проходить по системе кредитов по типу ECTS (ECTS – European Credit Transfer System) – европейская система перезачета кредитов.

Новые кредиты будут состоять не только из теоретических часов (то есть, тех, что затрачивает преподаватель на лекции и экзамены), но и практических, времени, которое тратит студент на написание работ, подготовку к семинарам и т.д.

Один кредит ECTS соответствует 25-30 часам (сейчас один кредит равняется 10 учебным часам). Некоторые студенты, которые поступили в университет Испании в 2009 году, еще пока будут учиться по старой системе высшего образования в Испании [5].

В Испании можно получить дипломы о высшем образовании по таким направлениям: Социальное и юридическое направление, Гуманитарное направление, Инженерное и архитектурное направление, Двойные дипломы.

Туризм входит в социальное и юридическое направление: Управление компаниями, Управление в туризме, Журналистика, Реклама и Public Relations, Международные отношения, Право [1].

В целом, в университетах Испании два основных направления подготовки специалистов: туризм и отельный бизнес [8].

Мадридский университет имеет в своем штате профессионалов высочайшего уровня. В целом анализ специализации «*Открытие туристского предприятия*» заключен в аспектах, создающих структуру туризма, таких как: экономический, политический, социальный, технологический и специальный. Здесь изучается природа различных туристских предприятий, формы развития, международные отношения с другими учреждениями подобного типа.

Специализация «*Организация туристских предприятий и управление ими*» позволяет приблизиться к изучению туристского предприятия как организации. На первом этапе изучается поведение индивидуума и его исполнительский уровень. Позже исследуются отношения на уровне группы, динамика власти и влияния, лидерство, умение урегулировать конфликты и т.д.

Наконец, прорабатывается организационная конфигурация на самом высоком уровне и процесс умения руководить.

На специализации «*Основные принципы туристского бизнеса*» проводится анализ основных концепций туристского бизнеса и их практического применения. Вводятся также различные уровни, на которые опирается политика туризма: международный, национальный, региональный и местный. Наконец, осуществляется ознакомление с

темами, связанными с разработкой, планированием и развитием туристских стратегий.

Специализация *«Производство и распределение туристской продукции»* – это анализ основной туристской продукции и характерный комплекс каждой из них: прибрежный, внутренний, городской, дорожный туризм и бизнес-туризм; изучение распределения туристской продукции первой необходимости в секторе туризма: групповые путешествия, туристские агентства, транспорт, система реализации. Специализация *«Экономика туризма»* – это анализ путей вхождения туристского сектора в экономику страны посредством реальных примеров; причин, способствующих реализации спроса туристского сектора в национальном и международном масштабе; туристского рынка в его развитии.

Специализация *«Культура и социология туризма»* – это анализ культурных и социокультурных аспектов, определяющих характер туристского спроса, как внешне, так и внутренне: характеристика населения, демография, культурные обычаи, традиции, уровень жизни и т.д. В качестве предполагаемых тем: подбор соответствующего персонала в туристской области, системы коммуникаций, уровень обслуживания и компетентности контрактного персонала.

Специализация *«Структура туристских рынков»* – это анализ главных аспектов такого феномена как туризм: концепция, история, политика, туристские потоки и т.д.; изучение спроса и предложения в сфере туризма со специальными акцентами на структуру его рынка, его компоненты и формы посредничества.

Специализация *«Операции и процесс туристского производства»* – изучение главных операций и производственных процессов, места его размещения, туристского посредничества и досуга; определение рода деятельности, который составляет вышеперечисленные процессы, изучение международных отношений в туризме. Специализация *«Досуг и туризм»* – это анализ количества и качества времени, посвященного досугу (свободное время, времяпрепровождение, развлечение), которого в нашем обществе с каждым днем становится все больше. С возникновением культуры досуга появилась разнообразная продукция и специальная сфера обслуживания. При изучении предметов по данной специализации анализируется техника управления досугом и тематические предложения в туристском секторе.

Специализация *«Территориальные культурные туристские ресурсы»* – это реализация туристской деятельности и досуга через территориальные компоненты и компоненты окружающей среды; изучение средств развития туризма и его региональное развитие.

Специализация *«Туристская нормативная база: национальная и международная»* – это изучение юриспруденции в туристском секторе, как на национальном, так и на международном уровнях; анализируется, как нормативы общего характера, так и специальные нормы, которые

практикуються в різних спеціалізованих агентствах. При цьому робиться акцент на протиріччя фіксованого характеру в регулюванні компетенції персоналу та якості обслуговування.

Спеціалізація «*Територіальні туристські ресурси*» – це аналіз важливих компонентів географії туризму: фактори та процеси розвитку, регіональне розподілення попиту та пропозиції, локалізація туристичних особливостей та центрів відпочинку.

Спеціалізація «*Культурна спадщина*» – це вивчення історико-художественних та культурних цінностей; аналіз культурної спадщини як туристичних ресурсів з точки зору дослідження, захисту, управління, збереження, реставрації та розподілення.

Спеціалізація «*Туристський маркетинг*» – це погляд на сукупність комерційної функції підприємств, вивчення застосування цих функцій за допомогою демонстрації реальних прикладів; аналіз створення туристичної продукції, її розподілення, встановлення цін та співпраця з іншими туристичними підприємствами.

Спеціалізація «*Управління туристичними підприємствами*» передбачає диплом «Адміністрація, управління підприємствами та дипломовання в сфері туризму». Наше суспільство розвивалося таким чином, що зараз ми живемо в епоху економіки сфери обслуговування, в якій туристична діяльність з кожним днем набуває все більше значення. Цей процес актуальний і в Іспанії, де туристичний сектор перетворився в один з основних елементів національної економіки. Спеціалісти знають, як використовувати величезні природні ресурси, історико-художественну спадщину та багатішу культуру. Але, все більше ця сфера потребує фахівців, здатних керувати підприємствами та сферою обслуговування в національній та міжнародній туристичній діяльності.

Студенти вивчають кожен функціональний сектор підприємства та управління туристичною діяльністю. Навчання проходить таким чином, щоб стипендіати могли виконувати керівні посади в управлінні туристичними підприємствами, що є основною професійною орієнтацією майбутніх випускників: мережа готельного господарства (управління), транспортні компанії, організація в сфері розваг, або управління відділами підприємств: маркетинг та бухгалтерія, контроль та аудит, формування \ підбір кадрів та ін. [3].

Найбільш відомі освітні установи розташовані в Барселоні. Дух старовинного міста, постійно наповненого туристами з усього світу, налаштовує на «потрібний» лад: теорія в місцевих університетах успішно поєднується з практикою в реальній житті. Можливо, однією з найпопулярніших шкіл є **Escola Universitaria de Turisme Barcelona**. Вона заснована в 1987 році та відома застосуванням найновіших технологій та сучасних

образовательных методик, что гарантирует высокий уровень знаний, широкий профессиональный опыт выпускников.

Данное учебное заведение считается одним из лучших в Испании по соотношению «цена-качество». «Школа предлагает четыре программы профессионального образования в области туризма, первая – *Grado Superior de Agencias de Viajes*. После ее окончания выпускник может работать в туристических агентствах и заниматься составлением, организацией, подбором комбинированных туров, подготовкой программ развития для туристического бизнеса, а также управлять отдельными департаментами компании.

Следующая программа – *Grado Superior en Información y Comercialización Turísticas*. Она позволяет заниматься реализацией турпродукта и управлением информацией, мониторингом рынка.

Третье направление – управление службой размещения, или *Grado Superior de Gestión de Alojamientos Turísticos*.

И последняя, четвертая программа – *Grado Superior en Gestión Comercial y Marketing* (коммерческое управление и маркетинг). То есть студент планирует заниматься анализом информации, разработкой и реализацией продукта, расчетом цен, выполнением плана продаж, разработкой логистических услуг [8].

EUNT StPOL является ведущей школой в Испании, дающей образование в области туризма и гостиничного бизнеса. Была основана в 1966 году. Является членом международных организаций EURHODIP, EUNOPA International, АЕНТ, AMFORT, EFAN Accreditation, CHRIE. Школа имеет партнёрские соглашения с Университетом Жироны и с 10 ведущими сетями отелей в Испании и в Европе, ежегодно проводит презентации этих отелей и подбирает студентов для прохождения стажировок в них и последующего трудоустройства [7].

Гостиничный бизнес. Продолжительность программы – 1,5 года. Программа состоит из 3 учебных циклов: А, В, С. Цикл А начинается 13 октября, заканчивается 19 декабря. Во время цикла А (10 недель) студенты проходят теоретическую и практическую подготовку на кафедре гастрономии, проходят практику в гостиницах. Цикл В начинается 7 января, заканчивается 30 мая. Во время этого цикла студенты получают базовые знания в области управления отелем (администрирование, управление персоналом, коммерциализация).

Цикл С является обязательным только для граждан стран ЕС и представляет собой производственную практику. Программа имеет практическую направленность и даёт студентам возможность пройти практику и стажировку в отелях за время обучения, что в будущем облегчит их трудоустройство.

Высшая школа **EUTDH** предлагает программы подготовки специалистов в области туризма и гостиничного менеджмента. При обучении в течении одного семестра студенты получают диплом о базовом послевузовском образовании (*Postgrado*), а при обучении в

течение года с написанием в конце дипломного проекта – титул магистра (Master).

В течение первого семестра студенты изучают особенности управления отдельной гостиницей, после чего могут получить диплом Postgrado en Administracion y Direccion de Empresas Hoteleras. В течение второго семестра изучается специфика управления сетями гостиниц. При обучении только по программе второго семестра присваивается степень Postgrado en Alta Direccion de Grupos Hoteleros, а при обучении в течение всего года с написанием дипломного проекта – степень магистра.

Barcelona Business School является частным учебным заведением. Школа дает современное образование в области бизнеса и управления по американской системе [8].

Туризм и гостиничный бизнес. Обучение ведется по американской системе. Программа первого цикла обучения, длительностью 2 года.

Основными предметами являются: информационные системы, основы маркетинга, финансы, макроэкономика, микроэкономика, статистика, менеджмент, иностранный язык, менеджмент в туризме и гостиничном бизнесе, туризм через интернет и др.

Одним из лидеров среди учебных заведений в сфере гостиничного и ресторанного бизнеса в Испании является Швейцарская школа **Les Roches**, которая располагается в престижном районе Lomas de Rio Verde в пригороде Marbella, в районе так называемой «золотой мили», в 2 км от побережья Средиземного моря. Программа называется Post-Graduate Diploma in Hospitality Management. Уникальность этой программы состоит в том, что она состоит из одного семестра обучения и одного семестра практики (стажировки). Обучение очень интенсивное. Длительность данной программы – 1 год, включая 6-месячную оплачиваемую стажировку, во время которой студенты развивают свои профессиональные навыки, работая в ресторанах, гостиницах и многих других компаниях, как в Испании, так и в других странах мира. Обучение ведется на английском языке.

Школы Les Roches имеют престижную аккредитацию NEASC (USA), а так же является членом IHA (International Hotels Association), CHRIE (Council on Hotel, Restaurant and Institutional Education), EUHOFA (International Association of Hotel Schools) и других.

В течение пяти месяцев студенты изучают семнадцать предметов, включая дисциплины, имеющие прямое отношение к сфере питания и ресторанному бизнесу: Beverage, Bar and Wine Service, Culinary Restaurant and Banquet Operations, Service Banquet & Restaurant Operations, Advanced Culinary Concepts, Food Science & Sanitation, Food and Beverage Management, а также предметы, относящиеся к сфере гостиничного бизнеса и управления: Hospitality Marketing, Hospitality Accounting and Financial Management, Facilities Management, Rooms Division Operations and Management и другие.

Дополнительно студенты изучают испанский язык. Второй семестр – практика. Выбор мест стажировки неограниченный, во время первого семестра студенты участвуют в ярмарках вакансий и проходят собеседования с потенциальными работодателями. Учитывается опыт работы, владение английским и испанским языком, личные качества студента. Студенты Les Roches Marbella проходят практику в отелях и ресторанах Мадрида, Марбельи, Барселоны, Тенерифе и других испанских городов. Обучение на английском языке.

Выпускники, успешно закончившие данную программу, занимают руководящие должности в сфере гостеприимства и ресторанного бизнеса по всему миру [8].

Рассмотрев вышеизложенный материал, можно утверждать, что преимущества испанского туристического образования состоят в следующих позициях:

- Прежде всего, это получение европейского диплома, который признается всеми странами Евросоюза. После вступления в силу Болонского соглашения с 2010 года, диплом о высшем образовании, полученный в Испании, будет действителен – это пропуск на работу в Европе или в европейских компаниях на территории Украины.

- В системе высшего туристического образования Испании делается особый акцент на профессиональную направленность в обучении. Предметы, имеющие непосредственное отношение к будущей специальности изучаются с 1 курса, ничего лишнего.

- Государственные университеты Испании – это древнейшие академические традиции в сочетании с современными методами преподавания, использующие в том числе и самые передовые технологии. Огромные научные библиотеки и высококласные лаборатории.

- И конечно, нельзя не отметить в качестве преимущества мощнейшую языковую практику, которую получают иностранные студенты за время обучения в Испании. Сегодня 450 миллионов населения в мире говорят на испанском языке.

- Высшее образование в Испании это еще и международные контакты не только среди самих испанцев, но и среди студентов из разных стран, которые получают образование в стенах испанских университетов [3].

Таким образом, новое направление университетского образования набирает обороты и совершенствует методологию и методику профессиональной подготовки специалистов для бурно развивающихся сфер экономики Испании.

Перспективы дальнейших исследований автора будут связаны с изучением инновационных процессов в сфере подготовки кадров для туристической отрасли в странах ВТО.

Литература

1. Morey A. Changing higher education curricula for a global and multicultural world // Higher education in Europe. – April 2000. – no. 1. – P. 25-41. 2. World Tourism Organization (WTO). Educating the Educators in Tourism. Instituto de Turismo, Empresa y Sociedad y Universidad Politecnica de Valencia. – Madrid: WTO, 2000. – P. 34-45. 3. Association for Tourism and Leisure Education. – Режим доступу до вид.: <http://www.atlas-euro.org/>. 4. Curriculum/Programme/NationalResearchInstitute of Transport. – Режим доступу до вид.: http://en.wikipedia.org/wiki/University_of_Madrid. 5. European Commission Culture. – Режим доступу до вид.: http://EuropeanCommissionCulture/ec.europa.eu/culture/eac/index_en.html. 6. Organisation for Economic Co-operation and Development. – Режим доступу до вид.: <http://www.oecd.org>. 7. UNESCO. – Режим доступу до вид.: <http://www.UNESCO.ru>. 8. WTO. – Режим доступу до вид.: <http://www.world-tourism.org>.

Кнодель Л. В. Система освіти у сфері туризму в Іспанії

У статті розкриваються загальні аспекти системи освіти в сфері туризму в Іспанії: виділяються цикли університетської освіти, характеризуються особливості роботи та структура провідних Вузів країни.

Ключові слова: система освіти, туристська освіта, сфера туризму, університети Іспанії, освітні цикли.

Кнодель Л. В. Система образования в сфере туризма в Испании

В статье раскрываются общие аспекты системы образования в сфере туризма в Испании: выделяются циклы университетского образования, характеризуются особенности работы и структура ведущих Вузов страны.

Ключевые слова: система образования, туристское образование, сфера туризма, университеты Испании, образовательные циклы.

Knodel L. V. The tourism education system in Spain

The general aspects of tourism education in Spain are described in the article. The cycles of university education are revealed. The features of work and the structure of leading universities in the country are characterized.

Key words: education system, tourism education, tourism sector, universities of Spain, the cycles of education.

УДК [378.011.3:338.48] (477)

О. В. Паламарчук

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У СФЕРІ ТУРИСТСЬКОЇ ОСВІТИ

Актуальність статті у тому, що туристська галузь успішно розвивається за останні 30 років. У більшому ступені своїм успіхом туризм зобов'язаний найширшій практиці використання всіляких інновацій у своїй сфері.

Цифри і факти наочно показують, що такий розвиток туризму очікується й у найближчому майбутньому. З тієї ж самої причини туристська галузь буде розвиватися як лінійна функція, проте, ті відгалуження, що час від часу відбуваються в цій галузі, будуть стрімко розвиватися протягом декількох наступних десятиліть.

Туристські підприємства, курорти і туристські регіони, а також суспільні і державні організації, відповідальні за розвиток цієї галузі економіки повинні подивитися правді в очі, підключити автоматично флагманський контроль і не розслаблюватися, відпочиваючи на лаврах і спостерігаючи, як усе йде своєю чергою.

Мета статі у тому, що освіта і підготовка кадрів для сфери туризму повинні посісти своє гідне місце в звичайній системі навчальних закладів для того, щоб задовольнити попит, що росте, на зростаючі потреби у професійних кадрах саме для цієї сфери економіки.

Всі ці твердження недалеко від істини. Ніколи, із тих пір, як почався розвиток масового туризму незабаром після Другої світової війни, туристська індустрія не була предметом настільки навальних змін, як у наші дні.

Професіоналізм і надзвичайна сегментація попиту, інтенсивне застосування нових технологій, розмірковування з захисту навколишнього середовища і, загалом, що глибоко укоренилися, соціальні, політичні й економічні потрясіння в усьому світі внесли визначені зміни у Фордовську парадигму активності, коли вона застосовується до сфери туризму. Правила гри в масовому туризмі втрачають свою аргументованість. Колись протоптана стежина в інших сферах економіки, у сфері туризму призвела в безвихідь.

Державне регулювання і керування сферою туризму повинно бути цілком переглянута. У цьому контексті ми не можемо не зауважити ті рамки, у межах яких туристській сфері не вдалося задовольнити потреби свого сектора. У той же час цілком очевидно, що деякі компанії й організації почали створювати свої стратегії для виходу на нову хвилю конкуренції в самій туристській індустрії.

Проте, це надзвичайно рідко відбувається в сфері освіти і підготовки кадрів для даної сфери. Освіта в туризмі – це *«прикордонна міцність»* [1].

Це визначення мається на увазі, коли говорять про те, що навчальні заклади й ініціативи з підготовки спеціалістів у них, що застосовуються деякими компаніями і державними структурами зусилля, діють усе ще інтуїтивно й інертно, ніж під тиском обставин і потреб даного сектора економіки, як у минулому так і в наші дні.

Методологія загальної якості, що розвивається в даному секторі протягом останніх десятиліть, і котра вже пустила глибокі корені в секторі послуг, включаючи туризм, є екзотичним антикварним явищем у світі туристської освіти.

Дійсно, початок розвитку індустріальної ери в багатьох випадках може бути самим відповідальним співвідношенням стану справ у сфері навчання, де існує відношення: «Головне – це виробляти (у даному випадку це освіта), покупець (у нашому випадку це реципієнт і роботодавець) все одно купить». Дійсні потреби споживача на даному етапі грають незначну роль [2].

І все-таки стає усе більш очевидним, що майбутнє сфери туризму в цілому буде залежати в більшому ступені від людського чинника, чим від технологій.

У світі, де знання є, можливо, єдиною справжньою цінністю виробничого процесу нам необхідно визначитися не тільки в питанні «скільки», і в питанні «що», «коли» і «де», а і як нам це необхідно знати. Ми спробуємо пролити світло на перші три питання (*що – де - коли*) у сфері туризму. Ми переконані, що освіта і підготовка спеціалістів у даній сфері допоможуть зробити цей сектор економіки більш конкурентноспроможним, тобто, витратно-ефективним із стійким розвитком. Для того, щоб цього домогтися, потрібно приділяти максимум уваги і поваги дійсним потребам людського капіталу, як у самій індустрії, так і в державних структурах, що буде означати пропозицію якості.

Для того, щоб досягти цієї цілі, потрібно економічно розпоряджатися своїми ресурсами, тобто ефективно.

Всесвітня Туристська Організація (ВТО) розробила методологію «Якість Туристської Освіти (КТО) (*Tourism Education Quality – TEDEQUAL*) для того, щоб домогтися деякої вільної форми стандартизації при оцінці результатів у підготовці спеціалістів сфери туризму у всьому світі [9].

Головна ціль цього проекту – визначити існуючі проломи між потребами / очікуваннями підприємців і професіоналів у туризмі і результатами, до яких призводять сучасні навчальні плани, програми і системи навчання у вищих навчальних закладах усього світу. Більш того, ці розриви необхідно перенести на карту туристських професій, що створить деяку модель, яка буде відбивати складність даного сектора і його потреби в людських ресурсах, як у якісному, так і в кількісному відношенні.

Ця карта повинна включати, принаймні, такі виміри: величину підсектора, укриваючи різноманіття всіх його складових (наприклад, готелі і курорти; харчування; транспорт, принадність, систему керування, спонсировання); кількість спеціалістів для задоволення потреб у професійних кадрах (наприклад, персонал переднього краю; інспектора; менеджери і т.д.) інші виміри, що відповідають географічному і культурному різноманіттю в туризмі [7].

Нарешті, ми повинні брати до уваги рушійні сили, що бушують у даному сектору економіки, щоб бути упевненим у тому, що ці потреби будуть задоволені вчасно, укладаючи схему заходів і намічаючи кроки, що необхідно почати відповідно до пріоритетів і потреб систематизації.

Наше дослідження вперше має справу з загальними проблемами конкурентноздатності в сфері туризму, і якість підготовки спеціалістів для цієї сфери є найважливішим інструментом досягнення цієї цілі.

Іншими словами: ціль – досягти високої якості, як у сфері туризму взагалі, так і в розробці конкурентноспроможної системи підготовки спеціалістів для цієї галузі. «*Навчання конкурентноздатності і конкурентноздатність у навчанні*» [3].

У наш час, таке важке для сфери туризму, було б розумним зводити ризик до мінімуму і закласти фундамент високої якості освіта і підготовка спеціалістів сфери туризму. Туризм має величезний потенціал росту, більш значний, чим яка – або інша галузь економіки.

Згідно з прогнозами ВТО потік туристів зросте по усьому світі від 528 млн. у 1995 до 1018 млн. у 2010, у той час, як у 2015 ця галузь створить робочі місця для 305 млн. і складе 11,4% усього світового валового продукту.

Таким чином, ВТО збільшить продукцію туристської галузі з 3,4 трилл. у 1995 і за прогнозами вона зросте до 7,2 трилл. у 2015, у той час, як робочі місця в туризмі складуть 11,5% від усіх робочих місць у світі.

Ці цифри показують очевидний ріст у туризмі і його специфічна вага у світовій економіці, коли ця галузь у 2004 випереджала нафтову промисловість і її підгалузі, транспортні засоби і їхні аксесуари. Потреба в трудових ресурсах у туристському секторі буде постійно рости [6].

Дослідження американського вченого *Normann R.* підтверджують той факт, що у визначених регіонах світу, таких, як Азія / Тихоокеанське узбережжя, де туризм буде розвиватися більш стрімко, попит підприємців на спеціалістів буде рости швидше, чим кількісний і якісний ріст людських ресурсів, спроможних працювати на них. Це потреба буде відчуватися у всьому спектрі і на всіх рівнях професій цієї сфери: буде необхідно багато чого зробити для нових людських відношень, що будуть помітні через призму організації удосконалення посадових рівнів: в Азії / Тихоокеанському узбережжі в 2015 р. 5% робочих місць буде необхідно для посад вищої управлінської ланки; 20% будуть виконувати спостережливі функції і 75% технічних посад або обслуговуючого персоналу [5].

Ці оцінки схожі з тими, що зроблені для інших регіонів світу. У США Інститут Статистики Праці припускає, що кількість зайнятих у туризмі і секторі страхування стане більше на 12,3 млн. до 2015 р. Поки ТІА (*Асоціація Індустрії Подорожесей*) оцінює положення таким чином, що 650000 цих нових службовців будуть займати вищі керівні посади [8].

І все-таки, значення цієї галузі, як головного сектора світової економіки, і її потужність та спроможність генерувати зайнятість, не відповідають тому визнанню, що вона заслуговує, навіть із боку керівників даної галузі.

Очевидним фактом є і те, що навальна спроба задовольнити зростаючий попит моделі розвитку, що генерує, масового туризму, призвів до того, що великий відсоток людських ресурсів, необхідний для цієї галузі економіки дають інші її сектори, що не мають ніякої підготовки в сфері туризму взагалі .

Початкова ціль і призначення туристського бізнесу полягала в тому, щоб зберегти високі виробничі і низькі управлінські витрати, знижувати поточні витрати, підтримувати середній економічний рівень, керувати і розвивати керування якісними методами за допомогою схем, керівництва і розвитку, керуючись кількісними показниками.

Чинник трудових ресурсів розглядався просто, як ще одні витрати, а не як потужний імпульс самий по собі, що спроможний генерувати своєю власною цінністю внесок у туристський досвід. Експериментальна оцінка людського потенціалу, як наслідок, не була визначеною ланкою, і підготовка спеціалістів сфери туризму була винятково фаховою і відповідала конкретним посадам.

Сьогодні, проте, зросли складності сегменту попиту, глобалізація ринку, гнучкість застосування нових технологій, і пошуки спільних рішень у якості джерела прибули через призму інтеграції, повинні бути спрямовані на інтенсивний розвиток парадигм туристського бізнесу, дали новотвір, що американський дослідник сфери туризму *С. Фаус-Сола* назвав *НОВОЮ ЕРОЮ ТУРИЗМУ* (NAT) [4].

Переконливим фактом є те, що майбутнє туристського бізнесу сьогодні залежить від того, чи досягне він конкурентноздатності, що означає генерувати й утримувати прибуток у своєму секторі економіки навіть у мінливих умовах.

Література

- 1. Almananza B. A.** Use of the Service Attribute Matrix to Measure Consumer Satisfaction // *Hospitality Research Journal*. – Vol. 7 (2). – 1994. – P. 63-75.
- 2. Bank J.** The Essence of Total Quality Management. – Prentice Hall, London, 1992. – P. 48.
- 3. Baum T.** Managing Human Resources in the European Tourism and Hospitality Industry: A Strategic Approach. – Chapman and Hall, London, 1995. – P.34.
- 4. Fayos-Sola E., Jafari J.** Tourism Human Resources Development // *Annals of Tourism Research*, 24 (1). – 1997. – P. 23.
- 5. Normann R.** Service Management: Strategy and

Leadership in Service Business, John Wiley and Sons, 2 ed., Great Britain. – 1992. – P. 54. **6. Ritchie J., R. Brent.** New Horizons, New Realities: Perspectives of the Tourism Educator. – World Travel and Tourism Review, CAB International. – Vol. 2. – 1992. – P. 257-263. **7. Witt C. A, Muhlemann A. P.** The Implementation of Total Quality Management in Tourism: Some Guidelines. – Tourism Management, Vol. 15, 6. – 1994. – P. 416-424. **8. World Tourism and Travel Council (WTTC) and American Express.** Travel and Tourism: Progress and Priorities // Brussels, 2005. – 195 p. **9. World Tourism Organization (WTO).** Educating the Educators in Tourism // Instituto de Turismo, Empresa y Sociedad y Universidad Politecnica de Valencia, Madrid, 2005. – P. 45-48.

Паламарчук О. В. Світові тенденції у сфері туристської освіти

Розглянуто основні тенденції розвитку туристської освіти у світі на основі аналізу іноземних джерел.

Ключові слова: якість освіти; туристична освіта, попит, глобалізація ринку.

Паламарчук О. В. Мировые тенденции в сфере туристского образования

Рассмотрены основные тенденции развития туристского образования в мире на основе анализа иностранных источников.

Ключевые слова: качество образования; туристическое образование, спрос, глобализация рынка.

Palamarchuk O. F. The world tendencies of development of tourist education

Some basic tendencies of development of tourist education on the basis of analysis of foreign sources

Key of words: quality of education; tourist education, demand, globalization of market.

УДК 371.134:379.85(71)

І. В. Сандовенко

**ОСВІТНІ СТАНДАРТИ ТА ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ РІВНЯ «БАКАЛАВР»
НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГАЛУЗЕВОЇ РАМОК КВАЛІФІКАЦІЙ
КАНАДИ**

В наш час одним з вирішальних факторів економічного розвитку є інтелектуальне виробництво, а ключовою формою власності – власність інтелектуальна. Країни, в яких формується інформаційне суспільство знань, ведуть конкурентну боротьбу за те, щоб в межах країни вчилась і працювала переважна кількість інтелектуально обдарованих людей – потенційних носіїв нового знання.

Університети Канади допомагають утримувати високий рівень престижу знань у суспільстві і сприяють реалізації поставленої федеральним урядом мети – отримання «найосвіченішої, найбільш кваліфікованої та найгнучкішої робочої сили у світі» [1, с. 3].

Канадські університети продовжують визнаватись у світі завдяки якості вищої освіти (ВО), яку вони поставляють. Проте, вони не є невразливими в контексті трансформації ВО у відповідності до тенденцій глобальної економіки знань.

Реалізація завдання підготовки канадських студентів з тим, щоб вони були конкурентоспроможними на глобальному ринку праці та прагнення забезпечити пріоритет Канади у лідерстві в глобальній економіці знань вимагає нового знання, нових навичок і нових підходів до ВО через неперервну інтернаціоналізацію університетів Канади.

Участь Канади в Болонському процесі і в інших європейських проектах гарантує довгострокову перевагу, участь і довершеність системи вищої освіти країни. В питаннях суспільно-державної політики і наслідків для університетів Канади увага звертається на збереження і розвиток досягнень країни у системі ВО. Канаді важливо продовжити брати участь в міжнародному діалозі про передовий досвід гарантування якості і доступу, надавати велику увагу взаємозалежності між кваліфікаціями і визнанням, та гарантувати, що інформація і документи, надані випускникам, підтримують їхню міжнародну мобільність [2].

Мета даної роботи провести дослідження національної рамки кваліфікацій (НРК) Канади та рамки кваліфікацій галузі туризму (НРК для сфери туризму і гостинності) як інструментів забезпечення якості академічної освіти вищими навчальними закладами Канади, порівнянності освітніх досягнень та мобільності студентів.

В Канаді проблеми створення НРК досліджують Дейв Маршалл (Dave Marshall), Алекс Ашер (Alex Usher), Лінда Грін (Linda Green). Якість підготовки кадрів різних кваліфікаційних рівнів для сфери

туризму/гостинності є предметом досліджень таких вчених, як Гейл Холл (Gail Hall), Енн Поллок (Ann Pollock), Дж. Р. Brent Річі (J. R. Brent Ritchie).

Прийняття Канадської Рамки кваліфікацій для академічних/наукових ступенів бакалавра, магістра та доктора та галузевих рамок кваліфікацій розглядається в контексті реформ в системі освіти. Спостерігаються тенденції (1) поновлення і узгодження програм; (2) розробка ключових індикаторів і показників освітньої діяльності, які б дозволили суспільству оцінити і зрозуміти результати роботи студентів і викладачів; (3) створення єдиної стандартизованої системи методів оцінки рівня підготовки студентів; (4) в оцінюванні поточних програм особливого значення надається становленню наступності програм [3].

Головна ціль прийняття рамок кваліфікацій – покращення доступу для студентів до подальшого навчання на післясередньому рівні, сприяння постійному удосконаленню, освіті, підготовці робочої сили конкурентоспроможної на світовому ринку та міжнародному визнанню якості канадських академічних документів про освіту [4].

У 2010 р. була прийнята галузева Рамка кваліфікацій для сфери туризму і гостинності, яка встановлює взаємозв'язок між професійно-технічною і вищою освітою. НРК для сфери туризму і гостинності містить опис кваліфікацій, що охоплює весь цикл кваліфікацій від отриманих після завершення обов'язкової освіти до здобутих на вищих рівнях академічного та професійного навчання й освіти [5].

Розробники стверджують, що НРК для сфери туризму і гостинності може слугувати для класифікації як академічних, так і професійних кваліфікацій, оскільки кожен кваліфікаційний рівень описується набором дескрипторів в термінах результатів учіння в таких вимірах: знання, уміння/навички, компетентності.

Типи кваліфікацій розподілені по восьми рівнях. Відповідно до рівня подається тип освітньої кваліфікації, тип галузевої кваліфікації, тип кваліфікації учнівства. Розробники програм отримали інструмент забезпечення наступності програм, починаючи від базових програм професійної підготовки та програм з отриманням сертифікатів.

НРК для сфери туризму і гостинності подає формулювання вимог до кожного кваліфікаційного рівня широкого ступеня узагальнення. Нами були досліджені питання створення та впровадження Рамки [6]; в даній роботі акцент зроблений на дослідженні стандартів академічних та наукових ступенів, детальний опис яких містить Канадська Рамка кваліфікацій.

Канадська Рамка кваліфікацій для академічних/наукових ступенів бакалавра, магістра та доктора була прийнята Радою міністрів освіти Канади у 2007 р., і водночас були прийняті нормативні документи [4]:

1. Процедури і стандарти для оцінки якості нових програм академічних та наукових ступенів.
2. Процедури і стандарти для оцінювання нових учбових

закладів, які присуджують вчені ступені.

Ця система встановлює контекст для зіставлення за рівнем і стандартом дипломів про вищу освіту (бакалавр/магістр/доктор) різних провінцій/територій та для визначення їх відповідності.

Головна відповідальність за академічне та інституційне забезпечення якості покладається на самі вищі навчальні заклади; і наголошується, що академічна цілісність та автономія в управлінні окремих інституцій і програм повинні бути захищені та збережені. Для розробки, поліпшення і підтримки стандартів забезпечення якості та процедур, які відображають передовий досвід в забезпеченні якості, передбачається співпраця вищих навчальних закладів, трансферних агентств та урядів у кожній провінції/території.

Рамка кваліфікацій подає опис академічних та наукових ступенів у загальних результатах навчання та містить стандарти для їх отримання. Особливість канадської національної рамки кваліфікацій: НРК надає загальний опис академічного/наукового ступеня, залишаючи кожній провінції/території розробку більш докладних кваліфікаційних рамок для дипломів про вищу освіту, пропонованих в їхній юрисдикції.

Інші документи про вищу освіту, такі як дипломи молодшого спеціаліста (диплом, отриманий у дворічному коледжі, який дозволяє продовжити навчання для отримання ступеня бакалавра), спеціальні категорії прикладних ступенів і сертифікати та дипломи, пов'язані з здобуттям освіти на рівні бакалавріату та аспірантури, повинні бути сформульовані на провінційному/територіальному рівні.

Опис ступенів подається в дескрипторах, які подібні до дескрипторів, якими описуються результати навчання метарамки «Всеосяжна структура кваліфікацій для Європейського простору вищої освіти (QF-EHEA)». «Болонські дескриптори» використовують країни ЄС і країни, які офіційно пов'язані з проектом ЄС з розроблення загальних стандартів і процедур забезпечення якості та агентства з забезпечення якості, що належать до Міжнародної мережі агентств із забезпечення якості вищої освіти [4]. Повноправними членами мережі є низка національних агентств Канади, зокрема, Комісія розвитку колегіальних закладів Квебека, Асоціація ректорів і керівників університетів міста Квебек, Рада з навчання випускників Онтаріо.

Академічні кваліфікації формулюються в термінах результатів навчання, щоб спонукати освітні установи зосереджуватися не на тривалості навчання, а на створенні умов для розвитку компетенції у тих, хто навчається.

Стандарти академічних/наукових рівнів передбачають наявність навичок широкого застосування, необхідних для засвоєння нових знань, та відповідний рівень володіння сукупністю спеціальних знань, теоретичних знань і практичних умінь, у таких вимірах: ґрунтовність і діапазон знань, знання методологій, застосування знань, комунікативні навички, усвідомлення межі знань, професійна компетентність/автономія.

Відмінності між ступенями визначаються здатністю випускника на кожному рівні діяти компетентно, творчо і самостійно, і тим, наскільки знання випускника відповідають передовим знанням дисципліни та/або професії.

Стандарти академічних/наукових рівнів призначені: полегшити оцінку документів про освіту для широкого діапазону цілей трансферу кредитів і визнання документів про освіту; забезпечити чіткі стандарти результатів навчання для проектування навчального курсу та розробки програм; як широкі рамки для цілей забезпечення якості, стандарти є кумулятивними – кожен ступеневий освітньо-кваліфікаційний рівень передбачає виконання попереднього.

Тенденція залучення ширшого контингенту молоді Канади до здобуття базової ВО, зумовила те, що наша увага звернена на ступінь бакалавра, як базовий ступінь вищої академічної та професійної освіти.

За даними «Директорії канадських університетів» Асоціації університетів та університетських коледжів Канади за 2011 р. [7] з загального напрямку «Business, Management, Marketing and Related Services» 5 напрямів, пов'язані з туризмом, а саме Hospitality Administration /Management, General, Hospitality and Recreation Marketing Operations, Hotel/Motel Administration/Management, Tourism and Travel Services Management, Tourism and Travel Services Marketing Operations. 21 університет 8 провінцій Канади пропонує більше 50 різноманітних туристських академічних програм різного рівня, від професійних програм (дипломні/сертифікаційні програми середньо-спеціальної та післядипломної освіти) до програм вищої освіти з отриманням академічного ступеня бакалавра чи наукового – магістра. Проведене дослідження програм показало, що 86% програм, спрямованих на здобуття ступеня – це програми рівня «бакалавр». В статті подається опис академічних вимог і опис стандартів програм ступеня.

Кваліфікація, що означає завершення першого циклу, присуджується студентам, які продемонстрували:

- знання і критичне розуміння в своїй галузі навчання, яке спирається на середню освіту і включає в себе основні поняття, методології та застосування дисципліни та/або галузі практики;
- основне розуміння різних областей в рамках дисципліни/сфери практики і можливість та характер міждисциплінарних зв'язків з областями суміжних дисциплін;
- здатність збирати, аналізувати, оцінювати і інтерпретувати інформацію в обраній галузі навчання, в тому числі нову інформацію, що має відношення до дисципліни; і порівняти переваги альтернативних гіпотез або креативних варіантів, що мають відношення до однієї або декількох основних областей дисципліни;
- здатність вести самостійні дослідження або займатися практикою в контрольованому контексті;
- критичне мислення та аналітичні здібності, як у рамках, так

і поза дисципліною;

– здатність застосовувати знання з однієї або декількох сфер за межами дисципліни.

«Знання методологій» передбачає:

– знання методів дослідження та/або творчої діяльності у своїй основній галузі вивчення, що дозволяє студенту оцінити доцільність різних підходів до вирішення проблеми за допомогою добре організованих ідей і методів, розробити і підтримувати обґрунтування чи вирішити проблеми з використанням цих методів, описати і прокоментувати окремі аспекти сучасних досліджень або еквівалент передових знань в дисципліні і їх співвіднесеність до еволюції дисципліни;

– вміння аналізувати, представляти та критично оцінювати якісну і кількісну інформацію для обґрунтування доказів;

– приймати обґрунтовані рішення у відповідності з основними теоріями, концепціями та методами в обраній галузі вивчення;

– застосувати основні поняття, принципи і методи аналізу, як у рамках, так і за межами дисципліни, і, при необхідності, використовувати ці знання у творчому процесі.

«Застосування знань» включає вміння використати діапазон усталених методів, щоб ініціювати і дати критичну оцінку аргументації, інформації та запропонувати рішення; сформулювати відповідні питання з метою вирішення проблеми; вирішити проблему або провести подальше наукове дослідження; вміння критично використовувати наукові огляди і першоджерела.

«Комунікативні навички» – це вміння передавати інформацію, аргументи і результати проведеного аналізу точно і надійно, в усній та письмовій формі, фахівцям і неспеціалістам, використовуючи структуровану і чітку аргументацію, і, при необхідності, бути обізнаними з ключовими поняттями і методами дисципліни.

«Усвідомлення «межі знань» означає розуміння меж своїх знань і умінь; визнання невизначеності, неоднозначності і обмеженості знань, і розуміння того, як це впливає на аналіз та інтерпретацію.

«Професійна компетентність та автономія» передбачає наявність якостей і фахових універсальних навичок та умінь, які необхідні для подальшого навчання, працевлаштування, участі у житті громади, а також іншій діяльності, що вимагає виявлення ініціативи, особистої відповідальності та підзвітності як в особистому, так і в груповому контекстах; для ефективної співпраці з іншими, та поведінки відповідно до академічної порядності.

Стандарти програм відповідають стандартам ступенів, що має забезпечити очікувані результати випускників на кожному зі здобутих ступенів. Опис програм включає план програм, підготовка до роботи та подальшого навчання, тривалість програми та вимоги до вступників.

Перший цикл ВО, що відповідає ступеню бакалавра,

призначений познайомити студентів з базовими концептуальними підходами і методологіями основних дисципліни або дисциплін, які складають програму навчання; надати певні спеціалізовані знання, і виховувати здатність до самостійної роботи в рамках обраної галузі вивчення та сфери практичної діяльності. Усі програми на ступінь бакалавра розроблені, щоб забезпечити випускників знаннями та уміннями/навичками, які дозволяють їм розвивати здатність до самостійної інтелектуальної праці.

Спектр програм на ступінь бакалавра включає програми поглибленого вивчення академічних дисциплін, програми з прикладною спрямованістю, програми з професійною спрямованістю.

Програми поглибленого вивчення академічних дисциплін зазвичай готують студентів до аспірантури з обраної галузі вивчення та для роботи в різних сферах діяльності.

Програми з прикладною спрямованістю поєднують теорію та практику, що за своїм змістом та характером діяльності забезпечують відповідний рівень майстерності в сфері практики. Разом з тим, ці програми можуть підготувати студентів до подальшого навчання в залежності від обраної галузі вивчення чи сфери професійної діяльності, тривалості програми і ґрунтовності здобутих знань. Випускники можуть скористатися підготовчим навчанням до вступу на магістерські програми.

Програми з професійною спрямованістю розроблені з метою підготовки випускників відповідно до вимог професії; випускники мають бути компетентними фахівцями-практиками. Здатність до самостійної професійної діяльності демонструється виконанням теоретичних та практичних завдань під керівництвом, а потім вступних випробувань у професії.

Незважаючи на цю різноманітність, кожна програма на ступінь бакалавра повинна відповідати наборам спеціальних та загальних компетентностей у відповідності до спрямування програми [4].

Актуальність роботи полягає у доцільності використання досвіду Канади, який може бути корисним в процесі розробки національної рамки кваліфікацій України. Розробники канадської національної рамки кваліфікацій використовують формулювання, що дають широку характеристику академічних ступенів.

Дослідження показало, що Канадська Рамка кваліфікацій для академічних/наукових ступенів та Рамка кваліфікацій для сфери туризму і гостинності є інструментом забезпечення якості академічної освіти вищими навчальними закладами Канади, порівнянності освітніх досягнень та мобільності студентів. Доцільно продовжити дослідження стандартів і програм підготовки фахівців сфери туризму рівня магістра в університетах Канади.

Література

1. AUCC Statement [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aucc.ca/_pdf/english/statements/2008/bologna_process_06_20_e.pdf. 2. **Report** of the 2009 AUCC Symposium [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aucc.ca/_pdf/english/publications/bologna_report_e.pdf. 3. **Галаган А. И., Прянишникова О. Д.** Особенности организации и функционирования системы образования Канады // Проблемы зарубежной высшей школы: Аналитические обзоры по основным направлениям развития высшего образования / НИИВО; Вып. 9 / А. И. Галаган, О. Д. Прянишникова. – М., 2001. – 72 с. 4. **Ministerial Statement on Quality Assurance of Degree Education in Canada** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cicic.ca/docs/cmec/QA-Statement-2007.en.pdf>. 5. **Qualifications Frameworks** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cthr.ca/en/research_publications/credential_recognition/qualifications_frameworks.aspx. 6. **Сандовенко І. В.** Впровадження Рамки кваліфікацій для сфери туризму і гостинності. Досвід Канади // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. Наукове видання / Ірина Василівна Сандовенко. – Луганськ: ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2011. – Випуск 14 (225). – С.198-204. 7. **2011 Directory of Canadian Universities** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://oraweb.aucc.ca/dcu_e.html

Сандовенко І. В. Освітні стандарти та програми підготовки фахівців сфери туризму рівня «бакалавр» національної та галузевої рамок кваліфікацій Канади

В статті аналізуються освітні стандарти та програми підготовки фахівців сфери туризму рівня «бакалавр» національної та галузевої рамок кваліфікацій.

Ключові слова: Канадська Рамка кваліфікацій ступенів, Рамка кваліфікацій для сфери туризму і гостинності, компетентності.

Сандовенко И. В. Образовательные стандарты и программы подготовки специалистов сферы туризма уровня «бакалавр» национальной и отраслевой рамок квалификаций Канады

В статье анализируются образовательные стандарты и программы подготовки специалистов сферы туризма уровня «бакалавр» национальной и отраслевой рамок квалификаций.

Ключевые слова: Национальная рамка квалификаций степеней, Рамка квалификаций для сферы туризма и гостеприимства, компетентности.

Sandovenko I.V. Standards and programs for the Bachelor's degree of the Canadian Degree Qualifications Framework and the Qualifications Framework for the Hospitality/Tourism industry of Canada

The article analyzes standards and programs for the Bachelor's degree

of the Canadian Degree Qualifications Framework and the Qualifications Framework for the Hospitality/Tourism industry of Canada.

Key words: Canadian Degree Qualifications Framework, Qualifications Framework for the Hospitality/Tourism industry of Canada, competence.

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК [378.016:338.48](477.61) „1870/2010”

І. І. Семенова

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ В ТУРЕЧЧИНІ

На сучасному етапі розвитку економіка України знаходиться в кризовому стані. З метою виходу із складного становища уряд вимушений здійснювати пошук та розвиток тих сфер економічної діяльності, які здатні поповнити державний бюджет та підвищити рівень життя в країні. Однією з пріоритетних напрямів народного господарства в Україні визнано галузь туризму, яка за умов грамотної політики спроможна перетворитися в вагомий інструмент вирішення економічних проблем.

Туризм здобув світове визнання як індустрія, що акумулює валютні надходження, створює нові робочі місця, підтримує платіжний баланс країни тощо. Однак, сфера туризму України ще не досягла рівня розвитку, який позначився би на якісному рівні життя населення. Це пов'язано з низкою факторів, що гальмують розвиток туристичної діяльності на території нашої країни. Однією з проблем сфери туризму є недостатня забезпеченість індустрії кваліфікованими кадрами. Вирішення цієї проблеми полягає у розвитку системи туристської освіти, що забезпечується завдяки розширенню та поліпшенню матеріально-технічної бази освітніх закладів, впровадженню результатів наукових досліджень та вивченню зарубіжного досвіду. В цьому контексті особливої уваги заслуговує досвід туристської освіти в Туреччині. Такий вибір обумовлений високими показниками сучасного розвитку туризму та фахової підготовки в цій країні. Турецький туристичний продукт масового споживання відповідає очікуванням та фінансовим можливостям лівової частини представників середнього класу населення України.

Успішна реалізація провідних ідей зарубіжного досвіду в національному освітньому просторі можлива лише за умов урахування специфіки підготовки туристських кадрів в Туреччині. Виявити ці специфічні риси можливо шляхом ґрунтовного вивчення передумов становлення системи туристської освіти. Зазначені передумови сформувалися в процесі еволюції туризму в Туреччині. Тому виявляється доцільним звернутися до історії турецького туризму.

Різним аспектам проблеми професійної підготовки фахівців сфери туризму присвячені роботи таких українських та російських вчених, як Алілуйко О. А., Бабарицька В. К., Бейдик О. О., Власова Т. І.,

Галицька М. М., Горячева Т. К., Зорін І. В., Квартальнов В. О., Кнодель Л. В., Конох А. П., Лозовецька В. Т., Лук'янова Л. Г., Любіцева О. О., Олійник П. М., Павлова Е. М., Пазенок В. С., Пірогова О. В., Поважна Л. І., Попович С. І., Сесьолкін О. І., Скрипник М. І., Сорокіна Г. О., Фастовець О. Ю., Федорченко В. К., Фоменко Н. А., Хмілярчук Н. С., Цехмістрова Г. С., Щербакова О. М. тощо. Проблема туристської освіти вирішується в роботах таких турецьких дослідників, як Аслан А. (Aslan A.), Атай Л. (Atay L.), Гюрбюз А. (Gürbüz A. K.), Даадевірен А. (Dağdeviren A.), Ехтіяр Р. (Ehtiyar R.), Йилдирим М. (Yildirim H. M.), Козак М. (Kozak M.), Улудаа О. (Uludağ O.), Юнгюрен Е. (Üngüren E.), Яратан Х. (Yaratan H.) тощо.

Вивченню зарубіжного досвіду професійної підготовки кадрів для сфери туризму присвячено роботи науковців В. Федорченка, Л. Кнодель, І. Петрової. Але слід відзначити, що проблема туристської освіти в Туреччині ще не була представлена в якості предмета спеціальних педагогічних досліджень. Тож і питання виявлення передумов становлення професійної підготовки туристських кадрів в Туреччині в науковій літературі ще не вирішувалося.

Метою наукової статті є вивчення передумов становлення системи професійної підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині. Відповідно до мети були поставлені завдання дослідження: дати визначення поняття «професійна підготовка фахівців сфери туризму»; розглянути етапи розвитку турецького туризму; виділити передумови становлення системи туристської освіти в Туреччині.

З огляду на те, що дослідження носить компаративістський характер, виявляється доцільним уникнути розбіжностей в тлумаченні ключового поняття з боку українського та турецького співтовариства. Членство України та Туреччини в міжнародній організації з питань освіти ЮНЕСКО дає підстави для звернення до міжнародного тезаурусу з метою визначення поняття «професійна підготовка».

Згідно словнику ЮНЕСКО «**професійна підготовка** – це підготовка, орієнтована на розвиток навиків, набуття знань та установок, необхідних для роботи за конкретною спеціальністю або групою спеціальностей в тій чи іншій галузі економічної діяльності» [3].

Сутність поняття професійної підготовки фахівців сфери туризму формується під впливом особливостей туристичної діяльності. Так, уникнувши спортивно-оздоровчої специфіки дослідження Коноха А. П., можна констатувати, що автор розуміє під професійною підготовкою майбутніх фахівців туризму процес, що відображає науково й методично обґрунтовані заходи вищих навчальних закладів, спрямованих на формування протягом терміну навчання рівня професійної компетентності і компетенції особистості, достатнього для успішної праці в усіх ланках сфери туризму з урахуванням сучасних вимог ринку праці [2]. Вищенаведена теза співвідноситься з позицією

Кнодель Л. В., яка в своїй монографічній роботі підкреслює, що «підготовлені фахівці сфери туризму спроможні забезпечити успішну туристичну діяльність у всім її різноманітті, із усіма її проблемами, здатні розв'язати ці проблеми і виконати завдання, що постають перед цією сферою економіки на сучасному етапі» [1, с. 34]. Представлені авторські позиції демонструють єдиний підхід до розуміння сутності професійної підготовки фахівців з туризму. Автори підкреслюють, що професійна підготовка має забезпечити такий рівень компетентності працівника, який дозволить забезпечити його успішну туристичну діяльність в умовах сучасності.

Отже, враховуючи науковий доробок вчених-туризмологів, сформулюємо визначення ключового поняття на основі міжнародних рекомендацій з метою забезпечення однозначного розуміння його сутності з боку українського та турецького наукового співтовариства. Під **професійною підготовкою фахівців сфери туризму** будемо розуміти підготовку, орієнтовану на розвиток у особи навиків, набуття нею знань та установок, необхідних для успішної професійної діяльності у сфері туризму в умовах сучасності.

Передумови становлення системи туристської освіти в Туреччині сформувалися протягом історичного розвитку туристичної галузі в країні.

Історія розвитку туризму в Туреччині представлена в роботах Есен Ш. (Esen Ş.), Йылдыз З. (Yıldız Z.), Нохутчу А. (Nohutçu A.), Озден Д. (Özden D.), Савіна Д. О., Тезджан Б. (Tezcan B.), Уйар Х. (Uyar H.).

Більшість дослідників історії туризму в Туреччині в основу періодизації покладають такі критерії, як політичні та соціально-економічні зміни в суспільстві. Це обумовлено тим, що туристична галузь Туреччини отримала розвиток завдяки успішній політиці та соціально-економічним перетворенням, які мали місце в історії країни. Відмінності у виділенні дослідниками періодів розвитку туризму пов'язані із концентруванням уваги на тих чи інших аспектах розвитку політичної та соціально-економічної ситуації в Туреччині.

Ураховуючи доробок турецьких дослідників, представимо **періодизацію історії туризму в Туреччині**, розроблену на компіляційній основі з метою охоплення якомога більшого проміжку часу та виділення низки передумов виникнення потреби турецького суспільства в професійній підготовці туристських кадрів. В основі періодизації залишимо критерії політичних та соціально-економічних змін в суспільстві.

Перший період – Передісторія туризму (до 1923 р.). Перші прояви туристичної діяльності в Туреччині спостерігалися ще за часів Османської імперії, коли розпочалося суднобудування, будівництво перших готелів, проведення першої виставки туристичного характеру, виникнення гідів-перекладачів, перетворення культурно-історичних

пам'яток. В ці часи з'явилися перші спроби регулювання туристичної активності з боку держави.

Перший період в історії туризму Туреччини демонструє певні прояви технічного, економічного та політичного впливу на туристичну активність в країні, що сприяло її подальшому розвитку. Цей період названо «Передісторією туризму» з тієї причини, що туристичної діяльності в її сучасному розумінні ще не існувало, а відбувалися лише деякі епізодичні події туристичного характеру.

Другий період – Початок розвитку туристичної діяльності (1923-1950 рр.). 29 жовтня 1923 року Туреччина була проголошена республікою. Цей день є дуже визначним в історії Туреччини. У зв'язку з подією державного рівня починаючи з 1923 року в країні відбувалися перетворення у всьому житті суспільства. Цей рік пов'язаний з початком прориву в області турецького туризму [4]. Туристська сфера зазнала впливу з боку приватних та державних організацій, таких як Туристичний та автомобільний клуб Туреччини (Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü), Туристичне бюро (Türk Bürosu) та відділ з питань туризму в структурі Міністерства економіки. Відбувався розвиток транспортних засобів та перших туристичних агентств. Держава приділяла неабияку увагу питанням підтримки культурно-історичних об'єктів країни. Але сфера туризму ще не розглядалася з боку уряду країни в якості пріоритетного питання. Це частково було пов'язано із впливом загальносвітових тенденцій того часу, коли розвиток міжнародного туризму тимчасово втратив свої темпи в результаті Другої світової війни [6].

Другий період історії туризму в Туреччині характеризується зростанням позитивного впливу політичних, технічних та економічних факторів на розвиток туристської сфери.

Третій період – Початок розвитку туристичної галузі (1950-1963 рр.). 1950 рік відзначився в історії Туреччини приходом до влади Демократичної партії, яка розпочала політику лібералізації міжнародної торгівлі, що призвело до різкого зростання імпорту по відношенню до експорту. Зіткнувшись із проблемою дефіциту платіжного балансу країни та критичної нестачі іноземної валюти, уряд звернувся до сфери туризму, яка розглядалася в якості одного з основних інструментів державної політики для виходу із кризової ситуації [6]. Підтвердженням зростання інтересу до сфери туризму є впровадження таких державних заходів, як прийняття законів туристичного характеру, організація Туристичного Банку, залучення Пенсійного Фонду до будівництва готелів, а також створення спеціалізованого міністерства з питань туризму.

Третій період в історії турецького туризму характеризується процесом виділення сфери туризму в окрему галузь народного господарства.

Четвертий період – Період легітимізації та пропаганди розвитку туризму (1963-1982 рр.). Період всебічного заохочення, легітимізації та пропаганди туризму розгортався на фоні істотних змін в політичному житті держави. 27 травня 1960 року в Туреччині відбувся «державний переворот», після якого новою владою було впроваджено нові механізми підтримки та розвитку масового туризму [5]. Протягом періоду було прийнято Конституцію, введено п'ятирічні плани розвитку туризму, проводилося співробітництво з Агентством США з міжнародного розвитку, підписано згоди про туристську співпрацю з іноземними державами, здійснено розширення обов'язків Міністерства туризму та реклами, забезпечувався розвиток діяльності Туристичного Банку, було створено Асоціацію турецьких турагентів та відбулося впровадження проекту розвитку туризму в Південній Анталії. Але всі зазначені заходи реалізовувалися на фоні інтенсивної міжнародної конкуренції, нафтової кризи, недостатньо розвиненої інфраструктури, екстремістської діяльності релігійних фундаменталістів, відносної недоступності Туреччини для туристів із Північної та Західної Європи через неефективну рекламу країни та складності, пов'язані із вартістю транспортування. Протягом періоду простежується значний розрив між політичними цілями розвитку масового туризму та результатами їх реалізації, тому індустрія туризму в цей час ще не досягла розквіту [5].

Четвертий період в історії туризму Туреччини характеризується впровадженням заходів із формування законних засад розвитку та популяризації туристської галузі.

П'ятий період – Період інтенсивного розвитку туристичної галузі (1982-2002 рр.). На початку 1980-х років в Туреччині відбулася зміна влади, що позначилося лібералізацією економіки держави. В рамках досліджуваного періоду можна виділити два етапи впровадження лібералізації. Перший етап охоплює 1982-1990 рр. та характеризується прийняттям Закону про заохочення туризму, впровадженням П'ятого п'ятирічного плану розвитку, заснуванням спеціалізованого Міністерства туризму та впровадженням проекту АТАК (Екологічного проекту Південно-західного узбережжя) для забезпечення екологічного захисту території уздовж Егейського й Середземного морів. Протягом етапу простежується інтенсивний вплив держави на розвиток туризму з метою задоволення світового попиту з одночасним впровадженням заходів щодо захисту навколишнього середовища [6].

П'ятий період в історії туризму в Туреччині характеризується досягненням позитивної динаміки та істотним підвищенням темпів розвитку туристичної сфери.

Шостий період – Розвиток альтернативних видів туризму (2002-сьогодення) розкриває сучасний стан туризму в Туреччині. В наш час турецький уряд спрямовує зусилля для впровадження альтернативних видів туризму (зимнього, водного, фестивального, оздоровчого, молодіжного, ділового туризму, туризму для осіб третього віку) з метою

зменшення навантаження на популярні масові курортні місцевості та часткової переорієнтації туристичних потоків на північні, центральні та східні райони Туреччини. В основу туризму покладено принципи стійкого розвитку, що передбачають збереження екологічної рівноваги в навколишньому середовищі.

Виходячи з вищенаведеного, виокремимо **низку передумов становлення системи туристської освіти в Туреччині**, які доцільно згрупувати за походженням на:

1. Економічні передумови:

- потреба в послугах гідів-перекладачів для роботи з іноземними туристами, яка виникла ще в XIX столітті в Стамбулі;
- незабезпеченість засобів розміщення підготовленими робітниками різних ланок (починаючи з будівництва перших готелів в середині XIX століття)
- необхідність якісного обслуговування клієнтів в туристичних агентствах, які займалися продажем квитків, оформленням паспортів тощо (після 1920-х років);
- потреба в ефективному управлінні туристичними об'єктами (засобами розміщення, об'єктами харчування та ін.) на базі міжнародних стандартів управління (після 1950-х років);
- необхідність грамотного позиціонування та просування національного туристичного продукту (під час відкриття інформаційних бюро на місцях та за кордоном в 1960-х роках).

2. Політичні передумови:

- необхідність вирішення проблем туристичної галузі на міністерському рівні фахівцями туризму (особливого значення проблема набула після признання туризму справою державного значення в 1963 році);
- ведення ефективної туристської політики співтовариства державного та приватного секторів (прийняття законів щодо заохочення туризму; введення п'ятирічних планів розвитку, проекту розвитку туризму в Південній Анталії, які стимулювали туристичну діяльність в країні).

3. Технічні передумови:

- розвиток транспортних засобів (суднобудування, розбудова залізничних шляхів сполучення);
- будівництво та устаткування засобів розміщення.

4. Соціальні передумови:

- прояв підприємницької активності з боку населення країни завдяки державному заохоченню до активності в умовах ринкових відносин;
- розширення прав і свобод громадянина Туреччини після прийняття Конституції, збільшення вільного часу та можливостей для навчання та відпочинку;

5. Ресурсні передумови:

- реставрація культурно-історичних пам'яток;
- дотримання принципів стійкого розвитку туризму (впровадження екологічного проекту АТАК з метою захисту навколишнього середовища на територіях масового скупчення туристів);
- розвиток альтернативних видів туризму.

В ході виникнення зазначених передумов здійснювалися перші спроби організації навчання робітників туристської галузі.

Таким чином, за результатами наукового дослідження надано поняття професійної підготовки фахівців сфери туризму, під яким розуміємо підготовку, орієнтовану на розвиток у особи навиків, набуття нею знань та установок, необхідних для успішної професійної діяльності у сфері туризму в умовах сучасності. Шляхом вивчення визначних подій історії розвитку туристської сфери в Туреччині виявлено основні передумови становлення системи професійної підготовки кадрів для сфери туризму. Визначені передумови розділено на групи за їх походженням: економічні, політичні, технічні, соціальні та ресурсні.

Перспективи подальших розробок полягають у дослідженні специфіки професійної підготовки туристських кадрів в Туреччині.

Література

1. **Кнодель Л. В.** Система підготовки кадрів сфери туризму у Німеччині: [Монографія] / Л. В. Кнодель. – К.: Вид-во ФПУ, 2007. – 183 с.
2. **Конох А. П.** Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 [Електронний ресурс] / А. П. Конох; Ін-т пед. освіти і освіти доросл. АПН України. – К., 2007. – 42 с. – укр. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ard/2007/07kapvnz.zip>
3. **Тезаурус ЮНЕСКО** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://databases.unesco.org/thesru/>
4. **Dünden** Bugüne Seyahat Acenteleri [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://otelbook.blogspot.com/2011/04/dunden-bugune-seyahat-acenteleri.html>
5. **Nohutçu A.** Development of tourism policies in Turkey throughout the republican period in socio-political, economic and administrative perspective: from state-sponsored development to various forms of cooperation / Nohutçu A. // Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. – Güz 2002. – Sayı 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://akademik.mu.edu.tr/data/06020000/resim/file/9-6%20ahmet%20nohut%20su.pdf>
6. **Tezcan B.** Developing alternative modes of tourism in turkey: in partial fulfillment of the requirements for the degree of master of science in political science and public administration / B. Tezcan [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12605524/index.pdf>

Семенова І. І. Передумови становлення системи професійної підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині

У статті розкрито передумови становлення системи туристської освіти в Туреччині на основі аналізу історичних етапів розвитку індустрії туризму з урахуванням впливу економічних, політичних, технічних, соціальних та ресурсних факторів.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна підготовка фахівців сфери туризму.

Семенова И. И. Предпосылки становления системы профессиональной подготовки специалистов сферы туризма в Турции

В статье раскрыты предпосылки становления системы туристского образования в Турции на основе анализа исторических этапов развития индустрии туризма с учетом влияния экономических, политических, технических, социальных и ресурсных факторов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессиональная подготовка специалистов сферы туризма.

Semenova I. I. Prerequisites for the development of tourism vocational training in Turkey

The prerequisites of the development of tourism education in Turkey are revealed in the article by analyzing the historical stages of development of the tourism industry, taking into account the influence of economic, political, technical, social and resource factors.

Key words: vocational training, tourism vocational training.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Александрова Світлана Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства Харківської національної академії міського господарства.

Безрученков Юрій Володимирович – аспірант, асистент кафедри туризму та готельного господарства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Бузовська Тетяна Вікторівна – асистент кафедри іноземної філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Гончарова Інна Сергіївна – аспірант, асистент кафедри романогерманської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Гуцол Алла Володимирівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри туризму та готельного господарства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Дашевська Ірина Миколаївна – старший викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Класичного приватного університету, м. Запоріжжя.

Дітковська Світлана Олексіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри туризму та готельного господарства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Захарченко Валерія Юріїна – асистент кафедри туризму та готельного господарства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Зігунов Василь Миколайович – старший викладач кафедри ТМФК, заступник директора Інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка, Президент Сумської обласної федерації спортивного туризму.

Кашинська Олена Євгенівна – асистент кафедри туризму та готельного господарства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Кнодель Людмила Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри іноземних мов Національної академії внутрішніх справ, м. Київ.

Кобзова Світлана Миколаївна – аспірант, асистент кафедри туризму та готельного господарства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Кубанов Руслан Анатолійович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри маркетингу Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Мальцева Лілія Віталіївна – старший викладач кафедри туризму та готельного господарства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Мардар Діана Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Паламарчук Ольга Васильєна – викладач кафедри теорії та практики перекладу Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», м.Київ.

Польова Леся Василівна – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри готельно-ресторанної справи Інституту туризму Прикарпатського національного університету ім.В.Стефаника.

Сандовенко Ірина Василівна – старший викладач кафедри іноземних мов Національного авіаційного університету, м. Київ.

Свентицька Наталія Вікторівна – асистент кафедри іноземної філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Семенова Іна Іванівна – аспірант, асистент кафедри туризму та готельного господарства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Сорокіна Галина Олександрівна – доктор педагогічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Степикіна Тетяна Володимирівна – кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Томкович Олександра Іванівна – магістрант кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Класичного приватного університету, м. Запоріжжя.

Трегубенко Олена Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри географії Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Філоненко Ірина Миколаївна – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Черезова Мар'яна Володимирівна – старший викладач циклової методичної комісії соціально-гуманітарних дисциплін Кримського коледжу економіки та управління.

Чернява Ганна Леонідівна – асистент кафедри економіки підприємств Кримського економічного інституту Головного вищого начального закладу «Київський економічний університет ім. В. Гетьмана»

Чорна Любов Василівна – асистент кафедри іноземних мов та країнознавства, Інституту туризму і менеджменту, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Шаласєв Володимир Павлович – доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки РМФ, декан факультету соціальних технологій, завідувач кафедри соціальних наук та технологій (СНіТ) Марійського державного технічного університету (МарДТУ), Російська Федерація.

Шаласєва Анастасія Владимировна – студентка 5 курсу філософського факультету СПбДУ, Санкт-Петербург, Російська Федерація.

Шаласєва Світлана Леонідівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри дошкільної і соціальної педагогіки Марійського державного технічного університету (МарДТУ), Російська Федерація.

Шехавцова Світлана Олександрівна – кандидат педагогічних наук, в. о. завідувача кафедри англійської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Щука Галина Петрівна – докторант, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Наукове видання

ВІСНИК

Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(педагогічні науки)

Частина II

Відповідальний за випуск:
к. п. н., доц. **Дітковська С. О.**

Коректор: **Шутова Л. І.**

Здано до склад. 24.01.2012 р. Підп. до друку 24.02.2012 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 24,99. Наклад 200 прим. Зам. № 37.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. т/ф: (0642) 58-03-20.
e-mail: alma-mater@list.ru
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.